Bu kitaba sığmayan daha neler var!

eba
www.eba.gov.tr

Karekodu okut, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaş!

Teknoloji Yolculuğumuz

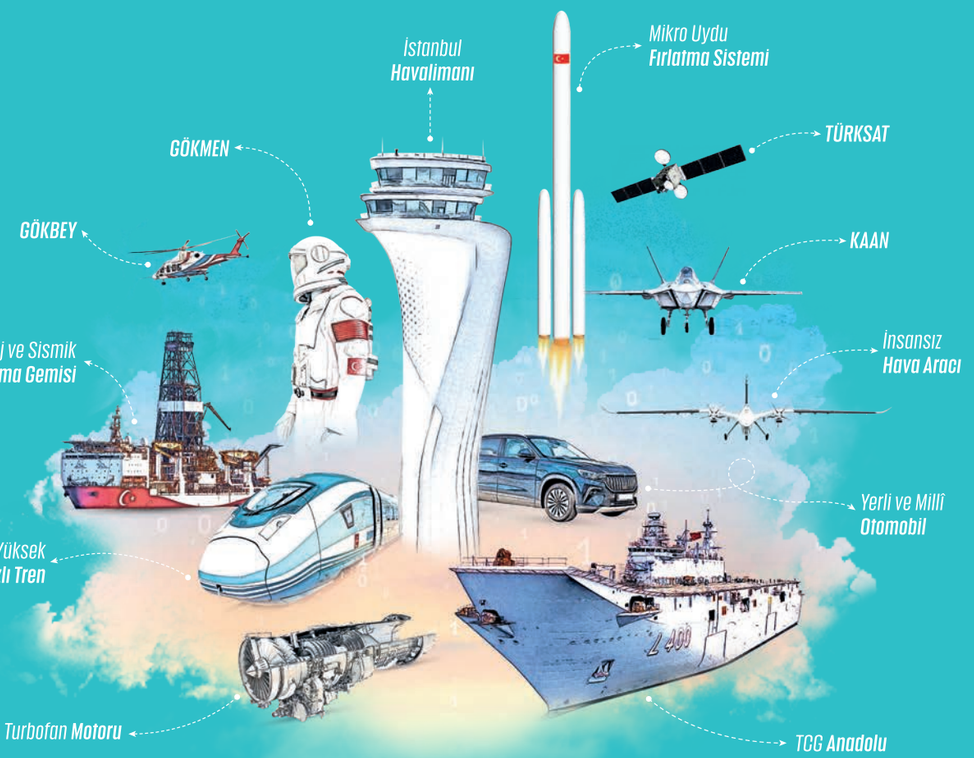

BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.

ISBN: 978-625-5498-06-9

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin Beşinci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşıması Zorunlu Değildir.

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ALANI

ÇOCUK RUH SAĞLIĞI

9 DERS MATERYALİ

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

9

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ALANI

ÇOCUK RUH SAĞLIĞI

Ders Materyali

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ALANI

ÇOCUK RUH SAĞLIĞI

9

DERS MATERYALİ

YAZARLAR

Emel GÜREMEN

Mine GÖRÜCÜLER

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI ..... : 10875
YARDIMCI VE KAYNAK KİTAPLAR DİZİSİ ..... : 03794

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir.
Ders materyalinin metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

HAZIRLAYANLAR

DİL UZMANI
Celal ÇOBAN

PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI
Seçil YILDIRIM PALABIYIK

REHBERLİK UZMANI
Filiz KILIÇ

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME UZMANI
Hatice GÜRDİL

GÖRSEL TASARIM UZMANI
Cemil ATEŞ

ISBN: 978-625-5498-06-9

Millî Eğitim Bakanlığı 24 12 2020 gün ve 18433886 sayılı oluru ile Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğünce ders materyali olarak hazırlanmıştır.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

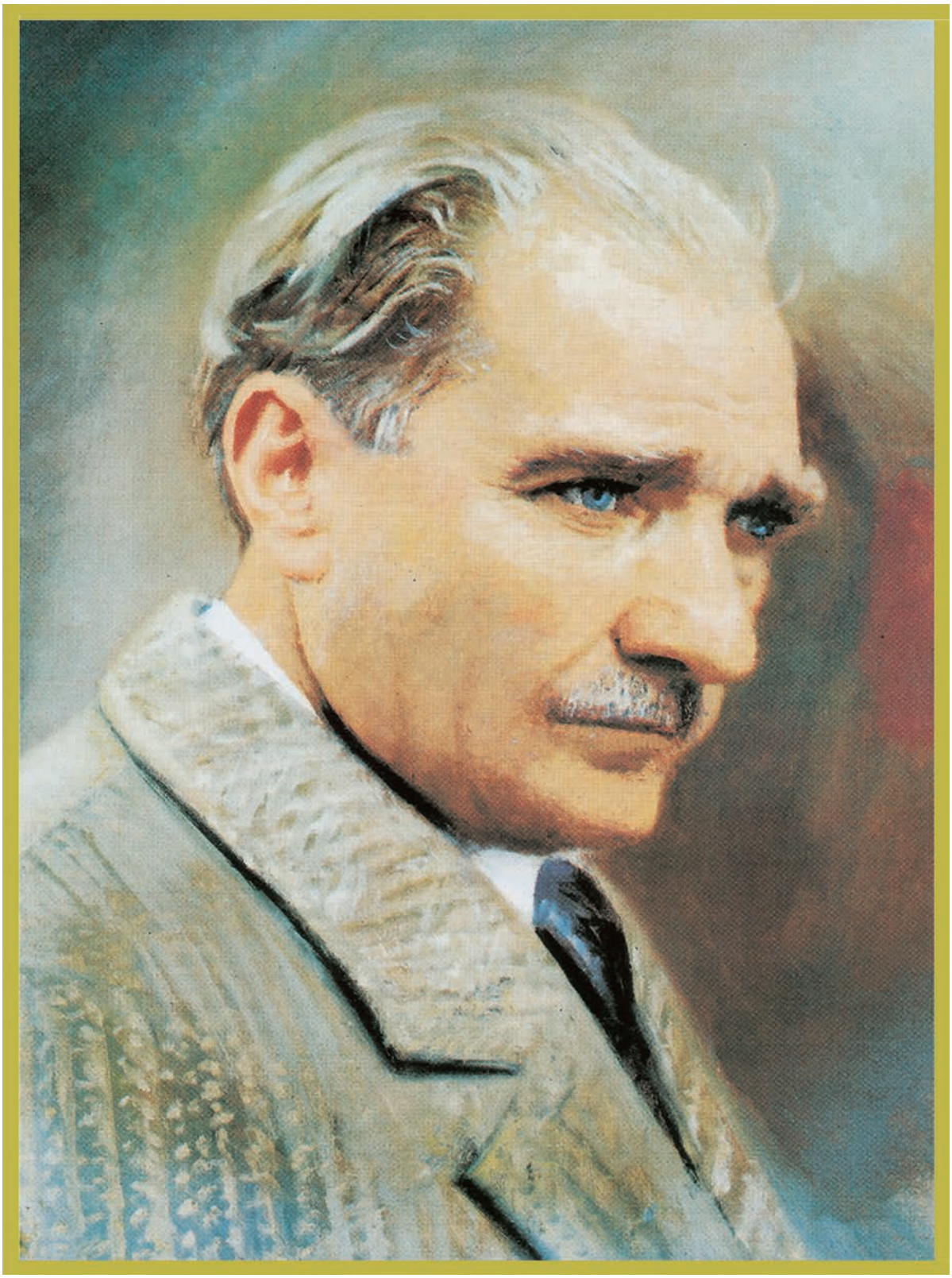

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

DERS MATERYALİNİN TANITIMI..... 11

1.1.ÇOCUK RUH SAĞLIĞI VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER 16
1.1.1.Ruh Sağlığını Etkileyen Temel Faktörler 18
1.1.2.Çocuk Ruh Sağlığını Etkileyen Faktörler 20
1.2.0-72 AY ÇOCUKLARINDA ETKİLİ İLETİŞİMİN TEMEL UNSURLARI..... 46
1.2.1.İletişim ve İletişimin Temel Ögeleri 46
1.2.2.İletişim Türleri 47
1.2.3.Çocukla Etkili İletişimin Özellikleri 50
1.2.4.Sen Dili- Ben Dili İfadelerinin Özellikleri 52
1.2.5.Çocukla İletişimde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar 54
1.3.ÇOCUKLA İLETİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 57
1.3.1.Yetişkinden Kaynaklı Faktörler 57
1.3.2.Çevreden Kaynaklı Faktörler 59
1.4.DUYGU VE DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI 60
1.4.1.Duygu Çeşitleri ve Duygusal Tepkiler 62
1.4.2.Çocuklarda Duygusal Gelişim Problemleri, Bu Problemlere Yönelik Tutum ve Davranışlar 64
1.4.3.Çocuklarda Davranış Bozuklukları, Nedenleri ve Alınacak Önlemler 67
1.5.0-72 AY ÇOCUKLARINDA GÖRÜLEN SAVUNMA MEKANİZMALARI 77
1.5.1.Savunma Mekanizması İle İlgili Kavramlar 77
1.5.2.0-72 Ay Çocuklarında Görülen Savunma Mekanizmaları.....80
1.6.DİSİPLİNİN AMACI, YÖNTEM VE İLKELERİ 84
1.6.1.Disiplinin Amacı ve ilkeleri.....85
1.6.2.Disiplinde Ödül ve Ceza Yöntemleri 86
1.6.3.Disiplinde Ödül ve Ceza Yöntemlerini Uygulamada Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar 90

2.1.ÇOCUKLARI TANIMA VE DEĞERLENDİRMEDE KULLANILAN TEKNİKLER 102
2.1.1. Çocukları Tanıma ve Değerlendirme Teknikleri 106
2.1.2. Çocukları Tanıma ve Değerlendirmede Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar 129
2.2.PORTFOLYO DOSYASI (GELİŞİM DOSYASI) 130
2.2.1. Portfolyo Dosyasının İçeriği 130
2.2.2. Portfolyo Dosyasının Yararları 132
2.2.3. Portfolyo Dosyası Oluşturmada Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar 133

3.1. ÇOCUK HAKLARI VE ÖNEMİ 142
3.1.1. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde Yer Alan .....
Temel İlke ve Haklar 144
3.1.2. Çocuk Hakları Sözleşmesi 146
3.1.3. Çocuk Haklarının İhlali Durumunda Ortaya Çıkabilecek Sonuçlar 153
3.1.4. Çocuk Haklarına Uygun Çocuk Dostu Ortamlar.....157
3.2. ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI 165
3.2.1. Çocuk İhmali ve Türleri 165
3.2.2. Çocuk İstismarı ve Türleri.....167
3.2.3. Çocuk İhmal ve İstismarı Durumunda Başvurulabilecek Kurumlar 171
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....178
KAYNAKÇA.....183
CEVAP ANAHTARLARI KAREKODU 188
GENEL AĞ VE GÖRSEL KAYNAKÇASI KAREKODU.....188

Öğrenme biriminin karekodunu gösterir.

Öğrenme birimine ait konu başlıklarını gösterir.

Öğrenme birimine ait anahtar kavramları gösterir.

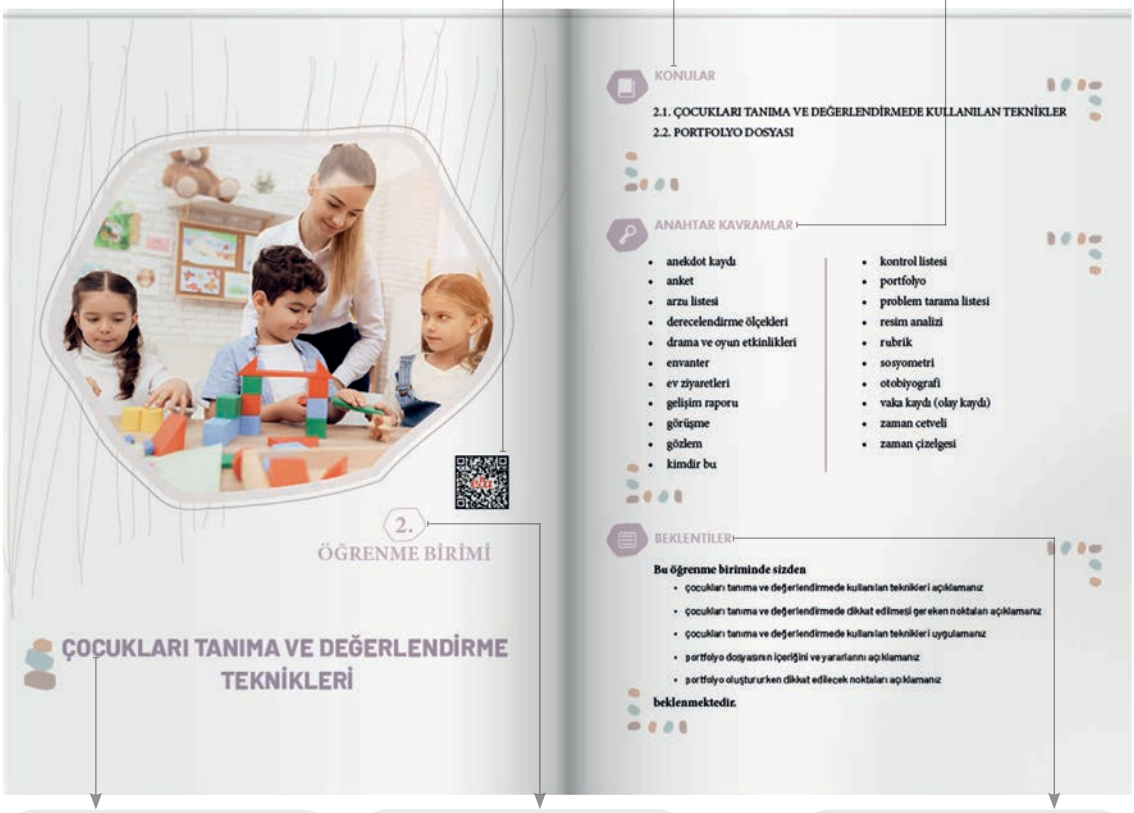

Öğrenme biriminin adını gösterir.

Öğrenme biriminin numarasını gösterir.

Öğrenme biriminde neler öğrenileceğini gösterir.

MATERYAL GENELİNDE KULLANILAN İKONLAR

- Konular
- Anahtar Kavramlar
- Beklentiler
- Oku-Yorum
- Düşünelim
- Sıra Sizde
- Bilgi Kutusu
- Araştırınız

Öğrenme biriminde yer alan konu başlıklarını gösterir.

Öğrenme biriminde yer alan konulara dikkat çekmek ve öğrencilerde merak duygusunu geliştirmek amacıyla verilen soruları gösterir.

Öğrenme biriminde yer alan görsel numaralarını gösterir.

2.1. ÇOCUKLARI TANIMA VE DEĞERLENDİRMEDE KULLANILAN TEKNİKLER

DÜŞÜNELİM

Öğretmen, yeni eğitim-öğretim yılının ilk haftasında sınıfına gelen çocukları tanımaya çalışıyordu. Sınıfa yeni başlayan çocuklardan biri, ilk günlerde oldukça sessizdi. Diğer çocuklar oyun oynarken o genellikle köşede tek başına duruyor, etkinliklere katılmakta isteksiz davranıyordu. Öğretmen, çocuğu daha iyi anlayabilmek için onu gün içinde dikkatle izledi. Serbest oyun zamanında çocuğun özellikle arabalarla oynamayı sevdiğini fark etti. Bir gün onun yanına oturarak birlikte oyun oynamaya başladı. Bu sırada çocuğun aslında konuşmayı sevdiğini ancak yeni ortama alışmakta zorlandığını gözlemledi. Öğretmen ailesiyle yaptığı görüşmede, çocuğun daha önce hiç anaokuluna gitmediğini ve kalabalık ortamlarda çekingen davrandığını öğrendi. Bu bilgileri dikkate alan öğretmen, çocuğun küçük grup etkinliklerine dâhil etmeye başladı. Ona basit sorumluluklar vererek kendini daha güvende hissetmesini sağladı. Birkaç hafta içinde çocuğun sınıfa uyum sağladığı, arkadaşlarıyla iletişim kurmaya başladığı ve etkinliklere daha aktif katıldığı görüldü.

Aşağıdaki soruları okuduğunuz senaryoya göre yanıtlayınız.

1. Öğretmen, çocuğu gözlemleyip ailesiyle iletişim kurmasaydı çocuğun sınıf içindeki durumu nasıl gelişebilirdi?
2. Öğretmenin çocuğa küçük sorumluluklar vermesi, onun davranışlarını neden değiştirmiş olabilir?
3. Her çocuğun farklı özelliklere sahip olduğu düşünüldüğünde öğretmenin tüm sınıfa aynı şekilde yaklaşması ne gibi sorunlara yol açabilir?

Okul öncesi dönemde çocukların duygu ve davranışlarında hızlı değişimler gözlenmektedir (Görsel 2.1). Bu durum, çocuklara uygun ve destekleyici bir eğitim ortamı oluşturabilmek adına bireyi tanıma çalışmalarını gerekli kılmaktadır. Ayrıca, bu dönemde ortaya çıkabilen sorunların nedenlerini belirleyebilmek için tanıma faaliyetlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Günün büyük bölümünü çocuklarla birlikte geçiren öğretmen, bu süreçte önemli bir sorumluluk üstlenmektedir. Okula başlama sürecinde ailelerden alınan tanıma formları başlangıç için yararlı olmakla birlikte, çocuğun gelişimini desteklemek amacıyla süreç içinde çeşitli tanıma ve değerlendirme tekniklerinin uygulanması gerekmektedir.

Görsel 2.1: *Sınıf ortamında çocuk*

Çocukların normal bir gelişim süreci geçirmeleri için onları doğru tanımak gerekmektedir. Çocukları tanırken kendilerine has özelliklerinin yanında; bireysel farklılıklarını, ilgi, ihtiyaç, yetenek, beceri ve isteklerini de ortaya çıkarmak gerekmektedir. Çocuk titizlikle tanınıp değerlendirildiğinde ve desteklendiğinde kendini tanır, yeteneklerinin farkına varır; üretken, özgüvenli, girişimci birey olarak yaşamını sürdürür. Özellikle bulundukları yaş ve gelişim dönemine uygun destek verilmesi önem arz etmektedir. Örneğin, sürekli yalnız oynamayı tercih eden çocuğa, sosyal açıdan destek sağlanmalıdır (Görsel 2.2).

Görsel 2.2: *Yalnız oynayan çocuk*

Çocuğu tanıma ve değerlendirme tekniklerinin uygulanması, çocuğun eğitim ihtiyaçlarının da ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Çocuğun ihtiyacına göre hazırlanan eğitim programlarının düzenlenmesi onun eğitim hayatına olumlu katkı sağlayacaktır. Böylelikle, çocuğu tanıma ve değerlendirme tekniklerinin zamanında ve doğru uygulanmasıyla ne istediğini bilen ve doğru eğitim alan bireylerin yetişmesine olanak sağlanmış olacaktır.

Okul öncesi eğitim kurumlarında çocuklar okula başlarken onları daha iyi tanımak amacıyla ailelerden "çocuk ve aile tanıma formu" doldurmaları istenir (Görsel 2.3). Bu formda çocuğun kişisel ve duygusal özellikleri, gelişim öyküsü, uyku, beslenme ve tuvalet alışkanlıkları ile ebeveyn tutumlarına ilişkin sorular yer alır. Bu sorular ebeveynler tarafından yanıtlandığında öğretmenin çocukla iletişim kurması ve onu daha iyi tanıması kolaylaşır. Ayrıca bu süreç, yeni okula başlayan çocuk için de önemli faydalar sağlar. Çocuğun ihtiyaçlarının ve alışkanlıklarının, ailenin beklentilerinin önceden bilinmesi; okula uyum sürecini hızlandırır, kendini daha güvende hissetmesine yardımcı olur ve öğretmenle sağlıklı bir bağ kurmasını destekler. Böylece çocuk, yeni ortama daha kolay adapte olur ve öğrenme sürecine daha istekli katılır. Çocukları tanıma ve değerlendirme sürecinde kullanılan "Çocuk ve Aile Tanıma Formu" aşağıda verilmiştir.

Görsel 2.3: *Çocuğun tanıma formu dolduran ebeveynler*

Sayfa numarasını gösterir.

Öğrenme biriminin numarasını gösterir.

Öğrenme biriminin adını gösterir.

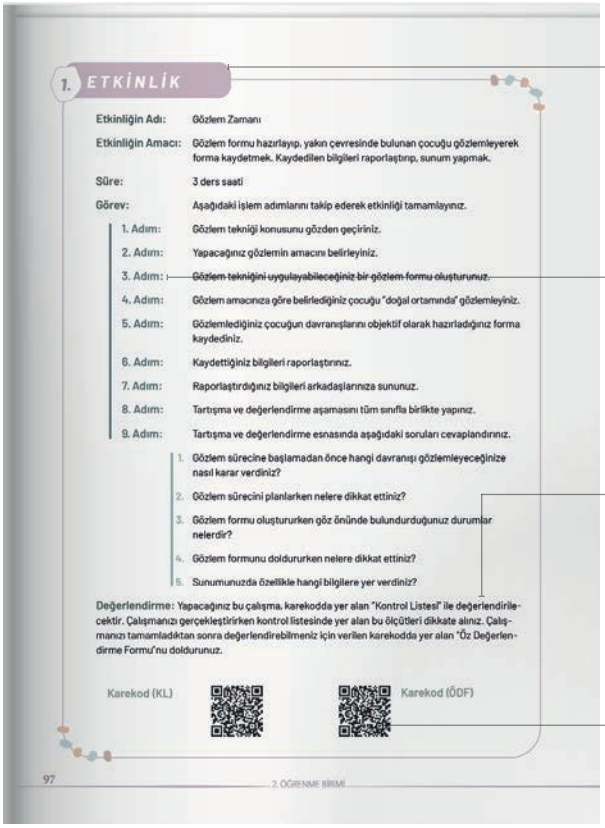

1. ETKİNLİK

Etkinliğin Adı: Gözlem Zamanı

Etkinliğin Amacı: Gözlem formu hazırlayıp, yakın çevresinde bulunan çocuğu gözlemleyerek forma kaydetmek. Kaydedilen bilgileri raporlaştırıp, sunum yapmak.

Süre: 3 ders saati

Görev: Aşağıdaki işlem adımlarını takip ederek etkinliği tamamlayınız.

1. Adım: Gözlem tekniği konusunu gözden geçiriniz.
2. Adım: Yapacağınız gözlemin amacını belirleyiniz.
3. Adım: Gözlem tekniğini uygulayabileceğiniz bir gözlem formu oluşturunuz.
4. Adım: Gözlem amacınıza göre belirlediğiniz çocuğu "doğal ortamında" gözlemleyiniz.
5. Adım: Gözlemlediğiniz çocuğun davranışlarını objektif olarak hazırladığınız forma kaydediniz.
6. Adım: Kaydettiğiniz bilgileri raporlaştırınız.
7. Adım: Raporlaştırdığınız bilgileri arkadaşlarınıza sununuz.
8. Adım: Tartışma ve değerlendirme aşamasını tüm sınıfla birlikte yapınız.
9. Adım: Tartışma ve değerlendirme esnasında aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Gözlem sürecine başlamadan önce hangi davranışı gözlemleyeceğinize nasıl karar verdiniz?
2. Gözlem sürecini planlarken nelere dikkat ettiniz?
3. Gözlem formu oluştururken göz önünde bulundurduğunuz durumlar nelerdir?
4. Gözlem formunu doldururken nelere dikkat ettiniz?
5. Sunumunuzda özellikle hangi bilgilere yer verdiniz?

Değerlendirme: Yapacağınız bu çalışma, karekodda yer alan "Kontrol Listesi" ile değerlendirilecektir. Çalışmanızı gerçekleştirirken kontrol listesinde yer alan bu ölçütleri dikkate alınız. Çalışmanızı tamamladıktan sonra değerlendirebilmeniz için verilen karekodda yer alan "Öz Değerlendirme Formu"nu doldurunuz.

Karekod (KL) Karekod (ÖDF)

97 2. ÖĞRENME BİRİMİ

Etkinliğin numarasını gösterir.

Etkinliğin işlem basamaklarını gösterir.

Etkinliğin tartışma ve değerlendirme basamaklarını gösterir.

Etkinlikteki değerlendirme ölçütleri ile ilgili karekodu gösterir.

Öğrenme biriminde kazandırılması amaçlanan bilgi ve becerileri değerlendirmeye yönelik çalışmaları gösterir.

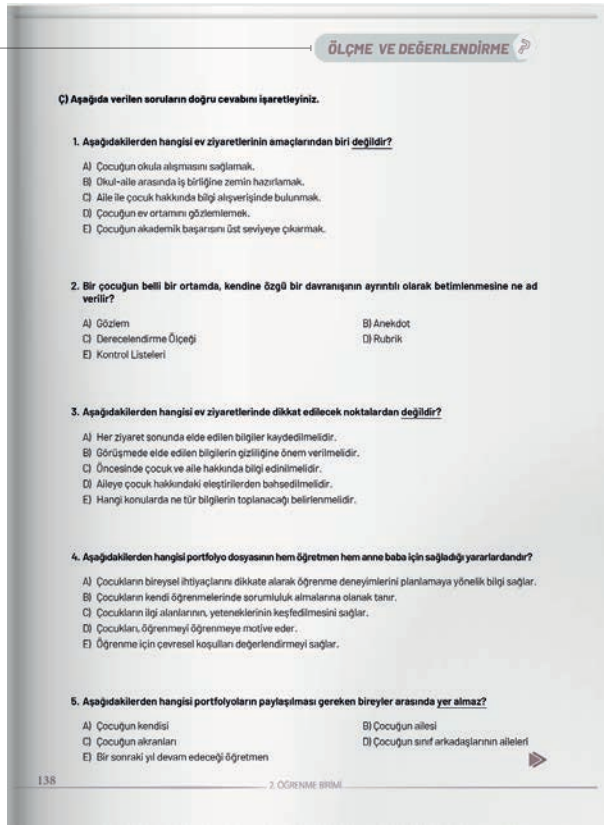

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Ç) Aşağıda verilen soruların doğru cevabını işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi ev ziyaretlerinin amaçlarından biri değildir?

A) Çocuğun okula alışmasını sağlamak.
B) Okul-aile arasında iş birliğine zemin hazırlamak.
C) Aile ile çocuk hakkında bilgi alışverişinde bulunmak.
D) Çocuğun ev ortamını gözlemlemek.
E) Çocuğun akademik başarısını üst seviyeye çıkarmak.

2. Bir çocuğun belli bir ortamda, kendine özgü bir davranışının ayrıntılı olarak betimlenmesine ne ad verilir?

A) Gözlem
B) Anekdot
C) Derecelendirme Ölçeği
D) Rubrik
E) Kontrol Listeleri

3. Aşağıdakilerden hangisi ev ziyaretlerinde dikkat edilecek noktalardan değildir?

A) Her ziyaret sonunda elde edilen bilgiler kaydedilmelidir.
B) Görüşmede elde edilen bilgilerin gizliliğine önem verilmelidir.
C) Öncesinde çocuk ve aile hakkında bilgi edinilmelidir.
D) Aileye çocuk hakkındaki eleştirilerden bahsedilmelidir.
E) Hangi konularda ne tür bilgilerin toplanacağı belirlenmelidir.

4. Aşağıdakilerden hangisi portfolyo dosyasının hem öğretmen hem anne baba için sağladığı yararlardandır?

A) Çocukların bireysel ihtiyaçlarını dikkate alarak öğrenme deneyimlerini planlamaya yönelik bilgi sağlar.
B) Çocukların kendi öğrenmelerinde sorumluluk almalarına olanak tanır.
C) Çocukların ilgi alanlarının, yeteneklerinin keşfedilmesini sağlar.
D) Çocukları, öğrenmeyi öğrenmeye motive eder.
E) Öğrenme için çevresel koşulları değerlendirmeyi sağlar.

5. Aşağıdakilerden hangisi portfolyoların paylaşılması gereken bireyler arasında yer almaz?

A) Çocuğun kendisi
B) Çocuğun ailesi
C) Çocuğun akranları
D) Çocuğun sınıf arkadaşlarının aileleri
E) Bir sonraki yıl devam edeceği öğretmen

138 2. ÖĞRENME BİRİMİ

1.

ÖĞRENME BİRİMİ

ÇOCUK RUH SAĞLIĞI VE ETKİLİ İLETİŞİM

KONULAR

1.1. ÇOCUK RUH SAĞLIĞI VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER
1.2. 0-72 AY ÇOCUKLARINDA ETKİLİ İLETİŞİMİN TEMEL UNSURLARI
1.3. ÇOCUKLA İLETİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER
1.4. DUYGU VE DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI
1.5. 0-72 AY ÇOCUKLARINDA GÖRÜLEN SAVUNMA MEKANİZMALARI
1.6. DİSİPLİNİN AMACI, YÖNTEM VE İLKELERİ

ANAHTAR KAVRAMLAR

- ceza
- çevre ve etkili iletişim
- davranış
- davranış bozuklukları
- disiplin
- duygu
- kişilik
- ödül
- ruh sağlığı
- sağlık
- savunma mekanizması
- toplum

BEKLENTİLER

Bu öğrenme biriminde sizden

- çocuk ruh sağlığını ve etkileyen faktörleri açıklamanız
- 0-72 ay çocuklarında etkili iletişimin temel unsurlarını açıklamanız
- çocukla iletişimi engelleyen faktörleri açıklamanız
- çocuklarda duygu ve davranış bozukluklarını açıklamanız
- 0-72 ay çocuklarında görülen savunma mekanizmalarını ayırt etmeniz
- disiplinin amacı, yöntem ve ilkelerini açıklamanız

beklenmektedir.

1.1. ÇOCUK RUH SAĞLIĞI VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER

DÜŞÜNELİM

Çocukluğunuzda sizi çok mutlu, üzgün, kızgın, öfkeli, kaygılı ya da korkmuş hissettiren bir anınızı yazınız. Yazınızda:

- Hangi duyguyu yaşadınız?
- Bedeninizde ne hissettiniz? Bu duyguyu nasıl ifade ettiniz?
- Bu olay sizi nasıl etkiledi? Bu anınızı sınıfla paylaşabilirsiniz.

.....

.....

.....

.....

.....

Sağlık bireylerin; hayatları boyunca mutlu, neşeli, huzurlu ve dengeli olmalarını sağlayan, yaşam kalitesini belirleyen en önemli unsurlardan biridir (Görsel 1.1). Sağlıklı bireyler hem fiziksel hem de sosyal açıdan kendilerini iyi hissederek daha üretken bir yaşam sürerler. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 1948 yılında yapılan ve günümüzde de geçerliliğini koruyan tanıma göre **sağlık,** sadece hastalık ve engelin olmayışı değil; bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hâlidir.

Fiziksel sağlık, vücut sistem ve organlarının kendilerinden beklenen görevleri tam olarak yerine getirmesidir.

Sosyal sağlık, kişinin toplum içindeki rollerini başarıyla üstlenmesini ve çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurmasını ifade eder. Sağlıklı toplumlar, ancak sağlıklı bireylerden oluşur. Bu nedenle her bireyin sağlıklı olması, toplumun genel yaşam dengesinin korunması açısından büyük önem taşır. Sağlıklı bireyler, topluma katkı sağlayarak sorumluluklarını yerine getirir ve toplumun gelişimine destek olurlar.

Görsel 1.1: *Farklı duygusal durumlar*

Ruhsal (psikolojik) sağlık, Dünya Sağlık Örgütünün tanımına göre ruh sağlığı; bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirebildiği, yaşamın normal stresleriyle başa çıkabildiği, üretken bir şekilde çalışabildiği ve içinde yaşadığı topluma katkıda bulunabildiği bir iyilik hâlidir. Ruh sağlığı yerinde olan yetişkinlerde ve çocuklarda aşağıdaki özelliklerin bulunması gerekmektedir:

- **Kendini kabul etme ve kendisiyle uyum içinde olma:** Kişi yetenek ve sınırlılıklarının farkındadır. Kendini olduğu gibi kabul eder, kendi hatalarından ders çıkarır ve kendisiyle barışıktır.
- **Sağlıklı sosyal ilişkiler:** Sadece yakın çevresiyle (ailesi) değil uzak çevresiyle de dengeli ilişkiler kurar ve bu ilişkileri sürdürür.
- **Sevgi, saygı ve iş birliği:** İnsan ilişkilerinin temelinde sevgi, saygı ve iş birliği vardır. Kendisinin ve başkalarının haklarına saygı duyar ve başkalarıyla empati kurar.
- **Öz güven ve öz saygı:** Kendi değerinin farkındadır. Karşılaştığı yeni sorunlarla baş edebilme gücüne sahiptir. Başarısızlıklarından dersler çıkarır ve yeni denemelere açıktır.
- **Toplumsal aidiyet ve sorumluluk:** Toplumda bir yerinin ve görevinin olduğu bilincindedir. Sadece kendi çıkarlarını değil toplumun iyiliğini gözeterek sorumluluk alır.
- **Gelecek tasarımı ve gerçekçilik:** Geleceğe dair umutları ve planları vardır.Bu planlar hayalperestlikten uzak, bireyin imkânlarıyla uyumlu ve gerçekçidir.
- **Psikolojik sağlamlık (yılmazlık):** Zorlu yaşam olayları karşısında toparlanabilme, sorunlarla mücadele etme ve yapıcı çözümler üretme becerisine sahiptir.
- **Özerklik, karar verme ve sorumluluk alma:** Başkalarının etkisi altında kalmadan kendi kararlarını verebilir. Seçimlerinin sonucunda doğacak başarıyı sahiplenir, başarısızlığı üstlenir.
- **Yaşam döngüsünde denge (hobi ve gelişim):** Yaşamında spor, sanat veya farklı hobilerle ilgilenerek yaratıcılığını besler, zihnini dinlendirir ve yaşam kalitesini arttırır.

Erken çocukluk dönemi (0-6 yaş), beyin gelişiminin en yoğun olduğu ve kişiliğin temellerinin atıldığı **kritik dönem** olarak tanımlanmaktadır. Çocuğun bu dönemde biyolojik, psikolojik, sosyal çevresiyle uyum içinde ve yaşına uygun gelişimsel görevlerini yerine getirmesi beklenmektedir. Çocuğun içine doğduğu aile ortamı, ileriki yaşamında sağlıklı gelişim inşa edebilmesi için çok önemlidir. Anne baba tutumları; çocuğun güven duygusunu, hayatı algılayış şeklini, çevresi ile etkileşimini, sorunlarla baş edebilme gücünü ve benlik algısını doğrudan şekillendirir. Erken çocukluk döneminde çocuğun fiziksel, sosyal, duygusal, zihinsel ve dil gelişimleri bütüncül bir şekilde desteklenmeli; gelişimdeki kritik dönemlere dikkat edilmelidir. Çocuğun büyümesiyle genişleyen sosyal çevresi, arkadaşları, eğitim ortamları, öğretmenleri gibi faktörler de bu sürece eşlik eder (Görsel 1.2). Çocuk, ailesinde ve toplumda bir yeri olduğunu fark eder. Ruh sağlığı açısından sağlıklı bireyler yetiştirmek gelecekteki sağlıklı toplumların temelini oluşturur.

Görsel 1.2: *Çocuklarla etkinlik*

1.1. SIRA SİZDE

Sağlık, çocuk ruh sağlığı ve çocuk ruh sağlığının önemi hakkında bildiklerinizi, bilmek istediklerinizi ve öğrendiklerinizi yazarak tabloyu doldurunuz.

NE BİLİYORUM?	
NE BİLMEK İSTİYORUM?	
NE ÖĞRENDİM?	

1.1.1. Ruh Sağlığını Etkileyen Temel Faktörler

Çocuk ruh sağlığını etkileyen faktörler, biyolojik ve çevresel faktörler olmak üzere iki ana başlık altında toplanır (Görsel 1.3).

1.1.1.1. Biyolojik Faktörler

Kişiliğin oluşumunda ve gelişiminde etkili olan biyolojik faktörler, kalıtım ve iç salgı bezleri olmak üzere iki grupta incelenir.

- **Kalıtım:** Anne, baba ve kan bağı olan daha önceki nesillerden gelen genetik özelliklerin yeni nesillere aktarılmasıdır. Anne baba ve daha önceki nesillerden getirilen genler; boy, saç ve göz rengi gibi fiziksel özelliklerin yanı sıra mizaç özellikleri, duygusal tepki verme biçimleri ve bazı psikolojik yatkınlıkların da çocuğa geçmesinde etkili olur.
- **İç Salgı Bezleri:** Bu bezler vücudun iç dengesinin korunması, büyüme ve gelişmenin sağlanması, çevre

Görsel 1.3: *Çocuk ruh sağlığını etkileyen faktörler*

şartlarına uyum ve üreme faaliyetlerinin sürdürülmesi, organizmayı meydana getiren sistemler ve organlar arasında bağlantı kurulmasını sağlamaktadır. İç salgı bezlerinin salgıladığı hormonlar, bireylerin sadece fiziksel sağlığını değil doğrudan ruh sağlığını ve duygu durumunu da etkilemektedir. Bu bezlerin düzensiz çalışması; aşırı kaygı, depresif duygu durum veya davranış bozuklukları gibi ruhsal sorunlara yol açabilir. Vücudun farklı bölgelerinde yer alan, farklı görevleri bulunan ve sağlık için kritik öneme sahip olan başlıca iç salgı bezleri; hipofiz bezi, tiroit bezi, paratiroit salgı bezi, böbrek üstü bezleri, cinsel salgı bezleri, timüs salgı bezi ve pankreas salgı bezidir.

- **Hipofiz Bezi:** Beynin tabanında hipotalamusun altında küçük bezelye büyüklüğünde bir bezdir. Çeşitli hormonların salgılanmasından sorumludur. Beynin ve vücudun fonksiyonlarını kontrol ederek diğer iç salgı bezlerinin hormon üretmesini sağladığı için orkestra şefi adını alır.
- **Tiroit Bezi:** Boğazın ön kısmında kelebek şeklinde yer alan bezdir. Enerji üretimi, metabolizma hızı, kemik ve kas gelişimi, kan dolaşımı ve zihinsel gelişimden sorumludur.
- **Paratiroit Salgı Bezi:** Tiroit bezinin arka sağ ve sol tarafında bulunan mercimek büyüklüğünde dört parçadan oluşan salgı bezidir. Salgıladıkları hormon sayesinde kemik sağlığı, kas-sinir fonksiyonları ve böbrek sağlığı için kalsiyum seviyelerini ideal düzeyde tutar.
- **Böbrek Üstü Bezleri:** Her iki böbreğin üst kısmında sarımsı renkte iki bezdir. Metabolizma, kan basıncı, bağışıklık sistemi ve stresle mücadele gibi hayati fonksiyonları düzenleyen kortizol ve adrenalin gibi önemli hormonları salgılar. Vücudun iç dengesini koruyarak stresi yönetir ve enerji seviyesini ayarlar.
- **Cinsel Salgı Bezleri:** Kadınlarda yumurtalıklar, erkeklerde testislerdir. Ergenlik dönemiyle çalışmaya başlar, kişinin cinsiyet özelliklerinin düzenlenmesini sağlar.
- **Timüs Salgı Bezi:** Göğüs kemiğinin arkasında, kalbin üzerinde yer alan ve özellikle bağışıklık sisteminin temelini oluşturan bir salgı bezidir. En önemli işlevi, vücudun savunma mekanizması olan hücrelerin olgunlaşmasını ve eğitilmesini sağlamaktır. Bebeklik ve çocukluk döneminde çok aktiftir. Ergenlikten sonra boyutu küçülse de bağışıklık sistemi yaşam boyu çalışmaya devam eder.
- **Pankreas Salgı Bezi:** Midenin hemen arkasında yer alan karma bir bezdir. Pankreas hem enzim hem hormon salgılar. Besinleri parçalamak için sindirim enzimleri üretmek ve kan şekerini düzenleyen hormonları salgılar.

1.2. SIRA SİZDE

İç salgı bezlerinin ruh sağlığı üzerindeki etkileri nelerdir? Düşünüp fikirlerinizi sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız.

1.1.1.2. Çevresel Faktörler

Çevre, bireyin içinde doğup büyüdüğü fiziksel, bilişsel, sosyal ve ruh sağlığını etkileyen önemli bir faktördür. Kişinin doğumuyla birlikte iklimi, toplumsal kuralları, gelenek görenekleri, tutumları, arkadaş ve akraba ilişkileri, sosyoekonomik koşulları, eğitim düzeyleri, aile yapıları, çocuk yetiştirme tutumları ile şekillenmeye başlar. Çevresel faktörleri üç grupta değerlendirmek mümkündür.

- **Fiziksel Faktörler:** Yaşadığımız çevrenin fiziksel özellikleri bireylerin ruh sağlığını etkilemektedir. Bireylerin kişiliğinin de yaşadığı iklimden etkilendiği örneğin kuzeyde soğuk iklim şartlarında yaşayan insanların genellikle daha sert ve donuk mizaçlı buna karşın güneyde sıcak iklimde yaşayanların daha yumuşak ve sakin oldukları gözlemlenmiştir. Son dönemlerde iklim değişiklikleri nedeniyle literatüre giren "eko anksiyete (ekolojik kaygı)" kavramı, çevre sorunlarının insan sağlığı üzerinde artan etkilerini inceler.
- **Toplumsal Faktörler:** Toplum bireylerden oluşmaktadır. İlk sosyal çevre doğduğu andan itibaren aile tarafından oluşturulmaktadır. Ailenin çocuk yetiştirme tutumu, kardeş sayısı, insan yapısı, sosyoekonomik durumu, eğitim düzeyi ve akrabaları bireyin ruh sağlığını olumlu ya da olumsuz etkilemektedir. Çocuğun büyüyüp eğitim hayatına başlamasıyla birlikte ikinci önemli çevresi okul olmaktadır. Çocuğun ilk sosyalleşme deneyimleri, akran grupları ve fiziki koşulların da etkisiyle kişiliğinde izler bırakarak gelecek yaşantısına yansır.
- **Kültürel Faktörler:** Toplumlarda gelenek ve görenekler, tutumlar, fikirler, yaşayış biçimleri, danslar, folklor ve sosyal ilişkiler yazılı olmayan kurallarla geçmişten geleceğe taşınır. Bireyler, bir topluma ait olma duygusuyla yazılı olmayan bu kuralları benimserler. Bunun yanı sıra değişen dünya şartları nedeniyle ülkelerdeki yoksulluk, işsizlik gibi ekonomik sorunlar; doğal afetler, salgın hastalıklar, savaşlar ve göçler gibi olumsuz koşullar çocukların ruh sağlıklarını doğrudan etkileyen çevresel faktörlerdendir.

ARAŞTIRINIZ

Eko-anksiyete (ekolojik kaygı) kavramını ve çevre sorunlarının bireylerin ruh sağlığı üzerindeki temel etkilerini araştırınız. Araştırmalarınızın sonuçlarını arkadaşlarınızla paylaşınız.

1.1.2. Çocuk Ruh Sağlığını Etkileyen Faktörler

Çocuk ruh sağlığı; doğumdan itibaren genler, aile, yaşanılan çevre, olanaklar, okul ve toplum gibi pek çok faktörden etkilenmektedir. Bu faktörler çocuktan, aileden ve çevreden kaynaklanan faktörler olarak gruplandırılır (Şema 1.1.).

Şema 1.1: *Çocuk Ruh Sağlığını Etkileyen Faktörler*

1.1.2.1. Çocuğa Ait Faktörler

Bu grupta çocuğun sadece kendisine ait olan özelliklerinin ruh sağlığı üzerindeki etkileri yer alır (Şema 1.2.).

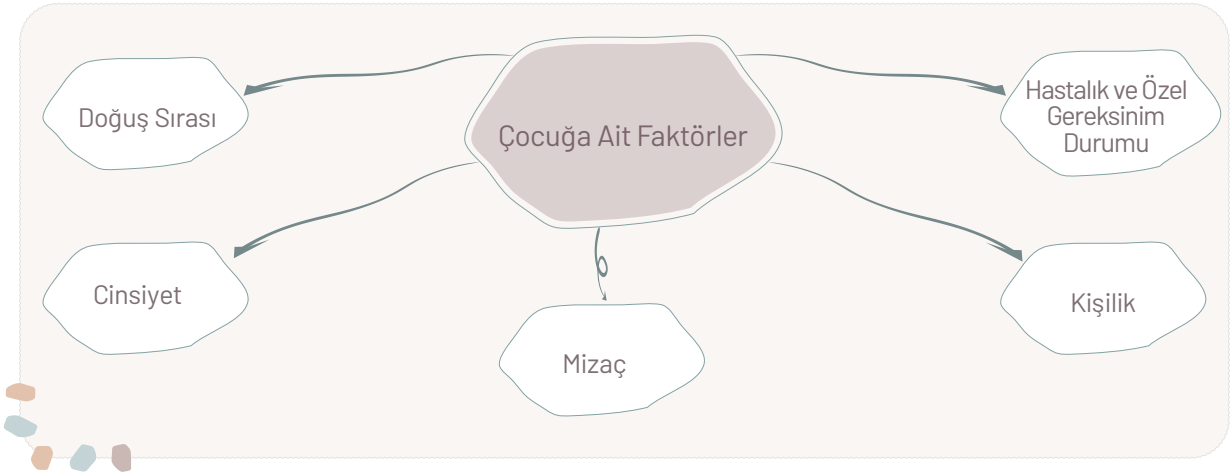

Şema 1.2: Çocuğa Ait Faktörler

Doğuş Sırası: Ailenin yapısına, kültürel değerlerine ve kardeşler arası ilişkilere bağlı olarak değişkenlik gösterir. Bu durum tek başına bir kişilik belirleyicisi değildir; asıl belirleyici olan, ailenin bu sıralamaya yüklediği anlam ve çocuğa sunduğu duygusal destektir. Bazı ailelerde ilk çocuk olmak tüm ilgi ve kaynakların odak noktası olmayı beraberinde getirebilirken bazı kültürlerde ve geniş aile yapılarında ilk çocuk; kardeşlerinin bakımını üstlenen, aile sorumluluğunu paylaşan ve erken yaşta yetişkin rollerini benimseyen bir figür olarak konumlandırılabilir (Görsel 1.4). Bu durum çocuğun liderlik ve sorumluluk becerilerini geliştirebileceği gibi üzerinde ağır bir yük hissetmesine de neden olabilir. Aileye yeni bir üyenin katılmasıyla birlikte sevgi, ilgi ve maddi olanakların paylaşılması süreci her çocukta ve ailede farklı şekilde seyretmektedir. Eğer aile bu geçişi sağlıklı yönetirse çocukta yardımlaşma ve empati duyguları gelişebilir ancak ilginin keskin bir şekilde azaldığı ve çocuğun kendisini güvende hissetmediği durumlarda dikkat çekmeye yönelik farklı davranışlar veya kardeşler arası rekabet gözlemlenebilir. Çocuğun aile içindeki konumu ne olursa olsun değerli ve biricik olduğunu hissetmesi sağlıklı bir benlik gelişimi için esastır. Doğum sırası nedeniyle aşırı beklenti altında kalan veya ihmal edilen çocuklarda yetersizlik hissi ve öz güven eksikliği gelişebilirken her çocuğun bireysel özelliklerinin önemsendiği destekleyici ortamlarda doğum sırasından bağımsız olarak öz saygısı, öz güveni yüksek, sorumluluk sahibi, bireyler yetişmektedir.

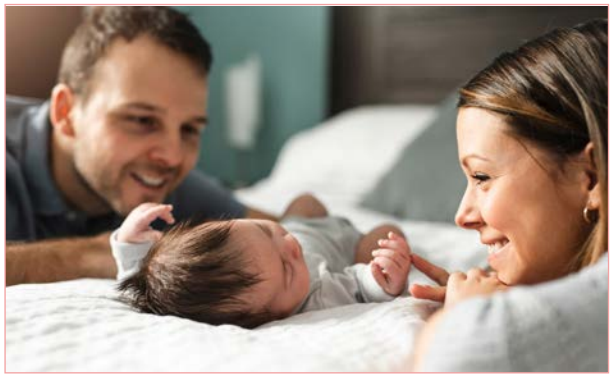

Görsel 1.4: *Ailenin yeni doğmuş ilk bebeği*

Cinsiyet: Bireyin gelişiminde biyolojik cinsiyet kadar içinde yaşadığı çevrenin toplumsal cinsiyet algısı da belirleyici bir rol oynar. Doğum öncesinde cinsiyetin belli olmasıyla başlayan süreç; isim seçiminden kullanılan renklere, oyuncak tercihlerinden beklenen davranış kalıplarına kadar pek çok alanda farklılıklar gösterir. Toplum tarafından belirlenen bu roller ve kalıplar, kadın ve erkeğin yaşam biçimini doğrudan şekillendirir. Geleneksel aile yapılarında kız ve erkek çocuklarına yüklenen farklı sorumluluk ve görevler, günümüzde toplumsal değişimle birlikte dönüşüme uğramaktadır. Yapılan araştırmalar ailelerin cinsiyet algısının, bireyin hem akademik başarısını hem de benlik gelişimini doğrudan etkilediğini ortaya koymaktadır.

Mizaç: Bireyin dış dünyayı algılama ve olaylara tepki verme tarzını belirleyen, doğuştan gelen biyolojik ve yapısal özelliklerin bütünüdür. Örneğin bir bebeğin veya çocuğun olaylara karşı daha kızgın, neşeli, hassas veya dışa dönük olması onun mizacını yansıtır. Kişilik ve mizaç kavramları sıklıkla karıştırılır. Mizaç; kişiliğin genetik temelini oluşturan, bebeklik dönemi itibariyle gözlenen biyolojik ve yapısal olarak şekillenen davranış ve tutumlarını içermektedir. Genellikle yaşam boyu daha sabit bir eğilim gösterir.

Kişilik: Bireyin kalıtımsal olarak getirdiği çevrenin etkisiyle şekillenen duygu, düşünce, değer yargıları, tutum ve davranışların bütünüdür. Sigmund Freud (Sigmund Froyd) tarafından ortaya atılan psikoanalitik yaklaşıma göre kişilik; id, ego ve süper ego olmak üzere üç temel yapıdan oluşur.

1. **İd (alt benlik):** Kişiliğin en ilkel yapısıdır. İd; doğuştan getirilen tüm dürtüleri, içgüdüleri ve istekleri barındırır. Haz ilkesine göre çalışır ve isteklerinin anında karşılanmasını bekler. Çok istenilen bir şeye sahip olmak için hiçbir ahlaki kural gözetmeyen bastırılmamış ilkel içgüdüsel istektir. Örneğin bir çocuğun, sonucunu düşünmeden sadece canı istediği için arkadaşının elindeki oyuncağı zorla çekip alması buna örnek verilebilir.

2. **Ego (Benlik):** İd'in yöneticisi, koruyucusu, savunucusudur. Gerçeklik prensibine göre çalışır ve id ile süperego arasında düzenleme, denge, uyum sağlama görevini üstlenir. Freud'a göre sağlıklı bir ruh yapısı için ego, idin aşırı istekleri ve süperegonun aşırı yasakları karşısında bir uzlaştırıcıdır. Örneğin arkadaşının oyuncağını çok isteyen bir çocuğun, ona sahip olmak için arkadaşından izin istemesi veya sırasını beklemesi.

3. **Süperego (Üst Benlik):** Bireyin davranışlarını toplumun kurallarına göre kontrol eden sıkı bir denetim mekanizmasıdır. Kültürün, ahlakın temsilcisidir ve insanın vicdanını oluşturur. Süperego bireyde kuralların içselleştirilmesini sağlar ve id'in kuralsız isteklerine karşı baskıcı bir denetleme gücü oluşturur. Örneğin başkasına ait bir eşyayı izinsiz almanın yanlış ve ayıp olduğunu bilerek bu isteğinden tamamen vazgeçmesi.

Hastalık ve Özel Gereksinim Durumu: Çocukların hastalık dönemlerinde pek çok anne baba onları üzmemek için tüm isteklerini yerine getirmeye çalışır. Çocuklar iyileştiklerinde de bu ayrıcalıklı tutumun devam etmesini bekleyebilirler. Hastalık ve özel gereksinim durumlarının ortaya çıktığı dönemdeki çocuğun yaşı, gelişim dönemleri, hastalık ve özel gereksinim durumunun doğuştan ya da sonradan olması, hastanede geçirilen sürenin uzunluğu ve çocuğun bu dönemde ebeveynlerinden, sosyal ortamından uzak kalması tepkilerin farklılaşmasına neden olmaktadır. Süreğen hastalıklar ve özel gereksinim durumlarında, hastanede yatarak tedavi olan çocuklarda, parmak emme, hastalığı kabullenmeme, korku, endişe, ağlama, sözel veya fiziksel saldırganlık, kıskançlık, hayal kırıklığı, depresyon, sevgi yoksunluğu, yaşına uygun olmayan bebeksi davranışlara geri dönme, çevredeki kişi ve nesnelere karşı duyarsızlık, bağımlılık, iştahın azalması, düzensiz uyku, uykusuzluk, idrar kaçırma, dışkı kaçırma, tırnak yeme ve içe kapanıklık tepkileri görülebilmektedir (Görsel 1.5).

Görsel 1.5: *Özel gereksinimli bir çocuk*

1.1.2.2. Aileye Ait Faktörler

Aile toplumun temel yapı taşıdır. Çocuğun dünyaya bakış açısının, temel değerlerinin ve kişiliğinin oluştuğu ilk sosyal çevresidir. Ailenin yasalarla belirlenen görevlerinin yanı sıra topluma sağlıklı bireyler yetiştirmek, kültürel değerleri gelecek nesillere aktarmak gibi yazılı olmayan görevleri de bulunmaktadır. Aile; çocuğu güvenli bir ortamda koruma, besleme, sevme, sevilme, bakım, sağlık ve eğitim gibi temel gereksinimleri karşılamakla yükümlüdür. Aile yaşamında bu yükümlülükleri yerine getirirken bazı olumlu ya da olumsuz durumlar yaşanabilmektedir. Bu durumlar çocuğun ruh sağlığı üzerinde kalıcı etkiler bırakmaktadır (Şema 1.3.).

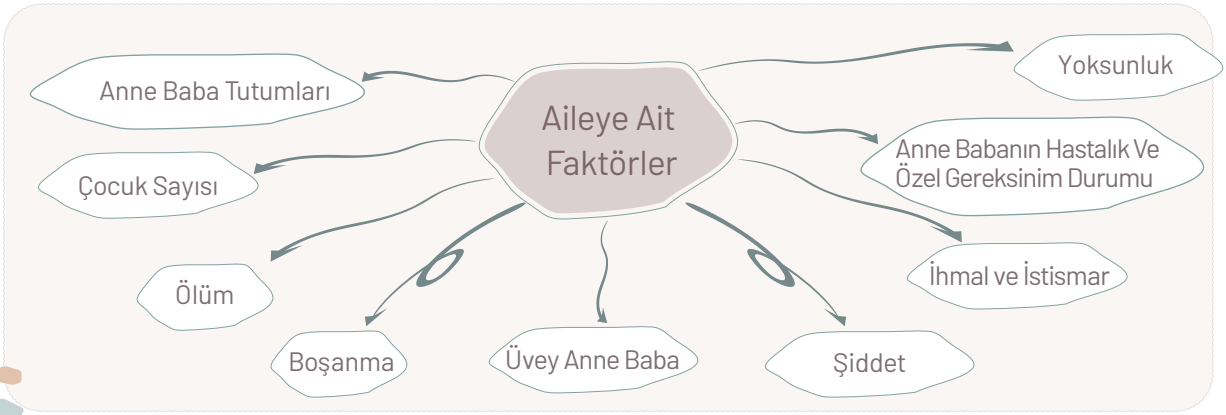

Şema 1.3: Aileye Ait Faktörler

Anne Baba Tutumları: Yapılan araştırmalarda anne baba tutumlarının çocuğun kişiliğini, davranışlarını, tutumlarını, yaşam şeklini, benlik algısını, ilişkilerini, akademik başarılarını ve kaygı düzeylerini doğrudan etkilediği saptanmıştır. Her aile kendi içinde, ebeveynlerin bakış açılarına ve deneyimlerine göre anne baba olarak farklı tutumlar sergiler (Şema 1.4). Bu tutumlar, çocuğun sadece bugünkü davranışlarını değil gelecekteki yetişkinlik yaşamını ve kuracağı bağları da şekillendirir.

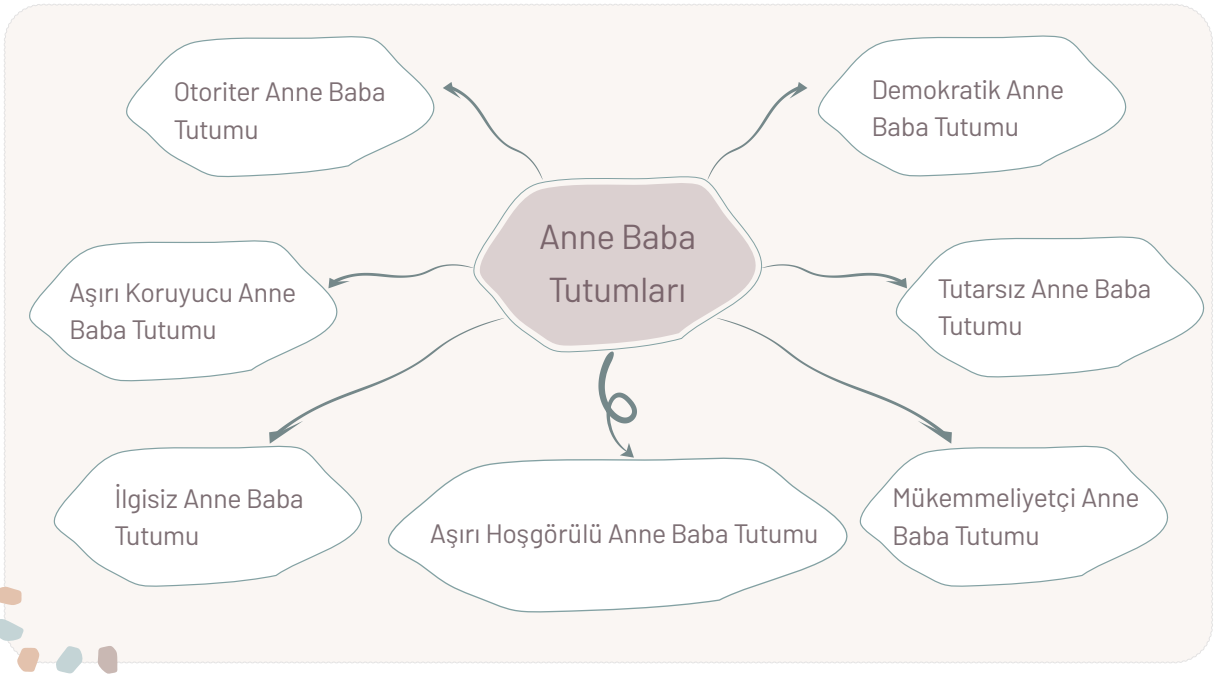

Şema 1.4: Anne Baba Tutumları

Otoriter Anne Baba Tutumu

Otoriter tutuma sahip anne babalar ile otoriter anne babaya sahip çocuklarda görülebilecek özellikler aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 1.1):

Tablo 1.1: *Otoriter Tutuma Sahip Anne Babalarda ve Çocuklarında Görülebilecek Özellikler*

Otoriter Tutuma Sahip Anne Babalarda ve Çocuklarında Görülebilecek Özellikler

	OTORİTER TUTUMA SAHİP ANNE BABANIN ÖZELLİKLERİ	OTORİTER TUTUMDA YETİŞEN ÇOCUKLARDA GÖRÜLEBİLECEK ÖZELLİKLER
1	Aşırı kontrolcü bir yaklaşım sergilerler, çocuğun kişiliğine yönelik ağır ve kırıcı eleştirilerde bulunurlar.	Öz güveni düşük, pasif, çekingen ve başkalarına bağımlı bir kişilik yapısı geliştirebilirler.
2	Çocuğun gelişim dönemlerini ve ihtiyaçlarını dikkate almadan ondan kendi beklentilerine uygun davranmalarını isterler.	Olumsuz bir benlik algısına sahip olabilirler, bu durum akademik başarılarına da olumsuz yansıyabilir.
3	Kurallar oldukça katıdır, itaate aşırı önem verilir ve günlük yaşamda çok sayıda kısıtlama uygulanır (Görsel 1.6).	Engellenmişlik hissi nedeniyle saldırgan davranışlar sergileyebilir, başkalarına zarar vermeye veya kural dışı davranışlara yönelebilirler.
4	Ailenin istediği davranışlar olmadığında çocuk; fiziksel, duygusal ve sözel yöntemlerle cezalandırılır.	Sürekli tedirginlik ve stres yaşayabilir; kararsızlık, öz güven eksikliği ve öz denetim güçlüğü çekebilirler.
5	Sevgi, çocuğa genellikle bir ödül gibi sunulur ancak kurallara tam uyum sağlandığında "şartlı" olarak gösterilir.	Sevgiyi bir başarı veya itaat şartına bağladıkları için onaylanma ihtiyacı duyarlar ancak sosyal becerilerde yetersizlik yaşayabilirler.

Görsel 1.6: *Otoriter anne baba tutumu*

Aşırı Koruyucu Anne Baba Tutumu

Aşırı koruyucu tutuma sahip anne babalar ile aşırı koruyucu anne babaya sahip çocuklarda görülebilecek özellikler aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 1.2):

Tablo 1.2: *Aşırı Koruyucu Tutuma Sahip Anne Babalarda ve Çocuklarında Görülebilecek Özellikler*

Aşırı Koruyucu Tutuma Sahip Anne Babalarda ve Çocuklarında Görülebilecek Özellikler

AŞIRI KORUYUCU TUTUMA SAHİP ANNE BABANIN ÖZELLİKLERİ		AŞIRI KORUYUCU TUTUMDA YETİŞEN ÇOCUKLARDA GÖRÜLEBİLECEK ÖZELLİKLER
Çocuklarına karşı aşırı kontrolcü ve müdahaleci bir tavır sergilerler, çocuğu dış dünyadaki tüm zorluklardan korumaya çalışırlar. Sıklıkla annelerde görülen bir tutumdur.	1	Kendilerini savunmakta güçlük çekebilirler ve sosyal ortamlarda girişkenlik göstermekte zorlanabilirler.
Çocuğun kendi başına yapabileceği işleri bile onun adına yaparlar. Çocuğun yaşayarak öğrenmesini engellerler.	2	Bir işe başlama ve işi bitirme yetisi gelişmemiş olabilir.
"Helikopter ebeveyn", "Kar küreyici ebeveyn" olarak adlandırılan ve çocuğun her adımını takip eden ebeveyn grubudur (Görsel 1.7).	3	Kendi ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan, başkalarına aşırı bağımlı bir kişilik yapısı geliştirebilirler.
Çocukları korumak adı altında çocukların davranışlarına sınırlamalar getirerek çocuk hakkındaki tüm kararları verirler.	4	Karar verme yetisi gelişmeyebilir, sorumluluk alamayabilirler.

Görsel 1.7: *Aşırı koruyucu anne baba tutumu*

İlgisiz Anne Baba Tutumu

İlgisiz tutuma sahip anne babalar ile ilgisiz anne babaya sahip çocuklarda görülebilecek özellikler aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 1.3):

Tablo 1.3: *İlgisiz Tutuma Sahip Anne Babalarda ve Çocuklarında Görülebilecek Özellikler*

İlgisiz Tutuma Sahip Anne Babalarda ve Çocuklarında Görülebilecek Özellikler

İLGİSİZ TUTUMA SAHİP ANNE BABANIN ÖZELLİKLERİ		İLGİSİZ ANNE BABA TUTUMUNDA YETİŞEN ÇOCUKLARDA GÖRÜLEBİLECEK ÖZELLİKLER
Çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarını ve ilgi alanlarını önemsemezler, bu ilgisizlik çoğu zaman "ihmal" boyutuna ulaşabilir.	1	Sevilmediklerini ve önemsenmediklerini hissettikleri için zamanla uyum sorunları ve olumsuz davranışlar sergileyebilirler.
Çocuğun varlığını veya yokluğunu fark etmez, ona karşı tamamen duyarsız kalarak çocuğu görmezden gelirler (Görsel 1.8).	2	Dikkat çekmek ve varlıklarını ispat etmek amacıyla çevresindekilere karşı aşırı tepkili davranarak sevgi ve ilgi arayışına girebilirler.
Kendi yaşamlarını ve isteklerini ön planda tutarlar, çocuğa herhangi bir kural koymadıkları gibi ona rehberlik de etmezler.	3	Saldırganlık eğilimi gösterebilir; öz güven eksikliği, iletişim sorunları yaşayan bağımlı bireyler hâline gelebilirler.

Görsel 1.8: *İlgisiz anne baba tutumu*

Aşırı Hoşgörülü Anne Baba Tutumu

Aşırı hoşgörülü tutuma sahip anne babalar ile aşırı hoşgörülü anne babaya sahip çocuklarda görülebilecek özellikler aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 1.4):

Tablo 1.4: *Aşırı Hoşgörülü Tutuma Sahip Anne Babalarda ve Çocuklarında Görülebilecek Özellikler*

Aşırı Hoşgörülü Tutuma Sahip Anne Babalarda ve Çocuklarında Görülebilecek Özellikler

	AŞIRI HOŞGÖRÜLÜ TUTUMA SAHİP ANNE BABANIN ÖZELLİKLERİ	AŞIRI HOŞGÖRÜLÜ ANNE BABA TUTUMUNDA YETİŞEN ÇOCUKLARDA GÖRÜLEBİLECEK ÖZELLİKLER
1	Çocuklarının istekleri mantıksız dahi olsa sorgulamadan isteklerini yerine getirir ve tüm aile düzenini çocuğun taleplerine göre şekillendirirler.	Başkalarına bağımlı hâle gelirler, kendi ihtiyaçlarını karşılama becerileri gelişmediği için çevresindeki herkesin kendilerine hizmet etmesini bekleyebilirler.
2	Aile içerisinde çocuğun "söz sahibi" ve baskın bir konumda olmasına izin verirler.	Sosyal sorumluluk almaktan kaçınabilir ve empati kurmak yerine genellikle bencilce bir yaklaşım sergileyebilirler.
3	Çocuğun davranışlarına hiçbir sınır koymazlar, her istediğini yapabileceği sınırsız ve denetimsiz bir ortam sağlarlar (Görsel 1.9).	Sosyal ortamlarda uyum sorunu yaşayabilir, kuralları kabul etmekte ve kendi davranışlarını kontrol etmekte (öz denetim) güçlük çekebilirler.
4	Disiplin ve kural uygulamaları yok denecek kadar azdır, çocuğun yanlış davranışlarına karşı herhangi bir yaptırım uygulamazlar.	Sınırlar net çizilmediği için toplumsal yaşamda neyin doğru neyin yanlış olduğunu ayırt etmekte zorlanabilirler.

Görsel 1.9: *Aşırı hoşgörülü anne baba tutumu*

Mükemmeliyetçi Anne Baba Tutumu

Mükemmeliyetçi tutuma sahip anne babalar ile mükemmeliyetçi anne baba tutumunda yetişen çocuklarda görülebilecek özellikler aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 1.5):

Tablo 1.5: *Mükemmeliyetçi Tutuma Sahip Anne Babalarda ve Çocuklarında Görülebilecek Özellikler*

Mükemmeliyetçi Tutuma Sahip Anne Babalarda ve Çocuklarında Görülebilecek Özellikler

	MÜKEMMELİYETÇİ TUTUMA SAHİP ANNE BABANIN ÖZELLİKLERİ		MÜKEMMELİYETÇİ TUTUMDA YETİŞEN ÇOCUKLARDA GÖRÜLEBİLECEK ÖZELLİKLER
1	Kendi yaşamlarında ulaşamadıkları hedeflere çocuklarının potansiyelini dikkate almadan onların ulaşmasını beklerler (Görsel 1.10).	1	Ağır beklentiler altında ezildikleri için sağlıklı bir kişilik geliştirmekte zorlanabilirler, genellikle çekingen bir kişiliğe sahip olabilirler.
2	Çocuklarının hata yapmasına karşı hiçbir toleransları yoktur, her zaman en iyisini ve kusursuz olanı isterler.	2	Sadece başarıya odaklanırlar; en küçük bir başarısızlık bile bu çocuklarda derin hayal kırıklığına neden olabilir. Öz güven, öz saygı eksikliği ve olumsuz benlik algısına sahip olabilirler.
3	Çocuklarından kapasitelerinin üzerinde, çok yüksek ve katı başarı standartları talep ederek çocukları sürekli eleştirirler.	3	Sürekli eleştirildikleri için kendilerini yetersiz ve beceriksiz hissedebilirler, hata yapma korkusuyla yeni sorumluluklar almaktan kaçınabilirler.
4	Sevgi ve onayı genellikle sadece başarıya verirler, çocuğun çabasından çok sonuca odaklanırlar.	4	Kendilerini ancak başarılı olduklarında değerli hissedebilirler. Sürekli mükemmel olma zorunluluğu nedeniyle kaygı düzeyleri oldukça yüksek olabilir.

Görsel 1.10: *Mükemmeliyetçi anne baba tutumu*

Tutarsız Anne Baba Tutumu

Tutarsız tutuma sahip anne babalar ile tutarsız anne baba tutumunda yetişen çocuklarda görülebilecek özellikler aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 1.6):

Tablo 1.6: *Tutarsız Tutuma Sahip Anne Babalarda ve Çocuklarında Görülebilecek Özellikler*

Tutarsız Tutuma Sahip Anne Babalarda ve Çocuklarında Görülebilecek Özellikler

	TUTARSIZ TUTUMA SAHİP ANNE BABANIN ÖZELLİKLERİ	TUTARSIZ TUTUMDA YETİŞEN ÇOCUKLARDA GÖRÜLEBİLECEK ÖZELLİKLER
1	Bu tutuma sahip aileler aşırı hoşgörülü tutum ile otoriter tutum arasında gidip gelirler. Standart bir disiplin anlayışları yoktur.	Hangi davranışın doğru olduğunu kestiremedikleri için karar vermekte zorlanabilirler.
2	Bir gün onayladıkları bir duruma başka bir gün sert tepki gösterebilirler. Bu durum kuralların belirsizleşmesine neden olur.	Sosyal ilişkilerinde başkalarına güven duymakta zorlanabilirler. Öz güven ve öz saygı eksikliği yaşayabilirler.
3	Anne ve babanın görüşleri birbiriyle çelişir, birinin izin verdiği bir duruma diğeri kesinlikle karşı çıkabilir.	Dengesiz ve tutarsız bir kişilik yapısı geliştirebilirler, ya aşırı isyankâr bir tutum sergiler ya da tamamen boyun eğebilirler.
4	Çocuğun aynı davranışı, ebeveynler tarafından farklı şekillerde yorumlanır ve farklı tepkilerle karşılanır (Görsel 1.11).	Kural tanımayan ve sürekli sorun çıkaran bir yapıya sahip olabilirler. Sevgi ve ilgiyi üzerlerine çekmek için olumsuz yollara başvurabilirler.
5	Disiplin ve sevgi arasındaki dengesizlik, çocukta otoriteye karşı karmaşık duygular yaratır.	Ebeveynlerinin kararlarına güvenmedikleri için onlara karşı saygı duymakta zorlanan bireyler hâline gelebilirler.

Görsel 1.11: *Tutarsız anne baba tutumu*

Demokratik Anne Baba Tutum

Demokratik tutuma sahip anne babalar ile demokratik anne baba tutumunda yetişen çocuklarda görülebilecek özellikler aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 1.7):

Tablo 1.7: *Demokratik Tutuma Sahip Anne Babalarda ve Çocuklarında Görülebilecek Özellikler*

Demokratik Tutuma Sahip Anne Babalarda ve Çocuklarında Görülebilecek Özellikler

	DEMOKRATİK TUTUMA SAHİP ANNE BABANIN ÖZELLİKLERİ		DEMOKRATİK TUTUMDA YETİŞEN ÇOCUKLARDA GÖRÜLEBİLECEK ÖZELLİKLER
1	Çocuklarına karşı hoşgörülü, güven verici ve destekleyici bir yaklaşım benimserler, sağlıklı iletişimi temel alırlar.	1	Sosyal ve duygusal açıdan yeterli, çevresiyle barışık ve dengeli bireyler olarak yetişebilirler.
2	Çocuklarına karşı her zaman samimi ve sıcak davranır. Onlara koşulsuz sevgi, saygı gösterirler (Görsel 1.12).	2	Öz güvenleri ve öz saygıları yüksektir, kendilerini değerli hissettikleri için çevrelerine de değer verebilirler.
3	Çocukların her durumda duygu, düşünce ve fikirlerini özgürce paylaşmalarını teşvik eder, onları aktif birer dinleyici olarak desteklerler.	3	Uyumlu, yaratıcı ve bağımsız hareket edebilir. Aynı zamanda sorumluluklarının bilincinde olan bireyler olabilirler.
4	Kurallar, çocukla birlikte nedenleri açıklanarak belirlenir; disiplin, cezalandırmak için değil öğretmek için uygulanır.	4	Empati yetenekleri gelişmiş; toplum kurallarına uyum sağlayan, iş birliği ve dayanışmaya her zaman açık olabilirler.

Görsel 1.12: *Demokratik anne baba tutumu*

1.1. ETKİNLİK

Etkinliğin Adı: Anne Baba Tutumları Drama Çalışması

Etkinliğin Amacı: Anne baba tutumlarının çocuklar üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkilerini drama yöntemi ile canlandırmak.

Süre: 3 ders saati

Görev: Aşağıdaki işlem adımlarını uygulayınız.

1. Adım: Üçer kişilik yedi gruba ayrılınız.

2. Adım: Seçtiğiniz anne baba tutumunu canlandırma içeriğini belirleyiniz.

3. Adım: Anne, baba ve çocuk olmak üzere rol dağılımı yapınız.

4. Adım: Canlandırma için gerekli ortam ve materyal hazırlığı yapınız.

5. Adım: Canlandırmayı uygulayınız.

6. Adım: Tartışma ve değerlendirme aşamasını tüm sınıfla birlikte yapınız.

7. Adım: Tartışma ve değerlendirme esnasında aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Canlandırılan anne baba tutumlarında hangi özellikleri gördünüz?
2. Canlandırılan tutum, seçilen tutumun hangi özelliklerini ortaya koydu?
3. Canlandırılan anne baba tutumunun çocuğun üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri nelerdi?

Değerlendirme: Yapacağınız bu çalışma, karekodda yer alan "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı" ile değerlendirilecektir. Çalışmanızı gerçekleştirirken "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı"nda (ADPA) yer alan ölçütleri dikkate alınız. Çalışmanızı tamamladıktan sonra grubunuzun çalışmalarını değerlendirmeniz için verilen karekodda yer alan "Grup Değerlendirme Formu"nu (GDF) doldurunuz.

Karekod (ADPA)
(Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı)

Karekod (GDF)
(Grup Değerlendirme Formu)

Çocuk Sayısı: Ailedeki çocuk sayısı; ailenin sosyokültürel yapısına, ekonomik durumuna, çocuğa ayrılan zamanın niteliğine ve çocuk yetiştirme tutumlarına göre farklılıklar gösterebilmektedir. Çok çocuklu ailelerde yetişen çocukların paylaşma, yardımlaşma, empati kurma ve sorumluluk alma gibi sosyal becerileri kardeş ilişkileri sayesinde doğal bir ortamda geliştirilebilmektedir. Kardeşler arasındaki etkileşim, çocukların iş birliği yapma, sorun çözme ve başkalarının duygularını anlama becerilerini desteklemektedir ancak bazı çok çocuklu ailelerde özellikle ilk kız çocuklarına yaşlarının üzerinde sorumluluk verilerek "ikinci anne" rolü yüklenmesi, çocuğun gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir. Tek çocuklu ailelerde ise çocuk, aile ilgisinin merkezinde yer almakta ve çoğu zaman yoğun ilgiyle büyütülmektedir. Bu durum çocuğun kendini değerli hissetmesini desteklese de aşırı koruyucu ve müdahaleci tutumlar, çocuğun bağımsız hareket

etmesini, sorumluluk almasını ve sosyal ortamlara uyum sağlamasını zorlaştırabilmektedir. Ayrıca tek çocuğun paylaşma, sabretme ve akran ilişkileri kurma konusunda zaman zaman güçlük yaşadığı görülmektedir. Her çocuk anne baba tarafından görünür olmayı, tek çocukmuş gibi özel ilgi görmeyi ve tüm sevgiyi üzerinde hissetmeyi ister. Bu nedenle ebeveynlerin, çocuk sayısı kaç olursa olsun, çocuklarına dengeli bir tutumla yaklaşmaları, onların bireysel özelliklerini desteklemeleri ve sağlıklı gelişimlerini teşvik etmeleri önem taşımaktadır (Görsel 1.13).

Görsel 1.13: *Çok çocuğa sahip bir aile*

Ölüm: Aileden birinin kaybı ailedeki tüm bireyler için zor bir durumdur. Erken çocukluk döneminde anne ya da babanın ölümü çoğunlukla ruhsal sorunlara neden olabilir. Çocuğun bu kaybı kabullenmesi ve sonraki yaşantısını sağlıklı sürdürebilmesi; kendisine sunulan şefkate, güven duygusuna ve bakımını üstlenen kişinin desteğine bağlıdır. Ölüm olayında çocukların tepkisi yaşlarına göre farklılıklar gösterir (Görsel 1.14). Okul öncesi dönemdeki çocuklar, ölümün sürekliliğini anlamakta zorlandıkları için anne ve babasının yerine gelerek bakım verecek kişiyi daha kolay benimseyebilir. Yedi sekiz yaşlarındaki çocukların ölüm olayını kabullenmesi zordur ve bu çocuklar, duygusal bir sarsıntı yaşayabilirler. Dokuz on yaşlarındaki çocuk ölümün geri dönülmez olduğunu kavramaya başlar, kaybı kabullenmekte zorlanabilir. On yaş ve üzerindeki çocukların ölümü algılama ve yas tutma biçimleri ise yetişkinlerinkine benzer.

Görsel 1.14: *Anne baba kaybı yaşayan bir çocuk*

Ölüm durumunda dikkat edilmesi gerekenler:

- 4 yaş ve üzerindeki çocuklara anlayabileceği şekilde kısa ve net cümlelerle anlatılmalı, ebeveyninin ölümü saklanmamalıdır.
- Ölüm haberini çocuğa diğer ebeveyni ya da kendisine en yakın hissettiği kişi vermelidir.
- Beklenmeyen ölümlerde küçük çocuğun duruma kademeli olarak alıştırılması uygun olur. Ebeveyninin ağır hasta olduğu ya da kaza geçirdiği, hastanede yattığı ve doktorların iyileştirmek için çalıştığı söylenerek zaman kazanılmalıdır.
- Okul çağına gelmemiş çocuklar cenaze işlemlerinden ve yoğun yas tutulan ortamlardan uzak tutulmalıdır.
- Çocukların yas tepkilerini yetişkinlerden farklı şekilde ortaya koyabileceği unutulmamalıdır.
- Çocuklar üzgün görünmedikleri için kesinlikle suçlanmamalıdır. Günlük rutinlere bir an önce dönülmeli, yas sürecinin sağlıklı atlatılması için süreçle başa çıkma yolları araştırılmalı ve profesyonel destek alınmalıdır.
- Bu dönemde çocuklarda alt ıslatma, tırnak yeme, beslenme bozuklukları, saldırganlık, korkulu rüya görme, uykusuzluk, huysuzluk, içe kapanma gibi duygu ve davranış bozuklukları görülebilir. Yaşanan bu durumlarda mutlaka uzman desteği alınmalıdır.

Boşanma: Yasalar ve toplum açısından aileyi oluşturan eşlerin birbirinden ayrılmasıdır. Evlilik kurumu boşanma ile sonlanır ancak anne babalık devam eder. Anne babaların evlilikte başarısız olmaları, başarısız anne baba oldukları anlamına gelmez. Boşanmanın öncesi, boşanma süreci ve boşanma sonrası ilk yıl; anne, baba ve çocuk için zor ve karmaşık bir dönemdir. Bu dönemde ruh sağlığı açısından çocukların duygu ve davranış bozuklukları artabilir. Her yaş grubunda farklı tepkilerle karşılaşmak mümkündür. Okul öncesi dönemde çocuklar boşanmanın kendi hataları olduğunu düşünebilir ve terk edilmiş hissedebilirler. En sık görülen tepkiler korku, inatçılık, uyku bozukluğu, beslenme güçlükleri, alt ıslatma, huzursuzluk, terk edilme duygusu, ağlama, saldırganlık, oyundan çabuk sıkılma eğilimleri, suçluluk, yadsıma, kızgınlık, depresyon, değersizlik ve kekemeliktir. Okul çağı çocukları kendilerini ebeveynleri arasında taraf tutmaya zorlanmış hissedebilir, derin bir kayıp, özlem duygusu yaşayabilir. Okul başarısında düşüş, arkadaşlarıyla uyum sorunları, öfke patlamaları, depresyon, suçluluk görülebilir. Ergenlik döneminde ise kendini güvende hissettiği aile ortamının dağılmasıyla aileden tamamen uzaklaşabilir ya da aşırı olgun davranarak ailenin tüm sorumluluğunu üzerine alabilir, otoriteye başkaldırabilir veya riskli davranışlara yönelebilir. Depresyon, kendine güvensizlik, değersiz hissetme, okula karşı isteksizlik gibi nedenlerle başarı durumunda düşüş görülebilir. Bu durumların yanı sıra tüm yaş gruplarındaki çocuklarda karın ağrısı, baş ağrısı, kusma gibi psikosomatik (ruhsal kökenli fiziksel rahatsızlıklar) şikayetler de gözlemlenebilir.

Boşanmada dikkat edilmesi gerekenler:

- Boşanma süreci; ebeveynlerin birbirini suçlamadığı veya kötülemediği, açık, dürüst ve yaşına uygun bir dille çocuğa anlatılmalıdır.
- Çocuk eşler arasındaki çatışma ve tartışmaların ortasında kalmamalı, tamamen dışında tutulmalıdır (Görsel 1.15).
- Boşanmada çocuğun hiçbir suçunun olmadığı net bir şekilde belirtilmeli, anne ve baba olarak ona duyulan sevginin her zaman devam edeceği vurgulanmalıdır.
- Çocuk, anne veya babasından birinin tarafını tutması için zorlanmamalıdır (Görsel 1.16).
- Çocuk her iki ebeveyniyle de sağlıklı ve düzenli bir ilişki kurma hakkından yoksun bırakılmamalıdır.
- Anne ve baba arasındaki gidip gelmeler belirsiz ve düzensiz olmamalıdır. Çocuğun rutinlerinin korunması ve kendini bir yere ait hissetmesi sağlanmalıdır.
- Çocuğa acıma duygusuyla yaklaşılmamalı ve suçluluk hissiyle çocuğu aşırı şımartma yoluna gidilmemelidir. Ayrıca çocuğun sergilediği olumsuz ve istenmeyen davranışları, boşanılan eşe benzetilmemelidir.

Görsel 1.15: *Anne baba tartışmasının arasında kalan bir çocuk*

Görsel 1.16: *Taraf seçmeye zorlanan bir çocuk*

Üvey Anne Baba: Boşanma ya da ebeveynlerden birinin ölümü sonucunda eşlerin başka biriyle evlenmesi doğaldır. Ölüm ya da boşanmadan sonra geçirilen süre, çocuğun yaşı, içinde bulunduğu özel dönemler (erken çocukluk, ergenlik gibi), cinsiyeti, ebeveyni ile ilişkisi gibi etkenler çocukların bu duruma karşı tepkilerinin farklılık göstermesine neden olur. Çocuk kendisini suçlayabilir, terk edilmişlik duygusu yaşayabilir, çocuğun güven duygusu sarsılabilir. Çocukta kıskançlık, saldırganlık, öfke, alt ıslatma, tırnak yeme, yadsıma, görmezden gelme, depresyon görülebilir. Çocuğun hayatındaki değişiklikler, yeni düzenlemeler yaş ve gelişim dönemine göre çocuğa açıkça anlatılmalı, çocuğun bunları kabullenme sürecinde gerekirse profesyonel yardım alınmalıdır. Bu süreçte çocuğun davranışlarına ve duygularına saygı gösterilmeli, hoşgörülü davranılmalı ve aceleye getirilmeden süreci sağlıklı bir şekilde kabullenmesi beklenmelidir.

Şiddet: Dünya Sağlık Örgütü tarafından, "Fiziksel gücün veya iktidarın, kişinin kendine, başkasına, bir gruba veya topluma yönelik yaralama, ölüm, psikolojik zarar veya yoksunlukla sonuçlanan eylemin tehdit içermesi ya da gerçek olarak kullanımıdır." şeklinde tanımlanmaktadır. Şiddet hangi yaşta olursa olsun tüm bireylerin ruh sağlıklarını derinden etkileyen faktörlerin başında gelir (Görsel 1.17). Aile, çocuğun korunup kollandığı en güvenilir yer olması gerekirken en sevdikleri tarafından zarar verilen ortam hâline dönüşür. Şiddetin süresi, dozu ve sıklığı gibi faktörler çocukta oluşan ruhsal hasarların derecesini etkiler. Çocuklarda kalıcı izler bırakır. Bununla birlikte çocuk, ileriki yaşamında şiddete meyilli bir kişi olabilir. Şiddete uğrayan çocuklarda saldırganlık, uyum sorunları, öfke, çevresi ile ilişki kuramama, düşük akademik başarı, dikkat dağınıklığı, güvenli bağlanma problemleri, öz güven eksikliği, alt ıslatma, stres, kaygı vb. duygu ve davranış bozuklukları görülmektedir.

Görsel 1.17: *Çocuğa şiddete "Dur!"*

İhmal ve İstismar: Dünya Sağlık Örgütünün tanımlamasına göre çocuk istismarı, yetişkinin farkındalığına bakılmaksızın çocuk üzerinde uygulanan fiziksel, psikolojik, sosyal açıdan çocuğun gelişimini ve sağlığını etkileyecek her türlü davranıştır. İhmal; fiziksel, sağlık, eğitim ve duygusal ihtiyaçların karşılanmaması; istismar ise çocuğun sağlığına, hayatta kalmasına ve gelişimine zarar veren; yetişkin, akran veya toplum tarafından uygulanan her türlü fiziksel, duygusal ve cinsel kötü muamele olarak tanımlanmaktadır. Her türlü ihmal, istismar çocukların ruh sağlıklarında ve yaşam kalitelerinde olumsuz durumlara neden olmaktadır. Bu tür olumsuz yaşantılara maruz kalan çocuklarda öfke sorunları, saldırganlık, şiddet, utanma, uyum sorunları, öz saygı, öz güven eksikliği, suçluluk, dışlanma korkuları, depresyon görülebilmektedir.

Anne Babanın Hastalık ve Özel Gereksinim Durumu: Ebeveynlerden birinde görülen süreğen veya ciddi hastalık, doğuştan ya da sonradan ortaya çıkan özel gereksinim durumları çocukların ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır (Görsel 1.18). Bu olumsuz durumların başlangıcında çocuğun yaşı, gelişim dönemleri, hastalık/özel gereksinim durumunun doğuştan ya da sonradan olması, ortaya çıkış şekli, hastanede geçirilen uzun süreler ve çocuğun bu dönemde ebeveynden uzak kalması tepkilerinde farklılıklara neden olmaktadır. Bu süreçteki belirsizlikler ve yaşam düzenindeki değişimler nedeniyle çocuklarda görülen en sık tepkiler; kaygı durumu bozuklukları, öz güven eksikliği, saldırganlık, öfke, içe kapanma, yalnızlık, suçluluk duygusu, utanma, alt ıslatma, ilgi çekme ve depresyondur.

Görsel 1.18: *Hasta bir baba*

Yoksunluk: Çocuğun ve ailenin barınma, beslenme, giyim, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlarında yetersiz kalması ya da bu ihtiyaçları hiç karşılayamama durumudur (Görsel 1.19). Temel ihtiyaçların karşılanamaması çocuğun fiziksel, duygusal, sosyal, bilişsel ve dil gelişiminin yaşıtlarına göre daha geriden gelmesine neden olur. Bu soruna maruz kalan çocuklarda öfke kontrol sorunu, öz güven eksikliği, düşük benlik algısı, utanma duygusu, öz saygı kaybı, uyum sorunları, sosyal dışlanma korkusu, dikkat eksikliği ve öğrenme güçlüğü sıklıkla gözlenmektedir.

Görsel 1.19: *Yoksunluk yaşayan çocuklar*

1.3. SIRA SİZDE

Çocuk ruh sağlığını etkileyen aileye ait faktörler anne baba tutumları, çocuk sayısı, ölüm, boşanma, üvey anne baba, şiddet, ihmal ve istismar, anne babanın hastalık ve özel gereksinim durumu, yoksunluk konusunda öğrendiğiniz bilgiler ışığında doldurunuz.

Üç Yaz

Çocuk ruh sağlığını etkileyen aileye ait faktörler konusunda öğrendiğiniz bilgilerden önemli bulduğunuz üç bilgiyi yazınız.

1.

2.

3.

İki Sor

Çocuk ruh sağlığını etkileyen aileye ait faktörler konusunda, merak ettiğiniz veya daha fazla bilgi istediğiniz konuyla ilgili iki soru yazınız.

1.

2.

Bir Paylaş

Çocuk ruh sağlığını etkileyen aileye ait faktörler konusundan bir görüşünüzü paylaşınız.

1.

PULSUZ DİLEKÇE

Sevgili Anneciğim, Babacığım;

Bütün duygu ve düşüncelerimi dile getirebilseydim, size şunları söylemek isterdim:

Sürekli bir büyüme ve gelişme içindeyim. Sizin çocuğunuz olsam da sizden ayrı bir kişilik geliştiriyorum. Beni tanımaya ve anlamaya çalışın. Deneme ile öğrenirim. Bana ayak uydurmakta güçlük çekebilirsiniz. Oyunda, arkadaşlıkta ve uğraşlarımda özgürlük tanıyın. Beni her yerde, her zaman koruyup kollamayın. Davranışlarımın sonuçlarını kendim görürsem daha iyi öğrenirim. Bırakın kendi işimi kendim göreyim. Büyüdüğümü başka nasıl anlarım? Büyümeyi çok istiyorsam da ara sıra, yaşımdan küçük davranmaktan kendimi alamıyorum. Bunu önemsemeyin. Ama siz beni şımartmayın. Hep çocuk kalmak isterim sonra. Her istediğimi elde edemeyeceğimi biliyorum. Ancak siz verdikçe almadan edemiyorum. Bana yerli yersiz söz de vermeyin. Sözünüzü tutmayınca sizlere güvenim azalıyor. Bana kesin ve kararlı davranmaktan çekinmeyin. Yoldan saptığımı görünce beni sınırlayın. Koyduğunuz kurallar ve yasakların hepsini beğendiğimi söyleyemem. Ancak hiç kısıtlanmayınca da ne yapacağımı şaşırıyorum. Tutarsız davrandığınızı görünce hem bocalıyor hem de bundan yararlanmadan edemiyorum. Öğütlerinizden çok davranışlarınızdan etkilendiğimi unutmayın. Beni eğitirken ara sıra yanlışlar yapabilirsiniz. Bunları çabuk unuturum. Ancak birbirinize olan saygı ve sevginizin azaldığını görmek beni yaralar ve sürekli tedirgin eder. Çok konuşup çok bağırmayın. Yüksek sesle söylenenleri pek duymam. Yumuşak ve kesin sözler bende daha çok iz bırakır. "Ben senin yaşındayken..." diye başlayan konuşmaları hep kulak ardına atarım. Küçük yanılgılarımı büyük suçmuş gibi başıma kakmayın. Bana yanılma payı bırakın. Beni, korkutup sindirerek, suçluluk duygusu aşılayarak, uslandırmaya çalışmayın. Yaramazlıklarım için beni kötü çocukmuşum gibi yargılamayın. Yanlış davranışım üzerinde durup düzeltin. Ceza vermeden önce beni dinleyin. Suçumu aşmadığı sürece cezama katlanabilirim. Beni dinleyin. Öğrenmeye en yatkın olduğum anlar, soru sorduğum anlardır. Açıklamalarınız kısa ve özlü olsun. Beni yeteneklerimin üstünde işlere zorlamayın. Ama başarabileceğim işleri yapmamı bekleyin. Bana güvendiğinizi belli edin. Beni destekleyin, hiç değilse çabamı övün. Beni başkalarıyla karşılaştırmayın, yoksa umutsuzluğa kapılırım. Benden yaşımın üstünde olgunluk beklemeyin. Bütün kuralları birden öğretmeye kalkmayın, bana süre tanıyın. Yüzde yüz dürüst davranmadığımı görünce ürkmeyin. Beni köşeye sıkıştırmayın, yoksa yalana sığınmak zorunda kalırım. Sizi çok bunaltsam bile soğukkanlılığınızı yitirmeyin. Kızgınlığınızı haklı görebilirim ama beni aşağılamayın. Hele başkalarının yanında onurumu kırmayın. Unutmayın ki ben de başkalarının yanında sizi güç duruma düşürebilirim. Bana haksızlık ettiğinizi anlayınca açıklamaktan çekinmeyin. Özür dilemeniz, size olan sevgimi azaltmaz. Tersine, beni size daha çok yaklaştırır. Aslında ben sizleri olduğundan daha iyi ve değerli görüyorum. Bana kendinizi yanılmaz ve erişilmez göstermeye çabalamayın. Yanıldığınızı görünce üzüntüm büyük olur.

Biliyorum, ara sıra sizi üzüyor, belki de düş kırıklığına uğratıyorum. Bana verdiklerinizin yanında benden istediklerinizin çok olmadığını da biliyorum. Yukarıda sıraladığım istekler size çok geldiyse birçoğundan vazgeçebilirim, yeter ki beni ben olarak sevebileceğinize olan inancım sarsılmasın. Benden "Örnek Çocuk" olmamı istemezseniz, ben de sizden kusursuz ana-baba olmanızı beklemem. Sevecen ve anlayışlı olmanız bana yeter. Sizin çocuğunuz olarak doğmak elimde değildi. Ama seçme hakkım olsaydı, sizden başka kimsenin çocuğu olmak istemezdim.

Sevgiler,

Çocuğunuz

Size verilen metni okuyunuz, soruları metne göre cevaplayınız.

1. **Çocuğun ailesinden beklentileri nelerdir?**

.....

.....

.....

2. **Çocuğun hangi beklentileri sizi etkiledi?**

.....

.....

.....

3. **Sizce yukarıda bahsedilen kusursuz anne baba tanımı nedir? Bu tanımı siz nasıl yaparsınız?**

.....

.....

.....

4. **Siz çocuğun yerinde olsaydınız anne babanızdan size nasıl davranmasını isterdiniz?**

.....

.....

.....

1.1.2.3. Çevreye Ait Faktörler

Çocuk ruh sağlığını üzerinde etkili olan bir diğer faktör çevredir. İnsan sosyal bir varlıktır. Bu yüzden insanın etkileşim içinde bulunduğu çevre, yaşamında belirleyici bir öneme sahiptir. Çocuklar, doğdukları andan itibaren sürekli değişen ve gelişen bir sosyal çevrenin parçası olarak yaşarlar. Çevre, çocuğun gelişimini destekleyip zenginleştirebileceği gibi bazı durumlarda ruh sağlığını olumsuz etkileyebilecek koşulları da beraberinde getirebilir (Şema 1.5).

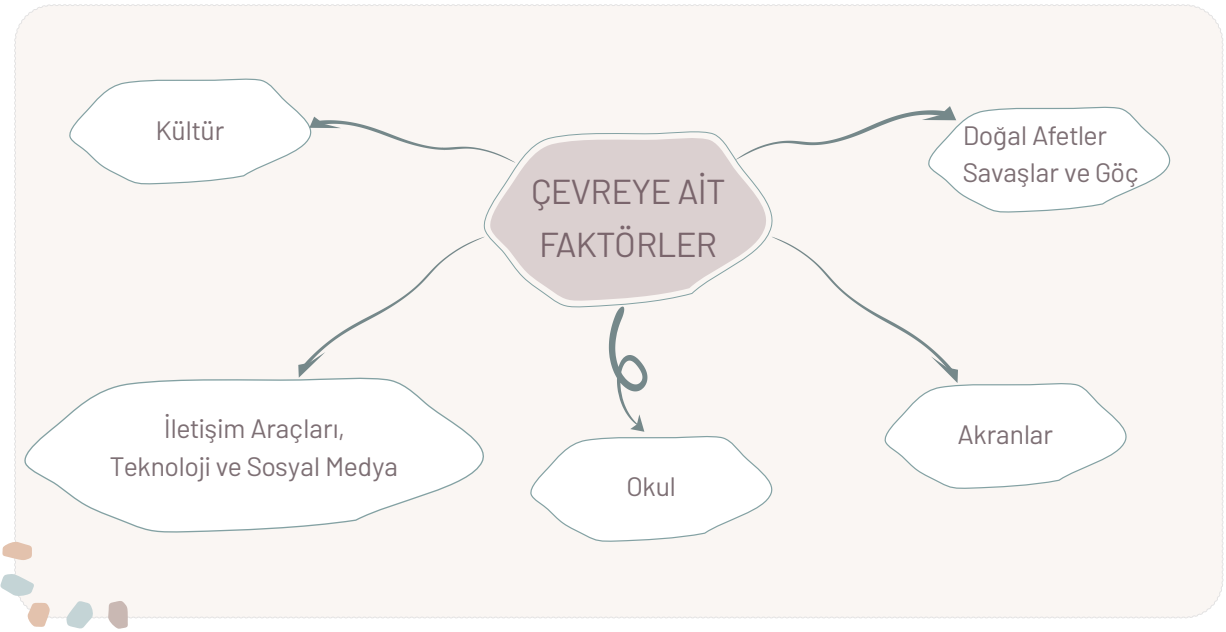

Şema 1.5: Çevreye Ait Faktörler

Kültür: Ruh sağlığını şekillendiren çevresel faktörlerin başında kültür gelir. Kültür; toplumu bir arada tutan gelenek, görenek, yaşayış biçimi, tutum, inanç ve değerlerin bütünüdür (Görsel 1.20a,b). Kültürel özellikler toplumdan topluma farklılıklar göstermektedir.

Görsel 1.20: *Türk kültüründeki birkaç özellik*

Gelenekler (Örf), toplumun üyeleri arasında ortak ve özel bir bağ kuran, kimler tarafından getirildiği ve ne zaman ortaya çıktığı bilinmeyen, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze kadar gelen alışkanlıkların tamamıdır. Konukseverlik, yöresel yemekler, yöresel oyunlar ve el sanatları en güzel gelenek örnekleridir. **Görenek (âdet),** toplumun çoğunluğu tarafından kabul gören, yöreden yöreye farklılık gösterebilen ortak davranış, kural ve alışkanlıklardır. Düğün törenleri, kına geceleri, asker uğurlamaları sosyal yaşamı düzenleyen başlıca göreneklerdendir.

Toplumsal Değerler, toplum tarafından belirlenen duygu, düşünce, tutum ve amaçları şekillendiren kural ve inançlardır. Toplum tarafından benimsenen bu değerler, bireylerin kişilik gelişiminde ve sağlıklı bir ruh yapısına sahip olmasında kritik rol oynar. Bireylerden toplumsal değer ve kurallara uygun yaşamaları beklenir.

Başlıca toplumsal değerler şunlardır:

Sevgi: Kişiyi bir şeye ya da canlıya karşı yakın ilgi ve bağımlılık göstermeye yönelten duygudur.

Dostluk: Sevgi, güven, sadakat, anlayış üzerine çıkar gözetmeksizin kurulan, canlılar arasındaki özel bağdır. Bireyin sosyal sağlığını güçlendirir.

Yardımseverlik: İnsanlar arasındaki ilişkileri kuvvetlendiren, birlikteliği ve bağlılığı arttıran, ihtiyacı olan kişilerle maddi ve manevi paylaşımları çoğaltan duygudur.

Saygı: İnsanlara, diğer canlılara, çevreye, farklı inançlara, başkalarının haklarına, üzerinde emeği olanlara dikkatli, ölçülü ve özenli davranmaktır (Görsel 1.21).

Öz Denetim: Bireyin, kuralların olmadığı durumlarda kendi duygu, davranış ve tepkilerini kontrol ederek doğru davranışları sergilemesidir.

Adalet: Bireyin hem kendisi hem de toplumda yaşadığı diğer bireyler için hak ve sorumluluklarında adil ve eşitlikçi davranmasıdır.

Sorumluluk: Bireylerin kendilerine ve yaşadıkları topluma karşı yükümlülüklerini bilmesi, yapması gereken işleri zamanında ve olması gereken biçimde yerine getirmesi, getiremediği durumlarda da sonuçlarına katlanmasıdır.

Görsel 1.21: *Türk kültüründen bir örnek*

Vatanseverlik: Vatanını, milletini, dilini, bayrağını sevmek, ülke çıkarlarını üstün tutmak, vatandaşlık hak ve sorumluluklarını bilerek milli kültürüne ve manevi değerlerine sahip çıkmaktır (Görsel 1.22).

Sabır: Zor, üzücü, sıkıntılı ve beklenilmesi gereken durumlarda dayanabilme, sakin kalabilme, mücadele edebilme ve sonuca ulaşmayı bekleyebilme erdemidir.

Dürüstlük: Kendisini sıkıntıya sokacak durum ve koşulda dahi doğruyu söylemek, doğru davranmak ve kendi davranışı nedeniyle başkalarını yanıltmamak demektir.

Görsel 1.22: *Bayrak sevgisi*

1.2. ETKİNLİK

Etkinliğin Adı: Toplumsal Değerlerimiz

Etkinliğin Amacı: Toplumsal değerleri içeren görsel afiş hazırlamak.

Süre: 2 ders saati

Görev: Aşağıdaki işlem adımlarını uygulayınız.

1. Adım: 4 gruba ayrılınız.

2. Adım: Toplumsal değerleri farklı kaynaklardan araştırarak bilgi sahibi olunuz.

3. Adım: Afiş için gerekli malzemelerinizi hazırlayınız.

4. Adım: Afişe dikkat çekici bir başlık ya da slogan bulunuz.

5. Adım: Afişte görsel şema ya da simgeler kullanınız.

6. Adım: Tartışma ve değerlendirme aşamasını tüm sınıfla birlikte yapınız.

7. Adım: Tartışma ve değerlendirme esnasında aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Afişinizdeki sloganı neden seçtiniz? Bu slogan topluma nasıl bir mesaj veriyor?
2. Afişinizdeki görsellerden hangisi seçtiğiniz değeri en güçlü şekilde temsil ediyor?
3. Günlük hayatta bu değerlere uygun davranmadığımızda ne gibi sorunlarla karşılır?
4. Bu değerleri daha görünür kılmak için okul ortamında neler yapabiliriz?
5. Bugünün dünyasına yeni bir toplumsal değer ekleme şansınız olsaydı bu değer günümüz dünyası için ne olurdu?

8. Adım: Hazırladığınız afişleri sınıfınızda ya da sınıf dışında sergileyiniz.

Değerlendirme: Yapacağınız bu çalışma, karekodda yer alan "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı"nda değerlendirilecektir. Çalışmanızı gerçekleştirirken "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarında" yer alan ölçütleri dikkate alınız. Çalışmanızı tamamladıktan sonra grubunuzun çalışmalarını değerlendirmeniz için verilen karekodda yer alan "Grup Değerlendirme Formu"nu doldurunuz.

Karekod (ADPA)

Karekod (GDF)

İletişim Araçları, Teknoloji ve Sosyal Medya: Gelişen, değişen ve hızına yetişilemeyen teknoloji; insanların hayatını kolaylaştırmanın yanı sıra doğru kullanılmadığında hayatı olumsuz etkilemektedir. Günümüzde televizyon, akıllı telefon, tablet ve bilgisayar gibi araçlarla birlikte sosyal medya platformları da hayatın merkezine yerleşerek insanların yaşam tarzını yönlendirmektedir. Teknoloji ve sosyal medya, doğru kullanıldığında güçlü bir eğitim kaynağı olsa da yanlış kullanıldığında özellikle çocukların gelişiminde ciddi sorunlara yol açabilmektedir (Görsel 1.23). Teknoloji kullanımının fiziksel gelişim üzerindeki etkilerinin hareketsiz yaşam tarzına bağlı olarak obezite, duruş bozuklukları, göz sağlığının zayıflaması, kas-iskelet sistemi sorunları ve uyku düzensizlikleri dikkat çekmektedir. Bilişsel açıdan ve dil gelişimi açısından dikkat toplamada güçlük, öğrenme ve hafıza kullanımı sorunları, konuşma bozuklukları ile yaratıcı düşünme becerisinde azalmalar görülebilmektedir. Duygusal ve sosyal gelişim açısından ise bağımlılık, kaygı bozuklukları, saldırganlık, öfke, öz güven ve öz saygıda azalma, çevresi ile iletişim kopuklukları gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca uygunsuz ve denetlenmeyen içeriklere maruz kalınması nedeniyle siber zorbalık, cinsel, fiziksel ve duygusal şiddet gibi riskleri de beraberinde getirmektedir. Özellikle bebeklik ve erken çocukluk dönemlerinde bu araçların kullanımında ailelerin dikkat etmesi gerekenler şunlardır:

Görsel 1.23: *Teknolojik aletlerle oynayan çocuklar*

- Bu araçların kullanımında yaşa göre süre kısıtlamaları getirilmeli; güvenli internet filtreleri, kısıtlı içeriğe ulaşım sağlayan çocuk koruma programları kullanılmalıdır.
- Teknolojik cihazlar bir disiplin yöntemi olarak görülmemeli ve yemek yeme, uyku veya tuvalet eğitimi sırasında çocukları oyalamak amacıyla kullanılmamalıdır.
- Bu cihazlar kesinlikle bir bakıcı gibi düşünülmemelidir. Çocuk bu araçları kullanırken ebeveyn denetiminde ve eşliğinde olmalı, yalnız bırakılmamalıdır.
- Sosyal medya gibi platformlarda çocuğun özel hâllerini içeren fotoğraf ve bilgiler paylaşılmamalıdır.
- Okul çağı ve ergenlik dönemindeki çocukların oynadığı oyunlarla varsa sosyal medya hesapları, güvenlik açısından ebeveynler tarafından düzenli kontrol edilmelidir.

BİLGİ KUTUSU

Son yıllarda erken çocukluk döneminde ekrana maruz kalma süreleri ile teknolojik cihazların kullanımı ve kullanım nedenlerini incelemek için yapılan araştırmalara bakıldığında, 6-84 ay arasında araştırmaya katılan çocukların %92,7'sinin herhangi bir ekrana maruz kaldığı, günlük ortalama ekrana maruz kalma süresinin ise 186,2 ± 132,2 dakika olduğu tespit edilmiştir. Yaş ilerledikçe tablet ve telefon kullanımı artmakta özellikle yemek yerken ya da uyanır uyanmaz ekran izleyen çocukların ekrana maruz kalma süresinin daha da uzun olduğu saptanmıştır. Bilgisayar, tablet veya telefonu oyun amaçlı kullananların yaşları ve maruz kalma süreleri oyun dışı amaçla kullananlara göre daha yüksek bulunmuştur.

Okul: Çocuğun aileden sonraki en önemli sosyal çevresidir. Okulun temel görevi; eğitim ve öğretim faaliyetlerini yürütmeyi, çocuğun ailede kazandığı olumlu alışkanlıkların devamlılığını sağlamayı, bunlara yenilerini ekleme ve topluma yararlı, millî ve manevi değerleri benimsemiş, yaşam becerilerine sahip bireyler yetiştirmeyi amaçlar (Görsel 1.24). Okul öncesi eğitim ise bu amaçlara ek olarak çocukların beden, zihin ve duygu gelişimlerini destekleyerek toplumsal hayata uyum sağlamalarına yardımcı olmayı ve ilkokula hazırlamayı amaçlar. Ayrıca elverişsiz çevrelerden gelen çocuklar için ortak bir yetiştirme ortamı sunarak fırsat eşitliği sağlamak ve çocukların Türkçeyi doğru, güzel, etkili konuşmalarına rehberlik etmek de amaçları arasında yer alır. Okulda çocuğun ruh sağlığını etkileyen temel faktörler şunlardır:

Görsel 1.24: *Okulda sosyal etkileşimli oyun oynayan çocuklar*

1. **Öğretmen:** Çocuğun okulu sevmesi, kabul etmesi, yapılan etkinliklere katılması, yeni davranışlar kazanarak bu davranışları kalıcı hâle getirilmesinde ve çocuğa doğru rol model olmada çok önemli bir yere sahiptir. Erken çocukluk döneminde okullarda çalışan öğretmenler;
   - Çocukları ve çocuklarla çalışmayı seven, sabırlı, hoşgörülü, enerjik, neşeli,
   - Alanına hâkim, çocukların tüm gelişim alanlarını destekleyen, yenilik ve değişiklikleri takip eden,
   - Çocuk gelişiminin ilkelerini bilen, her zaman çocuğun üstün yararını gözeten,
   - Okul ve ailelerle iş birliği yapan, tutarlı, olumlu, lider ve doğru rol model olan kişiler olmalıdır.
2. **Program:** Okullardaki eğitim programları bütünlük göstermesi için programlar ülkelerin eğitim bakanlıkları tarafından hazırlanarak tüm okullarda uygulanır. Program; bireylerin yaş ve gelişim düzeylerine uygun, ilgi ve ihtiyaçlarını destekleyecek, bilgi, beceri, davranış ve öğretim yöntemlerini kapsayan eğitim planlamasıdır. Ülkemizde Millî Eğitim Bakanlığı; değişen ve gelişen teknolojiler, ihtiyaçlar ve öğrencilerin üstün yararı sebebiyle programları yenileyerek programların okullarda uygulanmasını sağlamaktadır. Erken çocukluk dönemi programları; çocuk merkezli, aktif öğrenmeye dayalı, esnek, çocukların tüm gelişim alanlarını ve yeteneklerini destekleyen, araştırmacı çocuklar yetiştiren, öğrenmenin zevkini yaşatan bir yapıda planlanmalıdır (Görsel 1.25).

Görsel 1.25: *Eğitim programı hazırlayan öğretmenler*

3. **Eğitim Ortamları, Fiziki Koşullar ve Yönetim:** Eğitim faaliyetlerinin düzenlendiği alan; personel, araç gereç ve tesisleri kapsar. Eğitim ortamları; amacına uygun düzenlenmiş, yaşam şartlarına uygun, temiz, sıcak bir atmosfere sahip, uyumlu, öğrenmeyi destekleyen, ulaşımı kolay, temiz ve sıcak bir atmosfere sahip olmalıdır (Görsel 1.26). Yönetim ise bu fiziki şartları sağlamak, çıkabilecek aksaklıkları gidermek, öğrenci ve öğretmenleri desteklemek ve okuldaki işleyişi, düzeni, güvenliği, eğitimin kesintisiz akışını sağlamakla görevlidir. Bir kurum kültürü oluşturarak aile, öğretmen, okul ve öğrenci arasında dengeyi sağlar.

Görsel 1.26: *Okul öncesi eğitim kurumu eğitim ortamı*

4. **Okul Aile İş Birliği:** Aileler eğitim sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Sağlıklı ve sürdürülebilir bir eğitim hayatında öğrenci yararı için okul, aile ve öğretmenler iş birliği yapmak zorundadır. Bunlardan herhangi birinin eksikliği durumunda öğrencinin gelişimi olumsuz yönde etkilenmektedir.

5. **Rehberlik Servisi:** Okulda bireyler ya da gruplar arasında meydana gelebilecek çatışmaların ve problemlerin çözümlenmesinden okul rehberlik servisleri sorumludur. Rehberlik Servisi, öğrencilerin kendi potansiyellerini keşfetmelerine ve kendilerini tanımalarına yardımcı olarak yaşadığı problemlerin çözümlemesinde öğrencilere rehberlik eder. Danışmanlık sürecinde ise öğrencilerin kendini gerçekleştirmesi, amaçlarını belirlemesi, meslek seçimlerinde doğru kararlar vermelerinde onları desteklemeyi amaçlar.

Akranlar: Erken çocukluk döneminde bir gruba ait olma, kabul görme ya da reddedilme gibi deneyimler, bireyin ileriki yaşamında arkadaşlık kurma, arkadaşlığı sürdürme ve okula, topluma uyum sağlama becerileri üzerinde belirleyici bir role sahiptir. Akran ilişkilerinde uyum, karşılıklı saygı, ortak karar verebilme ve duygularını düzenleyebilme becerileri olumlu arkadaşlık deneyimlerinde kabul gören davranışlardır (Görsel 1.27). Akran grubu tarafından dışlanan veya istenmeyen çocuklar bu durumla başa çıkmakta güçlük çekebilirler. Bu dışlanma, okullarda ve sosyal çevrede sıkça rastlanan "akran zorbalığı" boyutuna ulaşabilmektedir. Fiziksel, sözel ya da duygusal şiddet içeren zorbalıklar, çocuğun hem fiziksel hem de ruhsal sorunlar yaşamasına hatta telafisi güç sonuçların doğmasına sebep olmaktadır. Zorbalığa maruz kalan çocuklarda okula gitmeyi reddetme, kendini güvende hissetmeme, depresyon, düşük benlik saygısının yanı sıra saldırgan davranışlar da gözlemlenebilmektedir.

Görsel 1.27: *Bir amaç için birlikte çalışan akran grubu*

Doğal Afetler, Savaşlar ve Göç: Kişi ya da grubun yaşamının herhangi bir döneminde yaşadığı topraklardan başka bir yere kalıcı ya da geçici olarak yer değişikliği yapmasına **göç** denir. Son yıllarda yaşanan savaş, doğal afet ve ekonomik güçlükler gibi nedenlerle ülkemizde de çok sık görülmektedir. Özellikle doğal afetler ya da savaşa maruz kalanlar için göç, her şeylerini kaybetmeleriyle birlikte bir zorunluluk hâline gelmektedir (Görsel 1.28). Yeni yere taşınma, yeniden bir hayat kurma, yeni bir çevre inşa etme süreci bireylerin hem maddi hem de ruh sağlığı açısından büyük zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. Bu sürece özellikle doğal afetler ve savaşlar sonrasında sıklıkla rastlanan ebeveyn kayıpları, yeni özel gereksinim durumlarının oluşması, uzun süreli hastane tedavileri ve pek çok sağlık sorunu da eşlik edebilmektedir. Bu olumsuz deneyimler, çocukların hayatını tamamen değiştirmekte ve çocuklarda yaşamları boyunca taşıyacakları derin izler bırakmaktadır. Zorunlu göç yaşayan çocuklarda yeni çevreye uyum sağlayamama, arkadaşlık kurmada güçlük çekme, içe kapanma, depresyon, saldırganlık, akademik başarısızlık ve asosyal davranışlar sıklıkla gözlemlenmektedir. Başka bir ülkeye göç edildiğinde ise bu tabloya dil ve kültür farklılıklarından kaynaklanan iletişim sorunları da eklenmektedir.

Görsel 1.28: *Savaşın ortasında kalan bir çocuk*

BİLGİ KUTUSU

Suriye'deki iç çatışmalar ve savaş nedeniyle ülkemiz 2011 yılında ilk göçü almıştır. 2024 yılı ile Suriye'ye düzenli dönüşler başlamıştır. 07.05.2026 tarihindeki istatistiklere göre ülkemizde yaşamakta olan Suriyelilerin yaş ve cinsiyete göre dağılımı tabloda verilmiştir (Tablo1.8).

Tablo 1.8: *Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı*

Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı			
YAŞ	**ERKEK**	**KADIN**	**TOPLAM**
Toplam	1.173.404	1.103.593	2.276.997
0-4	154.518	145.213	299.731
5-17	402.103	379.359	781.462
18-64	600.987	559.036	1.160.023
65+	15.796	19.985	35.781

1.3. ETKİNLİK

Etkinliğin Adı: Ruh Sağlığımızın Görünmez Mimarları

Etkinliğin Amacı: Çocukların ruh sağlığını etkileyen faktörlerden birini seçip dijital ortamda hazırlayarak sunum yapmak.

Süre: 3 ders saati

Görev: Aşağıdaki işlem adımlarını uygulayınız.

1. Adım: Sunumları bireysel olarak hazırlayınız.

2. Adım: Aile, okul ve toplumda çocukların ruh sağlığını etkileyen faktörlerden birini belirleyiniz.

3. Adım: Bu faktör hakkında farklı kaynaklardan doğru bilgiler toplayınız.

4. Adım: Topladığınız bilgileri dijital ortamda sunum hâline getiriniz.

5. Adım: Sunumunuzda fotoğraf, video, şekil, grafik ve tablolardan en az dört farklı materyal kullanınız.

6. Adım: Sunumunuzda dil bilgisi kurallarına uyunuz.

7. Adım: Sunumunuzu 5 dakika ile sınırlandırınız.

8. Adım: Tartışma ve değerlendirme aşamasını tüm sınıfla birlikte yapınız.

9. Adım: Tartışma ve değerlendirme esnasında aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Sunumda verilen bilgiler arasında sizin dikkatinizi en çok çeken hangisi oldu?
2. Sunumda verilen bilgiler bu faktörü tam olarak tanımlıyor mu? Eksik kalan bilgiler nelerdir?
3. Sunumda verilen bilgilere çevrenizden örnekler veriniz.

Değerlendirme: Yapacağınız bu çalışma, karekodda yer alan "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı" ile değerlendirilecektir. Çalışmanızı gerçekleştirirken "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı"nda yer alan ölçütleri dikkate alınız. Çalışmanızı tamamladıktan sonra arkadaşlarınızın çalışmalarını değerlendirmeniz için verilen karekodda yer alan "Akran Değerlendirme Formu"nu (ADF) doldurunuz.

Karekod (ADPA)

Karekod (ADF)

1.2. 0-72 AY ÇOCUKLARINDA ETKİLİ İLETİŞİMİN TEMEL UNSURLARI

DÜŞÜNELİM

1. **Duygu ve düşüncelerimizi karşımızdaki kişilere aktarmak bizler için neden önemlidir? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.**
2. **Günlük yaşamınızda sessiz olmanız ya da hiç konuşmamanız gereken kütüphane, tören alanı gibi farklı ortamlarda bulunabilirsiniz. Böyle bir ortamdayken yanınızdaki arkadaşınıza çok önemli bir duygunuzu veya bir düşüncenizi, durumunuzu iletmek zorunda kaldığınızda bunu nasıl yaparsınız? Fikirlerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.**

1.2.1. İletişim ve İletişimin Temel Ögeleri

İletişim: İnsanların duygu, düşünce ve bilgilerini başka kişi veya kişilere araçlarla ya da araçsız aktarma ve karşıdaki kişiyi de doğru anlama sürecidir. İnsan sosyal bir varlıktır, varoluşundan bu yana birbirleriyle ve diğer canlılarla yöntem ve araçları değişse de iletişim kurmanın bir yolunu bulmuştur. İnsanlar gün içinde istemli ya da istemsiz olarak pek çok kez iletişim kurar, duygu ve düşüncelerini paylaşma ihtiyacı hisseder. Bireylerin birbirleriyle ve toplumla olan ilişkilerinin temelini, iletişim kurmadaki yeterlilikleri ve başarıları oluşturur. İletişim bir süreçtir. Bu sürecin açık, anlaşılır ve doğru ilerleyebilmesi için temel ögelere ihtiyaç vardır. Bu ögeler şunlardır:

- **Kaynak (Gönderici):** İletişimi başlatan, mesajı hazırlayan göndericidir.
- **Mesaj (İleti):** Paylaşılmak istenen duygu, düşünce, haber ve bilgilerdir.
- **Kanal (Araç):** Mesajın alıcıya gönderilmesini sağlayan yollardır.
- **Alıcı (Hedef):** İletinin gönderildiği kişi, topluluk, kurumdur.
- **Geri bildirim (Dönüt):** Kaynağın gönderdiği mesaja karşılık alıcının verdiği cevaptır, kaynağın gönderdiği iletinin doğru anlaşılıp anlaşılmadığı teyit edilir (Şema 1.6).

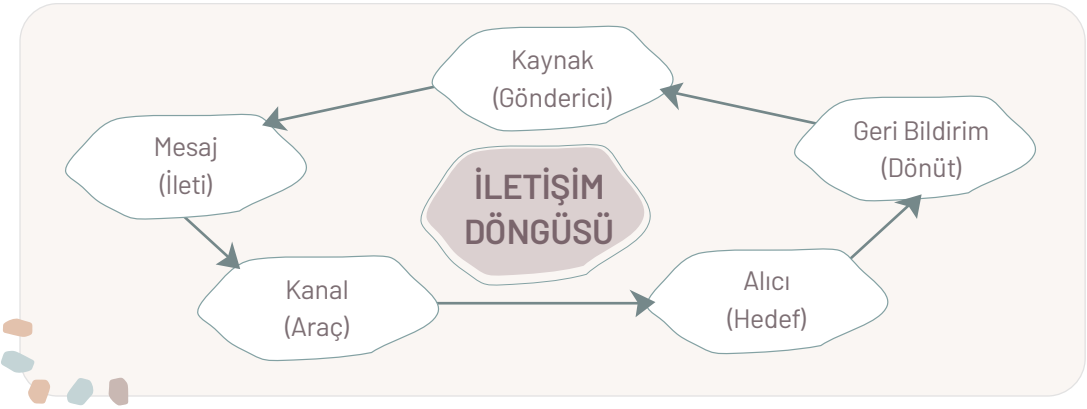

Şema 1.6: İletişimin Ögeleri

1.4. SIRA SİZDE

Aşağıda verilen şekli kullanarak iletişim ve iletişimin temel ögelerini içeren bir kavram haritası oluşturunuz.

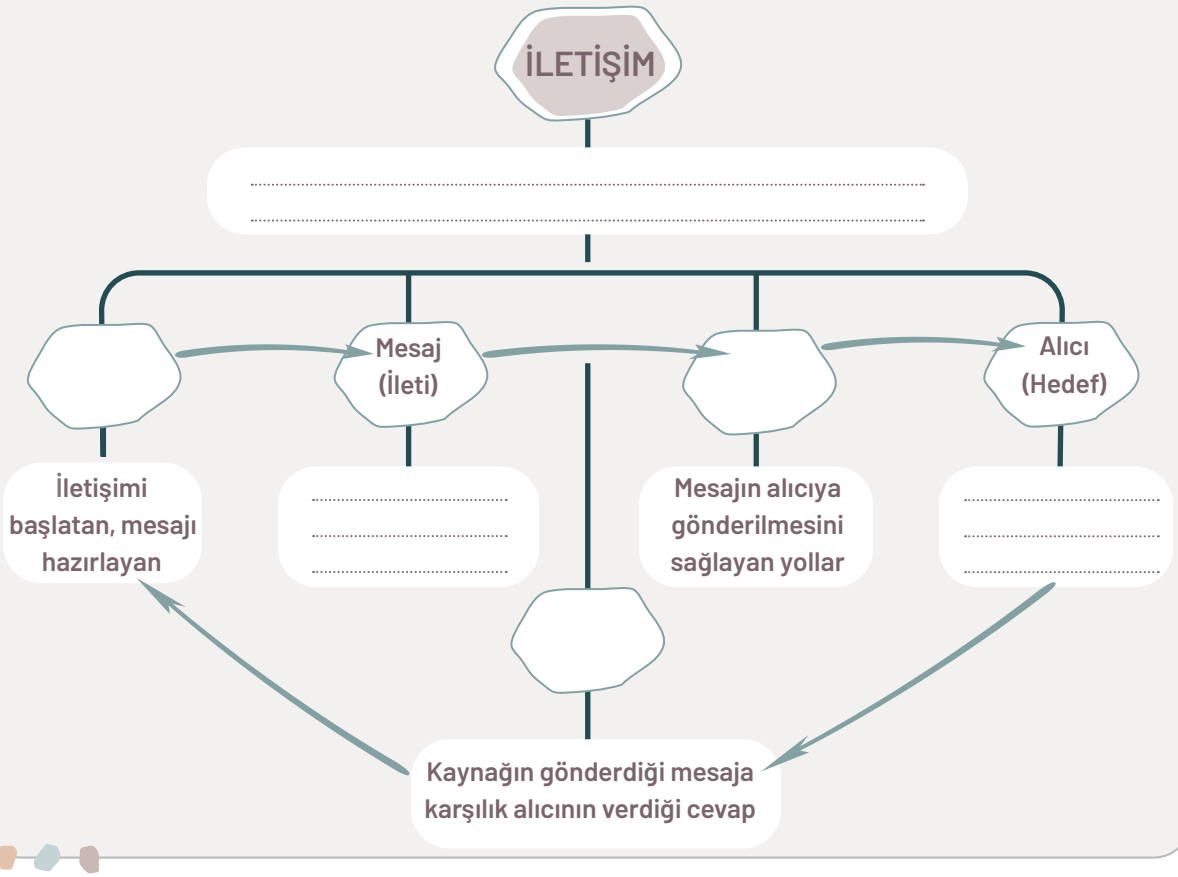

1.2.2. İletişim Türleri

Duygu, düşünce veya bilgiyi bir başkasına aktarırken farklı iletişim türlerinden yararlanılmaktadır. Seçilen iletişim türü; ortama, karşıdaki kişinin konumuna, iletilmek istenen mesajın niteliğine ve hedef kitlenin kişi veya kurum olmasına göre değişiklik gösterir. Temel iletişim türleri; sözlü, yazılı ve sözsüz iletişim olmak üzere üç ana gruba ayrılır.

1. **Sözlü İletişim:** Karşılıklı konuşmaların tamamı sözlü iletişim kapsamına girmektedir. Bu iletişim türünde mesajlar sözcüklere yüklenerek karşı tarafa aktarılır. Mesajın doğru anlaşılıp anlaşılmadığı ise geri bildirimler aracılığıyla kontrol edilir, gerektiğinde yeni sorular ve açıklamalarla iletişim sürdürülür. Konuşma yüz yüze gerçekleşiyorsa jest ve mimikler, mesajın çok daha hızlı ve net anlaşılmasını sağlar (Görsel 1.29). Sözlü iletişim; dil, konuşma hızı, ses tonu, jest ve mimiklerin uyumuyla gerçekleşir. Günümüzde bu iletişim sadece yüz yüze değil; telefon, telsiz veya görüntülü görüşme sağlayan dijital cihazlar aracılığıyla da yürütülebilmektedir.

Görsel 1.29: *Sözlü iletişim*

2. **Sözsüz İletişim:** Mesajın karşı tarafa iletilmesinde simgeler, semboller, renkler, görsel araçlar, şemalar, fotoğraflar ve grafiklerin kullanılmasıdır. Kişiler arası iletişimde beden dili, jest ve mimikler de sözsüz iletişimin temel unsurları arasında yer alır. Bedenimizin duruş şekli omuzların dik ya da çökük oluşu, kolların ve ayakların açık ya da kapalı duruşu veya bacak bacak üstüne atılmış olması karşımızdaki kişiler için önemli mesajlar içerir (Görsel 1.30).

   Mimikler, yüz ifadelerinin anlatım amaçlarına göre kullanılmasıdır. Jestler; baş, el, kol, ayak, bacak ve bedenin bütünsel hareketleridir. Jest ve mimikler verilmek istenen mesajı destekleyerek mesajın somutlaşmasını sağlar. Örneğin sadece başın sağa sola veya yukarı aşağı sallanması bile karşı tarafa güçlü bir onay ya da ret mesajı verelebilir. İletişimde gözler, başlı başına bir mesaj kaynağıdır. Kişinin göz temasından kaçınması, bir durumu gizlemeye çalıştığına veya o an iletişime kapalı olduğuna dair önemli bir ipucu verebilir.

Görsel 1.30: *Beden duruşu*

3. **Yazılı İletişim:** İletilmek istenen mesajın alıcıya sözcük, sembol ve işaretler aracılığıyla yazılı olarak aktarılmasıdır. Bu iletişim türünde mektup, rapor, makale, tutanak, afiş, broşür, bildiri gibi basılı materyallerin yanı sıra elektronik ortamda gönderilen tüm yazılı iletiler de yer alır. Yazılı iletişimde mesajın kullanılan sözcük, sembol ve işaretlerin anlamıyla sınırlı kalması, alıcının mesajı tam olarak kavrayamamasına veya okuduklarından farklı anlamlar çıkarmasına neden olabilir. Buna karşın yazılı iletişim; uzun ve kapsamlı bilgilerin yapısı bozulmadan iletilebilmesi, tekrar okunabilmesi, çoğaltılabilmesi ve gelecek nesillere aktarılmak üzere arşivlenebilmesi gibi güçlü ve kalıcı özelliklere sahiptir. Yazılı iletişimde kitap, makale, tutanak ve dijital mesajlar örnek verilebilir (Görsel 1.31).

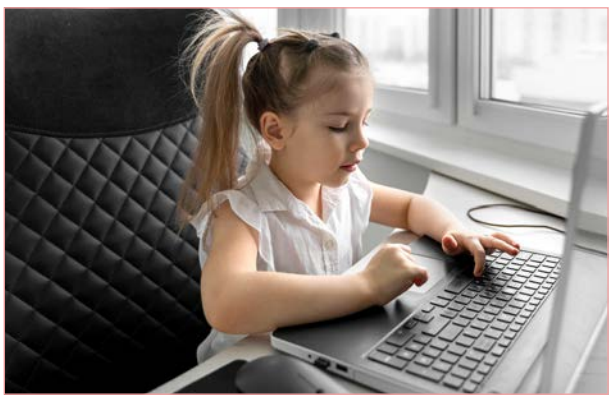

Görsel 1.31: *Yazılı iletişim*

1.4. ETKİNLİK

Etkinliğin Adı: Anlat Bakalım

Etkinliğin Amacı: İletişim türlerinin iletişim üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkilerini drama yöntemi ile canlandırmak.

Süre: 2 ders saati

Senaryo: "Öğle arası çok acıktığın için zil çaldığında kantine gittin fakat sıra sana geldiğinde cüzdanını bulamadın. Tekrar sınıfa çıkıp çantana baktığında da cüzdanını bulamadın ve evde unuttuğunu fark ettin. Arkadaşına bu durumu anlatıp sana borç para verip veremeyeceğini ya da veremeyecekse kendi yiyeceğini seninle paylaşıp paylaşamayacağını sordun."

1. Adım: Sınıf içinde 3 gruba ayrılınız.

2. Adım: Grubunuzdan bir kişiyi anlatıcı olarak seçiniz.

3. Adım: Öğretmeninizin verdiği senaryoyu okuyunuz.

4. Adım: Verilen senaryoyu 3 dakika içerisinde ve belirtilen iletişim türünü kullanarak grubunuza anlatınız.

5. Adım: 1. grubun anlatıcısı olarak, senaryoyu sadece beden dilini kullanarak grubunuza anlatınız.

6. Adım: 2. grubun anlatıcısı olarak, senaryoyu hiçbir jest, mimik ve beden dili kullanmadan sözel olarak grubunuza anlatınız.

7. Adım: 3. grubun anlatıcısı olarak, senaryoyu beden dilini kullanarak, sözel olarak grubunuza anlatınız.

8. Adım: Grupların canlandırmaları bittikten sonra tartışma ve değerlendirme aşamasını tüm sınıfla birlikte yapınız.

9. Adım: Tartışma ve değerlendirme esnasında aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

Görev: Aşağıdaki işlem adımlarını uygulayınız.

1. Canlandırmada jest, mimik ve beden dilinin kullanılmaması anlatımı nasıl etkiledi?
2. Sözel iletişimle beden dilinin birlikte kullanılmasının anlatım üzerinde nasıl bir etkisi oldu?
3. Sizce bu canlandırmalar sonucunda en anlaşılır iletişim türü hangisidir?
4. Günlük yaşamımızda hangi iletişim türlerini sıklıkla kullanıyorsunuz?
5. Beden dilini, jest ve mimikleri daha çok hangi durumda ve ortamlarda kullanıyorsunuz?

Değerlendirme: Yapacağınız bu çalışma, öğretmeniniz tarafından karekodda yer alan "Kontrol Listesi" (KL) ile değerlendirilecektir. Çalışmanızı gerçekleştirirken "Kontrol Listesi"nde yer alan ölçütleri dikkate alınız. Çalışmanızı tamamladıktan sonra kendinizi değerlendirmek için karekodda yer alan "Öz Değerlendirme Formu"nu (ÖDF) doldurunuz.

Karekod (KL)
Kontrol Listesi

Karekod (ÖDF)
Öz Değerlendirme Formu

1.2.3. Çocukla Etkili İletişimin Özellikleri

Çocuklar; açık, ilgi çekici ve kendilerini merkeze alan bir iletişim biçimine ihtiyaç duyarlar (Görsel 1.32). Her çocuğun yaşına ve gelişimsel özelliklerine göre farklı ilgi alanlarıyla ihtiyaçları bulunur. Kurulacak iletişimin içeriği bu nedenle bireysel farklılıklara göre şekillenmelidir. Çocuklarla çalışan veya aynı ortamı paylaşan yetişkinlerin sağlıklı bir iletişim kurabilmeleri için öncelikle çocukların gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçlarının farkında olmaları gerekir. Çocukla etkili bir iletişim sürecini yönetebilmek için dikkat edilmesi gereken temel noktalar şunlardır:

Görsel 1.32: *Çocuğunu dikkatle dinleyen anne baba*

1.2.3.1. Çocuğu Dinleme

Dinleme becerisi sağlıklı bir iletişimin temel ögeleri arasındadır. İletişim sürecinde kaynağın gönderdiği mesajın alıcı tarafından ne kadar doğru anlaşıldığı geri bildirimlerle ortaya çıkar. Süreç, aynı zamanda alıcının dinleme becerisinin niteliğini de belirler. İletişimin en önemli parçalarından biri olan dinleme becerisinin bebeklik döneminden itibaren konuşma gelişimiyle eş zamanlı olarak desteklenmesi ve geliştirilmesi büyük önem taşır. Çocukla iletişimde kullanılan başlıca dinleme yöntemleri şunlardır:

- **Edilgin (pasif) dinleme:** Yetişkinlerin çocuğu dinlerken kısa ve onaylayıcı sözel ifadeler kullanması, beden dili, jest ve mimiklerle "Seni dinliyorum." mesajını vermesidir. Edilgin dinleme sırasında sözü kesilmediği için çocuk duygu ve düşüncelerini karşı tarafa çok daha rahat aktarır. Bu dinlemede uzun süre tepkisiz kalmak yerine "Anlıyorum.", "Evet.", "Doğru söylüyorsun.", "Öyle mi?" gibi kısa onaylayıcı kelimeler kullanılabilir ve başla onaylama hareketleri yapılarak iletişimin devamlılığı sağlanır.
- **Kapı aralama (konuşmaya davet etme):** Çocuklar konuşmak istemediklerinde, konuşmayı başlatmakta güçlük çektiklerinde, iletişim için yardıma ihtiyaç duyduklarında veya konuşmayı çok kısa kestiklerinde yetişkinlerin çocukları desteklemesi gerekir. "Anlatmak ister misin?", "Biraz daha anlatabilir misin?", "Çok ilginç", "Nasıl yaptın?", "Bu konudaki fikirlerini merak ediyorum?" gibi açık uçlu ve destekleyici ifadeler kullanılarak iletişim başlatılır ya da devam ettirilir. Bu tür yaklaşımlar, çocuğa duygu ve düşüncelerinin onaylandığını, önemsendiğini ve kendisine değer verildiğini hissetmesini sağlar.

- **Etkin (aktif) dinleme:** Tüm bireyler önemsendiklerini hissetmek isterler ve dinlenilme konusunda oldukça hassastırlar. Aynı şekilde çocuklar da dinlenilmek isterler. Çocuklar, karşılarındaki kişinin kendilerini dinlemediğini fark ettiklerinde iletişimi keserler ve bu tutum çocukla dinleyici arasındaki iletişimi zayıflatır. En sağlıklı iletişim yöntemi olan etkin dinlemede dinleyen kişi, en az konuşan kişi kadar aktiftir. Bu yöntemde çocuğun duygu ve düşünceleri empati kurularak dinlenir, doğru anlaşıldığından emin olunur ve söyledikleri ona uygun ifadelerle geri yansıtılır. Örneğin

  Çocuk: Ali benimle bağırarak konuşuyor!

  Yetişkin: Arkadaşının bağırarak konuşması seni rahatsız ediyor, öyle mi?

  Çocuk: Evet, çok rahatsız oluyorum ve üzülüyorum.

1.2.3.2. Göz Kontağı

Karşılıklı iletişimin ilk ve en önemli aşamasıdır. Çocukla iletişim kurarken verilen ilk sözsüz mesaj; "Başka bir şeyle ilgilenmiyor, sadece seni dinliyorum ve sana değer veriyorum."dur. Göz kontağı kurulmadan etkin dinleme yapılması mümkün değildir. Günlük hayatta pek çok yetişkin, gözünü telefondan veya başka bir işten ayırmadan "Seni dinliyorum." der fakat çocuk dinlenilmediğini bilir. Bu durum, çocuğun iletişimi kesmesine ve kendisine değer verilmediğini düşünmesine yol açar. Çocukla iletişime başlarken aynı seviyeye gelerek göz kontağı kurulmalıdır (Görsel 1.33).

Görsel 1.33: *Çocuğuyla iletişim sırasında göz kontağı kuran bir anne*

1.2.3.3. Empati

Kişinin kendisini karşısındakinin yerine koyarak olaylara onun bakış açısıyla bakabilmesidir. Uygulaması oldukça dikkat ve çaba gerektirir. İnsanlar birini dinlerken genellikle olayları karşı tarafın durumuna göre değil; kendi tecrübelerine, doğrularına ve bakış açılarına göre değerlendirir. Çocukla sağlıklı bir empati kurabilmek için onun hayata bakış açısını, içinde bulunduğu şartları anlamak ve onu yakından tanımak gerekir. Empati süreci, sadece kelimelerle değil; etkin bir dinlemenin yanı sıra beden dili, jest ve mimiklerin de uyumlu kullanılmasıyla gerçekleşir. Empati kurarken hissedilen duyguyu çocuğa samimiyetle yansıtabilmek çok önemlidir çünkü çocuklar yapay duyguları ve samimiyetsiz yaklaşımları çok çabuk fark ederler (Görsel 1.34).

Görsel 1.34: *Çocuğunu empati kurarak dinleyen anne baba*

1.2.4. Sen Dili- Ben Dili İfadelerinin Özellikleri

Çocukla iletişimde kullanılan dil, iletişim sürecinin sürdürülebilirliği ve niteliği açısından kritik bir öneme sahiptir. Kullanılan kelimeler çocuğun anlayabileceği ve kişiliğine zarar vermeyecek şekilde özenle seçilmelidir.

Sen dili: Genellikle olumsuz anne baba tutumlarında çok sık rastlanılan bir dildir. Sen dilinde, yanlış davranış değil o davranışın yetişkinde uyandırdığı öfke veya rahatsızlık duygusu baskındır. Davranışın neden yanlış olduğu ve nasıl düzeltilmesi gerektiği açıklanmak yerine doğrudan çocuğun kişiliğine yönelik suçlayıcı, aşağılayıcı ve saldırgan ifadeler kullanılır. Sürekli sen diline maruz kalan bir çocuk, zamanla öz güvenini ve öz saygısını kaybederek savunmacı bir tutum geliştirebilir. Anne babalar tarafından kullanılan sen dili örnekleri:

Ben dili: Karşıdaki kişinin onaylanmayan olumsuz davranışı karşısında doğru davranışın tanımını yaparak kişi üzerindeki etkilerini, kişiye yaşattığı durumu ve hissettirdiği duyguları açıklamayı esas alan bir dildir. Ben dili, kimseyi suçlamadan kişinin üzerinde bıraktığı etkiyi, yaşanan durumu ve hissedilen duyguları açık, yalın ve abartısız bir şekilde karşısındaki kişiye aktarır. Çocuk burada yaptığı, davranışın neden rahatsızlık verdiğini ve sonucunda karşı tarafa ne hissettirdiğini anlar. Kendisine saldırılmadığını hissettiği için iletişimi sürdürür, empati kurmayı öğrenir ve yanlış davranışını değiştirme konusunda daha istekli olur. Çocukla iletişimde kullanılabilecek ben dili örnekleri:

Tablo 1.9: *Sen Dili - Ben Dili Karşılaştırmalı Örnekler*

Sen Dili - Ben Dili Karşılaştırmalı Örnekler

Sen Dili	Ben Dili
Oyuncaklarını yine toplamamışsın, çok dağınıksın.	Oyuncaklarını dağınık bıraktığında toplamak beni üzüyor ve kendimi yorgun hissediyorum.
Hiç sözümü dinlemiyorsun. Konuşurken bana bak.	Konuşurken göz teması kurulmadığında anlaşılmadığımı ve önemsenmediğimi hissediyorum.
Ödevlerini yine yapmamışsın, çok tembelsin.	Ödevler son ana kaldığında yetişmeyecek diye telaşlanıyorum ve senin bu kadar strese girmene üzülüyorum.
Yine geç kaldın, çok sorumsuzsun.	Geç kaldığında beklemek beni yoruyor ve önemsenmediğimi hissediyorum.
Yemeğini düzgün yemiyorsun.	Yemeğin tabakta kalmasına üzülüyorum, sağlığın için endişeleniyorum.

1.5. ETKİNLİK

Etkinliğin Adı: İletişimin İki Yüzü

Etkinliğin Amacı: "Sen dili ve ben dilini" ayırt ederek düşüncelerinizi, isteklerinizi ben dili ile ifade edebilmek.

Süre: 1 ders saati

Görev: Aşağıdaki işlem adımlarını uygulayınız.

1. Adım: Sen dili ve ben dili konusunu gözden geçiriniz.

2. Adım: Bir not kâğıdı hazırlayınız.

3. Adım: Arkadaşınıza iletmek istediğiniz bir düşünceyi ya da isteği "sen dili" kullanarak not kâğıdına yazınız.

4. Adım: Yazmış olduğunuz kâğıdı önceden hazırlanmış torbaya atınız.

5. Adım: Sınıf arkadaşlarınızın tamamı tarafından yazılan kâğıtları torba içinde karıştırınız.

6. Adım: Sırayla torbadan bir kâğıt çekiniz.

7. Adım: "Sen dili" ile yazılan cümleyi sınıfa sesli olarak okuyunuz.

8. Adım: Okuduğunuz cümleyi "ben dili"ne çevirerek sınıfa yüksek sesle okuyunuz.

9. Adım: Tartışma ve değerlendirme aşamasını tüm sınıfla birlikte yapınız.

10. Adım: Tartışma ve değerlendirme esnasında aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Sen dili kullanılarak okuduğunuz cümle size kendinizi nasıl hissettirdi?
2. Sen dili kullanılarak ifade edilen bu cümleye nasıl bir cevap verirdiniz?
3. Ben dili kullanılarak okuduğunuz cümle size kendinizi nasıl hissettirdi?
4. Ben dili kullanılarak ifade edilen bu cümleye nasıl bir cevap verirdiniz?
5. Sen dili/ben dili, dış dünyaya tutumunuzu ve insanlarla iletişiminizi nasıl etkiler?

Değerlendirme: Yapacağınız bu çalışma, karekodda yer alan öğretmeniniz tarafından "Kontrol Listesi" ile değerlendirilecektir. Çalışmanızı gerçekleştirirken "Kontrol Listesi"nde yer alan ölçütleri dikkate alınız.

Karekod (KL)

1.2.5. Çocukla İletişimde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

Çocuğun sosyal ve duygusal gelişimine katkı sağlamak, ona yaşamının ilerleyen yıllarında kullanabileceği sağlıklı iletişim becerileri kazandırmak için erken çocukluk döneminde temel atılmalıdır. Bu süreçte çocuğun aile bireyleriyle güvene dayalı ve olumlu bir iletişim içinde olması kritik bir öneme sahiptir (Görsel 1.35).

Görsel 1.35: *Çocukları ile sağlıklı iletişim kuran anne baba*

Çocukla kurulan bağın niteliğini artırmak ve sağlıklı bir gelişim sürecini desteklemek için iletişim sırasında dikkat edilmesi gereken temel noktalar şunlardır:

1. Çocukla iletişime başlamadan önce mutlaka çocuğun göz hizasına gelinmeli ve sağlıklı bir göz kontağı kurulmalıdır.
2. Çocukların her zaman etkin dinlenmesine özen gösterilmelidir.
3. Konuşmakta zorlanan veya konuşmak için isteksiz davranan çocuklar konuşmaya teşvik edilmeli, kapı aralama yöntemleri kullanılarak kendilerini ifade etmeleri için desteklenmelidir.
4. Çocuklara duygularını açıkça ifade etme olanağı verilmelidir. Duygularının önemsendiğini gören çocuğun benlik saygısı gelişir.
5. Çocuğun dünyasına onun penceresinden bakarak empati kurmaya özen gösterilmeli; anlattıkları jest ve mimiklerle onaylanarak anlaşıldığı hissettirilmelidir.
6. Suçlayıcı ve yargılayıcı olan "sen dili" yerine, yetişkinin kendi duygu ve düşüncelerini aktardığı, çocuğun duygularını tanımladığı, ifade ettiği ve empati kurmayı öğrendiği "ben dili" tercih edilmelidir.
7. Ebeveyn ile çocuk arasında yaşanabilecek güç mücadelelerinde ebeveynler durumu ve sınırları belirlemeli; kısa, net ve açık bir dille anlaşılır hâle getirmelidir.
8. Çocuğun paylaştıklarına karşı ani ve olumsuz tepkiler vermekten kaçınılmalıdır.
9. Çocuğun sorduğu soru ya da konuşması bittiğinde onun yaşına ve gelişim düzeyine uygun, anlaşılır bir dille cevap verilmelidir (Görsel 1.36).

Görsel 1.36: *Sağlıklı iletişim*

1.6. ETKİNLİK

Etkinliğin Adı: İletişim Laboratuvarı

Etkinliğin Amacı: Verilen durumlarda çocukla iletişimde doğru önerileri ifade edebilmek.

Süre: 3 ders saati

Görev: Aşağıdaki işlem adımlarını uygulayınız.

1. Adım: Sınıf içinde 5 gruba ayrılınız.

2. Adım: Grubunuzdan bir sözcü seçiniz.

3. Adım: Çocukla iletişimde dikkat edilmesi gereken noktaları gözden geçiriniz.

4. Adım: Öğretmeniniz tarafından grubunuza verilen kısa durum senaryosunu okuyunuz.

5. Adım: Senaryodaki çocuğun gelişim özelliklerini ve o anki duygusunu göz önünde bulundurarak en uygun iletişim önerilerinizi grup içinde tartışınız.

6. Adım: Belirlediğiniz iletişim önerilerini ve kuracağınız cümleleri bir kâğıda yazınız.

7. Adım: Tüm gruplar kendi senaryolarının önerilerini yazdıktan sonra senaryolarını grup sözcüsü tarafından yüksek sesle sınıfa okuyunuz.

8. Adım: Her senaryo için farklı çözüm yollarınızı ve iletişim yönteminizi paylaşınız.

9. Adım: Tartışma ve değerlendirme aşamasını tüm sınıfla birlikte yapınız.

10. Adım: Tartışma için aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Senaryolarda yaşanan durumların çocuk ruh sağlığı üzerindeki etkileri neler olabilir?
2. Ebeveynler ve çocuklar arasında senaryolardaki gibi durumların yaşanmaması için nasıl iletişim kurulmalı?
3. Senaryolardaki gibi durumların yaşanmaması için neler yapılmalı?

Değerlendirme Yapacağınız bu çalışma, öğretmeniniz tarafından karekodda yer alan "Kontrol Listesi" ile değerlendirilecektir. Çalışmanızı gerçekleştirirken "Kontrol Listesi"nde yer alan ölçütleri dikkate alınız. Çalışmanızı tamamladıktan sonra grubunuzu değerlendirmek için karekodda yer alan "Grup Değerlendirme Formu"nu doldurunuz.

Karekod (KL)

Karekod (GDF)

1. Senaryo 6 yaşındaki A... koşarak mutfağa gider. Masanın üzerindeki sürahiden bardağına su doldururken su taşar ve yer su olur. Annesi de tam bu sırada mutfağa gider. A... korku dolu gözlerle annesine bakar ve "Çok özür dilerim, beni affet." der.

- Bu olayda iletişime nasıl başlarsınız ve iletişimi nasıl devam ettirirsiniz?

2. Senaryo: 5 yaşındaki B... her gün oyuncaklarını salona getirir ve salonda oynar. Sonra da oyuncaklarını dağınık bir şekilde bırakarak odasına gider. Annesinin birçok kez uyarmasına rağmen oyuncaklarını toplamaz. Annesi B...'yi yanına çağırarak oyuncaklarını toplamasını ister.

- B...'ye bu durumu düzeltmesi için ne söyledi?
- İletişimi nasıl başlatırsınız ve devam ettirirsiniz?

3. Senaryo: C... mutlu bir sesle:

"Anne, çok mutluyum okuldan eve zor geldim. Öğretmenim törende şiir okumak için beni seçti." diyerek annesinin yanına geldi ve nasıl mutlu olduğunu heyecanlı bir şekilde anlatmaya devam etti fakat annesi elindeki telefonla ilgilendiği için kızını dinlemedi. C...'de bunu fark ederek:

"Offf! Anne, sana bir daha asla hiçbir şey anlatmayacağım!" diyerek odasına gider ve kapıyı çarpar.

- Burada yapılan iletişim hatası nedir?
- Bu durumu düzeltmek için nasıl bir iletişim başlatarak iletişimi devam ettirirsiniz?

4. Senaryo: Ç..., annesiyle her alışverişe gittiğinde çok fazla çikolata alır ve bunları bırakması istediğinde asla bırakmaz. Annesi de bırakması için ısrar edip bunları almamaya çalışır. Her alışveriş tartışma, ağlama, bağırma ile sonuçlanır.

- Bu durumu tekrar yaşamamak için Ç... ile nasıl bir iletişim başlatırsınız ve iletişimi devam ettirirsiniz?

5. Senaryo: 9 yaşındaki D..., okuldan geldikten sonra ödevlerini bitirdiğini söyleyerek annesinden tableti ister. Annesi, sadece yarım saat oynaması şartıyla tableti verir. Ancak yarım saat dolduğunda ve annesi tableti kapatmasını istediğinde D... öfkelenir. Tableti koltuğa fırlatarak "Daha hiç oynamadım ki!" diye bağırmaya ve ağlamaya başlar.

- Bu durumu tekrar yaşamamak için D... ile nasıl bir iletişim başlatırsınız ve devam ettirirsiniz?

1.3. ÇOCUKLA İLETİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

DÜŞÜNELİM

Aile veya okul yaşantınızda sizi haksız duruma düşüren, üzen veya kendinizi doğru ifade etmenizi engelleyen bir anınızı arkadaşlarınızla paylaşınız. Bu anınızda yaşadığınız sorunları sınıfta tartışınız ve arkadaşlarınızın çözüm önerilerini dinleyiniz.

1.3.1. Yetişkinden Kaynaklı Faktörler

Etkili iletişimin gerçekleşmesi için sürecin çift yönlü olması, her iki tarafın da bu konuda bilinçli ve istekli davranması gerekir. Bazen istenilmeyen nedenlerle çocukla iletişimde kopukluklar yaşanabilir. Yetişkinlerden veya çevreden kaynaklı olan bu faktörler tamamen yıkıcı olmasa da özellikle aile içi iletişime zarar verebilmektedir. Anne, baba, öğretmen ve yakın çevredeki diğer yetişkinlerin çocukla iletişimlerindeki tavır, davranış ve sözleri, bazen bilerek bazen de fark edilmeden iletişimin kesintiye uğramasına neden olabilir (Görsel 1.37). İletişimi olumsuz etkileyen bu durumların başlıcaları şunlardır:

Görsel 1.37: *Ebeveyn kaynaklı iletişim problemi*

- **Emir Vermek ve Tehdit Etmek:** Çocukla sürekli emir kipleri ile konuşmak veya istenilen davranışı yapması için onu sevdiklerinden mahrum bırakmakla korkutmaktır. "Bir daha bunu yaptığını görürsem oyuncaklarını çöpe atarım!" cümlesi bu duruma örnek verilebilir.
- **Yönetmek:** Çocuğun kendi kararlarını almasına, fikirlerini söylemesine fırsat vermeden çocuğa her zaman ne yapacağını söylemektir. "Yemeğini ye, çok konuşma, önüne bak." cümlesi bu duruma örnek verilebilir.
- **Öğüt Vermek ve Problemi Çözmek:** Çocuğun kendi sorununu çözmesine fırsat vermeden ona çözüm sunulup yapması için çocuğu zorlamaktır. "Arkadaşlarla küsülmez, hemen barışın." cümlesi bu duruma örnek verilebilir.
- **Öğretmek ve Nutuk Çekmek:** Çocuğa beklenen davranışı kazandırmak için uzun, sıkıcı ve baskıcı konuşmalar yapmaktır. Bu yaklaşım genellikle çocuğun savunmaya geçmesine neden olur. "Bu ödevler senin öğrenmen için gerekli, okumazsan cahil kalırsın, kimse seninle arkadaş olmaz." cümlesi bu duruma örnek verilebilir.
- **Abartılı Övme ve İltifat Etme:** Çocuğun çabasını ve davranışını görmezden gelerek sadece kişilik özelliklerine abartılı övgüde bulunmaktır. "Benim kızım zaten çok zeki, her şeyi mükemmel yapar." cümlesi bu duruma örnek verilebilir.
- **Lakap Takmak ve Alay Etmek:** Çocuğun fiziksel özellikleri veya hataları üzerinden sevmediği, onaylamadığı kelimelerle evde, toplumda ya da başkalarının yanında çocuğu aşağılamaktır. Çocuğun benlik algısına ve öz saygısına ciddi zararlar verir. "Beceriksiz, sakar, obez..." cümlesi bu duruma örnek verilebilir.

- **Yorum Yapmak ve Tanı Koymak:** Çocuğun duygularını ifade etmesine fırsat vermeden onun yerine duygu ve düşüncelerini tanımlamak, analiz etmek, yorum yapmaktır. "Kardeşine neden vurduğunu biliyorum, ilgi çekmeye çalışıyorsun, böyle davranmana gerek yok, zaten seni seviyoruz." cümlesi bu duruma örnek verilebilir.
- **Avutmak, Oyalamak, Konuyu Değiştirmek ve Teselli Etmek:** Çocuğun yaşadığı duyguları anlatmasına fırsat vermeden çocuğu yok sayarak çocuğun dikkatini başka yöne çevirmektir. Bu, çocuğa "duyguların önemsiz" mesajını verir. "Aman boş ver, çok sevdiğin bir oyuncak kayboldu diye bu kadar ağlanmaz..." "Herkesin başına böyle şeyler gelebilir, gel şimdi seninle çikolata yiyelim." cümlesi bu duruma örnek verilebilir.
- **Soru Sormak, Sorgulamak:** Ben dili ile konuşmak yerine çocuğun davranışı ile ilgilenip "neden, niçin, nasıl, ne zaman" gibi sorularla çocuğu köşeye sıkıştırmak ve suçlu hissettirmektir. Evde oyun oynarken eşya kıran çocuğa "Niye burada oynadın? Topun çarpacağını düşünmedin mi? Nasıl çarptı? Neden evde top oynuyorsun?.." cümlesi bu duruma örnek verilebilir.
- **Kıyaslamak:** Çocuğu davranışlarından dolayı sürekli eleştirerek başkalarıyla ya da kardeşleriyle karşılaştırarak çocuğun yetersizlik hissi yaşamasına neden olmaktır. "Bak kardeşine, ne güzel kitap okuyor." "Mehmet hep annesinin sözünü dinliyor." cümlesi bu duruma örnek verilebilir.
- **Eski Hataları Sürekli Dile Getirme:** Çocuğun daha önceden yapmış olduğu yanlış davranışları yaşanan güncel sorunla ilgisi olmasa bile sürekli hatırlatarak gündeme getirmektir. "Sen hep böyle davranıyorsun, geçen sefer de arkadaşınla sorun yaşamıştın." cümlesi bu duruma örnek verilebilir.

1.5. SIRA SİZDE

Aşağıda verilen balık kılçığı diyagramını inceleyiniz. Diyagramın ana dallarında anne baba tutumları yer almaktadır. Bu tutumların çocuk üzerindeki etkilerini ve iletişim sürecinde yaratabileceği sorunları belirleyerek düşüncelerinizi diyagramın ilgili alt dallarına yazınız.

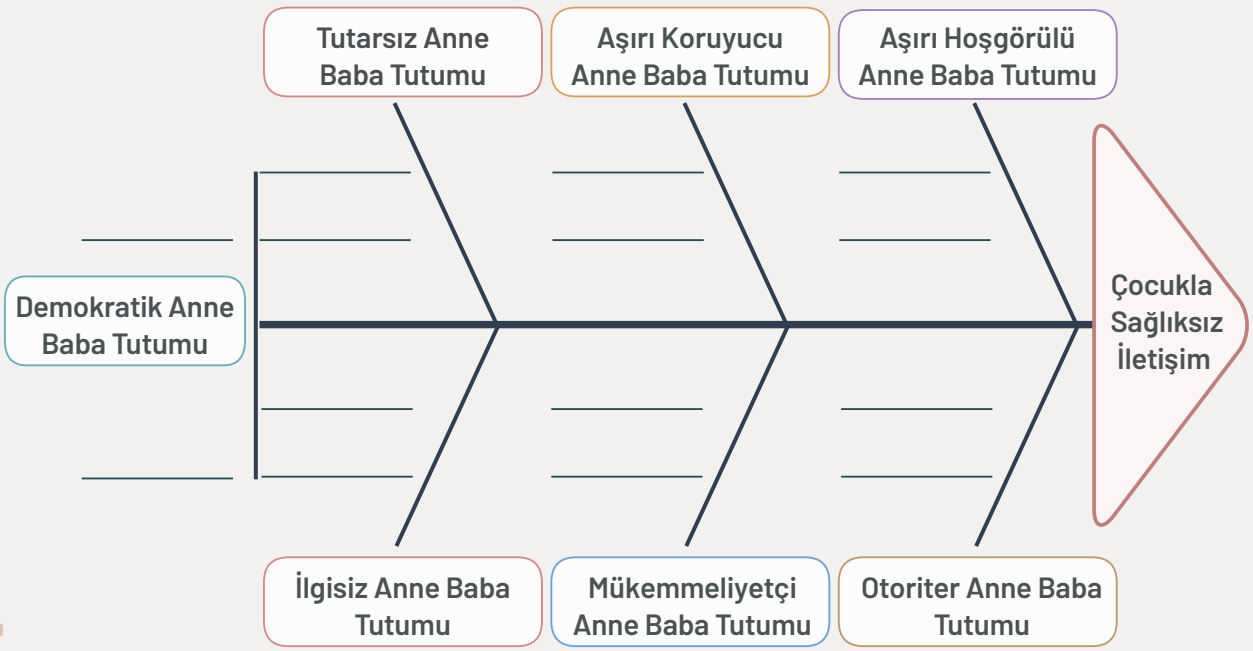

1.3.2. Çevreden Kaynaklı Faktörler

Çocukla iletişimi sadece aile, çevredeki yetişkinlerin tutumları değil içinde yaşanılan çevresel faktörler de şekillendirir. Çevrenin iletişim üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Günümüzde değişen yaşam tarzı ve teknolojik gelişmeler, çocuğun sosyal çevresini daraltarak iletişim süreçlerini şu şekilde etkilemektedir:

- **Değişen Sosyal Yaşam ve Yalnızlaşma:** Modern hayatla birlikte akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin azalması, geniş aile yapısından çekirdek aileye geçiş, ebeveynlerin çalışma sürelerinin uzaması, güvenlik kaygıları gibi faktörler çocukların etkileşim kurabileceği kişilerin sayısını kısıtlamıştır (Görsel 1.38). Bayramlarda gerçekleştirilen eş dost, akraba ziyaretleri ve düğünler gibi kültürel aktarımın sağlandığı sosyal etkinliklerin azalması, çocukların toplumsal bağlarını zayıflatmıştır. Bu nedenle kültürel zenginliklerin gelecek nesillere aktarılması sekteye uğramaktadır.

Görsel 1.38: *Evde yalnız kalan çocuk*

- **Kentleşme ve Oyun Alanlarının Yetersizliği:** Güvenli oyun alanlarının azlığı ve popüler kültürün etkisiyle vaktin daha çok alışveriş merkezlerinde geçirilmesi, çocukları açık havada akranlarıyla buluşmaktan mahrum bırakmaktadır. Sanat ve spor faaliyetlerinde grup çalışmaları yerine özel derslerin tercih edilmesi de çocukları akran gruplarından uzaklaştırmaktadır.

- **Dijitalleşme ve Tüketim Kültürü:** Teknolojik cihazlara erişimin kolaylaşması, yüz yüze oyunların yerini dijital oyunlara bırakmasına neden olmuştur. Hem aile içinde hem de toplum genelinde teknolojik cihazlara ayrılan sürenin artması, bireylerin birbirine ayırdığı zamanı kısıtlayarak iletişimin zayıflamasına yol açmaktadır (Görsel 1.39). Bazen belirli bir teknolojik cihaza veya yeni çıkan bir oyuncağa sahip olmamak, çocukların arkadaş grupları tarafından dışlanmasına yol açabilmektedir. Yeni çıkan oyuncağa sahip olanların kendi aralarında grup kurması, iletişimin konusunu sadece bu oyuncağın oluşturması ve bir süre sonra oyuncağın önemini yitirmesi sonucunda grubun iletişiminin sonlanarak dağılması gibi durumlar çocuklar arasında sıklıkla yaşanır.

Görsel 1.39: *Teknolojik aletlerin yoğun olarak kullanılması*

- **Okul Çevresi ve Zorbalık:** Çocukların en önemli sosyalleşme alanı olan ve okulda yaşanan akran zorbalığı, sağlıklı iletişim kurmanın önündeki en büyük engellerden biridir. Ayrıca ailelerin çocukların arkadaşlık ilişkilerine gereğinden fazla müdahale etmesi, çocuğun sosyal becerilerini geliştirmesini zorlaştırarak onu yalnızlığa itebilmektedir.

- **Göç ve Olağanüstü Durumlar:** Savaş, doğal afet, salgın hastalıklar veya ekonomik nedenlerle ailelerin göç etme oranları artmıştır. Göç süreci; yeni dili öğrenme, iletişim problemleri, arkadaş bulma, yeni bir çevreye uyum sağlama gibi güçlükleri beraberinde getirir. Bu zorunlu değişimler, çocukların hayatında derin sessizliklere, iletişim kopukluklarına ve yalnızlaşmasına neden olabilmektedir.

1.4. DUYGU VE DAVRANIŞ BOZUKLUKLARI

DÜŞÜNELİM

Akşamüstü ders çıkışında hava birden bozmuştu. 10. sınıf öğrencisi E..., otobüse yetişmek için aceleyle okuldan çıkarken telefonunun cebinde olmadığını fark etti. Panikle tekrar sınıfa koştu ama telefon yerinde yoktu. O telefonda ertesi gün sunacağı tarih projesinin notları vardı. Ellerinin titrediğini hissetti. "Ya biri aldıysa?" diye düşünmeye başladı. Tam o sırada sınıf arkadaşı A... içeri girdi. Elinde E...'nin telefonu vardı. "Koridorda düşürmüşsün, telefonun senin olduğunu fark edince hemen aldım." dedi. E... derin bir nefes aldı ama gözleri hâlâ doluydu çünkü o an sadece telefonunu değil günlerdir emek verdiği çalışmasını da kaybettiğini düşünmüştü. A..., E...'nin gergin olduğunu anlayınca sakin bir sesle, "İstersen proje notlarını şimdi birlikte kontrol edelim, eksik bir şey olmuş mu bakalım." dedi. E... kendini daha güvende hissetti.

Aşağıdaki soruları okuduğunuz senaryoya göre yanıtlayınız.

1. Verilen senaryoda hangi duygular görülmektedir?

   .....

   .....

2. Senaryoda verilen karakterlerin yerinde siz olsaydınız ne yapardınız, ne gibi duygular yaşardınız?

   .....

   .....

Duygu: Bireyin yaşadığı olaylara karşı hissettiği içsel tepkilerdir. Her birey olaylar karşısında farklı bir duygu (içsel his) yaşar. Her bireyde başka etki oluşturan bu duygular çeşitli davranışlar aracılığıyla dışarıya yansır. Bireyin çevresinden gelen uyarıcılara karşı verdiği, gözlenebilen ve ölçülebilen tepkilere **davranış** denir. Duygular ve davranışlar birlikte çalışır. Bir olay karşısında hissettiklerimiz davranışlarımızı etkiler. Mutluluk duygusunu yaşayan bireyin gülme davranışını göstermesi, kızgınlık yaşayan bireyin bağırma davranışını göstermesi ya da korku duygusunu yaşayan bireyin kaçma davranışını göstermesi duygu ve davranış arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bireyin yaşamı boyunca öğrenme ve olgunlaşma süreçleri sonucunda kendi duygularını tanıma, ifade etme, kontrol edebilme ve başkalarının duygularını anlayabilme becerilerini zamanla kazanması duygusal gelişimi ifade eder. Bu duygular yaşamın her döneminde farklılıklar gösterir. Birey, yaşamı boyunca karşılaştığı olayların ve çevreden gelen uyarıcıların etkisiyle değişik duygular yaşar. Doğumdan itibaren başlayan bu durum yaşam boyunca devam eder. **Duygusal gelişim;** yaşantılar yoluyla çocuğun çevresiyle kurduğu ilişkiler, aile tutumları ve sosyal deneyimler yoluyla şekillenen bir süreç olarak da nitelendirilebilir.

Okul öncesi dönemde duygusal gelişim genetik ve çevresel faktörlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Çocukların yaş gruplarına göre belirlenen gelişim özelliklerini gösterebilmeleri için onlara fırsat eşitliği sağlanarak zengin çevresel uyarıcılar sunulmalıdır. Çocukların duygusal gelişim özellikleri; çocukların kendilerini tanıma, duygularını ifade etme, çevreleriyle etkileşim kurma ve toplumsal yaşama uyum sağlama süreçlerinde yaşanan gelişimsel değişimleri kapsamaktadır. Yaşamın ilk yılları olan 0-36 ay arasındaki bebekler hızlı büyüme ve gelişme sergiler. Aynı zamanda bu süreçte bulundukları çevreye uyum sağlamaya çalışırlar (Görsel 1.40).

Görsel 1.40: *Yetişkinle iletişim kuran bebek*

36-48 aylık dönemde çocuklar; arkadaşlık kurma, duygularını ifade etme, paylaşma ve çevresiyle iletişim kurma konusunda önemli gelişimler göstermektedir. 49-60 aylık dönemde çocuklar; iş birliği yapma, duygularını daha uygun yollarla ifade etme ve sosyal ilişkilerini geliştirme konusunda önemli ilerlemeler göstermektedir. 61-72 aylık çocuklar; sorumluluk alma, empati kurma, grup etkinliklerine katılma ve duygularını daha kontrollü bir şekilde ifade etme becerilerinde belirgin gelişimler göstermektedir (Görsel 1.41). Ancak her çocuğun gelişim düzeyi, yaşam deneyimleri ve bireysel özellikleri farklılık gösterebileceğinden bu duygu ve davranışların tüm çocuklarda aynı zamanda ve aynı biçimde ortaya çıkması beklenmemektedir.

Görsel 1.41: *Grup etkinliğine katılan çocuklar*

ARAŞTIRINIZ

0-72 ay okul öncesi dönemde bulunan çocukların duygusal gelişim özelliklerini basılı ve dijital kaynaklardan faydalanarak araştırınız, edindiğiniz bilgileri sınıf arkadaşlarınız ile paylaşınız.

1.4.1. Duygu Çeşitleri ve Duygusal Tepkiler

Okul öncesi dönem; çocukların duygularını tanımaya, ifade etmeye ve çevresindeki bireylerin duygularını anlamaya başladıkları önemli bir dönemdir. Bu dönemde çocuklar duygularını farklı tepkiler göstererek ifade etmektedir. Çocuklarda yaş ilerledikçe duygularını anlamlandırma ve ifade etme becerileri de gelişmektedir.

1.4.1.1. Duygu Çeşitleri

Genel olarak duygu çeşitlerini temel (evrensel) duygular, olumlu duygular ve olumsuz duygular olmak üzere 3 grupta toplamak mümkündür (Tablo 1.10). Olumlu duygular karşısında bireyler kendilerini iyi hissederler fakat yaşam boyunca olumlu duyguların yanında olumsuz duygular da yaşanmaktadır.Birey hangi duyguyu yaşarsa yaşasın duygularını tanıyarak uygun bir şekilde yönetebilmelidir.

Tablo 1.10: *Duygu Çeşitleri*

Duygu Çeşitleri

Temel (Evrensel) Duyguları	Olumlu Duygular	Olumsuz Duygular
• Mutluluk • Üzüntü • Öfke • Korku • Şaşkınlık • Tiksinme	• Sevinç • Gurur • Sevgi • Huzur • Güven • Heyecan	• Kaygı • Kıskançlık • Utanç • Hayal kırıklığı • Suçluluk

1.4.1.2. Duygusal Tepkiler

Yeni doğan bebeklerde duygular henüz gelişmemiştir. Bebeğin herhangi bir uyaran karşısında gösterdiği tepkiler vardır. Bunlar haz veren ve haz vermeyen uyaranlara verilen tepkiler şeklindedir. Örneğin bebek annesini emerken sakin ve huzurludur. Gaz sancısı gibi haz vermeyen uyaranlar ise bebeğin ağlamasına neden olur.

Bebeklik yıllarında görülen ilk duygusal tepki ağlama iken ilerleyen zamanda gülme tepkisi de görülür (Görsel 1.42). Bu dönemde temel ihtiyaçlarını belli etmek için kullandığı ağlama tepkisi, ilerleyen zamanda anlam kazanarak duygusal tepki olarak kullanılır. Gülme, ağlama tepkisinden sonra görülen ikinci duygusal tepkidir. Bebeğin ilk gülümsemesi, refleks olarak görülürken tıpkı ağlama tepkisinde olduğu gibi gülme tepkisi de zamanla yaşantılar yoluyla anlam kazanarak duygusal tepki olarak kullanılır.

Görsel 1.42: *Duygusal tepkiler*

İnsan, yaşamı boyunca çeşitli duygular yaşar. Bireyler bu duyguları yaşarken çeşitli tepkiler gösterir. Bedensel tepkiler ve davranışsal tepkiler genellikle dışardan gözlemlenebilen davranışlar olarak görülürken düşünsel tepkiler; bireyin içinde yaşadığı, aklından geçirdiği düşünceler olarak görülmektedir. Örneğin bireyin herhangi bir durumda yüzünün kızarması, karnın ağrıması, avuçlarının terlemesi bedensel tepkilerin; bağırması, tepkisiz kalması ya da kaçması davranışsal tepkilerin; bir kayıp karşısında ne yapacağını düşünmesi ise düşünsel tepkilerin ortaya çıktığını göstermektedir.

1.7. ETKİNLİK

Etkinliğin Adı: Duygularımı İfade Ediyorum

Etkinliğin Amacı: Farklı duyguları ortaya çıkaran durumları ifade edebilmek.

Süre: 2 ders saati

Görev: Aşağıdaki işlem adımlarını uygulayınız.

1. Adım: Duygu çeşitleri konusunu gözden geçirerek bilgi toplayınız.

2. Adım: Çalışmanızda kullanacağınız duygu çeşitlerini belirleyiniz.

3. Adım: Belirlediğiniz duygu çeşitlerine ait olan görselleri torbaya atınız.

4. Adım: Torbadan bir duygu çeşidi görseli çekiniz.

5. Adım: Çektiğiniz duygu çeşidine uygun kısa bir öykü oluşturunuz.

6. Adım: Oluşturduğunuz öyküye uygun duygularınızı ifade ederek sunum yapınız.

7. Adım: Sunumunuzu 5 dakika ile sınırlandırınız.

8. Adım: Tartışma ve değerlendirme aşamasını tüm sınıfla birlikte yapınız.

9. Adım: Tartışma ve değerlendirme esnasında aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Etkinlikte hangi duygulara yer verildi?
2. Duyguya uygun öykü oluştururken ne hissettiniz?
3. Sizi en çok etkileyen sunum hangisiydi? Açıklayınız.

Değerlendirme Yapacağınız bu çalışma, karekodda yer alan "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı" ile değerlendirilecektir. Çalışmanızı gerçekleştirirken "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı"nda yer alan ölçütleri dikkate alınız. Çalışmanızı tamamladıktan sonra değerlendirmeniz için karekodda yer alan "Öz Değerlendirme Formu"nu doldurunuz.

Karekod (ADPA)

Karekod (ÖDF)

1.4.2. Çocuklarda Duygusal Gelişim Problemleri, Bu Problemlere Yönelik Tutum ve Davranışlar

Anne babalar çocuklarına ulaşmakta ve onları anlamakta bazen güçlük yaşayabilirler. Çünkü çocuklar yaşadıkları öfke, üzüntü, kaygı vb. duygularını yetişkinler gibi rahat ifade edemezler. Duygularını ifade etmekte, ihtiyaçlarının farkına varmakta, isteklerini ve beklentilerini söylemekte sorun yaşayan çocuklar, karşılaştıkları problemlerle nasıl başa çıkacaklarını bilemeyebilirler (Görsel 1.43). Bu gibi durumlar çocukların farklı ve olumsuz davranışlar sergilemelerine neden olabilir.

Görsel 1.43: *Duygularını ifade etme*

Çocuklarda görülebilecek olumsuz duygusal problemlerin başında kaygı, korku, öfke, kıskançlık, utangaçlık gibi duygular gelir. Bazı çocuklar, bu duyguları tanımlamakta ve yönetmekte zorlanabilir. Bu durumda ebeveynlerin çocuklara destek olması gerekmektedir.

1.6. SIRA SİZDE

Duygu bozuklukları hakkında bildiklerinizi, bilmek istediklerinizi ve konu bittiğinde öğrendiklerinizi yazarak tabloyu doldurunuz.

NE BİLİYORUM?	
NE BİLMEK İSTİYORUM?	
NE ÖĞRENDİM?	

1.4.2.1. Kaygı

Nedeni belli olmayan korkulardır, şeklinde genel bir tanımı vardır. Çabuk heyecanlanıp çabuk üzülen, tedirgin ve gergin çocuklar için "kaygılı çocuk" kavramı kullanılır. Örneğin çocuk "Sınavlarda aşırı heyecanlanır ve soruları yapamazsam, öğretmenime ve aileme nasıl açıklarım." diye düşünür. Kurallara uymaya aşırı özen gösterir, eleştirilmekten kaçınır. Kısacası duygusal tepkilerini aşırı abartan çocuklardır. Kaygı bazı durumlarda rahatsızlık verecek kadar şiddetli olabilir. Bu durum çocuk için oldukça zor ve üzücüdür. Çocuk, kaygı durumunda isteksiz olduğunu söyleyip hiçbir iş yapmayabilir (Görsel 1.44). Bazı durumlarda bitkinleşir, kaygı yaratacak durumlardan kaçarak bu durumdan kurtulmak ister.

Görsel 1.44: *Kaygı tepkisi*

Kaygıyı Önleme ve Kaygıyla Başa Çıkma Yolları

1. Çocuğun temel ihtiyaçları zamanında karşılanmalı, çocukta kaygı oluşumu tutarlı ve demokratik bir eğitimle önlenmelidir.
2. Otoriter ve mükemmeliyetçi çocuk yetiştirme yöntemleri kaygıya neden olduğundan bu yöntemlerden vazgeçilmelidir.
3. Kaygı çok fazla ve sürekli ise mutlaka uzmana başvurulmalıdır.

1.4.2.2. Korku

Canlıların bilinen ve bilinmeyen tehlikeler karşısında gösterdikleri en doğal tepkilerdir. Çocukların korktuğu şeyler yaşlarına göre değişiklik gösterir. Çocuklar; gök gürültüsünden, karanlıktan ve yangından korkabilir. Kaza geçirmek, eve hırsız girmesi, yangın, deprem, büyük kavgalar gibi olaylar da çocuklarda korkulara sebep olmaktadır. Çocuklar, bilmedikleri ancak başkalarından duydukları olaylardan da etkilenir ve korkabilirler (Görsel 1.45).

Görsel 1.45: *Korku tepkisi*

Korkuyu Önleme ve Korkuyla Başa Çıkma Yolları

1. Korkuyu ortadan kaldırmak için korkuların nedeni bilinmelidir.
2. Çocuklarla korkuları hakkında açık konuşulmalıdır.
3. Çocukların korkularıyla alay edilmemeli, çocuklar akranlarıyla kıyaslanmamalıdır.
4. Çocuklar korkutularak davranış değişikliğine zorlanmamalıdır.
5. Yetişkinler, çocuklara olumsuz örnek olmamalıdır.
6. Çocukların korkmalarına neden olacak öyküler anlatılmamalı, izledikleri programlar konusunda seçici davranılmalıdır.
7. Problem çözülemiyorsa mutlaka uzmandan yardım alınmalıdır.

1.4.2.3. Öfke

Çocuğun isteklerinin engellenmesi veya anlaşılmadığını düşünmesi sonucu göstermiş olduğu olumsuz tepkilerdir. Bebeklik çağında beslenme, uyku, temizlik gibi temel ihtiyaçlarının zamanında karşılanmaması bebekte ağlama, çırpınma gibi öfke belirtilerine sebep olabilir. Anne babalar için zor durumlardan biri çocuğun başkalarının yanında öfkesini çığlık atarak, bağırarak, oyuncaklarını fırlatarak gösterdiği anlardır. Ara sıra yaşanan öfke nöbetleri, 1-4 yaş arası çocuklarda görülmektedir. Bu dönemden sonra bu nöbetler yavaş yavaş kaybolmaktadır.

Öfkeyi Önleme ve Öfkeyle Başa Çıkma Yolları

1. Çocuğun yemek, içmek, uyumak ve dinlenmek gibi temel ihtiyaçları zamanında karşılanmalı ve ertelenmemelidir.
2. Çocuklardan yaş ve gelişimlerinin üstünde beklentilerde bulunulmamalıdır.
3. Öfke anında ebeveynler ortamı terk etmeli, çocuğa kendisini kontrol etme fırsatı vermelidir.
4. Ebeveynler; sabırlı, tutarlı olmalı, otoriter tavırlardan kaçınmalıdır.
5. Çocuk, çatışmalarını öfkelenmeden çözdüğünde ödüllendirilmelidir.
6. Çocuğa enerjisini atabileceği ortamlar sunulmalı ve sportif faaliyetlere yönlendirilmelidir.

1.4.2.4. Utangaçlık

Utangaç çocuklar, dışarıdan bakıldığında yaramazlık yapmadıkları için uyumlu, uslu olarak görülürler. Bu çocuklar genellikle etkinliklere katılmazlar, etkinlikleri izlemeyi tercih ederler. Tek başlarına oyun oynarlar ve diğer çocukların yanında fazla rahat değillerdir. Utangaç çocuklar, öz güveni yeterince gelişememiş çocuklardır. Yardım istemekten çekindikleri ya da kendilerini çok yalnız hissettikleri için okulda başarısız olabilirler. Utangaçlığın önemli nedenlerinden biri de anne babanın çocuğu sürekli kontrol altında tutması, en basit hatasında bile ayıplaması, aşağılaması ve cezalandırmasıdır. Anne babanın şiddetli kavgaları, çocuğun her konuda engellenmesi, sevgi ihtiyacının doyurulmaması da utangaçlığa sebep olabilir. Çocuğun model aldığı yetişkinlerin utangaç bir kişiliğe sahip olması da çocuğu etkiler.

Utangaçlığı Önleme ve Utangaçlıkla Başa Çıkma Yolları

1. Utangaçlığı önlemek için çocuğa fazla baskı yapılmamalı, çocuk yaşıtlarıyla konuşmaya veya oynamaya zorlanmamalıdır. Çocuğun doğru ve olumlu davranışları görülmeli, çocuğa bu davranışları pekiştirecek ödüller verilmelidir.
2. Çocuğa yaşına uygun sorumluluklar verilerek, başarılı olabileceği durumlar yaratılarak öz güven duygusu kazandırılmalı ve çocuk yavaş yavaş rahat davranmaya alıştırılmalıdır.
3. Çocuk, kendini rahat ve güvende hissedeceği küçük grup faaliyetlerine yönlendirilmelidir.
4. Çocuklara ebeveynler tarafından olumlu model olunmalıdır.
5. Utangaç çocuklara sevgi, saygı gösterilmeli ve değerli oldukları daha sık hissettirilmelidir (Görsel 1.46).

Görsel 1.46: *Ebeveyn tarafından cesaretlendirilen çocuk*

1.4.2.5. Kıskançlık

Güvensizlikten kaynaklanan içgüdüsel bir duygudur. Kıskançlık, çocukların kendisi ve çevresindeki insanlarla dengeli ve olumlu ilişkiler kurmasına engel olan, çocuğu mutsuz duruma düşüren bir duygudur. Kıskançlığı yoğun yaşayan çocuklar, kendisine olan ilgi ve sevginin başkasına yönelmesi sonucunda kendini terk edilmiş ve güvensiz hissederler.

Yeni bir kardeşin aileye katılması kıskançlığın başlangıcı olabilir. Çocuk, istediği ilgiyi elinden alan kardeşine karşı öfke, nefret, öç alma duygularıyla dolar. Anne babasının ilgisini yeniden üzerine çekmek için kurallara uymaz, söz dinlemek istemez, okulunda ise başarısız olur. Tek isteği kaybettiği ilgiyi ve sevgiyi yeniden kazanmaktır. O güne kadar tüm ilgi ve sevgiyi tek başına yaşarken yeni bir kardeşin bunlara ortak olduğunu düşünmektedir. Yeni doğan bebeğin anneye bağımlı oluşu da kıskançlık duygusunu iyice arttırabilir (Görsel 1.47).

Görsel 1.47: *Kardeş kıskançlığı*

Kıskançlığı Önleme ve Kıskançlıkla Başa Çıkma Yolları

1. Çocuğa yeterince sevgi, saygı ve ilgi gösterilmelidir.
2. Ebeveynler; çocuğa kardeş geleceğini, yeni kardeşin bakıma gereksinimi olduğunu ve anne babasının onunla da vakit geçirmesi gerektiğini anlatmalıdır.
3. Kardeşinin bakımında diğer çocuktan yardım istenmelidir. "Kardeşine bakarken bazen yardıma ihtiyacım olabiliyor. Böyle durumlarda senden yardım isteyebilirim." gibi ifadelerle çocuk taltif edilmeli fakat yardım etmek istemiyorsa zorlanmamalı, çocuğa "Sen artık ablasın/abisin." diyerek ondan yaşının üstünde olgunluk beklenmemelidir.
4. Çocuğa ait eşyalar çocuğun izni olmadan kimseye verilmemelidir.
5. Anne babalar çocukları arasında karşılaştırma yapmamalıdır.
6. Kardeşin doğumu çocuğun okula başlayacağı zamana denk getirilmemelidir.
7. Çocuk, kardeşin doğumundan hemen sonra aile büyüklerinin ya da bir yakının yanına gönderilmemelidir.

1.4.3. Çocuklarda Davranış Bozuklukları, Nedenleri ve Alınacak Önlemler

Çocuğun kendi kontrolünde olmasına rağmen sürdürdüğü her olumsuz davranış, bir davranış problemi olarak nitelendirilir. Çocuklarda en çok görülebilecek davranış bozuklukları; tikler, parmak emme, tırnak yeme, yalancılık, alt ıslatma, dışkı kaçırma, mastürbasyon, saldırganlık, çalma, bağımlılık, dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu, inatçılık ve kekemeliktir. Davranış problemlerinin ortaya çıkmasında ebeveyn ve çocuk iletişiminin etkisi çok yüksektir. Bu davranış bozuklukları bazı çocuklarda tedavilere rağmen yoğun yaşanırken kimi çocuklarda ise uygun tedavi yöntemleri ile sağlıklı bir şekilde atlatılmaktadır.

Tikler: Kaslarda istem dışı ve belli aralıklarla ortaya çıkan kasılmalardır. En sık görülen tikler; kaş kaldırma, göz kırpma, burun kıvırma, ağız oynatma, omuz ve başı sürekli hareket ettirme şeklinde görülür. Tikler, erkek çocuklarda daha çok görülür ve tiklerin çoğu geçicidir. Çocukluk döneminde başlayıp ergenlik döneminde ortadan kalkabilir.

Çocukların yaşadıkları tedirginlik, korku, gerginlik ve kaygı ile birlikte dışarı yansıtamadıkları öfke ve saldırganlık da tiklere neden olabilir. Tiklerin oluşmasında taklit de bir başka etkendir. Çocuklar yetişkinlerin davranışlarını taklit edebilirler ve sonra bunu alışkanlık hâline getirirler. Bazen de fizyolojik nedenler tiklere sebep olur. Örneğin sık sık grip veya nezle olan bir çocuğun sürekli burnunu çekmesi ya da boğazını temizlemesi.

Tikleri Önleme ve Tiklerle Başa Çıkma Yolları

1. Tiklerin nedeni organik bozukluklar ise bu bozuklukların tedavisi hemen yapılmalıdır.
2. Çocuğu sık sık uyarmak, ayıplamak, tik hareketini yapmamaya zorlamak ve çocuğa kızmak tikleri daha çok artırır. Ebeveynler bu konuda bilinçli olmalıdır.
3. Çocuğa ilgi alanlarına göre uğraşlar bulunmalıdır.
4. Ebeveynler hoşgörülü, sabırlı, doğru model olmalı ve kesinlikle fiziksel cezadan uzak durmalıdır.
5. Çocuk özellikle akranları tarafından alay edilmeye karşı korunmalıdır.
6. Problem sık görülüyor ve çocuk bu yüzden gerginlik yaşıyorsa mutlaka uzmandan yardım alınmalıdır.

Parmak Emme: Bebekler, anne karnından başlayarak parmak emme davranışı gösterirler. Doğumdan itibaren bebekler genellikle bir yaşına kadar başparmaklarını emer ve bundan büyük bir haz duyarlar. Bebekler parmak emme davranışını zamanla geliştirerek oyuncaklarını, ayak parmaklarını ve diğer eşyaları ağızlarına götürmeye başlarlar (Görsel 1.48). Bu davranışlarının altında yatan nedenin çevreyi tanıma ve keşfetme ihtiyacı olduğu bilinmektedir. Parmak emme alışkanlığı çocuk büyüdükçe azalabilir. Kimi çocuklarda 3-4 yaşına kadar devam ederken kimilerinde ise ilkokula başlayıncaya kadar devam eder. Yeterli ilgi ve sevgi göremeyen, temel ihtiyaçları zamanında karşılanmayan, huzursuz aile ortamında büyüyen çocuklarda parmak emme davranışı daha sıktır. Çocuklar; korku, açlık, anneden ayrılma ya da uykuya dalma sırasında parmak emme, dudak ısırma, tırnak koparma davranışları gösterebilirler. Parmak emme, çocuk için duygusal doyum sağlar. Çocuk, anne yoksunluğundaki boşluğu bu davranışlarla doldurabilir.

Görsel 1.48: *Parmak emme*

Parmak Emmeyi Önleme ve Parmak Emmeyle Başa Çıkma Yolları

1. Ebeveynler çocuğun bu davranışı ile aşırı ilgilenmemelidir ama parmak emmesine neden olan olayı bulmalı ve çözüme kavuşturmalıdırlar.
2. Ellerini bağlama veya parmaklara acı sürmek, süreci daha da güçleştireceğinden bu tarz davranışlardan uzak durulmalıdır.
3. Çocuğa sevgi ve ilgi gösterilmeli, çocuğun güven duygusu geliştirilmelidir.
4. Çocuğu küçük grup etkinliklerine yönlendirerek çocuğun meşgul olması sağlanmalıdır.
5. Çocuk, kardeşleri ya da başka çocuklarla kıyaslanmamalıdır.
6. Sevildiğini ve kabul edildiğini hisseden çocuğun çevresine ve kendine güveni arttıkça parmak emme davranışı da ortadan kalkar.

Tırnak Yeme: Çocukta tırnak yeme davranışı, 4-5 yaşlarından itibaren görülür. Daha küçük yaşlarda görülme sıklığı azdır. Tırnak yiyen çocuklar genellikle kendine güvensiz, ruhsal sıkıntılarını ve olumsuz duygularını dışa vurmayan veya saldırganlık dürtülerini davranışa dönüştürmeyen çocuklardır.

Tırnak yeme alışkanlığı olan bir çocuk; baskılı, otoriter, sık sık azarlandığı, eleştirildiği, sevgi ve ilginin yetersiz olduğu, sıkıntı ve gerginlik dolu bir ailede büyümüş olabilir. İstek ve duygularını dile getiremeyen çocuk, bunu yansıtmak amacıyla da tırnak yiyebilir. Aile içi anlaşmazlıkların büyümesi, yaşadığı başarısızlık, sürekli engellenmeler, kendini yalnız hissetme gibi faktörler tırnak yeme davranışını artırır. Çocuk, taklit olarak da bu davranışı gösterebilir (Görsel 1.49).

Görsel 1.49: *Tırnak yeme*

Tırnak Yemeyi Önleme ve Tırnak Yemeyle Başa Çıkma Yolları

1. Ebeveynler, tırnak yeme davranışını görmezden gelmeli, çocuğun dikkatini başka alanlara çekmeye çalışmalıdır.
2. Çocuğun neden tırnak yediği araştırılmalı, bu neden ortadan kaldırılmalıdır.
3. Çocuk tırnak yediği için cezalandırılmamalıdır.
4. Tırnak yemenin istenmeyen bir davranış olduğu yaşına uygun şekilde çocuğa anlatılmalıdır.
5. 0-72 ay çocuğuna herhangi bir oje kullanmak sağlıklı değildir ancak tırnak bakımı yapılabilir.
6. Çocuğu başka çocuklarla kıyaslamamalıdır.
7. Aile çocuğun izlediği programlar konusunda seçici olmalıdır.
8. Anne ve baba; çocuğa sevgi, saygı ve hoşgörü göstererek çocukta kendine güven duygusunu pekiştirmelidir.

Yalancılık: Türk Dil Kurumuna göre yalan "Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz." dür. Yalan söylemek toplumun geneli tarafından ayıplanan bir davranıştır. Okul öncesi dönemde küçük çocuklar, gerçekle hayali birbirinden ayırt edemedikleri için bu yaşa kadar söylenen yalanlar davranış bozukluğu olarak düşünülemez. Dört yaşındaki bir çocuk hayalî oyunlar oynar ve hayali ile ilgili durumlar anlatır. Bu davranış onun gelişimsel özelliğidir çünkü çocuk gerçeklik ve hayaller arasında tam bir bağlantı kuramamaktadır. Bu yüzden de çocuğun her anlattığı durum yalan olarak değerlendirilmemelidir.

Çocukları yalan söylemeye yönlendiren sebeplerin başında anne babanın yanlış tutumları gelmektedir. Babasının telefonda konuşmak istemediği birine kendisi için "Evde yok." dedirtmesini gören çocuk, yalanı normal bir davranış olarak benimseyebilir. Çocuklar aynı zamanda cezalandırılmaktan korktukları ya da yapmaları gereken işlerden kaçmak için de yalan söyleyebilir. Aşırı baskıcı, anlayışsız bir ortamda büyüyen çocuk, sonuçlarından korktuğu olaylar hakkında yalan söyleyebilir. Beklenti düzeyi yüksek olan ailelerde büyüyen çocukların da yalana çok sık başvurdukları görülmüştür.

Yalanı Önleme ve Yalanla Başa Çıkma Yolları

1. Öncelikle ebeveynler yalan söylemeyerek çocuğa doğru model olmalıdırlar.
2. Çocuğu otoriter ve mükemmeliyetçi bir tutumla eğitmeyi düşünmekten kaçınmalıdırlar.
3. Çocuğun hatasını fark eden anne baba, bunu doğrudan söylemeli, çocuğu itiraf için zorlamamalıdır.
4. Çocuğu yalan söylemeye iten nedenler araştırılarak ortadan kaldırılmalıdır.
5. Anne baba ve eğitimciler çocukla ilgili beklentilerinde gerçekçi olmalıdır.
6. Çocuk, diğer çocuklarla kıyaslanmamalıdır.
7. Çocuğa koşulsuz sevgi verilmeli, önemli ve değerli olduğu hissettirilmelidir.
8. Çocuğun yaş ve gelişim düzeyinin üstünde sorumluluk yüklenmemelidir.
9. Fiziksel ceza asla uygulanmamalıdır.

Alt Islatma (Enüresis): Tuvalet eğitimi, kasların olgunlaşması ile birlikte iki yaşından itibaren kazandırılır. Ancak bazı çocuklar 4–5 yaşına gelinceye kadar ara sıra gündüzleri, daha sık olarak da geceleri altını ıslatırlar (Görsel 1.50). Erkek çocuklarının yatağı ıslatma oranı kız çocuklarına göre daha fazladır. Sosyoekonomik durumu düşük, duygusal ihmale uğramış, baskıcı ailelerde büyüyen çocuklarda gece altını ıslatma probleminin görülme sıklığı fazladır.

Görsel 1.50: *Alt ıslatma*

Alt ıslatma probleminde kalıtımın da önemli bir yeri vardır. Yatağını ıslatan çocukların aileleri ve akrabalarının bir bölümünde onların da çocukluk yaşlarında altını ıslatma problemi olduğu görülmektedir. Alt ıslatma probleminde bedensel hastalıkların da etkisi olabilir. Böbreklerinde veya boşaltım sistemindeki bozukluklar ile idrar yollarındaki hastalıklar gibi. Uykusu çok derin olan çocuklarda gece alt ıslatma daha sık görülmektedir. Erken başlanılan ve baskılı süren tuvalet eğitimi, anne ve çocuk arasındaki gergin ilişkiler, ailede ölüm, kardeş kıskançlığı, boşanma, evden ayrılma gibi olaylar da alt ıslatmanın önemli nedenleridir. Altını ıslatan çocukta kendine güvensizlik, içe dönüklük, sıkılganlık, korkaklık ve kaygı hissi, kıskançlık, öfke nöbetleri, sorumluluk alamama gibi davranışlar görülür.

Alt Islatmayı Önleme ve Alt Islatmayla Başa Çıkma Yolları

1. Çocuğun altını ıslatmasının nedenleri araştırılmalıdır.
2. Çocuğa bunun geçici bir durum olduğu anlatılmalı, gece yatmadan önce çocuğun tuvalet ihtiyacını gidermesi sağlanmalı, aynı saatte yatmasına özen gösterilmelidir.
3. Ebeveynler anlayışlı ve sabırlı olmalıdır.
4. Çocuğa fiziksel bir ceza kesinlikle verilmemelidir.
5. Her çocuğun bireysel farklılıklarının olduğu unutulmamalı, başkalarıyla kıyaslanmamalıdır.
6. Yeterli sevgi ve ilgi gösterilerek, çocuğun ihtiyaçları zamanında karşılanarak çocuğa güven duygusu kazandırılmalıdır.
7. Tuvalet eğitimi zamanında verilmeli, anne baba bu konuda bilinçli olmalıdır.
8. Çocuğun yatağı, çarşafları ve çamaşırları temiz olmalı; altına naylon serilmemeli, bezlenmesinden vazgeçilmelidir.

9. Çocuğu korkutmak, tehdit etmek; çocukta panik, endişe gibi olumsuzluklara neden olacağı için bunlar yapılmamalıdır.
10. Islak ve kuru kalktığı günleri işaretleyebilmesi için çocukla birlikte bir çizelge hazırlanabilir.
11. Bir uzmandan yardım alınmalı ve bu yardım düzenli olmalıdır. Eğer sorun fizyolojikse doktor kontrolünde ilaç kullanımına başlanmalıdır.

Dışkı Kaçırma (Enkopresis): Çocuğun kakasını tutma veya bırakma fonksiyonunu kontrol edebileceği yaşa gelmiş olmasına rağmen hâla kakasını tutamamasıdır. 3–4 yaşından sonra çocuğun dışkısını tutamaması anormal bir durumdur. Çocuklarda dışkı kaçırma problemi alt ıslatmaya göre daha az görülür. Erkek çocuklarında görülme sıklığı kız çocuklarına göre fazladır. Alt ıslatmaya göre dışkı kaçırma problemi daha ağır ruhsal bozuklukların göstergesi kabul edilir.

Tuvalet eğitimine erken başlanması ve bu eğitim sırasında aşırı titiz, katı, cezalandırıcı olunması çocuğun dışkısını tutamama ya da kontrol edememe davranışları geliştirmesine neden olabilir. Korkutucu olaylar, yeni bir kardeşin olması, hastaneye yatış, yeni bir sosyal çevre, anaokuluna gidiş gibi çocuğu tedirgin edici olaylar, çocukta gerilemeye neden olabilir. Bacak kaslarının gelişmemesi, mide veya bağırsaklarında kalıcı sorunların olması gibi fizyolojik nedenler de dışkı kaçırma problemine sebep olabilir. Bu nedenle çocukta önce fiziksel sorun olup olmadığının tespit edilmesi yoksa diğer nedenlerin araştırılması gerekmektedir.

Dışkı Kaçırmayı Önleme ve Dışkı Kaçırmayla Başa Çıkma Yolları

1. Koşulsuz sevildiği çocuğa hissettirilmeli, çocukla sağlıklı ve olumlu bir ilişki kurulmalıdır.
2. Baskıcı, otoriter, aşağılayıcı aile ortamı değiştirilmeli; demokratik bir aile yapısı oluşturulmaya çalışılmalıdır.
3. Çocuk kimseyle kıyaslanmamalıdır.
4. Tuvalet temiz olmalı, çocuk belirli aralıklarla tuvalete götürülmelidir.
5. Ebeveynler soğukkanlı ve sabırlı olmalı, tutarlı davranmalıdır.
6. Problem devam ediyorsa mutlaka bir uzmandan yardım alınmalıdır.

Mastürbasyon: Çocuğun cinsel organını eliyle ya da sürtünerek uyarmasına denir. Çocuk; banyo ve tuvalette temizlenirken cinsel organına temas ettiğinde bundan haz duyabilir. Bu hazzı tekrar yaşamak için mastürbasyona başvurabilir. Mastürbasyonun ara sıra görülmesi, bir problem değildir. Aşırılığı ve sürekliliği çocuğun önemli ruhsal geriliminin veya doyum ihtiyacının belirtisi olarak kabul edilir.

Mastürbasyonu Önleme ve Mastürbasyonla Başa Çıkma Yolları

1. Özellikle uykuya dalarken ve uyandığında çocuk yalnız bırakılmamalıdır.
2. Çocuk uykuya dalıncaya kadar yanında kalınmalıdır.
3. Uykuya dalana kadar ellerinin yorganın üzerinde kalmasına dikkat edilmelidir.
4. Çocuğun temizliğine dikkat edilmelidir.
5. Çocuğa, kendini suçlu hissettirecek baskıcı bir tutum gösterilmemelidir.
6. Çocuğun cinsel organıyla oynama durumları her seferinde mastürbasyon olarak algılanmamalı, durum takip edilmelidir. Fiziksel bir sağlık sorunu (mayasıl, mantar vb.) da çocuğun cinsel organıyla oynamasına sebep olabilir.
7. Çocuğa kızmak yerine çocuğun dikkati başka yöne çekilmeli, gerektiğinde bir uzmandan yardım alınmalıdır.

Saldırganlık: Çocuğun olumsuz duygularını kontrol edemeyip bunu davranışa dönüştürmesi, kendisine ya da çevresine zarar vermesi olarak açıklanabilir. Çocuklukta sık görülen geçimsizlikler ve kavgalar bir çocuğu saldırgan olarak tanımlamaz. Saldırgan çocuk, temelde kendine güvensiz çocuktur. Erkek çocuklarında saldırganlık problemi kız çocuklarına göre daha fazladır. Saldırganlık; engellenme, hayal kırıklığı, otoriter tutum, tehdit ve öfke sonucu oluşur. Anne ve babalarından yeterli sevgi ve yakınlık görmeyen çocuklar anne babanın dikkatini çekmek için saldırgan davranışlara başvurabilir. Anne baba problemlerini konuşarak halledemiyorsa, sürekli kavga ediyorsa böyle bir ailede yetişen çocuğun saldırgan davranışlar göstermesi de gayet doğaldır. Fiziksel cezalandırmalar çocuğun olumsuz duygularını denetim altına almayı öğrenmesine yardımcı olmaz; aksine, saldırgan olmayı öğretir.

Saldırganlığı Önleme ve Saldırganlıkla Başa Çıkma Yolları

1. Çocuk, koşulsuz sevilmeli ve bu, çocuğa hissettirilmelidir (Görsel 1. 51).
2. Çocuğun temel ihtiyaçları zamanında karşılanmalıdır.
3. Aile, çocuğa saldırgan davranışlarını kontrol edebilmesinde doğru model olmalıdır.
4. Çocuğun olumlu davranışları ön plana çıkarılmalı ve pekiştirilmelidir.
5. Çocuğun her davranışı engellenmemelidir.
6. Çocuklara sık sık ceza vermek, onların isteklerini eleştirmek ve onlarla alay etmek çocuğun saldırgan davranışlar göstermesine neden olacağı için bu tür davranışlardan uzak durulmalıdır.

Görsel 1.51: *Koşulsuz sevgi*

7. Çocuk; başka çocuklarla kıyaslanmamalı, başıboş bırakılmamalıdır.
8. Çocuğun istekleri, saldırgan davrandığında değil diğer zamanlarda yerine getirmelidir.
9. Çocuğun saldırgan davranışlarına saldırganlıkla cevap verilmemelidir.

Çalma: Çocukların, ilkokula başlayana kadar başkalarının özel eşyalarını izinsiz alması çalma olarak kabul edilemez. Çünkü çocukta mülkiyet kavramı henüz gelişmemiştir. Gerçek anlamı ile mülkiyet kavramı 7–8 yaşından sonra gelişmektedir. Okul öncesi dönemde çocuk, çok sevdiği bir oyuncağın kendisine ait olup olmadığını düşünemez hatta oyuncağın değeri hakkında da bir fikri yoktur.

Çalma davranışı, mülkiyet duygusunun gelişmemesi, yetersizlik ve değersizlik duygusu ile başkalarını kıskanmanın sonuçları olarak da görülür. Çocuk, yetişkinlerin ilgisini çekmek ve kendisini fark ettirmek amacı ile çalma davranışı gösterebilir. Çocuk; başka bir konuya öfkelenme, öç alma, ödeşme ya da otoriteye tavır alma tepkisini de böyle gösterebilir.

Çalmayı Önleme ve Çalmayla Başa Çıkma Yolları

1. Anne baba tarafından bu davranış karşısında sabırlı olunmaya özen gösterilmelidir.
2. Çocuğa her konuda olduğu gibi bu konuda da doğru örnek olunmalıdır.

3. Çocuğa damgalayıcı, suçlayıcı (hırsız vb.) ifadeler kullanılmamalıdır.
4. Çocuğun temel ihtiyaçları zamanında karşılanmalı, çocuğa 7-8 yaşından itibaren düzenli ve belli miktarlarda harçlık verilmeli, çocuk kimseyle kıyaslanmamalıdır.
5. Çocuğun başkasına ait bir şeyi izinsiz alması durumunda bu davranışının yanlış olduğu onun anlayacağı dilde, basit şekilde açıklanmalıdır.
6. Çocuk bu davranışından dolayı cezalandırılmamalıdır. Çocuğa gerekli açıklamalar yapılarak izinsiz aldığı nesneyi sahibine iade etmesi sağlanmalıdır.
7. Çocuğun güven duygusu; sevgi, saygı ve hoşgörü gösterilerek geliştirilmelidir.
8. Çalma davranışı sık görülmeye başlandığında mutlaka bir uzmana danışılmalıdır.

Bağımlılık: Çocuğun kullandığı bir nesne veya yaptığı bir eylem üzerinde kontrolünü kaybetmesi ve onsuz bir yaşam sürememeye başlamasıdır. Kullanım ve davranışta irade ortadan kalkmakta ve çocuk istese de istemese de bağımlı davranışını sürdürmektedir. Telefon, emzik, oyuncak, battaniye vb. şeyler çocukta bağımlılık için örnek verilebilir.

Günümüzde çocuklarda sıklıkla görülen bağımlılıkların başında teknoloji bağımlılığı gelmektedir. Teknolojideki gelişmeler; çocukların sokaklarda, parklarda arkadaşlarıyla birlikte geçirdikleri zamanın büyük bir kısmını bilgisayar, cep telefonu, tablet ve televizyon ekranının karşısına taşımıştır. Televizyon, tablet, bilgisayar, internet oyunları, sosyal medya vb. günümüz çocuklarının günlük yaşamlarının neredeyse vazgeçilmez bir parçasıdır. Teknoloji, nasıl kullanıldığına bağlı olarak çocuğun gelişimini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilir. Buradaki en temel nokta çocuğun ekran karşısında geçirdiği süreyi sınırlı tutmaktır. Diğer önemli bir husus ise çocuğun ekran karşısında pasif kalmasına izin vermemek ve kullandığı internet uygulamalarının güvenli olmasına dikkat etmektir.

Bağımlılığı Önleme ve Bağımlılıkla Başa Çıkma Yolları

1. Anne baba ve çocuk arasında güçlü ve sıcak aile bağı kurulmalıdır.
2. Çocukların arkadaşlık ilişkileri ve beraber yapacakları faaliyetler ebeveynler tarafından desteklenmelidir.
3. Çocuklarının ilgi, ihtiyaç ve merakları ebeveynler tarafından bilinmelidir.
4. Çocuklar ilgi alanlarına uygun spor ve sanat faaliyetlerine yönlendirilmelidir.
5. Aile içi kurallar birlikte belirlenmeli ve herkesin bunlara uyması sağlanmalıdır.
6. Çocuğa yaşına uygun kendi kendine yapabileceği sorumluluklar verilmelidir.

BİLGİ KUTUSU

YEDAM (Yeşilay Danışmanlık Merkezi) 12 yaş ve üzeri bireylere tüm bağımlılık türlerinden (alkol, kumar, madde, tütün, internet) kurtulmak için ücretsiz destek sağlamaktadır. Bağımlılık türlerinin içinde yer alan, özellikle çocuk ve gençlerde görülen teknoloji bağımlılığının tedavi edilmesi için alanında uzman doktor, psikolog, sosyolog, terapistler ebeveynlerle ve bağımlı bireylerle görüşmeler gerçekleştirmektedir. Bu görüşmelerde amaç, internet kullanımını bireyin hayatını olumsuz etkilemeyecek seviyelere düşürmektir.

1.7. SIRA SİZDE

Dünya çapında yapılan araştırmalar, dijital oyun bağımlılığı ile aleksitimi (duygu körlüğü) arasındaki bağı giderek daha net bir şekilde ortaya koyuyor. Çocuklar ekrana dalıp saatler geçirirken hem kendi duygularını tanımak hem de başkalarının hislerini anlamak konusunda ciddi zorluklar yaşayabiliyor. Amerikan Psikiyatri Derneğinin (APA) son beş yıllık verileri, dijital oyun bağımlılığı vakalarının dünya genelinde yüzde 30 oranında arttığına işaret ediyor. Uzmanlar, uzun süre ekran başına kilitlenen çocukların duygusal gelişimlerinin sekteye uğradığını ve özellikle duygu tanıma ile ifade etme becerilerinde belirgin bir gerileme görüldüğünü söylüyor. Buna bir de aleksitimi eklenince, çocuklar hissettiklerini kavramakta ve çevrelerine aktarmakta zorlanıyor.

Aşağıdaki soruları verilen haber metnine göre cevaplayınız.

1. Çocukların ekran süreleri neden uzuyor olabilir? Aileler bu konu hakkında ne gibi önlemler alabilir?

.....

.....

2. Dijital oyun bağımlılığı ile duygular arasında nasıl bir bağ bulunur? Bu durumda olan bir çocuğun duyguları nasıl olabilir? Açıklayınız.

.....

.....

3. Dijital oyun bağımlılığı, çocukların gelişimlerini (bilişsel, dil, sosyal duygusal, psikomotor) nasıl etkiler? Çok yönlü bir bakış açısıyla değerlendiriniz.

.....

.....

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB): Çocuğun kendi yaşına uygun olmayacak şekilde hiperaktivite, dürtüsellik (düşünmeden hareket etme) veya dikkatsizlik göstermesi durumu olarak tanımlanmaktadır. DEHB' nin beynin kimyasal yapısındaki bir anormalliğin sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. Yanlış ebeveyn tutumları, aile içi uyuşmazlık, okul stresi gibi dış faktörler DEHB'ye neden olmasa da onu gün yüzüne çıkarır. Bu yüzden davranış bozukluklarına yol açma riski artar. Bu çocukların, dikkat süreleri çok kısa olup bir yerde çok uzun süre sabit duramazlar (Görsel 1.52). İlgi süreleri kısa olduğu için derslere, aktivitelere ilgi

Görsel 1.52: *DEHB gösteren çocuk*

gösteremezler; başka şeylerle ilgilenirler. Genellikle unutkandırlar ve sık sık eşyalarını unuturlar veya kaybederler. Okul kurallarına uyamadıkları gibi oyun kurallarına da uymakta zorlanırlar. Bu durum okul öncesi dönemden başlayarak yetişkinlik dönemine kadar sürer. Kolay tanılanabilen bu bozukluk uygun şartlarda kolayca tedavi edilir.

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğunu Önleme ve Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğuyla Başa Çıkma Yolları

1. DEHB konusunda önce bir uzman hekimden yardım alınmalıdır.
2. Öz saygı ve benliğinin korunması için çocuğun durumu kabul edilmelidir.
3. Çocukla ilgilenen herkes tarafından çocuğa tutarlı ve kararlı davranılmalıdır.
4. Çocuk çok hareketli olduğu için evde onun güvenliğini sağlayacak ortam yaratılmalıdır.
5. Çocuk, fazla enerjiyi atabilmek için spor, yüzme, folklor gibi enerji gerektiren etkinliklere yönlendirilmelidir.
6. Çocukların dikkat süreleri kısa olduğu için uzun süre gerektiren etkinlikler yerine, dikkat süresini uzatacak etkinlikler hazırlanmalıdır.
7. Okula giden çocuklarda aile, okul ve öğretmen iş birliği mutlaka sağlanmalıdır.

İnatçılık: Çocuğun belli ve kabul edilen bir neden olmadan bir olayda ya da harekette aşırı ısrar etmesine **inat** denir. Çocuk, kendi varlığının farkına vardığı andan itibaren bunu çevresine kabul ettirmek için çevreden gelen uyaranlara karşı direnç gösterebilir (Görsel 1.53). Bu dönem yaklaşık 18 aylıkken başlayıp 4 yaşına kadar devam etmektedir. Bu yaş aralığında görülen inatçılık davranışı, normal gelişim özelliği olarak kabul edilir. Çocukla ilgilenen yetişkinlerin de çocuğun gösterdiği inat davranışına, inat ile karşılık verip çocuğun direnme gücünü kırmaya çalışmaları yanlıştır. Bu yaklaşım çocukta normal bir gelişimsel özellik olan inatçılığın kişilik özelliği olarak yerleşmesine neden olabilir.

Görsel 1.53: *İnatçı çocuklar*

İnatçılığı Önleme ve İnatçılıkla Başa Çıkma Yolları

1. Yetişkinler gereksiz inat davranışları göstererek çocuğa yanlış model olmamalıdır.
2. Çocuklardan beklenen davranışlar çocuklara açık ve anlaşılır şekilde anlatılmalıdır.
3. İnat anında çocuğun dikkati başka yöne çekilmeye çalışılmalı, çocuk ortamdan uzaklaştırılmalıdır.
4. Çocuğun istekleri, inat ettiğinde değil; diğer zamanlarda yerine getirilmelidir.
5. Çocuğun her davranışına müdahale edilmemelidir.
6. Çocuğu etiketlemekten kaçınılmalıdır.
7. Çocuğa ayrım yapmaktan uzak durulmalıdır.

Kekemelik: Yedi yaşından önce ortaya çıkan bir konuşma bozukluğu olarak bilinmektedir. Genellikle 3-5 yaşları arasında görülmeye başlanır. Belli bir yaşa kadar düzgün ve akıcı konuşan çocuk yavaş yavaş ya da birden tutulabilir. Çocuklarda özellikle bu yaş grubunda konuşma hızının düşünme hızından yavaş olması ve çocuğun düşüncelerini hızlı bir şekilde ifade etmeye çalışması da kekemeliğe neden olabilir. Ayrıca çocuklarda ani şok durumları ve aileye yeni üye eklenmesi de sebepler arasında görülebildiği gibi çocuğun çevresinde bulunan kekeme bireylere özenmesi sonucu da olabilir. Kekemelik erkek çocuklarda kızlara göre daha fazla görülmektedir. Aile üyeleri ve yakınlar arasında kekemelik varsa çocukta kekemeliğe daha sık rastlanabilir.

Kekeme çocukların ailelerinde, genellikle anne babaların aşırı titiz ve kuralcı olduğu gözlemlenmiştir. Böyle anne babaların çocuklardan beklentileri çok yüksektir. Çocukları sürekli denetimleri altında tutmak isterler. Çocuktan yaşının üstünde beklenti içindedirler. Bu da aşırı kaygı ve korkuyu tetiklemektedir. Bu korkular da konuşma bozukluğunu başlatabilir. Bu çocuklar rahat olduklarında, oyun oynarken ve şarkı söylerken kekelemezler.

Kekemeliği Önleme ve Kekemelikle Başa Çıkma Yolları

1. Çocuğun diğer alanlarda yaptığı olumlu davranış ve beceriler onaylanmalıdır.
2. Ebeveynler otoriter, koruyucu ve mükemmeliyetçi tutumlardan uzak durmalıdır.
3. Çocuğun kekemeliğinden onun yanında başkalarına söz edilmemelidir.
4. Kesinlikle herhangi bir cezaya başvurulmamalıdır.
5. Disiplinden vazgeçmeden çocuk üzerindeki gereksiz baskılar azaltılmalıdır.
6. Konuşma esnasında çocuğun kelimeleri düzeltilmemeli, cümlesi tamamlanmamalı, tekrar söylemesi için zorlanmamalı, çocuğun konuşmasıyla alay edilmemelidir.
7. Kekemelik başlar başlamaz bir çocuk doktoruna danışılarak kekemeliğin altında yatan sorun çözüme kavuşturulmalı, bir dil ve konuşma uzmanından yardım alınmalıdır.

1.8. SIRA SİZDE

Aşağıdaki Tanılayıcı Dallanmış Ağacı inceleyiniz. Buradaki bilgilerin doğru ya da yanlış olduğuna karar vererek yönlendirici okları takip ediniz, çıkarımda bulunarak ulaştığınız çıkışı işaretleyiniz.

1.5. 0-72 AY ÇOCUKLARINDA GÖRÜLEN SAVUNMA MEKANİZMALARI

DÜŞÜNELİM

1. Yaşamınızda bilinç dışı yaptığınız davranışlar neler olabilir? Bu davranışlar iletişimi kolaylaştırır mı, zorlaştırır mı? Açıklayınız.
2. Bilinç dışı davranışları niçin yaparız? Aynı durumla ilgili konuşarak kendini nasıl anlatabilirdin?
3. Bilinç dışı yaptığımız davranışlar duygusal yönden insana ne hissettirir? Hissettiklerini karşındaki kişiye nasıl söyleyebilirsin?

Bireyin yaşamında karşılaştığı kaygı, suçluluk, stres, utanç, kararsızlık gibi duygularla başa çıkmak amacıyla bilinç dışı kullandığı davranış biçimlerine **savunma mekanizmaları** denir (Görsel 1.54). Savunma mekanizmaları bireyin ruhsal dengesini korumasına katkı sağlamaktadır. İnsanlar, psikolojik bütünlüğünü ve benliğinin değerini korumak amacıyla zaman zaman çeşitli savunma mekanizmalarını kullanırlar. İnsanların savunma mekanizması kullanma amaçları; yeni karşılaşılan duruma uyum sağlamak için çaba göstermek, kaygı durumunu kontrol altına almak, bireyin benlik saygısını korumak şeklinde sıralanabilir. Savunma mekanizmalarının sürekli kullanılması bireyin ruh sağlığının bozulmasına neden olabilir ve karşı karşıya kaldığı gerçek problemlerle yüzleşmesini zorlaştırabilir. Savunma mekanizmaları, çatışmalar sonucu ortaya çıkan kaygıları sürekli değil geçici olarak gidermektedir. Ayrıca savunma mekanizmaları, bireye tam anlamıyla uzun süreli bir doyum, mutluluk ve huzur sağlamamaktadır.

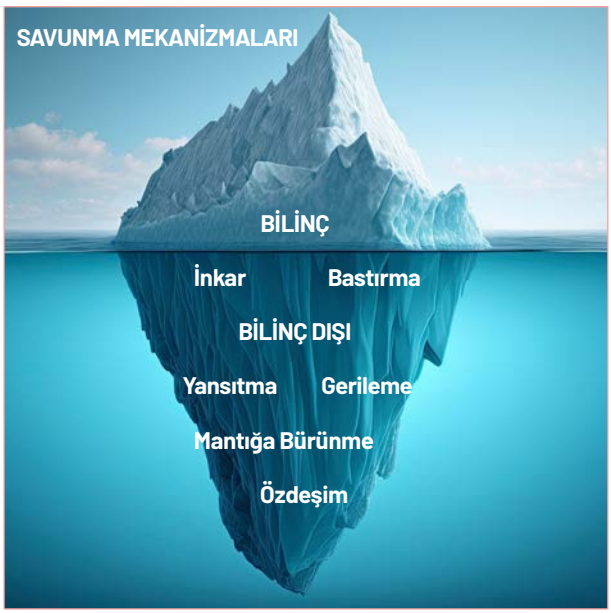

Görsel 1.54: *Savunma mekanizması metaforu*

1.5.1. Savunma Mekanizmasıyla İlgili Kavramlar

Savunma mekanizmalarının çeşitlerine geçmeden önce davranışları oluşturan kavramlar üzerinde durulmalıdır. Davranışları oluşturan başlıca kavramlar: ihtiyaç, dürtü, güdü (fizyolojik güdüler, sosyal güdüler), engellenme ve çatışmadır. Bir davranış oluşurken ilk önce ihtiyaç olarak ortaya çıkar, ardından sırasıyla dürtü ve güdü oluşur. Engellenme ve çatışma durumu ise ihtiyaç, dürtü, güdü sürecinden sonra bireyin karşılaştığı durumlar karşısında yaşadığı duyguların sonucunda ortaya çıkar.

İhtiyaç: Birey için elverişli koşulların ve denge durumunun bozulması durumunda ortaya çıkan eksiklik durumudur. Örneğin yemek ve suyun olmaması. **Dürtü:** Bir ihtiyacı gidermek için organizmayı harekete geçiren itici güçtür. Meydana gelen ihtiyaç durumunda, bireyde ortaya çıkan durumun giderilmesi için ona yön veren güçtür. Örneğin açlık ihtiyacını (bir eksikliği) gidermek için bireyi harekete geçirmeye teşvik eden güç. **Güdü:** Bireyin ihtiyacını gidermek için belli yönde etkinlik göstermesi eğilimidir. Örneğin susayan bir kişinin susuzluğunu gidermek için eyleme geçmesi. İhtiyaç, dürtü ve güdü olarak tanımladığımız ve bireyi belli davranışlara yönlendiren bu içsel olayların tümüne **güdülenme durumu** denir (Şema 1.7). Güdüler; fizyolojik güdüler ve sosyal güdüler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

a) **Fizyolojik güdüler:** Özellikle beden dokusunun canlı kalması için gerekli olan ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır. Açlık, susuzluk, uyku gibi ihtiyaçları gidermek için davranışta bulunma fizyolojik güdülere örnektir.

b) **Sosyal güdüler:** Bağlılık, güvenlik, saygınlık kazanma, özgürlük ve özerklik ihtiyacı gibi ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır. Bu ihtiyaçları gidermek için harekete geçmek sosyal güdüdür.

Davranış: Bireyin herhangi bir ihtiyacının ortaya çıkmasından sonra oluşan dürtü ve güdülenmenin eyleme dönüşmesidir. Örneğin karnı acıkan bireyin yemek yemesi. **Doyum:** Bireyde ortaya çıkan ihtiyacın giderilmesinden sonra bireyin yaşadığı rahatlama ve mutluluk durumuna denir. Örneğin karnı çok acıkan bireyin yemek yedikten sonra yaşadığı durum. **Engellenme:** İhtiyaç, güdü ve dürtülerin çeşitli nedenlerden dolayı doyumsuz kalması ve amacına ulaşamamasına denir. Örneğin okumayı seven, azimli ve çok başarılı bir çocuğun ekonomik nedenlerle okula devam edememesi. Engellenme bireyde öfke, kaygı, yılgınlık ve üzüntüye neden olur. **Çatışma:** Bireyin içinden gelen, birbiriyle bağdaşmayan ve bireyi iki ayrı yöne çeken güdülerin birbiriyle karşı karşıya kalmasına denir. Örneğin bir yıl boyunca hiç aksatmadan devam ettiği piyano kursu sonunda verilecek konserin tarihi ile uluslararası düzeyde yapılacak sınavın finaline kalan ve sınava girmeye hak kazanan öğrencinin yaşadığı durum. Çatışma durumu bireyde kararsızlık, kaygı, öfke gibi duygulara neden olur.

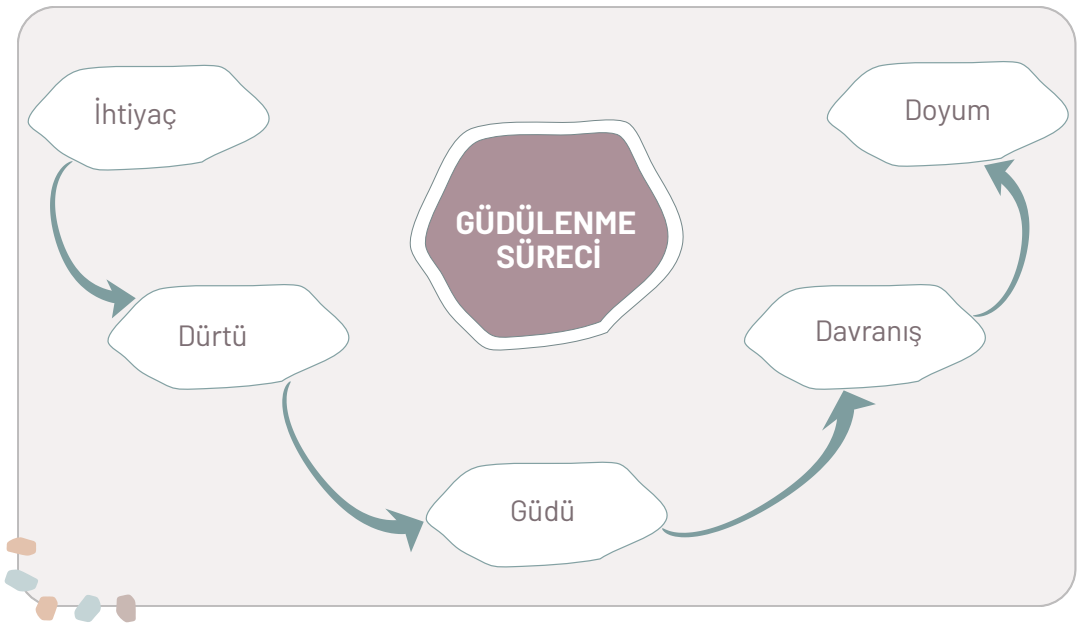

Şema 1.7: *Güdülenme süreci*

1.9. SIRA SİZDE

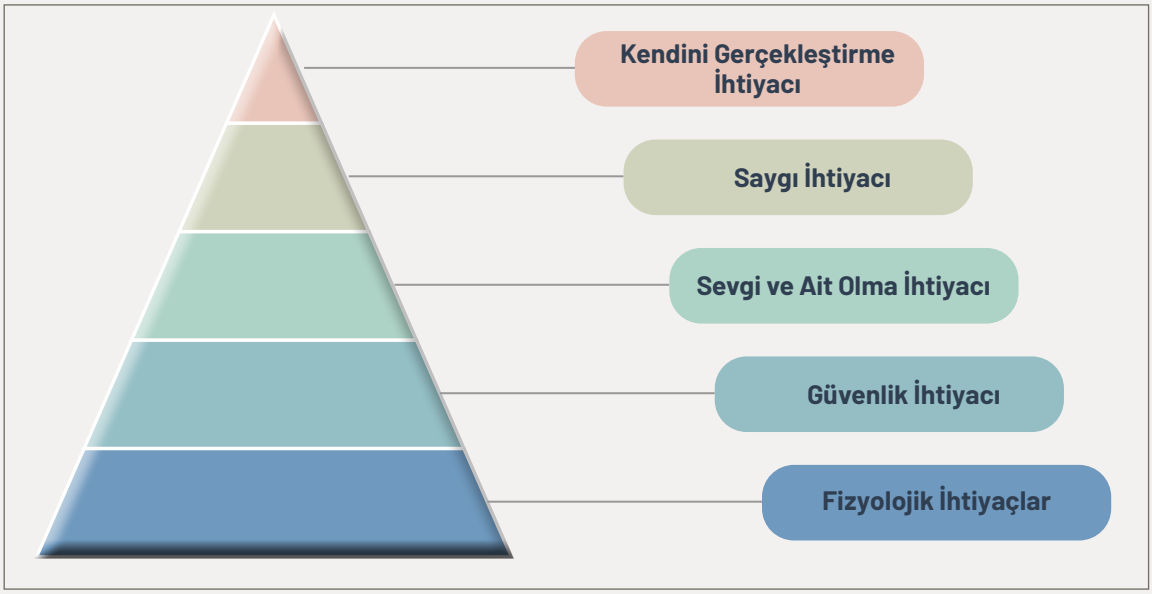

Şema 1.8: *Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi*

1908-1970 yıllarında yaşayan psikolog Abraham Maslow tarafından geliştirilen İhtiyaçlar Hiyerarşisi (Şema 1.8) bireylerin ihtiyaçlarının nasıl bir sıra içinde ortaya çıktığını açıklayan bir kuramdır. Alt basamakta bulunan ihtiyaçlar karşılandıkça üst basamaklardaki ihtiyaçlar önem kazanmaya başlar. Bu kurama göre bireyler öncelikle fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamayı tercih eder; ardından güvenlik ihtiyacı, sevgi ve ait olma ihtiyacı, saygı ihtiyacı en son olarak da kendini gerçekleştirme ihtiyacını karşılar. Kendini gerçekleştiren insan kişisel tatmin seviyesi yüksek, erdemli, yaratıcı, problem çözücü, ön yargısız, gerçekçidir. Ancak yaşamı boyunca bazı insanlar en üst basamağa ulaşamaz.

Yukarıda verilen bilgilere göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Piramitte bulunan ihtiyaç sıralaması değişebilir mi? Açıklayınız.

.....

.....

2. Sizce insanların bir kısmının en üst basamağa ulaşamama nedenleri neler olabilir? Açıklayınız.

.....

.....

BİLGİ KUTUSU

Ahilik ahlakının temsilcisi olan Nasrettin Hoca aynı zamanda nüktedan kişiliği ile herkesin gülüp eğlendiği hikâyeler ve fıkraların temel kahramanıdır. Nasreddin hoca genellikle fıkralarında ahiliğin temel ilkeleri olan insan severlik, eğitime önem verme, sosyal dayanışma, ekonomik bağımsızlık, kamu hizmetleri, misafirperverlik, israftan kaçınma ve iş ahlakına özellikle yer vermektedir. Ayrıca Nasrettin Hoca'nın fıkraları savunma mekanizmaları ile doludur. Bu fıkralardan biri şöyledir;

Nasreddin hocaya sormuşlar:

— Komşuna neden borç vermiyorsun?

Nasreddin hoca cevap vermiş:

— Versem geri ödeyemez, üzülür. Vermeyince bir kere üzülür; ödeyemeyince iki kere üzülür. Ben onun iyiliğini düşünüyorum.

1.5.2. 0-72 Ay Çocuklarında Görülen Savunma Mekanizmaları

Erken çocukluk dönemindeki bir çocuğun geliştireceği savunma mekanizmaları, büyük oranda ailenin sergilediği ebeveyn davranışıyla doğrudan ilişkilidir. Bu yaş grubunda en çok rastlanan savunma mekanizmaları bastırma, inkâr, yansıtma ve gerileme olarak sıralanmaktadır; çocuğun yaşı ilerledikçe ve bilişsel gelişimi desteklendikçe diğer karmaşık savunma mekanizmaları da görülmeye başlar (Şema 1.9).

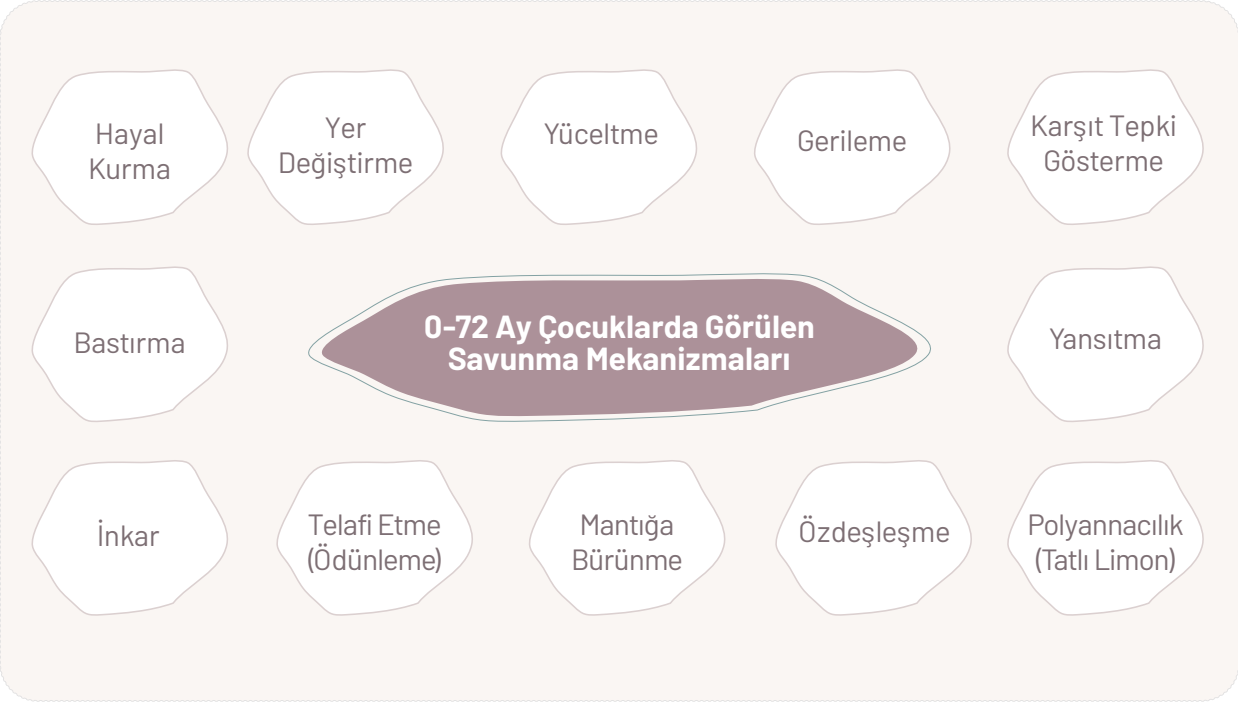

Şema 1.9: *0-72 Ay Çocuklarında Görülen Savunma Mekanizmaları*

Hayal Kurma: Bireyin, bazı iç veya dış nedenlerden dolayı ihtiyaç ve güdüleri doyumsuz kaldığında gerçekleştiremediği istek ve arzularını hayal âleminde gerçekleştirme yolunu seçmesidir (Görsel 1.55). Kısaca hayal kurma, bireyin yaşadığı engellenme ve çatışmaları hayalinde çözümleyerek rahatlaması durumudur. Başarısızlık ve yetersizliklerle karşı karşıya kalan birçok kişi, bu yönteme başvurarak gerçeklerden kaçıp hayallerle avunur. Örneğin çok istediği oyuncak arabayı alamayan bir çocuğun oyuncak araba ile oynadığının hayalini kurması.

Görsel 1.55: *Hayal kurma*

Bastırma: Birey tarafından uygun bulunmayan ve ona sıkıntı veren istek, dürtü, duygu ve düşüncelerin bilinçaltına itilmesidir. Ancak hiçbir güdü tamamen baskı altında tutulamaz. Rüyada görülmesi, dil sürçmesi gibi değişik şekillerde yaşantımızı etkilemeye devam eder. Örneğin çocukluğunda bireyin başından geçen olumsuz olayı ilerleyen zamanda hiç hatırlamaması.

İnkâr: Gerçekliğin acı veren yönünün bilinçten uzaklaştırılmasıdır. Bastırma, dürtü türevlerini ve duygulanımları bilinçten uzaklaştırırken inkâr, dış gerçekliğin görülmesine engel olur. Bazı durumlarda birey, benimsenmesi çok zor ve rahatsız edici özellikte olan yaşantılarla karşılaşabilmektedir. Böyle durumlarda, olayların varlığını veya yaşanmış olduğunu görmezden gelmek ister. Bireyin bu savunma mekanizmasını kullanma nedeni, yaptığı veya yaşadığı kötü olay ve eylemlerden doğabilecek kaygıdan kendini kurtarmaya çalışmaktır. Örneğin annesini kaybetmiş bir çocuğun annesinin ölmediğini söylemesi. Böyle bir durumla karşılaşıldığında gerçek uzun süre göz ardı edilmemelidir.

Telafi Etme (Ödünleme): Bireyin herhangi bir alanda hissettiği eksikliğini başka alanlardaki etkinliklerle ve çalışmalarla kapatma çabasına denir. Bireyin, eksikliğini yaşadığı alanda yoğun bir şekilde çalışıp kendini geliştirmesi durumu bu savunma mekanizmasını anlatmaktadır. Örneğin akademik olarak derslerinde başarılı olamayan bir çocuğun, spor dallarından birinde büyük başarılar kazanması.

Mantığa Bürünme: Bireyin, özellikle kendi kişisel yetersizlikleri nedeniyle ortaya çıkan başarısızlıklarına mazeret göstermesi durumudur. Bu durumda kısmen doğru ve çoğunlukla akla uygun, ancak çok da geçerli olmayan nedenler öne sürülür. Örneğin etkinliklerde başarılı olamayan bir çocuğun "Etkinlikler önemli değil." demesi.

Özdeşleşme: Çeşitli başarısızlıklar ve engellenmeler karşısında bireyin kimi zaman herhangi bir alanda başarılı kişi veya kişilerle kendisini aynı görmesi (Görsel 1.56), kendisini onlara yakın hissetmekle kısmen doyum sağlamasıdır. Örneğin bir çocuğun arkadaşları ile yaptığı basket maçında, takım arkadaşının kendisinden daha çok basket atması durumuna karşı "Benim ağabeyim olsaydı yüz basket atardı." demesi. Çocuk böylece çok yetenekli ve sportif olduğunu belirttiği ağabeyi ile kendisini bir saymakta ve kişisel değer duygusunu arttırma çabasına girmektedir.

Görsel 1.56: *Özdeşleşme*

Polyannacılık (Tatlı Limon): Mantığa bürünmenin değişik bir biçimidir. Bu uyum mekanizması yaşanılan her başarısızlıkta, düş kırıklığında veya engellenmede sadece olayın iyi tarafını görmeye çalışmak şeklinde tanımlanabilir. Ancak bu mekanizmayı ölçülü kullanmak gerekir. Aşırı kullanılması, bireyi her şeyi olduğu gibi kabul eden, pasif ve sorunlarla gerektiği gibi mücadele etmeyen bir kişilik hâline getirebilir. Örneğin oyuncağı kırılan bir çocuğun "Zaten ben o oyuncağı sevmiyorum." demesi.

Yansıtma: Bireyin, kendisinde var olan duygu, düşünce ve isteklerini karşı tarafa yansıtmasıdır. Bireyin kendi kişilik özelliklerini ve kusurlarını başka bireylerde görme ve kendi hatalarından kaynaklanan sorunlar için başkalarını suçlama gibi eğilimleri, yansıtma sonucu oluşmaktadır. Örneğin bir çocuğun, kendisinden daha başarılı bulduğu arkadaşını kıskandığı için o arkadaşının da aslında kendisini kıskandığına ve kötülüğünü istediğine inanması.

Karşıt Tepki Gösterme: Bireyde suçluluk duygusu yaratan ve toplum tarafından kabul görmeyen isteklerin yoğun olması, bireyin bunları baskı altında tutmasını güçleştirmektedir. Böyle bir durumda bireyin bu isteklerinin tam tersi davranışları yaparak öz benliğini korumaya çalışması karşıt tepki geliştirme olarak açıklanmaktadır. Örneğin kardeşini çok kıskanan bir çocuğun aşırı derecede iyi bir ağabey veya abla olma çabasında bulunması.

Gerileme: Bireyin yaşadığı yoğun doyumsuzluk, kaygı, hüzün ya da tehlike durumlarında, kişinin olması gereken olgunluk düzeyinden çıkıp daha basit bir olgunluk düzeyine inme durumudur. Psikolojik olarak ise kişinin kendini güvende hissettiği döneme geri dönmesi durumudur. Örneğin olumsuz bir durum ile karşılaşan bir çocuğun bebek gibi davranmaya başlaması.

Yüceltme: Bastırılmış istek ve ihtiyaçların beraberinde getirdiği gerginliğin yeni hedeflere ve yeni etkinliklere çevrilmesidir. Yapıcı duyguların ortaya çıkmasına imkân veren ve toplum tarafından kabul edilmeyen bazı eğilimler (öfke, saldırganlık), bu savunma mekanizması ile onaylanacağı sosyal alanlarda kendini bulmaktadır. Örneğin yoğun saldırganlık duygusu taşıyan bir çocuğun dövüş sporlarına yönelmesi (Görsel 1.57).

Yer Değiştirme: Bireyin gücünün yetmediği ve kendisinde kaygı, öfke, kızgınlık yaratan olaylar karşısında kızgınlığını ve öfkesini gücünün yettiği kişilere veya nesnelere yöneltmesine denir. Örneğin arkadaşına küsen bir çocuğun boya kalemlerini fırlatması.

Görsel 1.57: *Yüceltme*

1.8. ETKİNLİK

Etkinliğin Adı: Savunma Mekanizmalarım

Etkinliğin Amacı: Başlıca savunma mekanizmalarını tanıyarak ayırt edebilmek.

Süre: 2 ders saati

Görev: Aşağıdaki işlem adımlarını uygulayınız.

1. Adım: Sınıfta 2 gruba ayrılınız.

2. Adım: Başlıca savunma mekanizmaları temasını gözden geçiriniz.

3. Adım: Savunma mekanizmalarından birini seçiniz.

4. Adım: Seçmiş olduğunuz savunma mekanizmasına uygun bir durum düşününüz.

5. Adım: Belirlediğiniz durumu önceden hazırlanan kartlara yazınız.

6. Adım: Hazırladığınız kartlardan birini karşı gruba çektiriniz.

7. Adım: Çekilen kartın grup üyeleri tarafından sesli olarak okunmasını sağlayınız.

8. Adım: Okunan cümlenin hangi savunma mekanizmasına ait olduğunu söyleyiniz.

9. Adım: Farklı düşüncesi olan arkadaşlarınıza söz hakkı veriniz.

10. Adım: Grupların kartları bitene kadar etkinliğe devam ediniz.

11. Adım: Tartışma ve değerlendirme aşamasını tüm sınıfla birlikte yapınız.

12. Adım: Tartışma ve değerlendirme esnasında aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Savunma mekanizmalarının açıklanması esnasında ne gibi düşünceler ortaya çıktı?
2. Tüm grup üyelerinin etkinliğe katılımı için nasıl bir yol izlediniz?

Değerlendirme Yapacağınız bu çalışma, öğretmeniniz tarafından karekodda yer alan "Kontrol Listesi" ile değerlendirilecektir. Çalışmanızı gerçekleştirirken "Kontrol Listesi"nde yer alan bu ölçütleri dikkate alınız. Çalışmanızı tamamladıktan sonra kendinizi değerlendirmek için karekodda yer alan "Öz Değerlendirme Formu"nu doldurunuz.

Karekod (KL)

 Karekod (ÖDF)

1.6. DİSİPLİNİN AMACI, YÖNTEM VE İLKELERİ

DÜŞÜNELİM

Kelime ilişkilendirme yöntemini kullanarak 1'inci ve 2'nci bölümdeki soruları cevaplandırınız.

1. BÖLÜM

Aşağıda disiplin kavramı ile ilgili zihinde çağırışım yapan kelimeleri/kavramları kullanarak, yaşamınızda disiplin kelimesini kullandığınız durumları düşünerek çıkarımlarda bulununuz, belirlediğiniz kelime ya da kavramları bir dakika içinde yazınız.

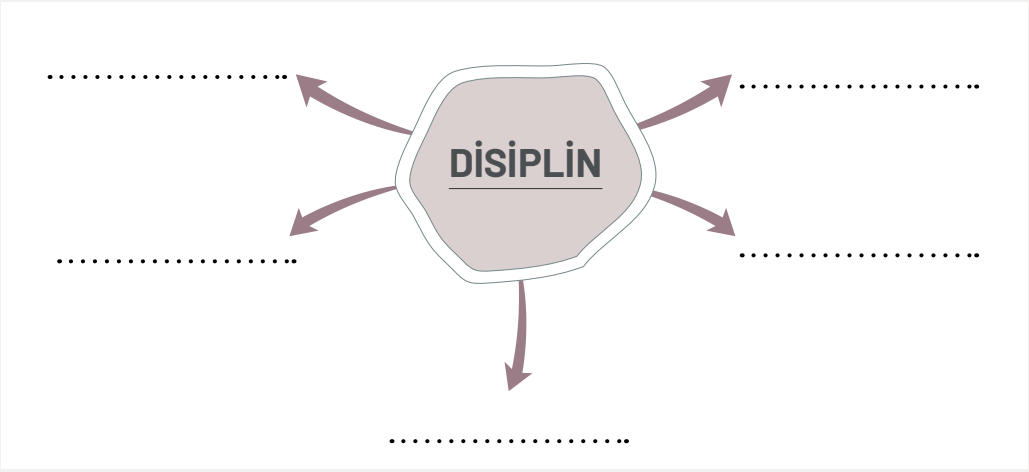

2. BÖLÜM

Birinci bölümde verdiğiniz cevaplarınızla disiplin kelimesinin kullanıldığı birer cümle yazınız.

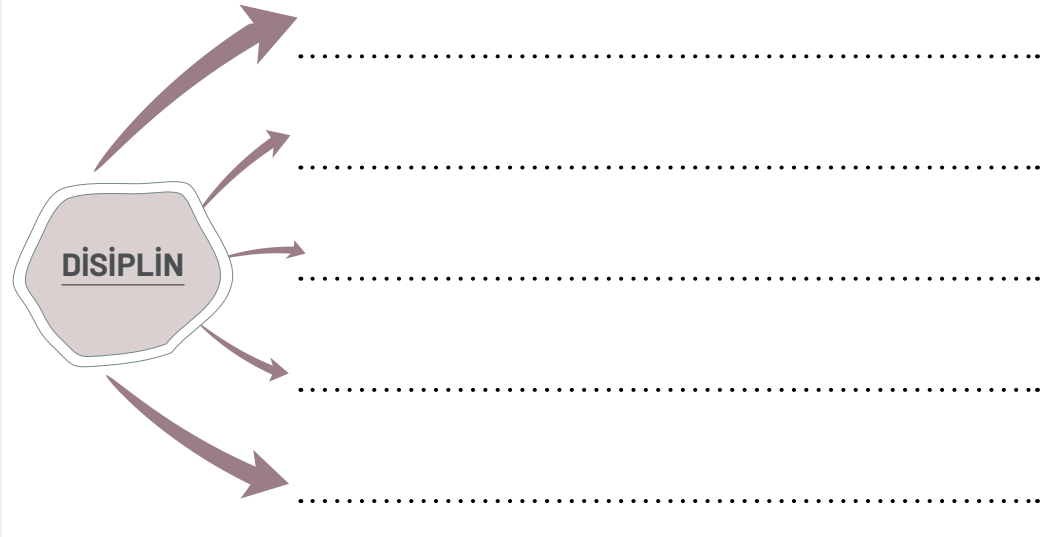

Disiplin: Çocukların doğru davranışları öğrenmesi, kurallara uyum sağlaması ve kendi davranışlarını kontrol edebilmesi için kullanılan sistemli eğitim yöntemi bütünüdür. Disiplin yetişkinler tarafından sevgi, saygı çerçevesinde uygulandığında çocuklar da kuralları ve kurallara uymanın gerekliliğini özümsemiş olurlar.

1.6.1. Disiplinin Amacı ve ilkeleri

Disiplinin belli başlı amaçları bulunmaktadır. Bu amaçlar şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Çocukla sevgi ve güvene dayalı iletişim ve etkileşim kurmak.
2. Çocuğa, öz denetim becerisi kazandırmak.
3. Çocuğun topluma uyumunu kolaylaştırmak.
4. Çocuğun saygı ve empati duygusunu geliştirmek.
5. Çocuğun problem çözme becerisine katkı sağlamak.
6. Çocuğa sorumluluk duygusu kazandırmak.

Disiplin ilkeleri ise şu şekilde sıralanmaktadır;

- **Koşulsuz sevgi:** Çocuklar her ne yaşanırsa yaşansın ebeveynlerinin sevgisine ihtiyaç duyarlar, çevresinde bulunan yetişkinlerin kendilerini olduğu gibi kabullenmelerini isterler. Disiplin uygularken de mutlaka onların kişiliğine saygı duymak, onları küçük düşüren söz ve eylemlerden kaçınmak gerekir.
- **Kararlılık:** Çocuğun uyması gereken kurallar konusunda ebeveynler kararlı olmalıdır. Kararlı bir ses tonu, kesin ve net tavır önemlidir.
- **Yaşa uygunluk:** Yetişkinler, çocuğun gelişim özelliklerini bilmelidir. Belirlenen kurallar ve beklentiler çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun olmalıdır. Yaş grubuna uygun kural koyarken çocuklara seçenekler sunmak gerekir. Örneğin "Karşıdan karşıya geçerken sağ elimi mi, sol elimi mi tutmak istersin? Sen karar ver!" dendiğinde çocuk kendisinde bir otorite ve güç hissederken ebeveynleri hâlâ ona bir şey öğretmeye ve onu korumaya devam edecektir. Özellikle çocuklara "Sen karar ver!" demek onlara kendilerini güçlü hissettirecektir. Yaş büyüdüğünde bu seçenekler farklılaşabilir.
- **Açıklık:** Aileler çocuklarına sınırlar koymalıdır. Sınır konan çocuk kendini daha güvenli, dengeli ve huzurlu hisseder. Doğru çizilen sınırlar sayesinde ileriki süreçlerde bu çocukların sorumluluk bilinçleri gelişmiş, öz güvenlerinin yüksek olduğu bilinmektedir. Kurallar açık ve net olmalı, çocuk hangi davranışın doğru, hangi davranışın yanlış olduğunu ayırt edebilmelidir. Ayrıca kuralları belirlerken çocukların fikirlerini almak bu sürecin uygulanmasını kolaylaştırabilir. Aileler sınırları çizerken günlük rutinleri de belirlemelidir.
- **Tutarlılık:** Belirlenen kurallar her zaman uygulanmalıdır. Çocuğun bir davranışı bir gün cezalandırılırken başka bir gün, görmezden gelinirse bu durum çocuğun kafasını karıştırır. Çocuk ara ara bu kurallara uymama eğilimi gösterebilir.
- **Sabırlı olma:** Çocuklarda davranış değişiklikleri zaman alabilir. Yetişkinler; kurallara uyulmadığı zaman yaşanan çatışmalarda soğukkanlı, sabırlı, anlayışlı, sevecen olmalı ve empati kurabilmelidir.
- **Model olma:** Çocuklar, çoğunlukla yetişkinlerin söylediklerinden çok onların davranışlarından etkilenir. Bu nedenle yetişkinler kurallara uymakta çocuklara olumlu model olmalıdır.
- **Ödüllendirme:** Çocukların uygun davranışlarının fark edilmesi ve çocuklara olumlu geri bildirimlerde bulunulması önemlidir. Çocuğun olumlu davranışları desteklenmeli ve bu sözel övgülerle ifade edilmelidir.

1.10. SIRA SİZDE

Çocuk eğitiminde disiplini kullanan ve kullanmayan aileleri kararlılık, kesinlik, süreklilik, sakinlik ve ödüllendirme ölçütlerine göre karşılaştırınız?

Çocuk eğitiminde disiplini kullananan aile	Çocuk eğitiminde disiplini kullanmayan aile

1.6.2. Disiplinde Ödül ve Ceza Yöntemleri

1.6.2.1. Ödül

İstenilen davranışların tekrar edilmesini sağlamak maksadı ile kullanılan bir yöntemdir. " Şunu yaparsan bunu alırsın." formülüne dayanmaktadır. Çocuk eğitiminde ödül kullanmak, masum gibi görünse de doğru ve yerinde kullanılmadığında çocuklara zarar verebilir. Her ne kadar ödüller, yumuşak görünse de gerçekte ödül vermek çok sayıda görünmez tehlike barındırır. Ödülün yokluğu, cezaya eş değer olduğu için ödül kullanımı aslında ceza kullanımına benzemektedir.

BİLGİ KUTUSU

Gündüz ve Balyer (2011) tarafından yapılan araştırmada ödülün, dışsal bir güdüleyici olarak öğrencinin olumlu davranışlarının sıklığını artırsa da uzun vadede öğrenmeye dair merak, ilgi, içsel motivasyon ve sebatı olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Ayrıca araştırmada istenmeyen davranışların gerçekleşme sıklığını azaltmak amacıyla kullanılan ceza yönteminin, davranış değiştirme ve oluşturma sürecinde uzun vadede olumlu bir sonuç vermediği görülmüştür. Sonuç olarak denilebilir ki cezanın beklenilen davranışın kazanılmasına veya istenmeyen davranışın tekrar etmemesine etkisi sınırlıdır ve potansiyel olarak zararlı yan etkileri daha fazladır.

Ödüllendirme Yöntemleri

1. Manevi ödüllendirme (sözel ödüllendirme, sosyal ödüllendirme, etkinlikle ödüllendirme, sorumlulukla ödüllendirme)
2. Maddi ödüllendirme

Manevi Ödüllendirme

Maddi olarak bir değeri olmayan fakat bireyin sorumluluk bilinci ve öz denetimini geliştirmesini ve kendini değerli hissetmesini sağlayan ödüllendirme teknikleri bütünüdür. Manevi ödüllendirmenin etkisi maddi ödüllendirmeye göre çok daha fazla sürmektedir. Manevi ödüllendirmenin içine sözel ödüllendirme, sosyal ödüllendirme, etkinlikle ödüllendirme, sorumlulukla ödüllendirme gibi teknikler girmektedir.

Sözel ödüllendirme, çocuğun yaptığı olumlu davranışın sözel olarak takdir edilmesidir. "Aferin!", "Çok güzel yaptın.", "Seninle gurur duyuyorum." gibi ifadeler kullanılabilir. Sözel ifadeler kullanılırken jest, mimik ve ses tonunu da doğru kullanmak gerekmektedir. Böylece bu ifadeler çocuğun öz güvenine olumlu etki eder ve kendini değerli hissetmesini sağlar.

Sosyal ödüllendirme, çocuğun gösterdiği olumlu davranış karşısında ona sarılmak, gülümsemek, onu alkışlamak veya onunla gurur duyulduğunu göstermektir. Çocuklar özellikle çevrelerinde bulunan yetişkinlerden (ailelerinden, öğretmenlerinden, akrabalarından vb.) gelen bu tür ilgi ve takdir karşısında mutlu ve gururlu olurlar. Bu ödüllendirme onlar için çok önemli bir yer teşkil eder.

Etkinlik ödülü, çocuğun yapmış olduğu olumlu bir davranıştan sonra onun sevdiği bir etkinliği yapmasına müsaade edilmesidir. Örneğin ödevini bitirdikten sonra parkta oynamasına izin vermek ya da birlikte oyun oynamak gibi. Her çocuk farklı şeylere ilgi duyar, bu yüzden etkinlik ödülü her çocuk için farklılık gösterir.

Sorumluluk verme, çocuğun yaptığı olumlu davranıştan sonra ona hoşuna gidebilecek, üstesinden gelebileceği sorumluluklar verilmesidir. Örneğin çocuğu sorumluluk gösteren davranışlarından dolayı sınıf başkanı seçmek.

Görsel 1.58: *Maddi ödül kullanan ebeveyn*

Maddi Ödüllendirme

Maddi ödüller yetişkinler tarafından en sık ve en kolay verilen ödüllendirme tekniğidir. Çocuğun yaptığı olumlu davranışlardan sonra ona oyuncak, şeker, çikolata vb. nesneler vermeyi amaçlamaktadır. Her çocuğu mutlu edecek, her çocuğun motivasyon seviyesini yükseltecek, davranışını tekrar etme sıklığını artıracak maddi ödül farklılık göstermektedir (Görsel 1.58).

1.11. SIRA SİZDE

Karikatürde (Görsel 1.59) verilen konuşmalara göre görselde bulunan ebeveynler sizce ne tür ödül kullanmaktadır?

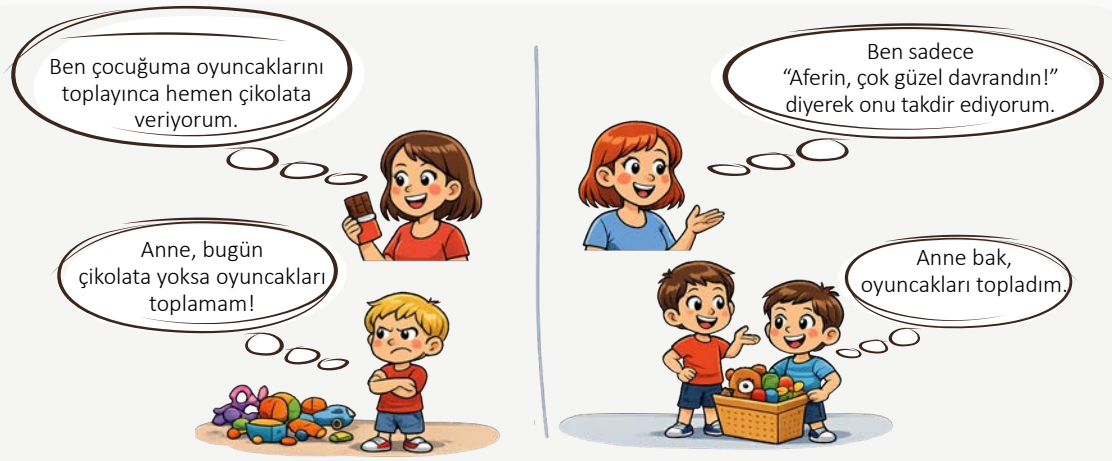

Görsel 1.59: *Ödül-ceza karikatürü*

1. Karikatürde verilen konuşmalara göre görselde bulunan ebeveynler sizce ne tür ödül kullanmaktadır?

.....

2. Sizce hangi annenin yöntemi daha doğru olabilir? Ödülün avantajı ve dezavantajı nedir?

.....

3. Sizce çocuk hangi durumda daha fazla sorumluluk sahibi olur?

.....

1.6.2.2. Ceza

Çocuğun istenmeyen davranışlarının önlenmesi amacıyla kullanılan söz ya da davranışa denir. Ceza türleri psikolojik, sosyal ve fiziksel cezalar olmak üzere üç grupta toplanmaktadır.

Psikolojik ceza: Uyarma, korkutma gibi yöntemlerle uygulanan bir ceza türüdür. Burada önemli olan, çocuğun neden cezalandırıldığını anlamasıdır. **Sosyal ceza:** Çocuğun bir etkinlikten, bir nesneden mahrum bırakılmasıdır. Örneğin grup oyunlarında kurallara uymayan çocuğun oyundan çıkarılması (Görsel 1.60). **Fiziksel ceza:** Hiçbir durumda kullanılmaması gereken ceza yöntemidir. Çocuğun kişilik gelişimini olumsuz etkileyerek çocukta öz saygı kaybına yol açabilir.

Görsel 1.60: *Sosyal ceza*

BİLGİ KUTUSU

Araştırmalar, ödül ve ceza stratejilerinin özellikle düşük gelirli, düşük sosyoekonomik düzeydeki ailelerde daha yaygın olduğunu göstermektedir. Bu aileler, kaynakların sınırlı olduğu ortamlarda çocuklarının istenen davranışları sergilemesini sağlamak için cezayı caydırıcı, ödülü ise motive edici bir araç olarak görmektedir. Çocuklara istendik davranış kalıplarını kazandırmak, akademik başarısını artırmak, istenmeyen davranışları önlemek gibi eylemler için ödül ve ceza mekanizmaları kullanılmaktadır. Ödül ve ceza uygulamalarının kısa vadede çözüm getirse de uzun vadede kalıcı olması beklenen ve içselleştirilmeye ihtiyaç duyulan kazanımlarda yetersiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yanlış davranışın anında durdurulmasında ceza yaklaşımının çok etkili olduğu ancak uzun vadede yaralanmış duygulara, hasar görmüş ilişkilere ve öfkeli güç savaşlarına neden olduğu tespit edilmiştir. Cezaya bağlı olarak çocukta kısa süreli bir bastırma ve itaat gerçekleşse de cezanın zaman içinde çocuklar için yıkıcı etkiler bırakabileceği; cezayı uygulayan kişiye karşı olumsuz duygular oluşabileceği ifade edilmektedir.

1.12. SIRA SİZDE

Aşağıdaki kavramları kullanarak çocuk eğitiminde bu kavramların önemini belirten bir yazı yazınız. Yazdığınız metni arkadaşlarınızla paylaşınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1.6.3. Disiplinde Ödül ve Ceza Yöntemlerini Uygulamada Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

Çocuk eğitiminde ödül, doğru ve dengeli kullanıldığında etkili bir yöntem olmakla birlikte, ödülün sürekli ve kontrolsüz kullanılması bazı olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Sürekli ödül alan çocuklarda zamanla ödüle karşı bağımlılık gelişebilmekte, bu durum ise çocuğun içsel motivasyonunu zayıflatabilmektedir. Bu süreç, aynı davranışın sürdürülmesi için giderek daha büyük ödüllere ihtiyaç duyulmasına zemin hazırlar. Ödülün yanlış kullanımı, amacın araç hâline gelmesine neden olabilmektedir. Örneğin ödül karşılığında kitap okuyan bir çocuk için kitap okuma etkinliğinin bir amaç olmaktan çıkıp ödüle ulaşmak için kullanılan bir araç hâline gelmesi. Ayrıca ödül, bazı durumlarda davranışın altında yatan gerçek nedenlerin göz ardı edilmesine de yol açabilmektedir. Kardeşine zarar veren bir çocuğa yalnızca ödül vaat etmek yerine, öncelikle bu davranışın neden yanlış olduğunun açıklanması bu duruma örnek verilebilir. Ödüle dayalı yaklaşım, çocukların yapılan işi en iyi şekilde yapmalarını değil en kısa sürede tamamlayarak ödüle ulaşmalarını hedeflemelerine neden olabilmektedir. Bu durum, çocukların kolay olanı tercih etmelerine ve süreci nitelikli bir şekilde deneyimleyememelerine yol açmaktadır. Ayrıca ödüllendirilmeye alıştırılan çocuk, yaşamının ileriki yıllarında kurduğu ilişkilerde hep bir beklenti içinde olacaktır. Sürekli ödül verilerek yapılan yönlendirmeler ise etkinliklerin verimliliğini düşürmekte ve öğrenmenin amacına ulaşmasını engellemektedir. Ödül çocuk eğitiminde kullanılabilecek bir yöntem olmakla birlikte bilinçli, planlı ve sınırlı bir şekilde uygulanmalıdır. Aileler ve eğitimciler, ödül sistemini dikkatli bir biçimde yapılandırdıklarında çocuklarda daha sağlıklı ve kalıcı davranış değişiklikleri gözlemleyebilmektedir. Aksi durumda ise çocuğun güdülenmesi olumsuz yönde etkilenebilmektedir.

Ödülün doğru kullanımı şöyledir:

- Ödül, davranıştan önce söylenmemeli, davranıştan sonra verilmelidir. Örneğin çocuğa "Oyuncaklarını toplarsan tabletle oynamana izin veririm." demek doğru değildir.
- Ödül, her olumlu davranıştan sonra verilmemelidir. Bunun yerine çocuğun ummadığı bir anda istek ve ihtiyacına yönelik bir ödül kullanılabilir. Rastgele zamanlarda ödül verilerek olumlu davranışı pekiştirmek gerekir. Örneğin her diş fırçalamanın ardından ödül vermek doğru değildir. Ara sıra verilen küçük ödüllerle diş fırçalamayı pekiştirmek daha doğrudur.
- Ödül, çocuğun kişiliğine değil olumlu davranışına verilmelidir. "Harikasın, çok iyisin, zekisin." demek yerine "Oyuncaklarını ben söylemeden toplamışsın." denmelidir. Çocuğun kişiliği yerine çabasını övmek ödüllendirme için daha doğrudur (Görsel 1.61).

Görsel 1.61: *Sosyal ödül kullanan ebeveyn*

- Çocuk yaptığı bir resmin ya da bir etkinliğin değerlendirilmesini istediğinde çocuğu övmeden önce çocuğun düşüncesini almak daha doğrudur. "Öğretmenim etkinliğim nasıl olmuş?" diyen çocuğa "Harika, muhteşem bir etkinlik." demeden önce "Sence nasıl bir etkinlik?" diyerek çocuğun düşüncesinin sorulması çocuğun kendini ifade etmesine katkı sağlayacaktır.
- Övgüyü genel olarak değil de detaylandırarak yapmak çocuğun o alandaki becerilerini geliştirir. "Renkleri çok iyi kullanmışsın." gibi detaylara dikkat çekmek çocukların neyi daha güzel yaptıklarını fark etmelerini ve kendilerini geliştirmelerini sağlayacaktır (Görsel 1.62).

Görsel 1.62: *Etkinlik hakkında konuşan ebeveyn*

- Ceza, çocuğun yanlış davranışlarının sonuçlarını fark etmesini sağlamak amacıyla uyarıda bulunarak kullanılabilir. Cezaların kısa vadede çocuklarda davranış değişikliğine neden olduğu uzun vadede ise çocukları olumsuz etkilediği görülmektedir. Bu nedenle ebeveynler, herhangi bir konuda yaptığı hatadan dolayı çocukları uyarmakla yetinmelidir. Uyarı sözel ya da davranışsal (jest, mimik) olabilir. Sözel uyarı yapılırken mutlaka kararlı bir ses tonu kullanılmalı ve yalın bir konuşma yapılmalıdır (Görsel 1.63). Davranışsal uyarı yapılırken jest ve mimikler kullanılarak davranışın onaylanmadığı hissettirilmelidir. Yeri geldiği zaman anlık bir kaş çatması, çocuğa yaptığı davranışın onaylanmadığı hissini vermelidir.

Görsel 1.63: *Çocuklarını uyaran ebeveyn*

Olumsuz davranış karşısında ceza vermek yerine sergilenmesi gereken tutumlar şunlardır:

- Çocuk eğitiminde öncelikle ceza kullanmak yerine yetişkinlerin olumlu bir iletişim dili kullanarak rehberlik edici, destekleyici ve olumlu pekiştirme yöntemlerini tercih etmesi gerekmektedir.
- Çocuk, olumsuz bir davranış gösteriyorsa bunun mutlaka geçerli bir nedeni vardır. Bu nedeni anlamaya çalışmak gerekir. Bu neden bazen bir ihtiyacı dile getirmek bazen de dikkat çekmek olabilir. Olumsuz davranışlar karşısında yapılan hata, olumsuz davranışı görmezden gelme tekniğini denemeden hemen cezaya başvurmaktır.
- Olumsuz bir davranış sergileyen çocuğun dikkatini farklı bir yöne çekerek çocuğa o an yaptığı davranışı olumluya çevirecek bir iş verilebilir. Örneğin markette koşturan çocuğa, "Market arabasını sürmekte yardımcı olabilirsin." denilebilir.
- Çocuğun hatasını söylerken ben dili kullanarak iletişim kurmak, onu incitmeden konuşmak, davranış karşısında neden hatalı olduğunu açıklamak gerekir.
- Olumsuz davranışlar karşısında duygular ile beklentiler açık ve net şekilde ifade edilmelidir.
- Çocukların hatalarını telafi etmelerine fırsat verilmelidir.
- Çocuklar, anne babalarının olumlu olumsuz tüm davranışlarını model alırlar. Çocuk, ebeveynin söylediğini değil yaptığını yapar ve uygular. O yüzden nasihat etmek yerine davranışlarla örnek olmak gerekir. Örneğin baba, çocuk bir oyunu kaybettiğinde "Her oyunun bir kaybedeni olur, tebrik ederim." diyerek örnek davranış sergileyebilir.
- Çocuklara karşı adil ve tarafsız olunması da çok önemlidir. Büyük küçük çocuk, kız erkek çocuk ayrımı yapmadan tutarlı ve kararlı olmak önemlidir.
- Çocuğa karşı koşulsuz sevgi gösterilerek çocuğun kişiliğini ve öz saygısını destekleyen davranışlarda bulunulmalıdır. Çocuk ile yetişkin arasındaki ilişki disiplin, sevgi ve saygı temeli üzerine kurulmalıdır (Görsel 1.64).

Görsel 1.64: *Ebeveyn çocuklar arasındaki ilişki*

1.9. ETKİNLİK

Etkinliğin Adı: Ödül mü, Ceza mı?

Etkinliğin Amacı: Ödül-ceza yöntemi konusunda münazara yapmak.

Süre: 1 ders saati

Görev: Aşağıdaki işlem adımlarını uygulayınız.

1. Adım: Sınıfta 2 gruba ayrılınız.

2. Adım: Grubunuza bir isim belirleyiniz.

3. Adım: Size ait olan görüşü belirleyiniz.

4. Adım: Grup sözcülerini belirleyiniz.

5. Adım: Grup üyeleri ile savunma stratejilerinizi belirleyiniz.

6. Adım: Söz hakkı size gelince konuşunuz.

7. Adım: Size verilen süreye uyunuz.

8. Adım: Grup üyeleri konuşurken konuşanın sözünü kesmeden dinleyiniz.

9. Adım: Tartışma ve değerlendirme aşamasını tüm sınıfla birlikte yapınız.

10. Adım: Tartışma ve değerlendirme esnasında aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Münazarada hangi tarafın düşüncelerini daha ikna edici buldunuz? Nedenleriyle belirtiniz.
2. Münazara sonunda konuya ilişkin düşüncelerinizde bir değişiklik oldu mu? Açıklayınız.
3. Siz münazaraya katılsaydınız hangi görüşü savunurdunuz? Gerekçeleriyle açıklayınız.

Değerlendirme Yapacağınız bu çalışma, karekodda yer alan "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı" ile değerlendirilecektir. Çalışmanızı gerçekleştirirken "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı"nda yer alan ölçütleri dikkate alınız. Çalışmanızı tamamladıktan sonra grubunuzun çalışmasını değerlendirmeniz için verilen karekodda yer alan "Grup Değerlendirme Formu"nudoldurunuz.

Karekod (ADPA)

Karekod (GDF)

A) Aşağıda verilen ifadelerle tanımları eşleştirerek, ayraç içindeki boşluklara ifadelerin başındaki harfleri yazınız.

A)	Sorumluluk	E)	Yüceltme	I)	Sevgi	M)	Hayal Kurma
B)	Mantığa Bürünme	F)	Polyannacılık	İ)	Vatanseverlik	N)	Adalet
C)	Öz Denetim	G)	Saygı	J)	Dostluk		
Ç)	Empati	Ğ)	Sabır	K)	Yer Değiştirme		
D)	Özdeşleşme	H)	Doğruluk	L)	Yardımseverlik		

(.....) 1. Küçük yaşlardan itibaren okula gönderilmeyen bireyin rüyasında kendini okula giderken görmesi.

(.....) 2. İnsanlara, diğer canlılara, çevreye, farklı inançlara, başkalarının haklarına, üzerinde emeği olanlara dikkatli, ölçülü ve özenli davranmaktır.

(.....) 3. İnsanlar arasındaki ilişkileri kuvvetlendiren, birlikteliği ve bağlılığı arttıran, ihtiyacı olan kişilerle maddi ve manevi paylaşımları çoğaltan duygudur.

(.....) 4. Bireyin kendi duygu, davranış ve tepkilerini kontrol ederek kuralların olmadığı durumlarda da doğru davranışları sergilemesidir.

(.....) 5. İyi yemek yapamayan bir ev hanımının markette satılan tüm ürünlerin kalitesiz olduğunu söylemesi.

(.....) 6. Sevgi, güven, sadakat ve anlayış üzerine çıkar gözetmeksizin kurulan canlılar arasındaki özel bağdır.

(.....) 7. Vatanını, milletini, dilini, bayrağını sevmek, ülke çıkarlarını üstün tutmak, vatandaşlık hak ve sorumluluklarını bilerek milli kültürüne ve manevi değerlerine sahip çıkmaktır.

(.....) 8. Bilgisayarı bozulan mimarın, bir yıl boyunca yaptığı çalışmalar silindiğinde "Bundan ders çıkarmalıyım." demesi.

(.....) 9. Bireylerin kendilerine ve yaşadıkları topluma karşı yükümlülüklerini bilmesi, yapması gereken işleri zamanında ve olması gereken biçimde yerine getirmesi, getiremediği durumlarda da sonuçlarına katlanmasıdır.

(.....) 10. Bireyin hem kendisi hem de toplumda yaşadığı diğer bireyler için hak ve sorumluluklarında adil, eşitlikçi davranmasıdır.

(.....) 11. Başarısız bir öğrencinin, "Benim kuzenim fen lisesinde öğrenim görüyor." demesi.

(.....) 12. Zor, üzücü, sıkıntılı, beklenmesi gereken durumlarda dayanma, sakin kalabilme, mücadele edebilme ve sonuca ulaşmayı bekleyebilme erdemidir.

(.....) 13. Kişiyi bir şeye ya da canlıya karşı yakın ilgi ve bağımlılık göstermeye yönelten duygudur.

(.....) 14. Kendisini sıkıntıya sokacak durum ve koşulda dahi doğruyu söylemek, doğru davranmak ve kendi davranışıyla başkalarını yanıltmamaktır.

(.....) 15. Okulda arkadaşları ile tartışan çocuğun eve geldiğinde annesine bağırması.

B) Aşağıdaki tanılayıcı dallanmış ağacı inceleyiniz. Buradaki bilgilerin doğru ya da yanlış olduğuna karar vererek yönlendirici okları takip ediniz, ardından ulaştığınız çıkışı işaretleyiniz.

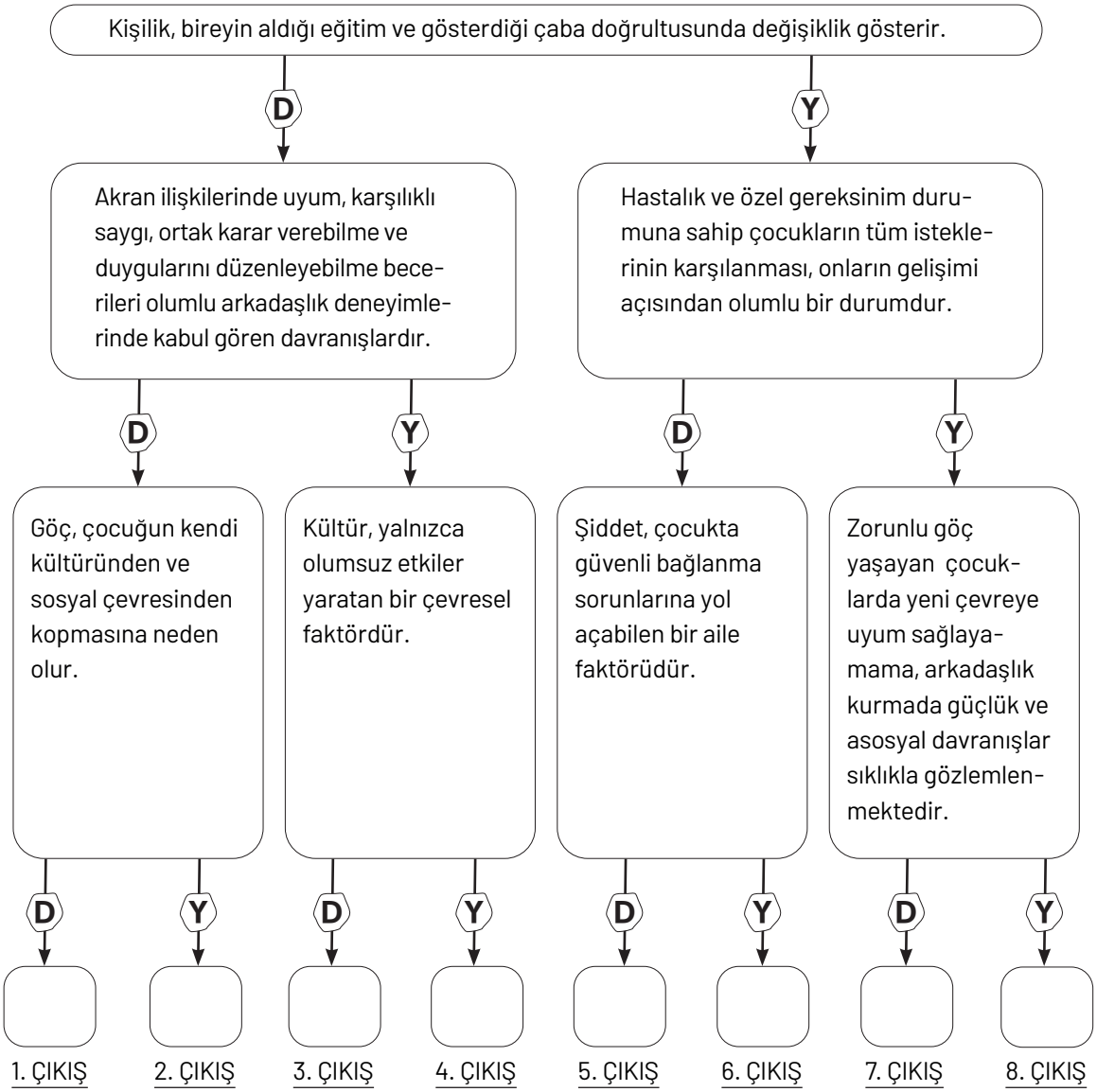

C) Aşağıdaki yapılandırılmış gridde, çocuklarda görülebilecek duygu ve davranış bozuklukları ile ilgili bazı kavramlara yer verilmiştir. Kutucuklardaki numaraları kullanarak soruların doğru cevaplarını altlarında yer alan boşluklara yazınız (Aynı numarayı birden fazla soru için kullanabilirsiniz.).

(1)	Korku
(2)	Saldırganlık
(3)	Kıskançlık
(4)	Utangaçlık
(5)	Parmak emme
(6)	Kaygı
(7)	Öfke
(8)	Kekemelik
(9)	Tikler
(10)	Yalancılık

(11)	Saldırganlık
(12)	Dikkat eksikliği
(13)	Mastürbasyon
(14)	Bağımlılık
(15)	İnatçılık
(16)	Alt ıslatma
(17)	Tırnak yeme
(18)	Hiperaktivite bozukluğu
(19)	Çalma
(20)	Dışkı kaçırma

a) Genellikle nedeni belli olmayan korkular olarak ifade edilenler duygu hangisidir? .....

b) Çocuğun isteklerinin engellenmesi veya anlaşılmadığını düşünmesi sonucu göstermiş olduğu olumsuz tepki hangileridir? .....

c) Güvensizlikten kaynaklanan içgüdüsel tepki hangileridir?.....

ç) Genellikle yedi yaşından önce görülen ve akıcılığı olumsuz etkileyen konuşma bozukluğu hangileridir? .....

d) Yukarıdakilerden hangileri çocuklarda görülebilecek duygusal problemlerdir?

.....

e) Yukarıdakilerden hangileri çocuklarda görülebilecek davranış bozukluklarıdır?
.....

Ç) Aşağıdaki soruları okuyarak doğru cevabı işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi "çocukların kendilerini güvende hissetmelerini sağlayarak duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilmelerini destekleyen anne baba tutumu" dur?

A) Aşırı hoşgörülü anne baba tutumu
B) Demokratik anne baba tutumu
C) Aşırı koruyucu anne baba tutumu
D) Otoriter anne baba tutumu
E) Tutarsız anne baba tutumu

2. Aşağıdakilerden hangisi "Yorgun olduğumda seninle oyun oynayamadığım için üzülüyorum." cümlesini kuran bir ebeveynin iletişim dilini yansıtmaktadır?

A) Sen dili
B) Yazılı iletişim
C) Ben dili
D) Sözsüz iletişim
E) Beden dili

3. Aşağıdakilerden hangisi çocukla etkili iletişimi engelleyen "yetişkinden kaynaklı" faktörlerden biridir?

A) Çocuğu etkin bir şekilde dinlemek
B) Çocukla göz hizasına gelerek konuşmak
C) Çocuğun duygularını anlamaya çalışmak
D) Çocuğa sürekli emirler vermek ve onu yargılamak
E) Sabırlı ve sakin bir ses tonu kullanmak

4. Aşağıdakilerden hangisi doğuş sırası ile ilgili olumlu bir özellik olarak değerlendirilebilir?

A) Çocuğun tek çocuk olma deneyimini yaşamamış olması
B) Çocuğun sorumluluk almaktan kaçınması
C) Anne babanın ilk göz ağrısı olması
D) Akran ilişkilerinin zayıf olması
E) İletişim becerilerinde yetersizlik yaşaması

5. Aşağıdakilerden hangisi cinsiyet faktörü ile ilgili olumsuz bir toplumsal yaklaşımı ifade etmektedir?

A) Kız çocuklarına özen gösterilmesi
B) Çocuklar arasında eşit davranılması
C) Erkek çocuklara daha fazla önem verilmesi
D) Eğitimde fırsat eşitliği sağlanması
E) Çocukların bireysel özelliklerine göre değerlendirilmesi

6. Aşağıdakilerden hangisi mizaç ile ilgili doğru bir bilgidir?

A) Mizaç tamamen doğuştan gelir ve değiştirilemez.
B) Sert mizaç iletişim sürecini olumlu yönde etkiler.
C) Mizaç yalnızca biyolojik faktörlere bağlıdır.
D) Mizaç, çevresel etkiler ve deneyimler yoluyla düzenlenebilir.
E) Mizaç, bireyin davranışlarını etkilemez.

7. Aşağıdakilerden hangisi kültür faktörü ile ilgili olumlu bir durumu ifade etmektedir?

A) Toplum baskısının artması
B) Bireyin özgürlük alanının daralması
C) Gelenek ve göreneklerin kuşaktan kuşağa aktarılması
D) Sosyal uyum sorunlarının yaşanması
E) Bireysel farklılıkların göz ardı edilmesi

8. Aşağıdakilerden hangisi iletişim araçları, teknoloji ve sosyal medyanın olumsuz etkileri arasında yer almaktadır?

A) Bilgiye hızlı erişim sağlanması
B) Kişisel gelişime katkı sağlaması
C) Uzaktan eğitim imkânı sağlaması
D) Bireyin sosyal çevresiyle iletişiminin azalması
E) Haberleşme olanaklarını artırması

9. Aşağıdakilerden hangisi okulun çocuk üzerindeki olumlu etkilerinden biri olarak değerlendirilebilir?

A) Akran çatışmalarının artması
B) Öğretmenle iletişim sorunları yaşaması
C) Sosyalleşme becerisini geliştirmesi
D) Kaygı düzeyini artırması
E) Uyum problemlerine neden olması

10. Aşağıdaki ifadelerden hangisi göç olgusunun çocuk üzerindeki etkilerindendir?

A) Çocuğun kültürel bağlarının güçlenmesini sağlar.
B) Çocuğun sosyal çevresinde değişiklik oluşturmaz.
C) Çocuğun yeni deneyimler kazanmasına olanak tanıyabilir.
D) Çocuğun uyum sürecini etkilemez.
E) Çocuğun duygusal gelişimi üzerinde etkisi yoktur.

11. Aşağıdakilerden hangisi aileye ait faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir?

A) Akran ilişkileri
B) Boşanma
C) Kişilik
D) Kültür
E) Okul

12. "Yeter artık ağlama, bir oyuncak için bu kadar üzülme." diyen bir annenin kurduğu bu cümledeki temel iletişim hatası aşağıdakilerden hangisidir?

A) Emir vermek
B) Yalan söylemek
C) Kıyaslama yapmak
D) Alay etmek
E) Avutmak, teselli etmek

13. "Hep aynı şeyi yapıyorsun, yine mi bardağı kırdın?" diyen bir babanın kurduğu bu cümledeki temel iletişim hatası aşağıdakilerden hangisidir?

A) Lakap takmak
B) Çocuğu tehdit ederek korkutmak
C) Eski hataları sürekli dile getirmek
D) Çocuğa ne yapacağını emir vererek söylemek
E) Kıyaslama yapmak

D) Aşağıdaki verilen metni okuyunuz, altında yer alan soruları cevaplayınız.

Mahalle parkında altı çocuk birlikte oyun oynar. Ali, oyunda sürekli ne yapacağını arkadaşlarına sorar, tek başına karar veremezdi çünkü onun yerine kararları hep ailesi almıştı. Zeynep ise sessizce kenarda durur, oyuna katılmaya çekinirdi. Ailesi ondan her zaman katı kurallara uymasını beklerdi. Mert ise sürekli arkadaşlarının dikkatini çekmeye çalışır, yüksek sesle konuşurdu. Evde pek ilgi görmediği için parkta fark edilmek isterdi. Elif, arkadaşlarına sürekli emir verir, herkesin onun istediği gibi oynamasını beklerdi. Çünkü ailesi onun her isteğini yerine getirirdi. Can, oyunda hata yapmaktan çok korkar, sürekli "Acaba doğru mu yaptım?" diye sorardı. Ailesi ondan hep en iyisini beklediği için hata yapmaktan çekinirdi. Ayşe ise arkadaşlarıyla rahatça konuşur, gerektiğinde fikirlerini söyler ve başkalarının fikirlerine de saygı gösterirdi. Çünkü ailesi ona sevgiyle yaklaşır ve düşüncelerine değer verirdi.

1. **Ali'nin karar verememesinin nedeni hangi anne baba tutumuyla açıklanabilir?**

   .....
   .....
   .....

2. **Mert'in sürekli dikkat çekmeye çalışmasının nedeni hangi anne baba tutumuyla açıklanabilir?**

   .....
   .....
   .....

3. **Can'ın hata yapmaktan korkmasının sebebi hangi anne baba tutumuyla açıklanabilir?**

   .....
   .....
   .....

4. **Ayşe'nin davranışları hangi anne baba tutumuyla açıklanabilir?**

   .....
   .....
   .....

5. **Bu metne göre anne baba tutumları çocukların davranışlarını nasıl etkiler?**

   .....
   .....
   .....

2.

ÖĞRENME BİRİMİ

ÇOCUKLARI TANIMA VE DEĞERLENDİRME TEKNİKLERİ

KONULAR

2.1. ÇOCUKLARI TANIMA VE DEĞERLENDİRMEDE KULLANILAN TEKNİKLER

2.2. PORTFOLYO DOSYASI

ANAHTAR KAVRAMLAR

- anekdot kaydı
- anket
- arzu listesi
- derecelendirme ölçekleri
- drama ve oyun etkinlikleri
- envanter
- ev ziyaretleri
- gelişim raporu
- görüşme
- gözlem
- kimdir bu
- kontrol listesi
- portfolyo
- problem tarama listesi
- resim analizi
- rubrik
- sosyometri
- otobiyografi
- vaka kaydı (olay kaydı)
- zaman cetveli
- zaman çizelgesi

BEKLENTİLER

Bu öğrenme biriminde sizden

- çocukları tanıma ve değerlendirmede kullanılan teknikleri açıklamanız
- çocukları tanıma ve değerlendirmede dikkat edilmesi gereken noktaları açıklamanız
- çocukları tanıma ve değerlendirmede kullanılan teknikleri uygulamanız
- portfolyo dosyasının içeriğini ve yararlarını açıklamanız
- portfolyo oluştururken dikkat edilecek noktaları açıklamanız

beklenmektedir.

2.1. ÇOCUKLARI TANIMA VE DEĞERLENDİRMEDE KULLANILAN TEKNİKLER

DÜŞÜNELİM

Öğretmen, yeni eğitim-öğretim yılının ilk haftasında sınıfına gelen çocukları tanımaya çalışıyordu. Sınıfa yeni başlayan çocuklardan biri, ilk günlerde oldukça sessizdi. Diğer çocuklar oyun oynarken o genellikle köşede tek başına duruyor, etkinliklere katılmakta isteksiz davranıyordu. Öğretmen, çocuğu daha iyi anlayabilmek için onu gün içinde dikkatle izledi. Serbest oyun zamanında çocuğun özellikle arabalarla oynamayı sevdiğini fark etti. Bir gün onun yanına oturarak birlikte oyun oynamaya başladı. Bu sırada çocuğun aslında konuşmayı sevdiğini ancak yeni ortama alışmakta zorlandığını gözlemledi. Öğretmen ailesiyle yaptığı görüşmede, çocuğun daha önce hiç anaokuluna gitmediğini ve kalabalık ortamlarda çekingen davrandığını öğrendi. Bu bilgileri dikkate alan öğretmen, çocuğun küçük grup etkinliklerine dâhil etmeye başladı. Ona basit sorumluluklar vererek kendini daha güvende hissetmesini sağladı. Birkaç hafta içinde çocuğun sınıfa uyum sağladığı, arkadaşlarıyla iletişim kurmaya başladığı ve etkinliklere daha aktif katıldığı görüldü.

Aşağıdaki soruları okuduğunuz senaryoya göre yanıtlayınız.

1. Öğretmen, çocuğu gözlemleyip ailesiyle iletişim kurmasaydı çocuğun sınıf içindeki durumu nasıl gelişebilirdi?

.....

2. Öğretmenin çocuğa küçük sorumluluklar vermesi, onun davranışlarını neden değiştirmiş olabilir?

.....

3. Her çocuğun farklı özelliklere sahip olduğu düşünüldüğünde öğretmenin tüm sınıfa aynı şekilde yaklaşması ne gibi sorunlara yol açabilir?

.....

Okul öncesi dönemde çocukların duygu ve davranışlarında hızlı değişimler gözlenmektedir (Görsel 2.1). Bu durum, çocuklara uygun ve destekleyici bir eğitim ortamı oluşturabilmek adına bireyi tanıma çalışmalarını gerekli kılmaktadır. Ayrıca bu dönemde ortaya çıkabilen sorunların nedenlerini belirleyebilmek için tanıma faaliyetlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Günün büyük bölümünü çocuklarla birlikte geçiren öğretmen, bu süreçte önemli bir sorumluluk üstlenmektedir. Okula başlama sürecinde ailelerden alınan tanıma formları başlangıç için yararlı olur ancak çocuğun gelişimini desteklemek amacıyla süreç içinde çeşitli tanıma ve değerlendirme tekniklerinin uygulanması gerekir.

Görsel 2.1: *Sınıf ortamında çocuk*

Çocukların normal bir gelişim süreci geçirmeleri için onları doğru tanımak gerekmektedir. Çocukları tanırken kendilerine has özelliklerinin yanında; bireysel farklılıklarını, ilgi, ihtiyaç, yetenek, beceri ve isteklerini de ortaya çıkarmak gerekmektedir. Çocuk titizlikle tanınıp değerlendirildiğinde ve desteklendiğinde kendini tanır, yeteneklerinin farkına varır; üretken, öz güvenli, girişimci birey olarak yaşamını sürdürür. Özellikle bulundukları yaş ve gelişim dönemine uygun destek verilmesi önem arz etmektedir. Örneğin sürekli yalnız oynamayı tercih eden çocuğa, sosyal açıdan destek sağlanmalıdır (Görsel 2.2).

Görsel 2.2: *Yalnız oynayan çocuk*

Çocuğu tanıma ve değerlendirme tekniklerinin uygulanması, çocuğun eğitim ihtiyaçlarının da ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Çocuğun ihtiyacına göre hazırlanan eğitim programlarının düzenlenmesi onun eğitim hayatına olumlu katkı sağlayacaktır. Böylelikle çocuğu tanıma ve değerlendirme tekniklerinin zamanında ve doğru uygulanmasıyla ne istediğini bilen ve doğru eğitim alan bireylerin yetişmesine olanak sağlanmış olacaktır.

Okul öncesi eğitim kurumlarında çocuklar okula başlarken onları daha iyi tanımak amacıyla ailelerden "Çocuk ve Aile Tanıma Formu" doldurmaları istenir (Görsel 2.3). Bu formda çocuğun kişisel ve duygusal özellikleri, gelişim öyküsü, uyku, beslenme ve tuvalet alışkanlıkları ile ebeveyn tutumlarına ilişkin sorular yer alır. Bu sorular ebeveynler tarafından yanıtlandığında öğretmenin çocukla iletişim kurması ve onu daha iyi tanıması kolaylaşır. Ayrıca bu süreç, okula yeni başlayan çocuk için de önemli faydalar sağlar. Çocuğun ihtiyaçlarının ve alışkanlıklarının, ailenin beklentilerinin önceden bilinmesi; okula uyum sürecini hızlandırır, kendini daha güvende hissetmesine yardımcı olur ve öğretmenle sağlıklı bir bağ kurmasını destekler. Böylece çocuk, yeni ortama daha kolay adapte olur ve öğrenme sürecine daha istekli katılır. Çocukları tanıma ve değerlendirme sürecinde kullanılan "Çocuk ve Aile Tanıma Formu" aşağıda verilmiştir.

Görsel 2.3: *Çocukları tanıma formu dolduran ebeveynler*

Çocuk ve Aile Tanıma Formu

Değerli Aile,

Çocuğunuzun erken çocukluk eğitimi alması konusunda gösterdiğiniz duyarlılık için sizi kutluyoruz. Erken çocukluk eğitimi çocuğunuzun çok yönlü gelişimine önemli katkılar sağlayacaktır. Sizler gibi bizler de çocuğunuzun en iyi koşullarda büyümesine, gelişmesine ve öğrenmesine rehberlik ve tanıklık etmek istiyoruz.

Bu süreçte çocuğunuzun yüksek yararını gözeterek birlikte yol alabilmek için çocuğunuzla ilgili gözlemlerinizi ve paylaşmak istediğiniz deneyimlerinizi öğrenmek için heyecan ve merak içindeyiz. Aşağıdaki sorulara vereceğiniz samimi yanıtlarınız ile çocuğunuzu ve bir ebeveyn olarak sizleri daha yakından tanıma fırsatı bulabileceğimizi düşünüyoruz. Tüm çocuklar ve sizin çocuğunuz için burada olduğumuzu belirtmek isteriz.

Okulumuza Hoş Geldiniz!

1. Çocuğunuz bu okula başlamadan önce başka bir okula gitti mi?
2. Başka bir okula gitmediyse bugüne kadar bakım ve eğitiminden kim sorumluydu?
3. Çocuğunuzu okula gönderme nedeninizi açıklayınız?
4. Okuldan beklentileriniz nelerdir?

Çocuğunuzun Gelişim Öyküsü Nedir?

1. Çocuğunuz kaç aylıkken yürüdü?
2. Çocuğunuz ilk sözcüğünü ne zaman söyledi?
3. Tam bir cümle kurmaya kaç yaşında başladı? (En az üç sözcüğü yan yana kullanmalı.)
4. Dışkı kontrolünü kaç yaşında kazandı?
5. İdrar kontrolünü kaç yaşında kazandı?
6. Sizden birkaç saat ayrı kalmaya ne zaman başladı?
7. Çocuğunuz ya da aileniz ile ilgili mutlaka bilmemiz gerektiğini düşündüğünüz özel bir durum var ise ve paylaşmak isterseniz lütfen belirtiniz.

Çocuk ve Aile Tanıma Formu

Çocuğunuzun Uyku, Beslenme ve Tuvalet Alışkanlığı

1. Çocuğunuzun uyku alışkanlıklarını belirtiniz.	2. Çocuğunuzun beslenme alışkanlıklarını belirtiniz.	3. Çocuğunuzun tuvalet alışkanlığını belirtiniz.
◯ Kendiliğinden uyur.	◯ Kendi kendine yemek yer.	◯ Bir yetişkin desteği olmadan kendi tuvaletini yapar.
◯ Kendi odasında uyur.	◯ Yemek seçer. (Seçtiği yemeği belirtiniz.)	◯ Tuvalet sonrası temizliğini yapar.
◯ Uyurken parmak emer.	◯ Yardımla yemek yer.	◯ Gece ve gündüz altını ıslatır, tuvaletini altına yapar.
◯ Geç uyur.	◯ Aşırı yemek yer.	
◯ Sallanarak uyur.	◯ Çok az yer.	◯ Diğer .....
◯ Diğer	◯ Diğer	

Çocuğunuzun Kişisel ve Duygusal Özellikleri

1. Çocuğunuzu tanımlayan en belirgin özelliklerini yazınız.
2. Çocuğunuzun çeşitli durumlar karşısındaki olası duygu ve davranışlarını açıklayınız.

Çocuğunuzu neler mutlu eder?	Çocuğunuzu neler üzer?	Çocuğunuzu neler kızdırır?	Çocuğunuzu neler korkutur?

3. Çocuğunuz, istemediği bir şey olduğunda nasıl tepki gösterir?
4. Çocuğunuz yeni bir ortama girdiğinde veya yeni birisiyle tanıştığında ne tür tepkiler verir? (Mutlu, heyecanlı, hırçın, utangaç, girişken gibi.)
5. Çocuğunuzun özellikle yapmaktan çok hoşlandığı şeyler nelerdir? (Oyun oynamak, öykü dinlemek, resim yapmak, doğada olmak, arkadaşlarıyla olmak, çizgi film izlemek, dijital oyunlar oynamak gibi.)
6. Çocuğunuz için herhengi bir uzmana (psikolog, çocuk gelişimci, özel eğitimci, psikolojik danışman, çocuk ruh sağlığı uzmanı) başvurmanız gerektiren bir durum oldu mu? Olduysa belirtiniz.
7. Çocuğunuzun oynamayı tercih ettiği oyun ve oyuncakları belirtiniz.

Ebeveyn Tutumu

1. Çocuğunuz ağladığında ya da huzursuzlandığında sakinleştirmek için neler yaparsınız?
2. Çocuğunuzun hangi davranışlarını onaylarsınız? Onayladığınızı ona nasıl gösterirsiniz?
3. Çocuğunuzun hangi davranışlarını onaylamazsınız? Onaylamadığınızı ona nasıl ifade edersiniz?

2.1. SIRA SİZDE

Aşağıda verilen kavramları kullanarak okul öncesi dönemde, çocukları tanımanın önemi hakkında bir yazı yazınız.

çocuk, gelişim, büyüme, yetişkin, teknik, tanıma, akran, dönem

.....

.....

.....

.....

.....

2.1.1. Çocukları Tanıma ve Değerlendirme Teknikleri

Çocuğu tanıma ve değerlendirmede ailenin rolü yadsınamaz. Çocuğun temel ihtiyaçlarının nasıl karşılandığını ve gelişimine nasıl etki ettiğini tespit etmek amacıyla uzmanlar tarafından aile merkezli gelişimsel değerlendirme yaklaşımı kullanılmaktadır. Bu yaklaşım ebeveyn ve uzmanların birlikte yol aldığı bütüncül bir çalışmayı kapsamaktadır. Bu teknikler genel olarak dört grupta incelenmektedir (Tablo 2.1). Ailelerden bilgi edinmede kullanılacak teknikler; **aile görüşmeleri, ev ziyaretleri ve anketlerdir.** Bu tekniklerin dışında, Tablo 2.1'de belirtilen diğer teknikler çocuğa doğrudan uygulanabilir.

Tablo 2.1: *Çocukları Tanıma Teknikleri*

Çocukları Tanıma Teknikleri

Gözleme Dayalı Teknikler	Kendini Anlatma Teknikleri	Etkileşime Dayalı Teknikler	Başkalarının Kanılarına Dayalı Teknikler
• Gözlem • Kontrol Listesi • Vaka Kaydı • Anektod Kaydı • Resim Analizi • Gelişim Raporu	• Problem Tarama Listesi • Anket • Otobiyografi • Envanter • Arzu Listesi • Zaman Cetveli	• Görüşme • Ev Ziyaretleri • Drama Ve Oyun Etkinlikleri (Psiko- drama, Sosyodrama, Oyun Terapisi)	• Sosyometri • Kimdir Bu? • Derecelendirme Ölçekleri • Rubrikler

2.1.1.1. Gözleme Dayalı Teknikler

Gözleme dayalı teknikler, bireylerin davranışlarını ve gelişim süreçlerini doğal ortamlarında incelemeyi amaçlayan temel değerlendirme yöntemlerindendir (Görsel 2.4). Bu teknikler, bireylerin gerçek davranışlarının ortaya çıktığı anlarda kayıt altına alınmasına olanak sağladığı için güvenilir ve geçerli bilgiler sunmaktadır. Uygulama sürecinde öğretmen ya da uzmanlar tarafından fotoğraf, ses ve video kayıtlarından yararlanılabilmekte, bu kayıtlar çocukların öğrenme ve gelişim süreçlerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi açısından önemli veri kaynakları oluşturmaktadır. Nitelikli fotoğraflar ise çocuğun bir beceriyi sergilediği, gelişim gösterdiği, etkileşimde bulunduğu ya da ilgi ve yeteneklerini ortaya koyduğu anları yansıtan görsellerdendir.

Görsel 2.4: *Doğal ortamda gözlemlenen çocuklar*

- **Gözlem:** Bireyin gelişimini, davranışlarını ve tepkilerini doğal ortamında, herhangi bir müdahalede bulunmadan izleme ve edinilen bilgileri sistemli şekilde kaydetme yöntemidir. Gözlem; gerçekleştirildiği ortama, değişkenlerin kontrol edilmesine ve sürekliliğine göre gruplandırılmaktadır (Tablo 2.2).

Tablo 2.2: *Gözlem Çeşitleri*

Gözlem Çeşitleri

Gerçekleştirildiği Ortama Göre	Değişkenlerin Kontrol Edilmesine Göre	Sürekliliğine Göre
• Doğal gözlem • Yapay gözlem	• Yapılandırılmış gözlem • Yapılandırılmamış gözlem	• Sürekli gözlem • Aralıklı gözlem

Gerçekleştirildiği ortama göre gözlem çeşitlerinden olan **doğal gözlem**, gözlemlenecek çocuğun sürekli bulunduğu ortamlarda yapılan gözlemdir. **Yapay gözlem** ise gözlemci tarafından önceden hazırlanan ortamda çocuğun gözlemlenmesidir. Değişkenlerin kontrol edilmesine göre gözlem çeşitlerinden biri olan **yapılandırılmış gözlem,** amaçlar doğrultusunda gözlem yapılacak ortamın gözlemci tarafından düzenlenerek gözleme hazır hâle getirilmesi sürecidir. Yapılandırılmış gözlem hem doğal hem yapay ortamlarda uygulanabilir. Gözlemci önceden belirlenmiş belirli ölçütleri veya davranış kategorilerini gözlemlenecek bireyler üzerinde kayıt altına alır. **Yapılandırılmamış gözlem** ise doğal ortamda, gözlemlenecek durum ortaya çıktığı anda yapılan gözlemdir. Sürekliliğine göre gözlem çeşitlerinden olan **sürekli gözlem,** gözlemlenecek durumun baştan sona kadar gözlemlenmesidir. **Aralıklı gözlem** ise bir durumla ilgili, belli aralıklarla gerçekleştirilen gözlemdir. Öğrenci gözlem kaydı; okul öncesi dönemdeki çocuğun davranışlarını, ilgi alanlarını, yeteneklerini, gelişimini, ihtiyaçlarını, problemlerini, arkadaş ilişkilerini ve duygusal durumunu daha iyi tanımak amacıyla kullanılır.

Çocuklar bu yaşta kendilerini en iyi oyun sırasında ifade ettikleri için gözlemler çocukların doğal ortamlarında yapılır. Gözlemler belirli aralıklarla kaydedilir ve bir araya getirilerek değerlendirilir. Böylece çocuğun gelişimi takip edilir, güçlü yönleri ve desteklenmesi gereken alanlar belirlenir. Elde edilen bilgiler, eğitim etkinliklerinin planlanmasında ve çocuğa uygun rehberlik yapılmasında kullanılır. Gözlem kayıtları; öğretmenle yapılan görüşmelerde, aileyle bilgi paylaşımında ve çocuğu daha iyi anlamak için ihtiyaç duyulduğunda önemli bir kaynak olur. Bu kayıtlar, sınıf öğretmeni tarafından düzenli olarak tutulur ve her çocuğun dosyasında saklanır. Çocukları tanıma ve değerlendirme sürecinde kullanılan "Öğrenci Gözlem Formu" aşağıda verilmiştir.

Öğrenci Gözlem Formu

Adı Soyadı	
Yaşı - Cinsiyeti	
Okulu	
Gözlem Yapılan Yer	
Gözlem Yapılan Tarih ve Saat	
Gözlem Süresi	
Gözlem Yapılacak Davranış	
Gözlem Sürecinin Planlanması (Davranışın, Nerede, Ne Zaman, Ne Sıklıkla Gözlemlendiği)	
Öğretmenin Gözlemleri	
Gözlem Sürecinin Değerlendirilmesi	
Sonuç ve Öneriler	Gözlem Yapan Öğretmenin Adı Soyadı

ARAŞTIRINIZ

Okul öncesi eğitim dönemindeki bir çocuk için hazırlanmış örnek gözlem formlarına, basılı veya dijital (çevrim içi) kaynaklardan araştırma yaparak ulaşınız. Ulaştığınız gözlem formunu sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız. Edindiğiniz gözlem formlarını karşılaştırarak aralarındaki benzerlik ve farklılıkları tartışınız.

Çocukları tanıma ve değerlendirme aşamasında kullanılan gözlem sürecinde dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır:

» Gözlem için öncelikle amaç belirlenmeli ve gözlem planlanmalıdır.

» Gözlemin zamanı belirlenmeli ve gözlem kayıt altına alınmalıdır.

» Gözlem, günün farklı saatlerinde ve farklı faaliyetlerinde yapılmalıdır (Görsel 2.5).

» Gözlem sürekli ve sık aralıklarla yapılmalıdır.

» Gözlemde tek bir çocuk gözlenmelidir. Aynı anda birden çok çocuğun gözlenmesi elde edilen bilgilerin sağlıksız olmasına neden olabilir.

» Gözlem mümkün olduğunca bireysel hataları önlemek için birden fazla kişi tarafından yapılmalıdır.

» Gözlem sonuçları gizli kalmalıdır.

» Gözlem sonunda çocukların içinde bulunduğu tüm koşullar dikkate alınarak yargıya varılmalı, sonuçlar raporlaştırılarak çocuğa yardım etmek amacıyla kullanılmalıdır.

Görsel 2.5: *Sanat etkinlikleri yapan çocuklar*

2.1. ETKİNLİK

Etkinliğin Adı: Gözlem Zamanı

Etkinliğin Amacı: Gözlem formu hazırlayıp, yakın çevresinde bulunan çocuğu gözlemleyerek forma kaydetmek. Kaydedilen bilgileri raporlaştırıp, sunum yapmak.

Süre: 3 ders saati

Görev: Aşağıdaki işlem adımlarını uygulayınız.

1. Adım: Gözlem tekniği konusunu gözden geçiriniz.

2. Adım: Yapacağınız gözlemin amacını belirleyiniz.

3. Adım: Gözlem tekniğini uygulayabileceğiniz bir gözlem formu oluşturunuz.

4. Adım: Gözlem amacınıza göre belirlediğiniz çocuğu "doğal ortamında" gözlemleyiniz.

5. Adım: Gözlemlediğiniz çocuğun davranışlarını objektif olarak hazırladığınız forma kaydediniz.

6. Adım: Kaydettiğiniz bilgileri raporlaştırınız.

7. Adım: Raporlaştırdığınız bilgileri arkadaşlarınıza sununuz.

8. Adım: Tartışma ve değerlendirme aşamasını tüm sınıfla birlikte yapınız.

9. Adım: Tartışma ve değerlendirme esnasında aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Gözlem sürecine başlamadan önce hangi davranışı gözlemleyeceğinize nasıl karar verdiniz?
2. Gözlem sürecini planlarken nelere dikkat ettiniz?
3. Gözlem formu oluştururken göz önünde bulundurduğunuz durumlar nelerdir?
4. Gözlem formunu doldururken nelere dikkat ettiniz?
5. Sunumunuzda özellikle hangi bilgilere yer verdiniz?

Değerlendirme: Yapacağınız bu çalışma, karekodda yer alan "Kontrol Listesi" ile değerlendirilecektir. Çalışmanızı gerçekleştirirken "Kontrol Listesi"nde yer alan bu ölçütleri dikkate alınız. Çalışmanızı tamamladıktan sonra değerlendirebilmeniz için verilen karekodda yer alan "Öz Değerlendirme Formu"nu doldurunuz.

Karekod (KL)

Karekod (ÖDF)

- **Kontrol Listesi:** Bir durumu kontrol etmek amacıyla düzenlenen araçlardır. Kontrol listeleri karmaşık olayları basit verilere dönüştürmek için kullanılmaktadır. Bu liste sayesinde öğrenilmek istenen davranışın, ilginin, yeteneğin ya da becerinin çocukta olup olmadığı hakkında kolaylıkla bilgi edinilebilir. Kullanımı basit olan bu yöntem ile öğretmenin sınıf içinde eğitsel gereksinimleri anında fark etmesi sağlanabilir. Okul öncesi dönemde kullanılan kontrol listelerinde kısa ve net ifadelere ve uygun görsellere yer verilmelidir. Aşağıda okul öncesi dönemde yapılan bir gezi sonrasında hazırlanabilecek kontrol listesi formu örneği verilmiştir.

Kontrol Listesi Formu

Gezide bulunan ve bulunmayan görseller	Gördüğünüz görsel simgesi	Görmediğiniz görsel simgesi
	✓	✗
	✓	✗
	✓	✗
	✓	✗

- **Vaka Kaydı:** Bireyin yaşadığı bir olayı ya da bir davranışını ayrıntılı ve objektif olarak yazılı bir şekilde kaydetme tekniğidir. Bu teknikle olayın ya da davranışın gün içinde kaç defa gerçekleştiği gözlemlenir, davranış derinlemesine incelenerek davranışın nedenleri belirlenir ve sonunda çocuğa uygun düzenleme yapılır. Okul öncesinde veya evde bazı davranışlar günlük ya da haftalık çizelgelere kaydedilip gözlenir. Örneğin arkadaşları ile iletişim problemleri yaşayan, arkadaşlarının konuşmasına fırsat vermeyen bir çocuğun davranışları etkinlik esnasında gözlemlenebilir (Görsel 2.6).

Görsel 2.6: *Etkinlik sırasında vaka tespiti için gözlemlenen çocuklar*

Herhangi bir olay olduğunda da öğretmen tarafından aşağıda verilen "Vaka Kaydı Formu" doldurulur.

Vaka Kaydı Formu

Genel Bilgiler

1. Çocuğun Adı Soyadı: .....
   - » Yaşı: .....
   - » Tarih: .....
   - » Gözlemi Yapan Öğretmen: .....
2. Olayın Gerçekleştiği Ortam
   - » Yer: (sınıf, bahçe, oyun alanı vb.) .....
   - » Etkinlik Türü: (serbest zaman, grup etkinliği, oyun vb.) .....
3. Gözlenen Davranışın Tanımı (Yorum katmadan sadece gözlenen davranış yazılır.)

   .....
4. Olay Öncesi Durum (Davranıştan hemen önce neler oldu?)

   .....
5. Olay Anı (Çocuk ne yaptı? Davranışı kaç kez tekrar etti? Kime karşı yaptı?)

   .....
6. Olay Sonrası Tepkiler (Sonuçlar)
   - » Öğretmenin tepkisi: .....
   - » Arkadaşlarının tepkisi: .....
   - » Çocuğun tepkisi: .....
7. Davranışın Olası Nedenleri (Dikkat çekme, sabırsızlık, iletişim becerisi eksikliği vb.)

   .....
8. Önerilen Müdahale ve Çözüm Yolları .....
9. İzleme ve Değerlendirme (Aynı davranış tekrarlandı mı? Gelişme var mı?)

   .....

- **Anekdot:** Çocukların eylemlerini, etkileşimlerini ve öğrenmelerini görme fırsatı sunan, çocuğa ait doğrudan gözlemleri içeren bilgilerin objektif bir şekilde kaydedilmesi tekniğidir. Öğrenmenin veya gözlenen olayın ve durumun betimlemesi yapıldıktan sonra; gözlenen bu olayın, durumun ve öğrenmenin gelişim ve öğrenme adına ne anlama geldiğine ilişkin yorumu yazılır. Günlük, haftalık veya özel bir durum gözlemlendiğinde anekdot kaydı tutulmaktadır. Anekdot her çocuğa özel hazırlanır ve her gözlem durumunda ayrı bir form düzenlenir. Çocuğun her davranışı kaydedilmez, gelişimini değerlendirmek için gerekli davranışlar kaydedilir. Bu form olumlu ya da olumsuz özel durumların ortaya çıkması durumunda öğretmen tarafından olaydan sonra doldurulur. Çocukları tanıma ve değerlendirme sürecinde kullanılan "Anekdot Kayıt Formu" aşağıda verilmiştir.

Anekdot Kayıt Formu

Adı Soyadı:	Tarih: ...../...../.....
Gözlenen mekân ve çocuk grubu:	
Gözlenen Durum: (Bu formu doldurmanıza neden olan durumu açıklamanız beklenmektedir.)	
Gözlenen Beceriler:	
Gözlemcinin Genel Değerlendirmesi:	

- **Resim Analizi:** Bireyin çizdiği resimden yola çıkarak, çizimlerinde yer verdiği renkler, şekiller, figürler, yerleşim ve detaylar incelenerek çocuğun duygularını düşüncelerini, gelişimlerini varsa sorunlarını ortaya çıkarmak amacıyla uygulanmaktadır (Görsel 2.7a,b). Çocukların sürekli olarak aynı resmi çizmesi uzman için yol gösterici olmaktadır. Örneğin çocuğun bir karakteri devamlı kolları veya ağzı olmadan çizmesi gibi. Resim analizi, uzman resim terapistleri tarafından uygulanan bir çalışmadır.

Görsel 2.7: *Okul öncesi dönem çocuğunun çizdiği resimler*

- **Gelişim Raporu:** Çocuğun tüm gelişim alanlarını kapsayan tutum, bilgi, beceri ve davranışları ile desteklenmesi gereken gelişimsel özelliklerini ortaya koymak amacıyla yapılan gelişimsel değerlendirmeler, gelişim raporunda belirtilmektedir. Bu değerlendirmeler, yılda iki kez dönem sonlarında hazırlanarak ailelerle paylaşılmalıdır (Görsel 2.8).

Görsel 2.8: *Gelişim raporu paylaşılan ebeveyn*

Gelişim raporu hazırlanırken şu hususlara dikkat etmek gerekmektedir:

» Gelişim raporunda çocuğun tüm gelişim alanları ile ilgili bilgiye yer verilmelidir.

» Rapor yazılırken çocuğun gelişim süreci gözlemlenmeli, öğrenme hızı göz önünde bulundurulmalıdır (Görsel 2.9).

» Rapor yazılırken öncelikle çocukların beklenen düzeyde gösterdikleri becerilere sonra da geliştirilmesi gereken becerilerine yer verilmelidir.

» Rapor oluşturulurken çocuğun olumlu özelliklerini öne çıkaran ifadelere yer verilmelidir.

» Rapor hazırlanırken çocuğun bulunduğu yaş grubuna özgü becerilere ulaşıp ulaşmadığına dikkat edilmelidir.

» Raporda yer verilen sözel ifadelere özen gösterilmelidir.

» Raporda çocuklar arasında bireysel farklılıkların bulunduğu mutlaka belirtilerek ailelerin endişelenmemesi sağlanmalıdır.

» Raporda çocukların özel yeteneklerine ve ailelere yönelik önerilere yer verilmelidir.

» Raporlar, dönemin sonunda her çocuk için doldurulmalıdır.

Görsel 2.9: *Gelişim raporu hazırlayan öğretmen*

Çocukları tanıma ve değerlendirme sürecinde kullanılan "T.C. MEB Okul Öncesi Eğitim Programı Gelişim ve Öğrenme İzleme Formu" aşağıda verilmiştir.

T.C. MEB Okul Öncesi Eğitim Programı Gelişim ve Öğrenme İzleme Formu

Çocuk Adı Soyadı:
Öğretmen
Yaş Grubu
Kullanılan Gözlem Kayıt Araçları:
Notlar:
T.C. MEB Okul Öncesi Eğitim Programı Gelişim Raporu
Okul Adı:
Öğretmenin Adı Soyadı:
Rapor Tarihi: ..... /..... /20.....
Çocuğun Adı Soyadı:
Çocuğun Doğum Tarihi: : ..... /..... /20.....
Cinsiyeti:
Okula Başlama Tarihi: ..... /..... /20.....
Bilişsel Gelişim:
Dil Gelişimi:
Fiziksel Gelişim ve Sağlık:
Sosyal Duygusal Gelişim ve Değerler:
Görüş ve Öneriler:

2.1.1.2. Kendini Anlatma Teknikleri

Bu anlatma teknikleri bireyin kendisi hakkındaki bilgiyi bizzat kendisinin vermesidir. Bu teknikler genellikle kişilerin duyuşsal özelliklerini ortaya çıkarmak amacıyla uygulanır.

- **Problem tarama listeleri:** Çocuğun yaşadığı önemli problemleri saptayarak bu problemlerini çözmesi için çocuğa yardım etmek, böylece çocuğun bir bütün olarak gelişmesine ve okula uyum sağlamasına katkıda bulunmaktır. Çocuğun gereksinimleri, gelişimleri, benlik algısı kişisel ya da sağlık sorunları, vb. konularda bilgi toplayan ve çocukların problemlerinin giderilmesi için yardım etmeyi amaçlayan bilgi toplama araçlarıdır. Problem tarama listesi hazırlanmadan önce listesinin amacı, nerede yapılacağı, uygulanma süresi ve tarihi belirtilmelidir.
- **Anket:** Bireylerin belli bir konu hakkında duygu, düşünce ya da bilgilerini öğrenmek amacıyla düzenlenen soru listesidir. Yazılı olarak hazırlanan bu formun kullanılması kolay ve birçok kişiye uygulanabilmesi açısından kullanışlı bir tekniktir. Okul öncesi dönemde öğrenciyi tanımak için kullanılan ankete **öğrenci tanıma fişi** denir.

Anketteki sorular genellikle üç türde sorulabilir: Açık uçlu, kapalı uçlu sorular ve derecelendirme sorularıdır. Okul öncesi dönemde kullanılabilecek ebeveyne yönelik hazırlanan anket bir bölümü aşağıda verilmiştir.

Anket Formu Örneği

Sorular	Hiçbir zaman	Bazen	Her zaman
Yeni girdiği ortamlara uyum sağlar.			
Toplum içinde kendini ifade eder.			
Arkadaşları ile oyun oynar.			

- **Otobiyografi:** Bireyin kendisini yazılı olarak anlatmasıdır. Bu teknik bireyler hakkında bilgi verirken aynı zamanda kişinin hayatta değer verdiği durumları görmesine fırsat tanıyarak yaşam amacını, ulaşmak istediği hedefi, içinde bulunduğu sorunları da görmesini kolaylaştırır. Okul öncesi dönemde bu teknik, çocuklarda okuma yazma olmadığı için kullanılamamaktadır. Fakat çocuktan kendini anlatması istenebilir.

- **Envanter:** Bireyin kendini anlatmasını sağlayan bir tekniktir. Envanterler belli ölçütlere göre düzenlenmiş sorulardan oluşmaktadır. Bu sorular bireylerin duyuşsal özelliklerini ortaya çıkarır. İlgi envanteri, bireyin bir konu hakkında ilgisini ölçmek amacıyla geliştirilmiş araçlardır. Örneğin çocukların hangi alana, mesleğe veya etkinliğe ilgisi olduğunu saptamak amacıyla ilgi envanteri uygulanabilir. Tutum envanteri ise bireyin duygusal, düşünsel ve davranışsal eğilimlerini ölçmek amacıyla hazırlanmış araçlardır. Örneğin ana baba tutumlarını belirlemek için ebeveynlere tutum ölçeği uygulanabilir.

- **Arzu Listesi:** Okul öncesi eğitim düzeyinde kullanılan arzu listeleri aracılığıyla çocuğun doyurulmamış gereksinimlerini, arzularını, gerginlik, sıkıntı ve sorunlarını, ifade edemediği duygularını, güdü ve umutlarını ifade etmeleri için kullanılır. Onlara bazı sorular yöneltilip cevaplarının genellikle sözel olarak istendiği bir tekniktir. Bu sorular hazırlanırken çocuğun yaş, gelişim düzeyi, sosyoekonomik düzeyi göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sorular genellikle zihinde canlandırmaya özgü sorulardır. "Görünmez olsaydın ne yapmak isterdin?" "Sihirli ayakkabıların olsaydı nereye gitmek isterdin?" gibi sorular bu düzeyde bulunan çocuklara sorulabilir.

- **Zaman Cetveli:** Okul öncesi dönemde kullanılan zaman cetveli çocukların davranışlarının önceden belirlenen zaman dilimi içinde gözlemlenerek veriye dönüştürülmesini sağlayan bir tekniktir. Bu tekniğin kullanılmasının temel amacı bir davranışın oranını ve sıklığını belirlemektir. Örneğin 30 dakikalık zaman dilimi 5 parçaya bölünerek, davranışın bu sürede kaç kez gerçekleştiğinin kaydedildiği bir süreçtir. Zaman cetveli formu örneği aşağıda verilmiştir.

Zaman Cetveli Formu Örneği

Adı Soyadı:			Tarih:...../...../20.....
Davranış: Akranlarıyla araç-gereç paylaşmak			
Zaman Aralığı	Davranış Gözlemlendi ✓	Davranış Gözlenmedi ✗	Notlar
13.00- 13.05	✓		Bebekleri paylaştı.
13.05-13.10		✗	Boyama yaptı.
13.10-13.15	✓		Boyaları paylaştı.
Toplam	%66		3 aralıktan ikisinde gözlendi.

- **Zaman Çizelgesi:** Okul öncesi dönemde kullanılan zaman çizelgesi çocuğunun gün içinde etkinlik akışını ve odaklanma sürecini ortaya koyan bir tekniktir. Bu teknik çocuğun gün içinde zamanını nasıl yapılandırdığını, ilgi alanlarındaki sürekliliği açığa çıkarmaktadır. Tekniğin uygulanmasıyla elde edilen veriler sayesinde öğretmen çocuğun hangi merkezlerde daha uzun vakit geçirdiğini, hangi etkinliğe geçişte zorlandığını net bir şekilde görebilir. Zaman çizelgesi formu örneği aşağıda verilmiştir.

Zaman Çizelgesi Formu Örneği

Saat	Etkinlik / Davranış	Süre
10.00	Sanat merkezinde, parmak boyası yaptı.	15 dk.
10.15	Kitap merkezinde, dergileri inceledi.	10 dk.
10.25	Blok merkezinde, ev yaptı.	10 dk.
10.30	Arkadaşlarını izledi.	5 dk.

2.1.1.3. Etkileşime Dayalı Teknikler

Bu teknikler, bireyleri doğrudan iletişim ve etkileşim süreci içerisinde tanımayı amaçlayan tanıma ve değerlendirme yöntemlerindendir. Bu tekniklerle özellikle çocukların duygu, düşünce, ilgi ve ihtiyaçları; oyun ve çeşitli iletişim etkinlikleri aracılığıyla ortaya konulmaktadır. Çocukla kurulan etkili iletişim sayesinde onun sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimine ilişkin daha ayrıntılı ve anlamlı bilgiler elde edilmektedir.

- **Görüşme:** En az iki bireyin belli bir amaçla etkileşimde bulunmasıdır. Bu teknik hem çocuklarda hem de yetişkinlerde rahatlıkla kullanılabilir. Görüşmenin amacı bazen bireylerde davranış değişikliği oluşturmak bazen de bireye bir konu hakkında bilgi vermektir. Görüşmeler bireysel ya da grup hâlinde yapılabilir (Görsel 2.10a,b). Bu tekniği kullanırken iki çeşit görüşme tekniği kullanılmaktadır. Görüşmenin amacı belli olan fakat görüşme esnasında yöneltilecek soruların belirlenmediği **yapılandırılmamış görüşme** ve görüşmenin uygulama şekli ile görüşme esnasında yöneltilecek soruların önceden belirlendiği **yapılandırılmış görüşmedir.** Görüşme sistemli bir şekilde yürütülmelidir. Görüşmenin verimli geçmesi için önceden görüşmenin yapılacağı yer, zaman ve mekân mutlaka düzenlenmelidir.

Görsel 2.10: *Görüşme çeşitleri*

Çocukları tanıma ve değerlendirme sürecinde kullanılan görüşmenin temel amaçları şunlardır:

» Çocuğun yaşadığı sorunları kendi ifadeleriyle anlatmasını sağlamak.

» Çocuğa, ihtiyaç duyduğu doğru ve yararlı bilgileri vermek.

» Çocuğun kendini tanımasına yardımcı olmak.

» Problemlerine çözüm bulabilmesi için farklı yollar düşünmesini desteklemek.

» Olumsuz duygularını azaltarak olumlu duygular geliştirmesine katkı sağlamak.

Bu amaçlar doğrultusunda yapılan görüşmeler, çocuğun hem kendini ifade etmesine hem de gelişimine destek olur.

Çocukları tanıma ve değerlendirme sürecinde kullanılan görüşmede dikkat edilecek noktalar şunlardır:

» Görüşmeden önce görüşülecek kişiyle iletişime geçilmelidir.

» Görüşme zamanının özellikle görüşülecek kişi için uygun bir zaman olmasına dikkat edilmelidir.

» Görüşme rahat bir ortamda yapılmalıdır.

» Görüşme amacına uygun planlanmalıdır.

» Görüşmeci alanında yetkin olmalıdır.

» Görüşmecinin davranışları, alınacak bilginin geçerliğini ve güvenirliğini büyük ölçüde etkiler.

» Görüşmeci, görüştüğü bireyi çok dikkatli dinlemeli yargılamaktan kaçınmalıdır.

» Sorulara cevap vermek istenilmiyorsa görüşme yapılmamalıdır.

» Görüşmede olumsuz bir konu görüşülecekse önce olumlu yönler konuşulmalı sonra olumsuz konulara geçilmelidir.

» Görüşme sonuçları raporlaştırılmalıdır.

2.2. SIRA SİZDE

Etkileşime dayalı çocukları tanıma tekniklerinden olan yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmenin benzerlik ve farklılıklarını belirtiniz.

2.2. ETKİNLİK

Etkinliğin Adı: İletişim Dili

Etkinliğin Amacı: Verilen senaryo doğrultusunda suçlayıcı dil ve ben dili ifadelerini kullanarak görüşme tekniğini canlandırmak, iki farklı iletişim dilinin görüşme süreci üzerindeki etkilerini tartışmak.

Süre: 3 ders saati

Görev: Aşağıdaki işlem adımlarını takip ederek etkinliği tamamlayınız.

1. Adım: ikişerli gruba ayrılınız.

2. Adım: Görüşme tekniğini uygulamak için verilen senaryolardan birini seçiniz.

3. Adım: Seçtiğiniz senaryoya göre görüşme sorularınızı size verilen görüşme formu üzerinde hazırlayınız.

4. Adım: Seçtiğiniz senaryoya göre görüşme sorularınızı ben dili kullanarak hazırlayınız.

5. Adım: Seçtiğiniz senaryoya göre görüşme sorularınızı sen dili kullanarak hazırlayınız.

6. Adım: Görüşme sorularınızı ben dili kullanarak canlandırınız.

7. Adım: Görüşme sorularınızı sen dili ifadelerini kullanarak canlandırınız.

8. Adım: Canlandırmanızı 5 dakika ile sınırlandırınız.

9. Adım: Sen dilinin görüşme sürecindeki etkilerini tartışınız.

10. Adım: Ben dilinin görüşme sürecindeki etkilerini tartışınız.

11. Adım: Tartışma ve değerlendirme aşamasını tüm sınıfla birlikte yapınız.

12. Adım: Tartışma ve değerlendirme esnasında aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Grup arkadaşınızla senaryo seçerken nelere dikkat ettiniz?
2. Görüşme soruları hazırlarken nerelerde zorlandınız?
3. Canlandırma esnasında kendinizi nasıl hissettiniz?

Değerlendirme: Yapacağınız bu çalışma, karekodda yer alan "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı" ile değerlendirilecektir. Çalışmanızı gerçekleştirirken "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı"nda yer alan bu ölçütleri dikkate alınız. Çalışmanınızı tamamladıktan sonra diğer arkadaşlarınızın çalışmalarını değerlendirebilmeniz için verilen karekodda yer alan "Akran Değerlendirme Formu"nu doldurunuz.

Karekod (ADPA)

Karekod (ADF)

Görüşme Formu

Görüşmecinin Adı Soyadı:	Tarih:...../...../20.....
Görüşmenin Yeri:	
Görüşmenin içeriği ile ilgili metin hazırlayınız. **Sorular** 1. 2. 3.	
1. Senaryo: A..., son günlerde okula gelmek istemediğini söylemektedir. Annesi, evde de içine kapanık davranışlar gösterdiğini belirtmiştir. Sabahları sınıfa girerken kaygılı davrandığı gözlemlenmiştir. **2. Senaryo:** B..., sınıf içinde arkadaşlarıyla sık sık tartışma yaşamaktadır. Oyun sırasında kurallara uymakta zorlandığı görülmüştür. Bazı arkadaşlarının B... ile oyun oynamak istemediği fark edilmiştir. **3. Senaryo:** C...., etkinlikler sırasında dikkatini toplamakta güçlük yaşamaktadır. Yönergeleri tamamlamadan farklı etkinliklere yönelmektedir. Sınıf çalışmalarına katılımının düşük olduğu gözlemlenmiştir. **4. Senaryo:** Ç..., son günlerde sınıfa yorgun ve isteksiz gelmektedir. Etkinlikler sırasında sık sık uyku hâli göstermektedir. Velisi, evde geç saatlere kadar televizyon izlediğini belirtmiştir.	

- **Ev ziyaretleri:** Çocuğun aile ortamı hakkında bilgi toplamak, kendisini tanımasına yardımcı olmak amacıyla sınıf öğretmeni tarafından uygulanan çocuğu tanıma ve değerlendirme tekniğidir. Ev ziyaretleri esnasında çocuğun aile ortamındaki davranışları gözlemlenerek ailenin ilgi, tutum ve beklentileri hakkında bilgi toplanır (Görsel 2.11).

Görsel 2.11: *Ev ziyareti yapan öğretmen*

Çocukları tanıma ve değerlendirme sürecinde kullanılan ev ziyaretlerinin temel amaçları şunlardır:

» Çocuğun aile üyeleri ile olan ilişkilerini ev ortamında gözlemleyerek çocuk ve aile hakkında bilgi edinmek.

» Çocuğun gelişimi ve eğitimi konusunda aileyi bilinçlendirmek.

» Çocuğun desteklenmesi gereken gelişim alanları hakkında aileyi bilgilendirmek.

» Aileye okuldaki çalışmalar hakkında bilgi vermek.

» Aileyi okulla iş birliği yapmasının önemini fark ederek sürece katmak.

» Öğretmen-çocuk arasındaki iletişimi güçlendirmek.

» Çocuğun okula uyum sürecini hızlandırmak.

» Evin öğrenme ortamı olarak nasıl kullanılacağı konusunda ailelere model olmak.

» Ev koşulları yetersiz olan çocukların öğrenme ortamını zenginleştirmek.

» Ev ortamında çocuğun gelişim sürecine hangi materyallerle nasıl destek verileceği konusunda rehberlik etmektir.

» Ev ziyareti formu, ziyareti gerçekleştiren öğretmen tarafından doldurulmalıdır.

» Çocukları tanıma ve değerlendirme sürecinde kullanılan " Ev Ziyareti Formu, Ev Ortamı Gözlem Formu, Çocuk, Anne ve Baba İletişimine Yönelik Görüş Formu" aşağıda verilmiştir.

Ev Ziyareti Formu

Bu form, ziyaret edilen evdeki çocuğu ve aile üyelerini doğal ortamlarında gözlemleyerek çocuğu ve aileyi daha iyi tanımanız amacıyla hazırlanmıştır. Bu formda ev ortamı gözlemlerinizi; çocuk, anne, baba ve diğer aile üyeleri arasındaki iletişimi, ev ortamı sürecinde yapacağınız çalışmaları, aileye vereceğiniz önerileri ve ev ziyareti sürecine yönelik değerlendirmelerinizi not etmeniz gerekmektedir.

Okul Adı: .....

Öğretmenin Adı Soyadı: .....

Çocuğun Adı Soyadı : .....

Çocuğun Cinsiyeti: .....

Ev Ziyaretinde Görüşülen Aile Bireyi: .....

Bakım Veren Kişinin Adı Soyadı: .....

Ziyaret Tarihi-Saati: ...../...../20.....

Ev Ortamı Gözlem Formu

Ev Ortamı Gözlemi	Evet	Hayır	Açıklamalar
Ev ortamı genel olarak düzenlidir.			
Ev ortamı aydınlık ve havadardır.			
Çocuğun kendine ait odası vardır.			
Çocuğun kardeşiyle,başka bir aile bireyi ile paylaştığı bir odası vardır.			
Çocuğun odasındaki eşyalar (masa, sandalye, dolap, yatak gibi) gelişimine uygundur.			
Çocuğun yaşına ve gelişim özelliklerine uygun oyuncakları vardır.			
Çocuğun oyuncaklarının konulduğu dolap, kutu, sepet, sandık gibi eşyalar vardır.			
Çocuğun yaşına ve gelişim özelliklerine uygun kitapları vardır.			
Evde televizyon bulunmaktadır.			
Evde bilgisayar, tablet, cep telefonu gibi teknolojik araçlar bulunmaktadır.			
Ev ortamı çocuk için güvenlidir.			

Çocuk, Anne ve Baba İletişimine Yönelik Görüş Formu

Bu form, ziyaret edilen evdeki çocuğu ve aile üyelerini doğal ortamlarında gözlemleyerek çocuğu ve aileyi daha iyi tanımanız amacıyla hazırlanmıştır. Bu formda ev ortamı gözlemlerinizi; çocuk, anne, baba ve diğer aile üyeleri arasındaki iletişimi, ev ortamı sürecinde yapacağınız çalışmaları, aileye vereceğiniz önerileri ve ev ziyareti sürecine yönelik değerlendirmelerinizi not etmeniz gerekmektedir.

Çocuk, Anne ve Baba İletişimine Yönelik Görüşler

Ev ortamındayken aile üyelerinin birbirleriyle ve çocuklarıyla olan etkileşimleri ile ilgili dikkat çekici gözlemler yazılır.

Ev Ortamı Süreci

Öğretmenin ev ziyaretinde yapabileceği çalışmalar

- Aile ve çocuğun birlikte yapabileceği etkinlikler (Oyun örneği, getirilen hikâye kitabının okunması ve aileye bırakılması, sanat etkinlikleri gibi)
- Evdeki artık materyallerle oyuncak yapımı
- Aile eğitimi rehberi ve aile eğitim buluşmaları konularından birinin uygulanması

Yukarıda örnek verilen veya öğretmenin planlayacağı çalışmalar bu bölüme yazılır.

Aileye Verilen Öneriler

Çocuğa, aileye ve ortama ilişkin geliştirilmesi ve desteklenmesi gereken özellikler aileler ile paylaşılarak öneriler oluşturulur ve bu bölüme yazılır.

Değerlendirme

Ev ziyaretinin aile, çocuk, öğretmen ve amacına ulaşma durumu açısından değerlendirilmesi yapılır.

Bir sonraki ev ziyaretinde yapılabilecek çalışmalara yönelik görüşler bu bölüme yazılacaktır.

- **Drama ve oyun etkinlikleri:** Bireyin duygu ve düşüncelerini ortaya çıkaran, kendini tanımasını sağlayan, okul öncesi dönemde sıklıkla kullanılan drama ve oyun teknikleri bulunmaktadır (Görsel 2.12). Çocuklar bu etkinlik esnasında rolünün içine girerek doğal davranışlarda bulunur. Bu tür etkinlikler, çocukları tanımak ve değerlendirmek adına fırsat olarak görülmektedir. Drama ya da oyun esnasında yapılan her davranış, söz, jest ve mimiklerin gözlemlenmesi çocuk hakkında bilgi edinmeye yardımcı olmaktadır. Drama ve oyun etkinliklerinin içinde alanında uzman kişiler tarafından uygulanan psikodrama, sosyodrama ve oyun terapisi yöntemleri bulunmaktadır.

Görsel 2.12: *Drama yapan çocuklar*

Psikodrama, alanında uzman kişiler tarafından uygulanan ve bireyin yaşadığı sorunları ortaya çıkarmak amacıyla topluluk içinde rol alarak içinden geldiği gibi kendini ifade etmesini sağlayan bir tekniktir. Sosyodrama, bireylerin içinde bulundukları toplumsal sorunları ve kültürel çatışmaları ortaya çıkarmak için alanında uzman kişiler tarafından uygulanan bir tekniktir. Oyun terapisi tekniğinde çocuklar, duygu ve düşüncelerini ifade etmekte zorlandıkları durumlarda oyun aracılığıyla kendilerini daha rahat ortaya koyabilmektedir. Özellikle oyun terapisi uzmanları gözetiminde uygun ortam sağlandığında çocuklar iç dünyalarını ve derin duygularını oyuncaklar ve kurguladıkları hikâyeler yoluyla etkili biçimde yansıtırlar (Görsel 2.13). Bu bağlamda oyun terapisi, çocuk ile terapist arasında kurulan ve çocuğun oynayarak kendini keşfettiği bir ilişki sürecidir. Bu süreçte terapist, çocuğun yaşantılarını ve duygularını anlama fırsatı bulurken çocuk da duygularını ifade etmeyi ve kontrol etmeyi öğrenir.

Görsel 2.13: *Oyun terapisti ve çocuk*

2.1.1.4. Başkalarının Kanılarına Dayalı Teknikler

Bu teknikler, birey hakkında aile, öğretmen, akran ve uzman gibi farklı kişilerin görüşlerinden yararlanılarak bilgi edinilmesini sağlayan değerlendirme yöntemleridir. Bu teknikler sayesinde çocuk çok yönlü olarak değerlendirilebilmektedir. Elde edilen bilgiler, çocuğun güçlü yönlerinin ve desteklenmesi gereken alanlarının belirlenmesine katkı sağlamaktadır. Başkalarının kanılarına dayalı teknikler, bireyi kapsamlı biçimde tanımada önemli bir yere sahiptir.

- **Sosyometri:** Bir gruba ait olan bireylerin sosyal durumunu ve birbirleriyle olan ilişki biçimlerini öğrenmek, grup içindeki alt gruplar ve grup bütünlüğü hakkında objektif bilgi edinmek için kullanılan bir tekniktir. Sosyometrik teknikler okul öncesi dönemde dört yaşından sonra uygulanabilir. Her çocuğun sosyal kabul görmesini amaçlayan bu teknik, okul öncesi eğitim kurumlarında, çocuklar okuma yazma bilmediği için çocuklarla bireysel görüşmeler yapılarak uygulanır (Görsel 2.14). Görüşmeler esnasında arkadaşlarının fotoğraflarından yararlanılabilir. Örneğin "Bir doğum günü partisi yapsan ilk kimi davet etmek istersin?" "Bir gemi yolculuğuna çıksan yanına hangi üç arkadaşını alırdın?" gibi sorular sorularak sınıfın sosyal durumu ortaya çıkarılır. Bu çalışma ile grup içinde liderler, yalnızlar, büyük ve küçük gruplar belirlenerek grup dinamiği belirlenir. Böylece, yalnız kalan çocuklar desteklenir, sosyal uyumu destekleyen etkinlikler düzenlenir.

Görsel 2.14: *Sosyometri tekniği uygulanan çocuk*

2.1. UYGULAMA FAALİYETİ

Uygulamanın Adı: Sosyometri Hazırlıyorum

Amacı: 3-6 yaş grubu çocuklarında uygulanabilecek sosyometri tekniği hazırlamak.

Süre: 3 ders saati

Görev: Bu uygulama faaliyetinde sizden, 3-6 yaş grubu çocuklarında uygulanabilecek sosyometri tekniği hazırlamanız beklenmektedir.

Aşağıdaki işlem adımlarını uygulayınız.

1. Adım: Sosyometri tekniğini gözden geçiriniz.

2. Adım: 2 kişilik gruplara ayrılınız.

3. Adım: Hazırlayacağınız sosyometri tekniğinin amacını belirleyiniz.

4. Adım: Seçtiğiniz tekniğe uygun planlama yapınız.

5. Adım: Amacınıza uygun olan soruları belirleyiniz.

6. Adım: Sorulacak sorularda yaş grubuna uygun görseller kullanınız.

7. Adım: Çalışmanızı raporlaştırınız.

8. Adım: Hazırladığınız raporu sınıfta arkadaşlarınıza sununuz.

9. Adım: Tartışma ve değerlendirme aşamasını tüm sınıfla birlikte yapınız.

10. Adım: Tartışma ve değerlendirme esnasında aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Sosyometri tekniğinin amacını nasıl belirlediniz?
2. Bu amaca uygun soruları hazırlarken hangi unsurlara dikkat ettiniz?
3. Sosyometri tekniğini hazırlarken hangi kısımlarda zorlandınız?

Değerlendirme: Yapacağınız bu çalışma, karekodda yer alan "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı" ile değerlendirilecektir. Çalışmanızı gerçekleştirirken "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı"nda yer alan bu ölçütleri dikkate alınız. Çalışmanızı tamamladıktan sonra kendi çalışmalarınızı değerlendirebilmeniz için verilen karekodda yer alan "Öz Değerlendirme Formu"nu doldurunuz.

Karekod (ADPA)

Karekod (ÖDF)

- **Kimdir Bu:** Bir sınıf ya da grup içindeki sosyal ilişkileri ortaya çıkaran tekniklerden biridir. Bu teknik, grup içindeki bireyin kendini nasıl gördüğünü ve diğer üyelerle olan sosyal ilişkilerini ortaya çıkarır. Bu tekniğin amacı; kişinin kendisini, başkalarını ve başkalarının onu nasıl gördüğünü ortaya koymaktır. Bu tekniği uygularken çocuklara "Başkalarıyla oyuncaklarını, eşyalarını veya yiyeceklerini paylaşan kimdir?", "Sınıf kurallarına her zaman uyan kimdir?", "Arkadaşlarına kibar davranan kimdir?" gibi sorular sorulabilir. Bu teknik okul öncesi çocuğuna uygulanırken çocuk okuma yazma bilmediği için sorular öğretmen tarafından okunur. Çocuktan alınan cevaplar bu forma yazılır. Tüm çocuklarla çalışma yapıldıktan sonra öğretmen değerlendirme çizelgesini doldurur böylece sınıfın sosyal ilişki haritası çıkarılır. Bu teknik sonucunda çocuklar ihtiyacına uygun olarak desteklenebilir.
- **Derecelendirme Ölçekleri:** Derecelendirme ölçeği, gözlenen bir davranışın ya da becerinin varlığını ve düzeyini sayısal değerlerle belirlemeye yarayan bir ölçme aracıdır. Bu ölçeklerde değerlendirilecek özellikler belirli bir aralık içinde ele alınır ve genellikle beşli derecelendirme sistemi kullanılır. En yaygın kullanılan beş basamaklı ölçek; "1: Hiç, 2: Nadiren, 3: Bazen, 4: Genellikle, 5: Her zaman" şeklinde düzenlenir. Ölçekte yer alan dereceler, tek bir sözcükle ifade edilebileceği gibi davranışa uygun kısa açıklamalarla da desteklenebilir. Maddelerin açık, anlaşılır ve gözlenebilir nitelikte olması esastır.

  Derecelendirme ölçekleri; okul öncesi dönemde özellikle uyumsal davranışlar, sosyal-duygusal gelişim, dikkat ve motor beceriler gibi alanların değerlendirilmesinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu ölçekler, çocukların davranışlarına ilişkin sistemli ve güvenilir bilgi elde edilmesine katkı sağlar. Ölçek uygulanırken, her bir maddenin karşısında yer alan uygun seçeneğe (√) işareti konularak değerlendirme yapılır. Aşağıda okul öncesi dönemde kullanılabilecek değerlendirme ölçeği örneği verilmiştir.

Derecelendirme Ölçeği Formu

	Davranış	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Sıklıkla	Her Zaman
1.	Dinlerken, konuşurken göz teması kurar.					
2.	Sohbete katılır.					
3.	Belli bir konuda konuşmayı başlatır.					
4.	Belli bir konuda konuşmayı sürdürür.					
5.	Söz almak için sırasını bekler.					
6.	Duygu, düşünce ve hayallerini söyler.					
7.	Duygu, düşünce ve hayallerini yaratıcı yollarla açıklar.					
8.	Üstlendiği role uygun konuşur.					

- **Rubrik:** Performansların ve performansa dayalı ürünlerin değerlendirilmesini sağlayan sistematik bir puanlama aracıdır. Okul öncesi eğitimden itibaren çocukların gelişimlerinin değerlendirilmesinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Rubrikler, önceden belirlenmiş ölçütlere dayalı performans kriterlerinden oluşur ve performansın niteliğini ortaya koymayı amaçlar. Her bir performans düzeyi açık biçimde tanımlanır ve değerlendirme en yüksek düzeyden en düşük düzeye doğru sıralanarak yapılır. Örneğin, üç düzeyli bir rubrikte "3: Yüksek", "2: Orta" ve "1: Düşük" başarı düzeyini ifade eder. Değerlendirme sonunda elde edilen puanlar toplanarak genel bir sonuca ulaşılır. Rubrikler, öğretmenlere değerlendirmeyi hızlı, sistemli ve nesnel bir şekilde yapma imkânı sunar. Uygun biçimde hazırlandığında genellenebilir özellik taşır ve farklı etkinliklerde kullanılabilir. Örneğin, öğretmen aynı rubrik formunu hem oyun etkinliklerinde hem de öğrenme merkezlerinde çocukları gözlemlerken kullanabilir (Görsel 2.15).

  Çocukları tanıma ve değerlendirme sürecinde kullanılan rubriğin temel amaçları şunlardır:

  » Öğretimi planlamak amacıyla çocuklar hakkında bilgi edinmek.

  » Çocuğun gelişimini izleyerek süreç hakkında ilgili kişileri bilgilendirmek.

  » Çocukların performans ve ürünlerini geliştirmeleri için onlara rehberlik etmektir.

Görsel 2.15: *Rubrik uygulayan öğretmen*

2.3. SIRA SİZDE

Verilen kavrama ilişkin istenen ifadelere göre tabloyu doldurunuz.

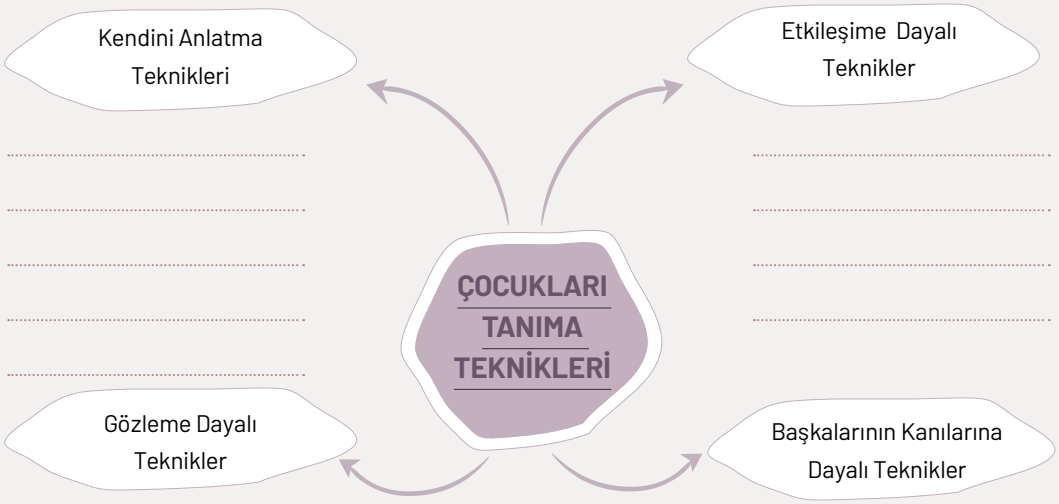

2.2. UYGULAMA FAALİYETİ

Uygulamanın Adı: Rubrik Hazırlama

Amacı: Okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanabilecek rubrik hazırlamak.

Süre: 1 Ders saati

Görev: Bu uygulama faaliyetinde sizden, okul öncesi dönemde kullanılan bir etkinlik belirleyerek, bu etkinliğe uygun rubrik hazırlamanız beklenmektedir.

Aşağıdaki işlem adımlarını takip ederek etkinliği tamamlayınız.

1. Adım: İkişerli gruba ayrılınız.

2. Adım: Rubrik tekniğini uygulamak için okul öncesi dönemde kullanılan bir etkinlik belirleyiniz.

3. Adım: Bu tekniğe göre uygulama ölçütlerini belirleyiniz.

4. Adım: Değerlendirme düzeylerini belirleyiniz.

5. Adım: Puanlama ölçütünüzü belirleyiniz.

6. Adım: Çalışmanızın sonunda grup arkadaşınızla oluşturduğunuz rubrik tablonuzu tartışınız.

7. Adım: Tartışma ve Değerlendirme bölümünü tüm sınıfla yapınız.

8. Adım: Tartışma ve değerlendirme esnasında aşağıdaki soruları cevaplandırınız.

1. Rubrik tekniğini uygulamak için etkinliği nasıl belirlediniz?
2. Uygulama ölçütlerini belirlerken hangi hususlara dikkat ettiniz?
3. Uygulama puanlama ölçütlerini hazırlarken hangi kriterlere dikkat ettiniz?

Değerlendirme: Yapacağınız bu çalışma, karekodda yer alan "Kontrol Listesi" ile değerlendirilecektir. Çalışmanızı gerçekleştirirken "Kontrol Listesi"nde yer alan bu ölçütleri dikkate alınız. Çalışmanızı tamamladıktan sonra grubunuzun çalışmalarını değerlendirebilmeniz için verilen karekodda yer alan "Grup Değerlendirme Formu"nu doldurunuz.

Karekod (KL)

Karekod (GDF)

2.1.2. Çocukları Tanıma ve Değerlendirmede Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

Okul öncesi eğitimde çocukların süreç odaklı, sistematik, objektif ve doğru bir şekilde tanınıp değerlendirilmesi gerekmektedir. Tanıma ve değerlendirme çalışmalarında çocuğun bireysel özelliklerinin, ihtiyaçlarının ve farklılıklarının dikkate alınması esastır. Tanıma ve değerlendirmelerin, doğrudan çocuk üzerinde yapılan tanıma ve değerlendirme çalışmalarıyla sınırlı kalmaması bunun yanında diğer paydaşların da (aile, sosyal çevre, akranlar vb.) bu sürece dâhil olması gerekmektedir. Okul öncesi eğitimde çocuğun gelişimine yönelik olarak yapılan tüm tanıma ve değerlendirme çalışmalarının düzenli olarak kaydedilmesi, bunların açık, anlaşılır ve kullanışlı bir şekilde düzenlenerek gizlilik esasına göre diğer eğitim kademelerine aktarılması çocuk için faydalı olacaktır. Ayrıca çocukları tanıma ve değerlendirmede şu noktalara dikkat etmek gerekmektedir:

- Çocuklar bütün yönleri (sosyal- duygusal, bilişsel, fiziksel) ile tanınmalıdır.
- Çocukları tanıma ve değerlendirmede temel ilkenin "çocuğun kendisini tanımasına" yardımcı olmak olduğu unutulmamalıdır.
- Çocuklar farklı zamanlarda, farklı etkinlik esnasında, farklı tekniklerle değerlendirilmelidir (Görsel 2.16).
- Çocukları tanıma ve değerlendirme çalışmalarında, çocukların öz güvenlerinin zedelenmemesi için yapamadıklarından ziyade yapabildiklerine odaklanılmalıdır.
- Çocukları tanımaya yönelik çalışmalar sadece sorunları olan çocukları değil tüm çocukları kapsamalıdır.

Görsel 2.16: *Çocukları gözlemleyen öğretmen*

- Çocukları tanıma çalışmaları süreklilik göstermelidir.
- Çocukları tanıma çalışmaları esnasında toplanan bilgilerin geçerli ve güvenilir olduğu kontrol edilmelidir.
- Çocukları tanıma çalışmaları ekip (çocuk, öğretmen, rehberlik uzmanı, aile) olarak yapılmalı ve değerlendirilmelidir.

Çocukları Tanıma Tekniklerinin Yararları

- Çocukların gelişim özelliklerinin bilinmesini sağlar.
- Güçlü yönlerinin ve ihtiyaçlarının belirlenmesini sağlar.
- Etkili eğitim programlarının hazırlanmasını sağlar.
- Çocukların özelliklerine uygun öğrenme yöntem, teknik ve araçların seçilmesini sağlar.
- Öğrenmeyi destekleyici ortamların düzenlenmesine temel oluşturur.
- Özel eğitime ihtiyacı olan çocukların fark edilerek desteklenmelerine yardımcı olur.
- Çocukların gelişimlerindeki ilerlemeleri ya da gerilemeleri ölçmeyi sağlar.

2.2. PORTFOLYO DOSYASI

Portfolyo, çocuğun belirli bir süre boyunca gösterdiği gelişimi, çabası, becerileri ve başarılarını ortaya koyan çalışmaların planlı ve düzenli biçimde bir araya getirildiği gelişim dosyasıdır. Erken çocukluk yılları çocukların gelişimlerinin en hızlı olduğu dönemdir. Portfolyolar; çocuğun gelişimini, öğrenme sürecini ortaya koymakta ve çocuğun bütünsel gelişimine destek vermektedir.

2.2.1. Portfolyo Dosyasının İçeriği

Çocuğun gelişimini ve eğitim programındaki kazanımlara ulaşma düzeyini değerlendirmek amacıyla oluşturulan portfolyada çocuğu farklı yönleriyle tanımaya yardımcı olan çeşitli araç ve belgeler yer almaktadır (Görsel 2.17).

Görsel 2.17: *Portfolyo dosyası oluşturan çocuklar*

Portfolyoda bulunması gereken temel içerikler şunlardır: İlgi envanteri, gelişim alanlarına yönelik kontrol listeleri (checklist), kontrol listelerini destekleyen çalışma örnekleri, gözlem kayıtları, dereceli ölçekler, görüşme notları, aile bilgi formları ve aile raporları, öğretmen görüşleri ve değerlendirmeleri, çocuk için belirlenen kısa ve uzun vadeli hedefler. Ayrıca çocuğu tanımaya yönelik kullanılan tüm değerlendirme araçları da portfolyo içinde yer almaktadır. Portfolyolar yalnızca formlardan oluşmaz, çocuğun gelişimini somut olarak gösteren ürünler de bu dosyaya eklenir. Bu ürünler şunlardır:

- Çocuğun yaptığı sanat çalışmaları (resim, boyama, el işi, yaratıcı ve özgün üç boyutlu çalışmalar)
- Çocuğun ilgi ve becerilerini gösteren fotoğraflar
- Gezi fotoğrafları ve gezi değerlendirme formları
- Öğretmenin çocuk çalışmalarına eklediği notlar
- Çocuğun ilk yazı yazma veya adını yazmaya başladığı örnekler

Bu içerikler sayesinde portfolyo, çocuğun gelişimini bütüncül ve somut bir şekilde ortaya koyan etkili bir değerlendirme aracı hâline gelmektedir.

Portfolyonun amaçları şunlardır:

1. Çocukların gelişimini düzenli olarak izlemek ve değerlendirmek.
2. Çocukların öğrenmelerini ve bu öğrenmeler sırasında kullandıkları yöntemleri belirleyerek analiz etmek.
3. Çocukların gelişimsel ilerlemelerini belgelemek.

4. Aileye ve çocuk hakkında bilgi edinmek isteyenlere (çocuk gelişim uzmanı, ilkokul öğretmeni, psikolog, rehberlik servisi vb.) belgelere dayalı bilgi aktarmak.
5. Çocukların, öğrenme sürecinde gösterdikleri değişimin farkına varmalarını sağlamak.
6. Çocukların sorumluluk bilincini geliştirmek.
7. Çocuklara kendi kendini değerlendirme becerisi kazandırmak.
8. Çocuk bir üst sınıfa geçtiğinde çocukla ilgili dokümanların bir arada olmasını sağlamak.
9. Aile, öğretmen ve okul yöneticileri için eğitim programının etkililiğini değerlendirme aşamasında ilgili verileri sunmak.

Okul öncesi eğitimde çocuğu tanıma ve değerlendirme araçları arasında yer alan portfolyonun amacına ulaşması için bazı özellikleri taşıması gerekmektedir. Portfolyolar çocuk merkezli hazırlanmalı ve her portfolyo çocuğa özgü olmalıdır. Portfolyo, çocuğun süreç içinde gelişimini ve öğrenmesini gösteren en önemli çalışmalardan biridir. Ayrıca, öğretmene çocuğun gelişimini izleme, çocuğa da kendi öğrenme sürecini takip etme fırsatı sunar. Portfolyolar, çocuklara hazırlanacak eğitim programına ve bu programın etkinliklerine yol gösterici niteliktedir. Portfolyo düzenli bir süreci barındırarak çocukların izlenmesi ve değerlendirilmesi için rutin oluşturur. Bu çalışmalar sayesinde çocukların sorumluluk almalarına, öğrendiklerini yeniden gözden geçirmelerine olanak sağlanmış olur. Portfolyolar, çalışmalara daha ayrıntılı bakış açısı kazandırarak çocukların zaman içindeki değişimine tanıklık eder. Ayrıca, öğretmenlere ve ailelere çocuklar için özel bilgi ve kaynak sunar. Özellikle dönem sonlarında "Portfolyo Paylaşım Günü" düzenlenir. Dosyadaki çalışmalar ebeveynlere sunulur. (Görsel 2.18).

Görsel 2.18: *Portfolyo sunumu yapan çocuk*

ARAŞTIRINIZ

Okulunuzda uygulama anaokulunu veya başka bir anaokulunu ziyaret ederek ya da dijital platformlardan birkaç öğrenci dosyasını inceleyip portfolyo dosyasında çocuklara özgü ne gibi çalışmalar bulunduğunu belirtiniz. Bu çalışmalar, öğretmene çocuk hakkında ne tür bilgiler verir arkadaşlarınızla tartışınız.

2.2.2. Portfolyo Dosyasının Yararları

Çocuklar, öğretmenler ve aileler tarafından uzun bir zaman diliminde ve emek harcanarak birlikte hazırlanan portfolyo dosyasının bu grupların her biri için ayrı ayrı çeşitli yararları vardır.

2.2.2.1. Portfolyonun Çocuklar İçin Yararları

- Çocukların kendi öğrenmelerinde sorumluluk almalarını sağlar.
- Çocukları öğrenmeye motive eder. Geçmişte yaptıkları etkinliklerle yeni yaptıklarını karşılaştırmalarını sağlar.
- Çocukların kendi kendilerini değerlendirme becerilerini destekler.
- Portfolyo sunumu yapmak çocuklara kendilerini ifade etme olanağı sağlar (Görsel 2.19).

Görsel 2.19: *Kendini ifade eden çocuk*

2.2.2.2. Portfolyonun Öğretmenler İçin Yararları

- Öğretmenin öğrenme sürecini gözden geçirmesine ve değerlendirmesine olanak sağlar.
- Çocukların bireysel ihtiyaçlarının fark edilmesini ve karşılanmasını sağlar.
- Öğretmen, ebeveynler ve diğer uzmanlara çocuklarının gelişimleriyle ilgili bilgi ve belge sağlar.
- Çocukların ilgi alanlarının, yeteneklerinin keşfedilmesini sağlar.
- Öğretmene eğitim ortamını ve materyallerini gözden geçirme fırsatı sunar.

2.2.2.3. Portfolyonun Anne Baba İçin Yararları

- Anne babaların, çocuklarının okul deneyimleri ve öğrenme süreçleri hakkında fikir sahibi olmalarına yardımcı olur.
- Ebeveynlerin çocuklarını tanımalarını, çocuklarının ilgilerini ve yeteneklerini daha iyi anlamalarını sağlar.
- Anne babaların çocuklarının gelişimlerini izlemelerine ve değerlendirme sürecine aktif katılmalarına olanak sağlar.

Portfolyo paylaşım gününden önce ailelere portfolyonun karneden farklı olduğu anlatılmalı, portfolyoyu nasıl incelemeleri gerektiği konusunda bilgi verilmelidir. Anne babalardan portfolyo oluşturma sürecinde yardım istenmeli ve onların da sürece dâhil olmaları sağlanmalıdır. Portfolyoyu incelemeleri için onlara zaman tanınmalı, sorular sorulmalı ve onların da soru sorması teşvik edilmelidir. Öğretmen aileyle konuşurken etkin dinlemelidir. Olumsuz değerlendirmelerden kaçınmalıdır. Örneğin, "Bu konuda çok geride kaldı, henüz kalem bile tutamıyor." gibi bir değerlendirme yerine "Şu becerileri desteklenebilir, kalem tutması için daha çok alıştırma yapılmalı." gibi bir ifade kullanılması daha yapıcı olacaktır. Çocuğun desteklenmesi gereken alanlar söz konusu ise öğretmen ebeveynle iş birliği içine girmelidir. Aileden, portfolyo değerlendirmelerini çocuğun bir sonraki yıl devam edeceği sınıfın öğretmeniyle paylaşmaları istenmelidir.

2.2.3. Portfolyo Dosyası Oluşturmada Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

Portfolyo oluşturma sürecine başlamadan önce mutlaka detaylı bir planlama yapılması gerekir. Bu planlama sırasında portfolyoda hangi ürünlerin bulunacağı, hangi değerlendirme araçlarının tercih edileceği, ürünlerin ne sıklıkla toplanacağı ve çocukların kendi çalışmalarının seçme ve değerlendirme sürecine ne kadar dâhil edileceği gibi konular netleştirilmelidir. Sistematik bir şekilde kanıt toplayabilmek amacıyla portfolyolar, farklı gelişim veya beceri alanlarını temsil eden bölümlere ayrılarak düzenlenebilir. Bu sayede çocuğun gelişimine dair veriler daha yapılandırılmış ve kolay erişilebilir hâle gelir. Öğretmen, portfolyo hazırlama sürecinde çocuklara değerlendirildikleri hissini vermemeye ayrıca özen göstermelidir. Portfolyolar ailelerle paylaşılmadan önce çocukla portfolyo dosyası değerlendirilmelidir. Bu değerlendirme esnasında öğretmenler, açık uçlu sorular sorarak çocukların fikirlerini ifade etmelerini ister. Çocukların kendi dosyalarını arkadaşları ile değiştirerek değerlendirmeleri de akran değerlendirmesine fırsat verecektir. Portfolyo değerlendirme süreci; çocuk, aile ve öğretmenin birlikte yer aldığı önemli bir süreçtir. Bu sürecin etkili olabilmesi, öğretmenin dikkatli, planlı ve özenli çalışmasına bağlıdır. Düzenli yapılmayan değerlendirmeler amacına ulaşmaz ve sağlıklı sonuçlar vermez.

Kişisel dosyalar olan portfolyolar farklı yöntemlerle muhafaza edilebilir. Saklama materyali seçilirken dayanıklılık, taşıma boyutu ve fazla yer kaplamaması gibi özellikler ön planda tutulmalıdır. Özellikle üç boyutlu çalışmalar için içeriğin özelliklerine uygun ebatlarda ve yapıda kutular tercih edilebilir. Bunun yanı sıra dijital platformları kullanarak portfolyoları çevrim içi ortamda saklamak, pratik ve modern bir alternatif sunar. Portfolyoları muhafaza ederken göz önünde bulundurulması gereken bir diğer önemli nokta da erişilebilirliktir. Hem çocuklar hem de öğretmenler portfolyolara kolay ulaşım sağlanmalıdır. Bu dosyalar üzerinde inceleme yapma, dosyalara yeni eklemeler gerçekleştirme ve çocuklara portfolyolarını keyifle düzenleme imkanı sağlar.

2.4. SIRA SİZDE

Portfolyo konusu ile ilgili "Çıkış Kartı"ndaki boşlukları doldurunuz.

Üç Yaz

Portfolyo ile ilgili öğrendiğiniz veya önemli bulduğunuz üç bilgiyi yazınız.

1.

2.

3.

İki Sor

Portfolyo ile ilgili merak ettiğiniz veya daha fazla bilgi edinmek istediğiniz konuyla ilgili iki soru yazınız.

1.

2.

Bir Paylaş

Portfolyo hakkında bir görüşünüzü paylaşınız.

1.

2.3. ETKİNLİK

Uygulamanın Adı: Dijital Portfolyo

Amacı: Portfolyo dosyasında yer alması gereken belge ve etkinlik örneklerini araştırıp, dijital portfolyo dosyası oluşturmak.

Süre: 3 Ders saati

Görev: Aşağıdaki işlem adımlarını uygulayınız.

1. Adım: Portfolyo dosyasında olması gereken içerikleri gözden geçiriniz.

2. Adım: Portfolyo dosyasında hangi içerikleri kullanacağınızı belirleyiniz.

3. Adım: Belirlediğiniz içerikleri güvenilir çevrim içi sitelerden araştırınız.

4. Adım: Ulaştığınız güvenilir içerikleri kullanarak çevrimiçi ortamda dosya oluşturunuz.

5. Adım: Oluşturduğunuz dosyayı sınıfta arkadaşlarınız ile paylaşınız.

6. Adım: Sunumunuzu 10 dakika ile sınırlandırınız.

Değerlendirme: Yapacağınız bu çalışma, karekodda yer alan "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı" ile değerlendirilecektir. Çalışmanızı gerçekleştirirken "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı"nda yer alan bu ölçütleri dikkate alınız. Çalışmanızı tamamladıktan sonra diğer arkadaşlarınızın çalışmalarını değerlendirebilmeniz için verilen karekodda yer alan "Akran Değerlendirme Formu"nu doldurunuz.

Karekod (ADPA)

Karekod (ADF)

A) Aşağıda verilen ifadeleri okuyunuz, ifadelerde yer alan çocukları tanıma ve değerlendirme tekniklerini belirleyerek uygun harflerle eşleştiriniz ve eşleştirmelerinizi ilgili boşluğa yazınız.

A)	Gözlem	Ç)	Sosyometri	F)	Zaman Cetveli
B)	İlgi Envanteri	D)	Arzu Listesi	G)	Kontrol Listesi
C)	Görüşme	E)	Resim Analizi	Ğ)	Zaman Çizelgesi

(.....) 1. Çocuğun doğal ortamındaki davranışları incelenerek planlı veya plansız uygulanan tekniktir.

(.....) 2. Çocuklarla karşılıklı iletişim kurulduğu, duygu ve düşüncelerin doğrudan öğrenildiği bir tekniktir.

(.....) 3. Çocuğun yaptığı resimler üzerinden uzmanların resimleri yorumlandığı tekniktir.

(.....) 4. Çocuğun grup içindeki sosyal ilişkilerini ortaya koyan bir tekniktir.

(.....) 5. Çocuğun istek ve beklentilerini ortaya çıkaran tekniktir.

(.....) 6. Karmaşık durumları basit verilere dönüştürmek amacıyla kullanılan tekniktir.

(.....) 7. Bir davranışın sıklığını ve oranını ortaya çıkaran tekniktir.

(.....) 8. Çocuğun gün içinde zamanı nasıl yapılandırdığını ortaya çıkaran tekniktir.

B) Aşağıdaki tanılayıcı dallanmış ağacı inceleyiniz. Buradaki bilgilerin doğru ya da yanlış olduğuna karar vererek yönlendirici okları takip ediniz. Ardından ulaştığınız çıkışı işaretleyiniz.

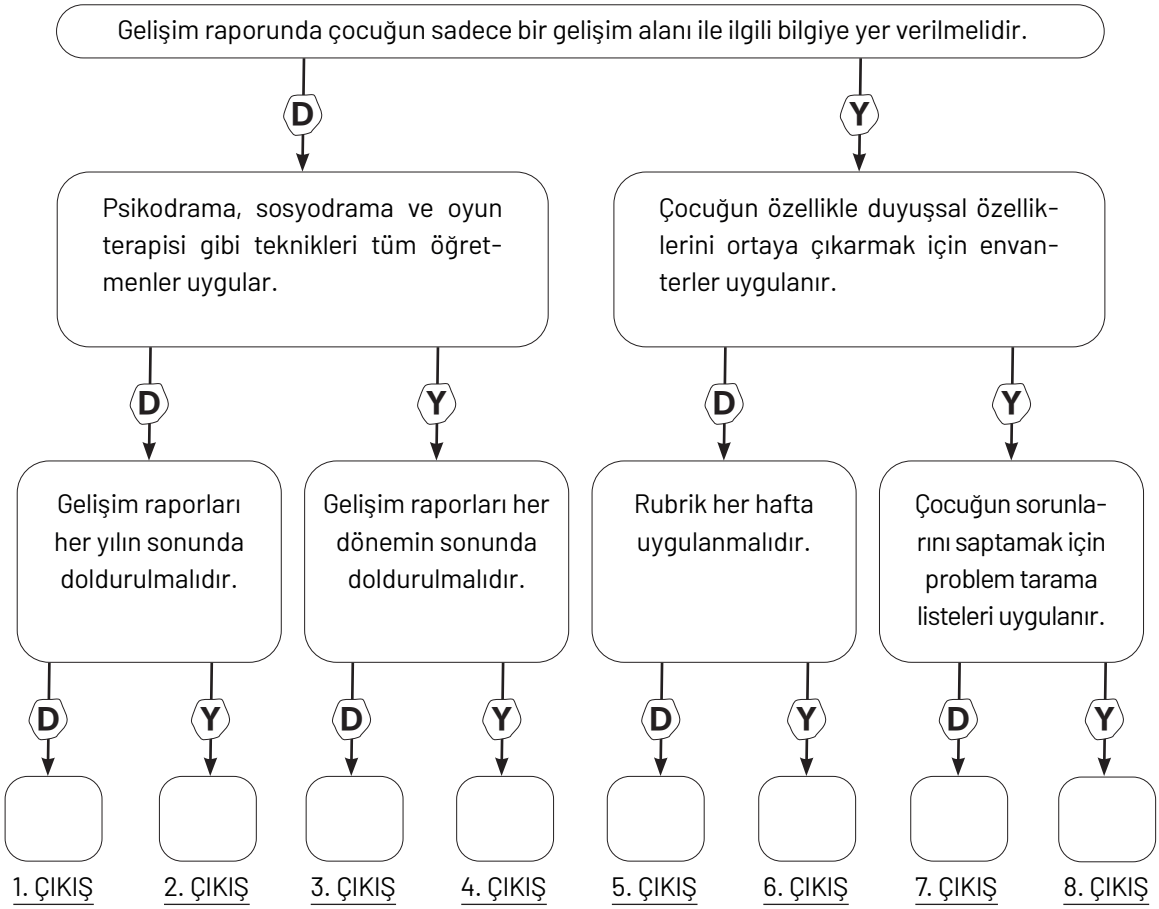

C) Aşağıdaki cümlelerde yer alan noktalı yerlere uygun sayıları yazınız.

Aşağıdaki yapılandırılmış gridde numaralandırılmış kutucuklarda "çocukları tanıma ve değerlendirme teknikleri" ile ilgili bazı kavramlar verilmiştir. "Çocukları tanıma ve değerlendirme teknikleri"nin yanında parantez içinde verilen sayıları kullanarak a, b, c, ç, d, e ifadelerinin altlarındaki boşluğa yazınız (Aynı rakamı birden fazla cevap için kullanabilirsiniz.).

(1)	Portfolyo
(2)	Psikodrama
(3)	Sosyometri
(4)	Kimdir Bu
(5)	Derecelendirme Ölçeği

(6)	Sosyodrama
(7)	Rubrik
(8)	Oyun Terapisi
(9)	Gözlem
(10)	Anektod

(11)	Ev Ziyaretleri
(12)	Görüşme
(13)	Gelişim Raporu
(14)	Resim Analizi
(15)	Vaka Kaydı

a) Okul öncesi dönemde düzenlenen etkinlik dosyasına ne ad verilir? .....

b) Performansa dayalı ürünlerin değerlendirilmesini sağlayan puanlama aracına ne ad verilir? .....

c) Başkalarının kanılarına dayalı teknikler nelerdir? .....

ç) Drama ve oyun etkinlikleri kapsamında kullanılan teknikler nelerdir? .....

d) Etkileşime dayalı teknikler nelerdir? .....

e) Gözleme dayalı teknikler nelerdir? .....

Ç) Aşağıda verilen soruların doğru cevabını işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi ev ziyaretlerinin amaçlarından biri değildir?

A) Çocuğun okula alışmasını sağlamak.
B) Okul-aile arasında iş birliğine zemin hazırlamak.
C) Aile ile çocuk hakkında bilgi alışverişinde bulunmak.
D) Çocuğun ev ortamını gözlemlemek.
E) Çocuğun akademik başarısını üst seviyeye çıkarmak.

2. Bir çocuğun belli bir ortamda, kendine özgü bir davranışının ayrıntılı olarak betimlenmesine ne ad verilir?

A) Gözlem
B) Anekdot
C) Derecelendirme Ölçeği
D) Rubrik
E) Kontrol Listeleri

3. Aşağıdakilerden hangisi ev ziyaretlerinde dikkat edilecek noktalardan değildir?

A) Her ziyaret sonunda elde edilen bilgiler kaydedilmelidir.
B) Görüşmede elde edilen bilgilerin gizliliğine önem verilmelidir.
C) Öncesinde çocuk ve aile hakkında bilgi edinilmelidir.
D) Aileye çocuk hakkındaki eleştirilerden bahsedilmelidir.
E) Hangi konularda ne tür bilgilerin toplanacağı belirlenmelidir.

4. Aşağıdakilerden hangisi portfolyo dosyasının hem öğretmen hem anne baba için sağladığı yararlardandır?

A) Çocukların bireysel ihtiyaçlarını dikkate alarak öğrenme deneyimlerini planlamaya yönelik bilgi sağlar.
B) Çocukların kendi öğrenmelerinde sorumluluk almalarına olanak tanır.
C) Çocukların ilgi alanlarının, yeteneklerinin keşfedilmesini sağlar.
D) Çocukları, öğrenmeyi öğrenmeye motive eder.
E) Öğrenme için çevresel koşulları değerlendirmeyi sağlar.

5. Aşağıdakilerden hangisi portfolyoların paylaşılması gereken bireyler arasında yer almaz?

A) Çocuğun kendisi
B) Çocuğun ailesi
C) Çocuğun akranları
D) Çocuğun sınıf arkadaşlarının aileleri
E) Bir sonraki yıl devam edeceği öğretmen

D) Aşağıdaki metni okuyunuz, metnin sonundaki soruları cevaplayınız.

Sınıfta sabah etkinlikleri başlamıştı. Öğretmen, çocukların getirdiği dosyaları incelemek üzere küçük gruplar oluşturdu. Her çocuk, yıl boyunca yaptığı resimleri, kesme-yapıştırma çalışmalarını ve küçük yazı denemelerini sırayla arkadaşlarına gösteriyordu. Öğretmen; çocukların ürünlerini dikkatle inceliyor, gelişimlerini fark etmeleri için onlara sorular yöneltiyordu. Daha sonra öğretmen, bir çocuğu yanına alarak sessiz bir köşede çocukla sohbet etti. Çocuğun son günlerde içine kapanık olduğunu fark etmişti. Ona gün içinde neler hissettiğini, oyunlarda neden daha az yer aldığını nazikçe sordu. Çocuk da evde yeni bir kardeşi olduğunu ve kendisini biraz üzgün hissettiğini paylaştı. Öğretmen, onu anladığını ifade ederek sınıfta kendini daha iyi hissedebilmesi için birlikte neler yapabileceklerini konuştu. Gün içinde serbest oyun saatinde öğretmen, bir çocuğun arkadaşlarının sözünü sık sık kestiğini ve oyun sırasında sabırsız davrandığını fark etti. Bu durumu not aldı ve olayın nasıl geliştiğini, çocuğun ne yaptığını ve arkadaşlarının nasıl tepki verdiğini ayrıntılı şekilde kaydetti. Öğretmen, resim etkinliği sırasında çocukların çalışmalarını belirli ölçütlere göre değerlendirdi. Renk kullanımı, yönergeye uyma, materyalleri kullanma becerisi gibi özellikleri dikkate alarak her çocuk için kısa notlar aldı.

1. **Öğretmenin çocukların yaptığı çalışmaları inceleyip değerlendirmesi hangi amaçla yapılmış olabilir? Bu çalışma esnasında öğretmen çocukları tanıma ve değerlendirme tekniklerinden hangisini kullanmaktadır?**

   .....

   .....

   .....

2. **Öğretmenin çocukla birebir konuşma yapmasının çocuğun gelişimine katkısı nedir? Bu çalışma esnasında öğretmen çocukları tanıma ve değerlendirme tekniklerinden hangisini kullanmaktadır?**

   .....

   .....

   .....

3. **Sınıfta yaşanan bir davranışın ayrıntılı şekilde not edilmesi neden önemlidir? Bu çalışma esnasında öğretmen çocukları tanıma ve değerlendirme tekniklerinden hangisini kullanmaktadır?**

   .....

   .....

   .....

4. **Etkinlik sırasında belirli ölçütlere göre değerlendirme yapılması çocuğa ve öğretmene ne gibi faydalar sağlar? Bu çalışma esnasında öğretmen çocukları tanıma ve değerlendirme tekniklerinden hangisini kullanmaktadır?**

   .....

   .....

   .....

3.

ÖĞRENME BİRİMİ

ÇOCUK HAKLARI

KONULAR

3.1. ÇOCUK HAKLARI VE ÖNEMİ

3.2. ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI

ANAHTAR KAVRAMLAR

- çocuk dostu ortamlar
- çocuk hakları bildirgesi
- çocuk ihmali ve türleri
- çocuk istismarı ve türleri
- temel çocuk hakları

BEKLENTİLER

Bu öğrenme biriminde sizden

- temel çocuk haklarını ve "Çocuk Hakları Sözleşmesi"nin temel ilkelerini açıklamanız
- çocuk haklarının ihlali durumunda ortaya çıkabilecek sonuçları belirtmeniz
- çocuk haklarına uygun çocuk dostu ortamları ayırt etmeniz
- ihmal ve istismar kavramlarını açıklamanız
- ihmal ve istismar türlerini sıralamanız
- çocuk ihmal ve istismarı durumunda başvurulabilecek kurumları listelemeniz

beklenmektedir.

3.1. ÇOCUK HAKLARI VE ÖNEMİ

DÜŞÜNELİM

1. Dünyada herkesi kapsayan "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi" varken neden çocuk hakları için ayrıca bir çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur? Düşüncelerinizi sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. "Çocuk dostu ortam" ne demektir? Sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

Birleşmiş Milletlerin (BM) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni 10 Aralık 1948'de ilan etmesiyle temel hak ve hürriyetler evrensel bir güvenceye kavuşturulmuştur. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, ilerleyen süreçte çocukların özel durumlarını gözeten düzenlemelerin de zeminini hazırlamıştır. Eski dönemlerde çocuklar "küçük yetişkinler" olarak görülür; yetişkinler gibi yaşamaları, düşünmeleri ve çalışmaları beklenirdi. 20.yy itibariyle yaşam döngüsünün en başında yenidoğan, bebeklik, erken çocukluk, çocukluk ve ergenlik kavramlarının yer aldığı bu dönemlerin yetişkinliği etkilediği; filozoflar, sosyologlar ve eğitimciler tarafından ortaya konulmuştur. Bu kavramların tanımlanmasıyla temel insan haklarının çocukların korunmasında ve sağlıklı bir şekilde yetiştirilmesinde yeterli olamayacağı gerçeği ortaya çıkmıştır. Tam bağımlı olarak dünyaya gelen çocuklar; ekonomik değişimlerden, hükümet politikalarından, çevresel krizlerden, yoksulluk ve ihmal gibi durumlardan derinden ve kalıcı olarak etkilenmektedirler. Toplumun gelecekteki refahı ve huzuru çocukluk döneminde atılan sağlıklı temellere bağlıdır. Fiziksel, bilişsel ve ruhsal gelişimlerinin desteklenerek, çocuklara özgü "özel koruma tedbirleri" ve "çocuğun yüksek yararı" temel alınarak çocuk haklarının oluşmasına zemin hazırlanmıştır. Böylelikle çocuk sadece korunarak değil; eğitimi, gelişimi, sağlığı ve diğer haklarıyla da hukuk sisteminde yerini almıştır.

Çocuk hakları; kanunen ve ahlaki olarak dünya üzerindeki tüm çocukların doğuştan sahip olduğu eğitim, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçlar ile fiziksel, psikolojik veya cinsel istismara karşı korunma haklarının tanımlanmasında kullanılan evrensel bir kavramdır. Çocuk hakları; sağlık, barınma, eğitim gibi temel ihtiyaçları güvence altına almayı, çocukları zarar görmekten ve istismardan korumayı, onlara duygusal açıdan uygun tarzda yetişmeleri için fırsat tanımayı öngören haklar olarak tanımlanabilir (Görsel 3.1). Bu nedenle dünya ülkeleri bir araya gelerek çocuk haklarını güvence altına almak ve düzenlemek için çeşitli çalışmalar yapmışlardır.

Görsel 3.1: *Çocuk haklarına sahip dünya çocukları*

Türkiye'de, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kuruluşu olan 23 Nisan 1920 tarihini çocuklara bayram olarak hediye eden Gazi Mustafa Kemal Atatürk, 1921 yılında Çocuk Esirgeme Cemiyetini kurarak çocuk haklarına verdiği önemi göstermiştir. Dünyada çocuğa verilen değere ve bu alandaki belgelere bakıldığında ise ilk resmi adımın 1924 yılında atıldığı görülmektedir. Çocuk haklarının tarihsel gelişiminde, dünyada ve Türkiye'de karşımıza dört önemli belge çıkmaktadır.

1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi: 1. Dünya Savaşı sonrasında çocukların korunması sorununun önem kazanması üzerine, 1920'de Cenevre'de "Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği" adında bir örgüt kurulmuş ve bu örgüt çocuk hakları bildirgesini 1924 yılında yayınlamıştır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, beş maddeden oluşan bildirgeyi 26 Eylül 1924 tarihinde imzalamıştır. Belge, 2. Dünya Savaşı'nın çıkması ve Milletler Cemiyetinin geçerliliğini kaybetmesiyle önemini yitirmiştir.

1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi: Bu bildiri; 2. Dünya Savaşı sırası ve sonrasında çocukların çok büyük zararlar görmesi nedeniyle Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'nin yeniden düzenlenmesi gerektiğine karar verilmesi üzerine ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin kabulünün ardından 20 Kasım 1959'da 1386 sayılı Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi ilan edilmiştir. Bildirgede çocukların beden ve ruh sağlığının korunması, eşitlik, eğitim, vatandaşlık, özel gereksinimli çocukların hakları gibi konuları içeren on genel ilke bulunmaktadır.

1963 Türk Çocuk Hakları Bildirisi: Türkiye Cumhuriyeti Devleti; 1961 Anayasası'nı, 1924 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'ni, 1949 Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanun'unu ve 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirigesi'ni temel alarak Türk Çocuk Hakları Bildirisi'ni hazırlamıştır. Bu bildiri, 28 Haziran 1963 tarihinde Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) Türkiye Milli Komisyonu 7. Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Çocuğun korunması ve yasal önlemlerin alınmasında anne, baba ve devletin sorumlulukları beş maddeden oluşan bildiri ile düzenlenmiştir.

1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi: 1959 yılında BM tarafından Çocuk Hakları Bildirgesi'nin ilan edilmesinin ardından 1979 yılı "Uluslararası Çocuk Yılı" olarak kabul edilmiştir. Bu gelişme, dünya genelinde çocuk haklarının daha yoğun bir şekilde gündeme gelmesini sağlamıştır. Polonya; Çocuk Hakları Bildirgesi'nin yeniden düzenlenmesini ve hukuki açıdan uluslararası düzeyde yeniden bağlayıcı bir nitelik kazanması gerektiğini belirterek BM İnsan Hakları Komisyonuna başvuruda bulunmuştur. Komisyon, yeni bildirgenin taslağını hazırlamak üzere çalışma grubu oluşturmuş; 1979'dan 1987'ye kadar pek çok ülkeden temsilcinin katılımıyla her yıl bir hafta bir araya gelerek çalışmalar yürütmüştür. BM Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989'da **"Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi"** ilan edilerek ülkelerin onayına sunulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti 14 Eylül 1990 tarihinde sözleşmenin bazı maddelerine "T.C. Anayasası ve Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır." şerhini koyarak imzalamış ve onaylamıştır. 2015 yılında Somali ve Güney Sudan'ın da onaylaması ile ülke sayısı 196'ya ulaşmıştır. Günümüzde dünyada bu sözleşmeyi imzaladığı hâlde parlementosunda onaylamayan tek ülke sadece Amerika Birleşik Devletleri'dir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi; uluslararası düzeyde kabul gören en kapsamlı, hukuki bağlayıcılığı bulunan ve çocuğun tüm hakları ile gelişiminin desteklenmesini kapsayan, alanında bir dönüm noktası niteliğinde belgedir. Sözleşmeyi onaylayan taraf ülkeler, her beş yılda bir çocuk haklarına ilişkin mevcut durumu BM Çocuk Hakları Komitesine bildirmekle yükümlü tutulmuşlardır. Bu raporlar; Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Save The Children Vakfı (seyv dı çildrın) ve Uluslararası Çocuk Hakları Savunma Örgütü gibi diğer kuruluşlardan uzmanların katılımlarıyla değerlendirilmektedir. Toplantıların sonucunda 1995 yılında Çocuk Hakları Uluslararası Ağı (CRIN) kurulmuştur. Bu ağ; 130 ülkede 1200'den fazla sivil toplum kuruluşları ve örgütle birlikte çocuk haklarını savunmakta gerekli çalışmaları yürütmektedir. Türkiye'de ise TBMM bünyesinde kurulan Çocuk Hakları İzleme Komitesi, 2008 yılından bu yana bu alandaki çalışmaları yürütmektedir.

1990 yılından bu yana dünya genelinde "Benim günüm, benim haklarım" sloganıyla 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü olarak kutlanmaktadır. Dünyanın çocuklar için daha yaşanabilir bir yer hâline gelmesi ve tüm çocukların eşit haklara sahip olarak büyümesi hedeflenerek küresel bir farkındalık oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu anlamlı günde pek çok tarihi yapı, simge-bina ve ünlü meydanlar UNICEF'in kurumsal rengi olan mavi ışıkla aydınlatılmakta ve çocuklar için etkinlikler düzenlenmektedir.

3.1.1. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde Yer Alan Temel İlke ve Haklar

Çocuk Hakları Sözleşmesi toplam 54 maddeden oluşmaktadır. Sözleşmede tüm maddelerin dayanağını oluşturan 4 temel ilke ve 3 temel hak bulunmaktadır (Şema 3.1.).

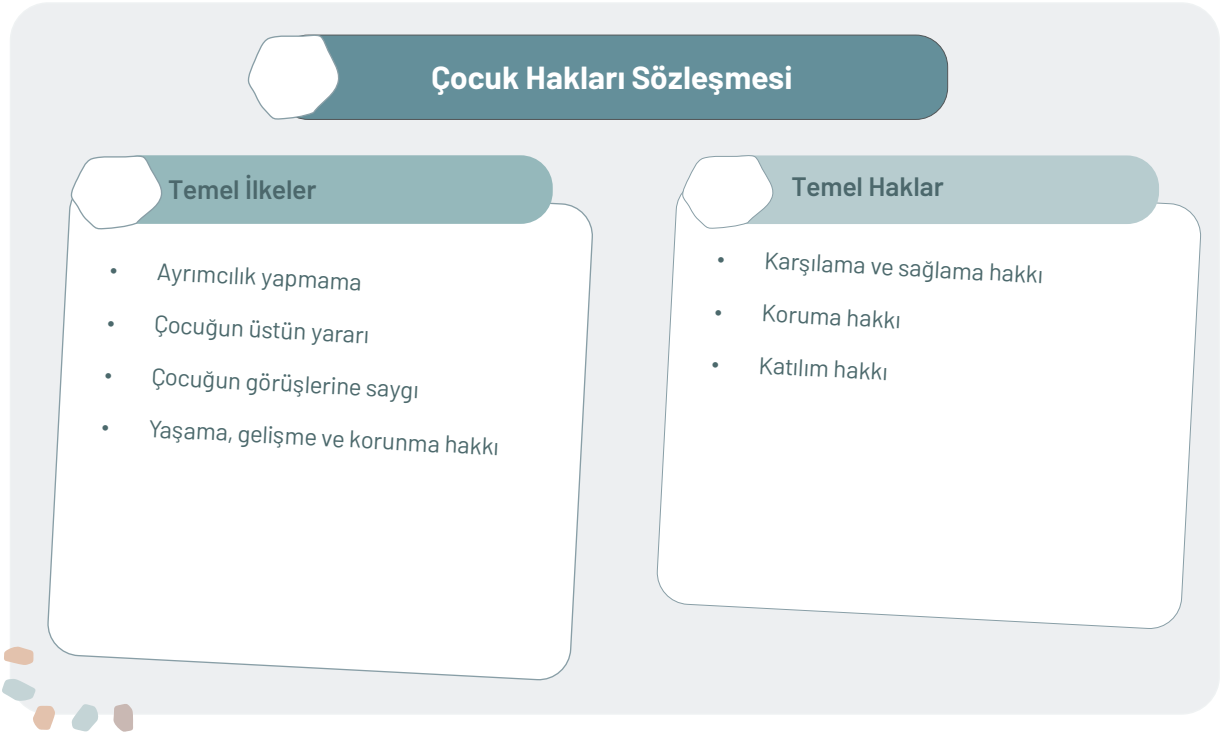

Şema 3.1: Çocuk Hakları Sözleşmesi

Ayrımcılık Yapmama: Çocuklar; cinsiyetleri, etnik kökenleri, dinleri, dilleri, sosyoekonomik düzeyleri veya özel gereksinim durumları gözetilmeksizin eşit haklara sahiptir. Hiçbir çocuk dışlanamaz ve haklardan mahrum bırakılamaz. Böylece tüm dezavantajlı çocukların hakları da güvence altına alınmış olur (Görsel 3.2.).

Çocuğun Üstün Yararı: Çocuklarla ilgili alınacak tüm kararlarda ve atılacak her adımda; onların bilişsel, fiziksel, duygusal ve sosyal alanlardaki sağlıklı gelişimlerini desteklemek ve refah düzeyini geliştirmek önceliklidir. Devletler, çocukların korunması ve bakımının yerine getirilmesi için tüm yasal ve idari önlemleri alır, yetkili makamların çalışmalarını destekler ve denetler.

Görsel 3.2: *Dünya çocukları*

Çocuğun Görüşlerine Saygı: Çocuklar kendilerini ilgilendiren tüm konularda özgürce görüş bildirme hakkına sahiptir. Çocuğun yaşı ve olgunluğu doğrultusunda ifade ettiği bu görüşlere gereken önem verilmelidir. Bu ilke; çocukların kendileri ile ilgili süreçlere aktif olarak katılmasını, sunduğu fikirlerin dikkate alınmasını ve seslerinin duyurulmasını güvence altına alır.

Yaşama, Gelişme ve Korunma Hakkı: Her çocuğun doğuştan gelen temel yaşama hakkı vardır ve devletler bunu güvence altına almakla yükümlüdür. Bu hak; çocukların en yüksek potansiyellerine ulaşabilmeleri için gerekli fiziki şartların yanı sıra bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerinin desteklenmesini de kapsamaktadır (Görsel 3.3.).

Görsel 3.3: *Yaşam hakkına sahip mutlu çocuklar*

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde, çocukların sahip olduğu haklar üç ana bölümde sınıflandırılmıştır:

Karşılama ve Sağlama: Beslenme, temiz su, giyim, barınma, sağlık, eğitim gibi çocukların gelişimini desteklemesi için gerekli olan temel hizmetlere erişim hakkıdır. Ailenin bu ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldığı durumlarda, devletin aileyi destekleme ve bu hizmetleri sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır (Görsel 3.4.).

Görsel 3.4: *Eğitime katılan çocuklar*

Koruma Hakkı: Çocukların; her türlü zarar görebilecekleri ihmal, istismar ve sömürüye karşı korunmasını, güvende olmalarını sağlayan haklarıdır. Özel gereksinimli, mülteci, çalışan ve savaş ortamında kalan dezavantajlı çocuklar da bu kapsamda yer alır.

Katılım Hakkı: Çocukların aile ve toplum hayatında, her konuda görüşlerini özgürce açıklamasını; düşünce, din ve vicdan özgürlüğünü; dernek kurma ve toplanma, özel yaşamın gizliliği, dinlenme, oyun oynama ve kültürel etkinliklere serbestçe katılma haklarını kapsamaktadır (Görsel 3.5.).

Görsel 3.5: *İstediği etkinliğe katılan çocuklar*

3.1.2. Çocuk Hakları Sözleşmesi

Aşağıda, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuklara uyarlanmış şeklinin bir bölümü yer almaktadır.

1. **Çocuğun Tanımı:** Çocuk, 18 yaşın altındaki herhangi bir kişidir.
2. **Ayrımcılık Yok:** Bütün çocuklar; kim olduklarına, nerede yaşadıklarına, hangi dili konuştuklarına, dinlerine, düşüncelerine, görünüşlerine, erkek veya kız olmalarına, özel gereksinimli olup olmamalarına, zengin veya fakir olmalarına, ebeveynlerinin veya ailelerinin kim olduğuna, neye inandığına veya ne yaptığına bakılmaksızın; tüm bu haklara sahiptir. Hiçbir çocuk herhangi bir nedenle haksızlığa uğramamalıdır.
3. **Çocuğun En İyi Çıkarları:** Yetişkinler karar verirken, kararlarının çocukları nasıl etkileyeceğini düşünmelidirler. Tüm yetişkinler çocuklar için en iyisini yapmalıdır. Hükümetler, çocukların ebeveynleri veya gerektiğinde diğer kişiler tarafından korunmasını ve bakılmasını sağlamalıdır. Hükümetler, çocukların bakımından sorumlu kişilerin ve kurumların işlerini iyi yaptığından emin olmalıdır.
4. **Hakları Gerçeğe Dönüştürmek:** Hükümetler, ülkelerindeki her çocuğun bu sözleşmede yer alan tüm haklardan yararlanabilmesini sağlamak için ellerinden gelen her şeyi yapmalıdır.
5. **Çocukların Gelişiminde Aile Rehberliği:** Hükümetler, ailelerin ve toplulukların çocuklarını yönlendirmesine izin vermelidir. Böylece çocuklar büyüdükçe haklarını en iyi şekilde kullanmayı öğrenirler. Çocuklar büyüdükçe ihtiyaç duyacakları yönlendirme de azalır.
6. **Yaşamın Sürdürülmesi ve Gelişimi:** Her çocuğun yaşama hakkı vardır. Hükümetler, çocukların hayatta kalmasını ve mümkün olan en iyi şekilde gelişmesini sağlamalıdır.
7. **İsim ve Uyruk:** Çocuklar doğduklarında kayıt altına alınmalı ve çocuklara hükümet tarafından resmen tanınan bir isim verilmelidir. Çocukların bir vatandaşlığı olmalıdır. Mümkün olduğunca çocuklar ebeveynlerini tanımalı ve onlar tarafından bakılmalıdır.
8. **Kimlik:** Çocukların kendi kimliklerine sahip olma hakkı vardır. Kimlik; adlarını, uyruklarını ve aile ilişkilerini içeren, kim olduklarını gösteren resmi bir kayıttır. Kimse bunu onlardan almamalıdır. Bu durum gerçekleşirse hükümetler çocukların kimliklerini hızlı bir şekilde geri almalarına yardımcı olmalıdır.
9. **Aileleri Bir Arada Tutmak:** Çocuklar, ebeveynlerinden ayrılmamalıdır ancak bakımları düzgün bir şekilde sağlanmıyorsa (örneğin, bir ebeveyn çocuğa zarar veriyorsa veya ona bakmıyorsa) bu durum istisnadır. Çocuklar, ebeveynleri birlikte yaşamıyorsa, kendilerine zarar verebilecek durumlar olmadığı sürece her iki ebeveyniyle de iletişim hâlinde kalmalıdır.
10. **Farklı Ülkelerdeki Ebeveynlerle İletişim:** Çocuk, ebeveynlerinden farklı bir ülkede yaşıyorsa hükümetler çocuğun ve ebeveynlerin iletişim hâlinde kalabilmeleri ve birlikte olabilmeleri için seyahat etmesine izin vermelidir.

11. **Kaçırılmaya Karşı Koruma:** Hükümetler, çocukların yasalara aykırı yollarla ülke dışına çıkarılmasını engellemelidir. Örneğin birinin çocukları kaçırması veya bir ebeveynin rızası olmadan diğer ebeveyn tarafından yurt dışında tutulması.

12. **Çocukların Görüşlerine Saygı:** Çocuklar, kendilerini etkileyen konularda fikirlerini özgürce belirtme hakkına sahiptir. Yetişkinler çocukları dinlemeli ve ciddiye almalıdır.

13. **Düşünceleri Özgürce Paylaşmak:** Çocuklar, başkalarına zarar vermediği sürece öğrendiklerini, düşündüklerini ve hissettiklerini konuşarak, çizerek, yazarak veya başka herhangi bir yolla özgürce paylaşma hakkına sahiptir.

14. **Düşünce ve Din Özgürlüğü:** Çocuklar kendi düşüncelerini, görüşlerini ve dinlerini seçebilirler ancak bu durum diğer insanların haklarından yararlanmalarını engellememelidir. Ebeveynler, çocuklarına büyüdükçe bu hakkı doğru şekilde kullanmayı öğrenmeleri için rehberlik edebilirler.

15. **Gruplar Kurmak veya Gruplara Katılmak:** Çocuklar, başkalarına zarar vermedikçe gruplara, kuruluşlara katılabilir; bunları kurabilir ve diğer insanlarla bir araya gelebilirler.

16. **Gizliliğin Korunması:** Her çocuğun gizlilik hakkı vardır. Kanun; çocukların gizliliğini, ailesini, evini, iletişimini ve itibarını (iyi adını) her türlü saldırıdan korumalıdır.

17. **Bilgiye Erişim:** Çocuklar; internet, radyo, televizyon, gazete, kitap ve diğer kaynaklardan bilgi edinme hakkına sahiptir. Yetişkinler, çocukların aldıkları bilgilerin zararlı olmadığından emin olmalıdır. Hükümetler, medyayı birçok farklı kaynaktan, tüm çocukların anlayabileceği dillerde bilgi paylaşmaya teşvik etmelidir.

18. **Ebeveynlerin Sorumluluğu:** Çocuğun yetiştirilmesinden en çok sorumlu kişiler ebeveynlerdir. Çocuğun ebeveyni yoksa bu sorumluluk başka bir yetişkine geçer ve bu kişiye **vasi** denir. Ebeveynler ve vasiler her zaman çocuk için en iyisini düşünmelidir. Hükümetler onlara yardımcı olmalıdır. Çocuğun her iki ebeveyni de varsa çocuğun yetiştirilmesinden her ikisi de sorumlu olmalıdır.

19. **Şiddetten Korunma:** Hükümetler; çocukları şiddetten, istismardan ve onlara bakan herkes tarafından ihmal edilmekten korumalıdır.

20. **Ailesiz Çocuklar:** Kendi ailesi tarafından bakılamayan her çocuk; dinine, kültürüne, diline ve hayatının diğer yönlerine saygı duyan kişiler tarafından düzgün bir şekilde bakılma hakkına sahiptir.

21. **Evlat Edinilen Çocuklar:** Çocuklar evlat edinildiğinde en önemli ölçüt onlar için en iyisinin yapılmasıdır. Eğer bir çocuk kendi ülkesinde (örneğin başka bir aileyle yaşayarak) düzgün bir şekilde bakılamıyorsa bu durumda başka bir ülkede de evlat edinilebilir.

22. **Mülteci çocuklar:** Kendi ülkelerinden (orada kalmaları güvenli olmadığı için) mülteci olarak başka bir ülkeye göç eden çocuklar, yardım ve koruma almalı ve o ülkede doğan

çocuklarla aynı haklara sahip olmalıdır.

23. **Özel Gereksinimli Çocuklar:** Özel gereksinimli her çocuk toplumda mümkün olan en iyi yaşamı sürmelidir. Hükümetler, özel gereksinimli çocukların bağımsız olmaları ve topluma aktif olarak katılmaları için önündeki tüm engelleri kaldırmalıdır.

24. **Sağlık, Su, Gıda, Çevre:** Çocuklar; mümkün olan en iyi sağlık hizmetine, temiz içme suyuna, sağlıklı gıdaya, temiz ve güvenli bir yaşam ortamına sahip olma hakkına sahiptir. Tüm yetişkinler ve çocuklar, güvende olmanın ve sağlıklı kalmanın yollarını bilmelidir.

25. **Çocuğun Yerleştirildiği Yerin Gözden Geçirilmesi:** Bakım, koruma veya sağlık nedenleriyle evinden uzakta bir yere yerleştirilen her çocuğun durumu düzenli olarak kontrol edilmelidir. Her şeyin yolunda gidip gitmediğinin ve buranın çocuk için hâlâ en uygun yer olup olmadığının değerlendirilmesi gerekir.

26. **Sosyal ve Ekonomik Yardım:** Hükümetler, ihtiyaç sahibi ailelerden gelen çocuklara yardım etmek için maddi destek veya başka sosyal yardımlar sağlamalıdır.

27. **Yiyecek, Giyecek, Güvenli Bir Ev:** Çocukların en iyi şekilde gelişebilmeleri için yiyecek, giyecek ve güvenli bir yaşam alanına sahip olma hakları vardır. Hükümet, bu ihtiyaçları karşılayamayan ailelere ve çocuklara yardım etmelidir.

28. **Eğitime Erişim:** Her çocuğun eğitim hakkı vardır. İlköğretim ücretsiz olmalıdır. Ortaöğretim ve yükseköğretim her çocuğun erişimine açık olmalıdır. Çocuklar mümkün olan en yüksek seviyeye kadar okula gitmeye teşvik edilmelidir. Okullardaki disiplin kuralları, çocuk haklarına saygı duymalı ve asla şiddet içermemelidir.

29. **Eğitimin Amaçları:** Çocukların eğitimi; kişiliklerini, yeteneklerini ve becerilerini tam olarak geliştirmelerine yardımcı olmalıdır. Kendi haklarını anlamayı ve başkalarının haklarına, kültürlerine ve farklılıklarına saygı duymayı öğretmelidir. Barış içinde yaşamalarına ve çevreyi korumalarına yardımcı olmalıdır.

30. **Azınlık Kültürü, Dili ve Dini:** Çocuklar, yaşadıkları ülkedeki insanların çoğunluğu tarafından paylaşılmasa bile kendi kültürlerini, dinlerini yaşama ve dillerini kullanma hakkına sahiptir.

31. **Dinlenme, Oyun, Kültür, Sanat:** Her çocuğun dinlenme, rahatlama, oyun oynama, kültürel ve yaratıcı etkinliklere katılma hakkı vardır.

32. **Zararlı İşlerden Korunma:** Çocuklar; eğitimleri, sağlıkları veya gelişimleri için tehlikeli veya zararlı işlerde çalıştırılmaktan korunma hakkına sahiptir. Çocuklar çalışıyorsa güvende olma ve adil ücret alma hakkına sahiptirler.

33. **Zararlı İlaçlardan Korunma:** Hükümetler; çocukları zararlı ilaçlar kullanmaktan, üretmekten, taşımaktan veya satmaktan korumalıdır.

34. **Cinsel İstismardan Korunma:** Hükümet, çocukları cinsel istismardan korumalıdır.

35. **Satış ve Kaçakçılığın Önlenmesi:** Hükümetler; çocukların kaçırılmamasını, satılmamasını veya istismar edilmek üzere başka ülkelere veya yerlere götürülmemesini sağlamalıdır.

36. **Sömürüden Korunma:** Çocuklar, bu sözleşmede açıkça belirtilmemiş olsa bile diğer tüm istismar türlerinden (yararlanılmaktan) korunma hakkına sahiptir.

37. **Gözaltındaki Çocuklar:** Kanunları çiğnemekle suçlanan çocuklar öldürülmemeli, işkence görmemeli, acımasızca muamele görmemeli, ömür boyu hapse atılmamalı veya yetişkinlerle birlikte hapse konulmamalıdır. Hapis cezası her zaman son çare olmalı ve yalnızca mümkün olan en kısa süre için uygulanmalıdır. Hapisteki çocuklara hukuki yardım sağlanmalı ve çocukların aileleriyle iletişim kurabilmeleri mümkün olmalıdır.

38. **Savaşta Korunma:** Çocukların savaş sırasında korunma hakkı vardır. 15 yaşından küçük hiçbir çocuk orduya veya savaşa katılamaz.

39. **İyileşme ve Yeniden Entegrasyon:** Çocuklar; zarar görmüş, ihmal edilmiş, kötü muameleye maruz kalmış veya savaştan etkilenmişlerse sağlıklarına ve onurlarına kavuşabilmeleri için yardım alma hakkına sahiptirler.

40. **Kanunu Çiğneyen Çocuklar:** Yasayı çiğnemekle suçlanan çocukların yasal yardım ve adil muamele görme hakkı vardır. Bu çocukların toplumlarının iyi birer üyesi olmalarına yardımcı olacak birçok çözüm olmalıdır. Hapishane son çare olmalıdır.

41. **Çocuklar İçin En İyi Yasa Geçerlidir:** Bir ülkenin yasaları çocuk haklarını bu sözleşmeden daha iyi koruyorsa bu durumda o yasalar kullanılmalıdır.

42. **Herkes Çocuk Haklarını Bilmelidir:** Hükümetler; çocuk hakları konusunda herkesin bilgi sahibi olması için çocuklara ve yetişkinlere bu sözleşmeyi aktif olarak anlatmalıdır.

43 ila 54. Maddeler (Sözleşmenin İşleyişi): Bu maddeler; hükümetlerin, Birleşmiş Milletlerin (Çocuk Hakları Komitesi ve UNICEF dahil) ve diğer kuruluşların tüm çocukların bütün haklarından yararlanmasını sağlamak için nasıl çalıştığını açıklamaktadır.

3.1. SIRA SİZDE

Temel çocuk haklarının kaybedilmesi durumunda toplum, aile ve çocuk açısından yaşanabilecek sorunları aşağıda belirtilen ilgili alanlara yazınız.

1. Aile:

2. Çocuk:

3. Toplum:

4. Aile ve çocuk:

5. Çocuk ve toplum:

6. Toplum ve aile:

7. Aile, çocuk ve toplum:

BİLGİ KUTUSU

23 NİSAN ULUSAL EGEMENLİK VE ÇOCUK BAYRAMI

23 Nisan 1920 tarihinde TBMM'nin açılışı, 1921'de Yeni Türk Devletinin ilk milli bayramı olarak kabul edilmiştir. 23 Nisan 1922'de Ankara'da yapılan ilk kutlamalardan itibaren çocukların ön plana çıkmasıyla birlikte TBMM Başkanı Gazi Mustafa Kemal'in de desteğini alan Himaye-i Etfal Cemiyeti (Çocuk Esirgeme Cemiyeti) milli bayramda çocuklar için yardım toplamaya başlamıştır. 23 Nisan; "Milli Egemenlik", "Çocuk Günü", "Çocuk Bayramı" olarak kutlansa da ilk kapsamlı Çocuk bayramı kutlamalarına 23 Nisan 1927 yılında başlanmıştır. "Çocuk Bayramı" Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve hükümetin aldığı karar ile 1929 yılında "Çocuk Haftası" ismiyle yedi güne çıkarılarak çocukların bayramı haline getirilmiştir. Dünyada çocuklara hediye edilen ilk ve tek bayram olarak ülkemizde coşkuyla kutlanmaktadır. 1981 yılında da bayramlar ve tatil günlerine dair kanun değişikliği ile resmi adı "23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı" olarak kabul edilmiştir. 1979 yılının Birleşmiş Milletler tarafından "Uluslararası Çocuk Yılı" ilan edilmesiyle devlet kanalı olan Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun (TRT) "Uluslararası 23 Nisan Çocuk Şenliği'ni" başlatmasıyla bayram uluslararası düzeye taşınmıştır. 23-30 Nisan Çocuk Haftası kapsamında dünyanın pek çok ülkesinden gelen çocuklar, gönüllü çocuklu Türk aileler tarafından evlerinde ağırlanırlar. 1979'dan 2000'e kadar sadece Ankara'da düzenlenen TRT Çocuk Şenliği daha sonraki yıllarda İstanbul, Bursa, Kuşadası, Antalya, İzmir, Konya gibi Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde kutlanmaya devam etmektedir. Şenliğe katılan çocuklar, ülkelerinin danslarını ve müziklerini şenlikte sergileyerek dünya çocukları ile bir araya gelmekte ve kültürel bağlar kurmaktadır.

OKU-YORUM

TARİH İÇİNDE ÇOCUKLUK KAVRAMI

Çocukluk kavramı, yüzyıllar boyunca değişim göstermiştir. Eski toplumlarda insanlar, çocukluğu yaşamın farklı bir dönemi olarak görmemişlerdir. Sümerler Antik Çağ'da yazılı tarihin başlangıcı kabul edilmektedir. Sümer uygarlığına ait tabletler incelendiğinde; çocukların ölümden sonraki hayatta ebeveynlerini güvence altına alması gibi bir işlevleri ile evlat edinilmesine dair belgelere rastlanmaktadır. Gılgamış, Enkidu ve Ölüler Dünyası şiirlerinde çocuk kelimesi geçmektedir. Ayrıca Hammurabi Kanunları'nda çocuklar ve aile yaşamı ile ilgili birçok madde bulunmaktadır. Kanunlarda baba, aile biriminin yüce başkanı olarak kabul edilmekteydi.

Fransız nüfus bilimci ve sosyal tarihçi Aries "Eski Devirlerde Çocuk ve Aile Yaşantısı" adlı kitabında, Orta Çağ Batı toplumlarında modern anlamda bir "çocukluk" kavramının bulunmadığını ileri sürmektedir. Aries'e göre çocukluk kavramı, "bağımlılık" terimi ile eşanlamlıdır. Bu nedenle de çocukluk, onun bu bağımlılıktan kurtulmasıyla yaklaşık 5-7 yaşlarında sona ermektedir. Başka bir anlatımla çocuk; anasının ya da babasının sürekli gözetimi olmaksızın yaşayabilecek hâle gelir gelmez yetişkin toplumuna katılmaktadır. Hatta bebekler kundaktan çıkar çıkmaz, kendi sınıfındaki kadın ve erkekler gibi giydirilirdi. 17. yy'ın başlarından itibaren çocuklar kendilerine özgü giysilere, oyuncaklara, oyunlara, öykülere, müziğe ve resimlere sahip olmaya başladılar. Böylece onlar yetişkin etkinliklerinden uzak tutuldular ve yetişkinlerle çocukların dünyası birbirinden ayrıldı. Bütün bunlar yüksek sınıfa mensup varlıklı ailelerde görülmekteydi. Yoksul sınıf çocuklarında giysi, oyun, çalışma ve yetişkinlerin dünyasını paylaşma bakımından eski yaşam biçimi sürmekteydi. Aries, çocukluk kavramının olmamasının çocukların ihmal edildiği ya da sevilmediği anlamına gelmediğini belirtmekte ve "çocukluk kavramı, daha çok çocukların kendine has özelliklerinin bulunduğu, bu özelliklerin onu yetişkinden ayırdığı yolundaki bilinç ile ilgilidir ve bu bilinçte Orta Çağ toplumlarında eksik olan kısımdır." der.

Rönesans'la başlayan değişim süreci, 19. yy gelindiğinde çocukların yetişkinlerden farklı bir sınıf olduğu anlayışı tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Bu dönemde eğitimciler, filozoflar, bilim insanları çocuk eğitimi konusunda yeni görüşlerle gittikçe gelişen bir çocukluk anlayışı ortaya çıkmıştır. 20. yy'a ise toplumun geleceğini çocukların belirlediği düşünülerek **Çocuk Yüzyılı** ismi verilmiştir.

Türk toplumuna bakıldığında ilk yazılı kaynak sayılan Orhun Kitabeleri'nde yer alan törelerde çocuk kelimesine rastlanılmaktadır. Çocuk, aile hukuku açısından soyun devamı için gereklidir. Dede Korkut Hikâyeleri'nde ise Türk toplumunda çocuğun yeri, yetiştirilmesine verilen önem ve birey olarak değeri ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Göçebe Orta Asya kültüründe çocuğun; at üzerinde de olsa, sevgi, ilgi ve güvenlik içerisinde yetiştirildiği bilgileri yer almaktadır. Yerleşik hayata geçildiğinde ise çocuk ninnileri, çocukların sevgi ve ilgi ile büyütüldüklerini göstermektedir. Hun, Göktürk ve Uygurlar gibi Türk devletlerinde çocuğun korunmasına, eğitilmesine yönelik farklı uygulamalar olmakla birlikte temel olarak çocuk sevgisinin önemli olduğu görülmektedir. İslamiyet'in kabulüyle birlikte Türk devletleri; çocukların korunması, bakımı ve eğitimi gibi konularda çocuklara özel olarak değer veren İslamı örnek almışlardır.

10. yy'da Farabi, çocuklardaki bireysel farklılıklara, bilişsel eğitimin önemine ve çocuk gelişiminde dengenin gözetilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. İbni Sina, çocukta ruh ve beden sağlığı üzerinde durmuş, çocukların ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda yaklaşılarak sevgilerinin kazanılması gerektiğini vurgulamıştır. Gazali'nin ise çocukta davranış eğitimi ile oyunun, çocuğun dinç ve zinde kalmasının yanında hafızasının yenilemesindeki önemi üzerinde durduğu görülmektedir.

Tanzimat Dönemi'nde çocuk hakları kavramının bazı aydınlar tarafından (henüz insan hakları kavramının olmadığı bu dönemde) ifade edildiğine rastlanmaktadır. 19. yy başlarında Mithat Paşa, "Çocuk Islahevlerine" ait bir kanun düzenlemiş ve bu kanun tüm Osmanlı'da uygulanmak üzere yayımlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti de kurulur kurulmaz TBMM'nin açılışını çocuklara bayram olarak hediye etmiş, ardından Çocuk Esirgeme Cemiyetini kurması ile çocuğa verilen önemi ve değeri dünyaya örnek olacak şekilde ortaya koymuştur.

Yukarıdaki metni okuyunuz ve soruları sınıfta tartışarak cevaplandırınız.

1. Okuduğunuz metinde yer alan "çocukluk" kavramı hakkında neler düşünüyorsunuz? Sınıfta arkadaşlarınızla tartışarak cevaplayınız.

2. Metinde bahsedilen dönemlerde (İlk Çağ, Orta Çağ, Göçebe Orta Asya, Türk devletleri, Osmanlı imraparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti) yaşayan çocuklar, sizce hangi durumlarla karşılaşmış olabilirler? Dönemleri ve çocukların olası yaşadıkları durumları ayrı ayrı belirterek sınıfta arkadaşlarınız ile tartışınız.

3. Çocuklar için en iyi dönem sizce hangisidir?

4. Bu dönemlerin hangisinde çocuk olarak yaşamak isterdiniz? Nedenleriyle açıklayınız.

3.1.3. Çocuk Haklarının İhlali Durumunda Ortaya Çıkabilecek Sonuçlar

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre, çocukların yaşamlarını en iyi şekilde devam ettirebilmesi için temel hakları vardır (Görsel 3.6). Sözleşmede, bütün çocukların aynı haklara sahip olduğu ve yine bütün hakların birbirine bağlı, eşit derecede önemli olduğu vurgulanır. Yaşamlarını devam ettirebilmek için temel hak ve ilkelerinden yararlanamayan çocuklar "hak ihlaline uğrayan çocuklar" olarak tanımlanmaktadır. UNICEF, her yıl Çocuk Hakları Uluslararası Ağı'ndan (CRIN) gelen verileri derleyerek yıllık çocuk raporunu Birleşmiş Milletler'e sunmaktadır. Dünyadaki savaşlar nedeniyle 2025 yılı "tarihin en karanlık yılı" olarak açıklanmıştır. UNICEF'in 2024-2025 yılı raporları ışığında çocukların uğradığı karşılama-sağlama, koruma ve katılım temel haklarının ihlal sonuçları ve yaklaşık verileri şu şekildedir:

Görsel 3.6: *Mutlu Çocuklar*

1. **Karşılama ve Sağlama:** Çocukların en temel haklarından biri yaşama hakkıdır. 2024-2025 yılı raporlarına göre her 5 çocuktan biri çatışma alanlarında bulunmakta ve dünya genelinde bu sayı 473 milyon çocuğa denk gelmektedir. Bu sayı giderek daha da artmaktadır. Dünyada çatışma olan bölgelerde çocuklar yaralanmakta, okula gidememekte, aşılarını olamamakta, aşırı derecede yetersiz beslenmekte, temiz suya ulaşamamakta, güvenli kalacak yerleri bulunmamakta, anne babalarını ve kendi hayatlarını kaybetmektedirler. Bu çocuklar, sadece güvenliklerini ve temel hizmetlere erişimlerini değil aynı zamanda oynama, öğrenme ve sadece çocuk olma şanslarını da kaybetmektedirler. Bu travmatik durum, çocukların ruh sağlıklarını ve ileriki yıllardaki yaşamlarını da en derinden ve olumsuz şekilde etkilemektedir. Dünyadaki tüm insani ihtiyaçların yaklaşık %80'i çatışmalar nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Çatışmalar bu bölgelere gıda, sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçların gönderilmesini de güçleştirmektedir. Çatışmalardan etkilenen ülkelerde okulların tahrip edilmesi, yıkılması, yok edilmesi ya da başka amaçla kullanılması sebebiyle 52 milyondan fazla çocuğun okula gidemediği tahmin edilmektedir.

   2023'ün sonu itibariyle 47,2 milyon çocuk çatışma ve şiddet nedeniyle yerinden edilerek mülteci konumuna düşmüştür. Çocuklar; dünya nüfusunun %30'unu, mülteci nüfusunun yaklaşık %40'ını ve ülke içinde yerinden edilmiş bireylerin de %49'unu oluşturmaktadır. Pek çok mülteci çocuk denizde, karada kaçak sınır geçişleri sırasında hayatlarını kaybetmektedir. Dünya genelinde düşük ve orta gelirli 130'dan fazla ülkeden elde edilen veriler; eğitim, sağlık, barınma, beslenme, hijyenik koşullar ve su olmak üzere altı alandaki yoksunlukları göz önüne sermektedir. Buna göre, 118 milyon çocuğun üç veya daha fazla, 17 milyon çocuğun ise dört veya daha fazla alanda ciddi yoksunluk yaşadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Düşük gelirli ülkelerde çocukların %65'i, alt-orta gelirli ülkelerde %26'sı, üst-orta gelirli ülkelerde ise %11'inin tuvalet alt yapısına erişemediği görülmektedir. Diğer yandan 37 yüksek gelirli ülkeye ilişkin verilere bakıldığında yaklaşık 50 milyon çocuğun (çocuk nüfusunun %23'ü) hane geliri ülke ortalamasının oldukça altında olduğu ve bu nedenle günlük yaşama tam katılımı sınırlayarak maddi yoksulluk içinde yaşadıkları saptanmıştır. Çatışma bölgeleri ve mülteci çocuklar da dahil olmak üzere dünyada 400 milyondan fazla çocuğun "çok boyutlu yoksulluk" içinde yaşadığı; sağlık, eğitim, beslenme, barınma, su ve hijyenik koşullar gibi temel ihtiyaçların en az ikisinden mahrum kaldığı tespit edilmiştir (Görsel 3.7).

Görsel 3.7: *Savaş ortamında yaşayan çocuklar*

BİLGİ KUTUSU

7 Ekim 2023'te başlayan İsrail'in saldırıları nedeniyle Filistin'de binlerce bebek ve çocuk hayatını kaybetti. Çocukların en temel hakkı olan yaşama hakkı ellerinden alındı. Ailelerini, arkadaşlarını, evlerini kaybeden çocuklar, eğitim haklarından da mahrum kaldı. Saldırılardan hemen önce Gazze'de 625 binden fazla öğrenci ve 22 bin 500'den fazla öğretmen bulunuyordu. UNICEF; İsrail'in, Filistin'e yardım girişlerini engelleyerek çocukları aç ve susuz bıraktığına, hayatta kalan Filistinli çocukların, saldırılar nedeniyle çocukluklarını kaybettiğine, günlerini okuyarak ve oynayarak değil, günde ortalama 8 saat su ve yiyecek arayarak geçirdiğine ve yetersiz beslenen yaklaşık 3 bin çocuğun ailelerinin gözleri önünde ölüm riskiyle karşı karşıya kaldığına dikkat çekmektedir.

Filistinli çocukların haklarını savunan önde gelen sivil toplum kuruluşlarından Defense for Children International – Palestine (DCIP Uluslararasi Çocuk Haklari Savunma Örgütü-Filistin), 35 yıllık faaliyetinin ardından kapandığını duyurdu. Kapanma kararına ilişkin yapılan resmi açıklamada, Filistinli çocukların soykırım ve askeri işgal koşulları altında yaşadığına, mevcut şartlar altında çalışmalarını sürdürmenin imkansız hale geldiğini ifade etti.

2. **Koruma Hakkı:** Çocuk işçiliği en genel anlamıyla özellikle 0-15 yaş aralığındaki çocukların çocukluklarını yaşamalarını engelleyen, potansiyellerinden, saygınlıklarından, eğitimlerinden alıkoyan aynı zamanda fiziksel, bilişsel ve ruhsal gelişimleri açısından zararlı olabilecek işler olarak tanımlanabilir (Görsel 3.8). Çocukları çalışmaya zorlayan nedenler arasında yoksulluk, işsizlik, hızlı nüfus artışı, göç vb. gelmektedir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesiyle çocuk işçiliği yasaklanmıştır. Ayrıca Uluslararası Çalışma Örgütünün (İLO) 182 sayılı "En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi" de çocuk işçiliğiyle mücadelede alınmış önemli kararlardandır. ILO'ya göre çocukların yaptıkları işlerin tamamı, ortadan kaldırılmak istenen çocuk işçiliği kategorisine girmemektedir. Çocukların sağlıklarına ve kişisel gelişimlerine zarar vermeyecek ve eğitimlerini aksatmayacak işlerde çalışmaları genellikle olumlu karşılanmaktadır. Çocuğun evde anne-babasına yardım etmesi, aile işletmesinde belli sorumluluklar üstlenmesi, eğitimini sekteye uğratmayacak şekilde okul saatleri dışında ve tatillerde cep harçlığı kazanabileceği kimi işleri yapması çocuk işçiliği kapsamında değil "çalışan çocuk" kavramı kapsamında değerlendirilmektedir. Çocuğun gelişimine uygun, korunup gözetildiği işlerde çalışarak başarma, sorumluluk alma ve takdir görme gibi duyguları yaşamasını öngören bu kavram; bireysel gelişimine ve aileye katkı sağlayan, çocuğa beceri ile deneyim kazandıran ve onu üretken bir yetişkin olarak toplumsal hayata hazırlayan faaliyetleri kapsar.

Görsel 3.8: *İşçi çocuklar*

İLO'nun 2025 yılı raporlarına göre, 2024 yılında dünyada 138 milyon çocuk işçi olduğu ve bu çocukların 54 milyonunun oldukça riskli sayılabilecek işlerde çalıştığı saptanmıştır. Bu verilere göre dünyada her 13 çocuktan biri çocuk işçi olarak çalıştırılmaktadır. Çocuk işçiliğinin en yoğun olduğu bölgeler Afrika ve Asya-Pasifik ülkeleridir. Yüksek gelirli ülkelerde ise 2 milyon çocuk işçi bulunmaktadır. Çocuk işçiliği mağdurlarının %48'ini 5-11 yaş aralığındaki, %28'ini 12-14 yaş aralığındaki ve %24'ünü 15-17 yaş aralığındaki çocuklar oluşturmaktadır. Çocuk işçilerin en yoğun görüldüğü sektör %71 ile tarım sektörü iken madenlerde çalıştırılan çocuk işçilerin oranı ise %12'yi bulmaktadır. Çocuk işçilerin %38'i kız, %62'si ise erkektir. Bu rakamlara son yıllarda sosyal medyada aileleri tarafından maddi kazanç sağlamak amaçlı kullanılan çocuklar da dahil edilmiştir. Bu çocuklar yeni bir terim olan **kidfluence** [kidfluıns (çocuk içerik üreticisi)] olarak adlandırılmaktadır. Bu grupta çalışan çocuklar, özel hayatın gizliliği hakkı ihlal edilerek her türlü şiddet ve istismara açık hale getirilmektedirler. Çocuk haklarına yönelik bir diğer ihmal ise savaş ve çatışma bölgelerinde asker olarak kullanılan çocuklardır. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne ek olarak 2002 yılında çıkarılan Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokole rağmen hâlâ çocuklar savaşlara dâhil edilmekte ve hak ihlaline uğramaktadırlar.

Hak ihlaline uğrayan bir diğer çocuk grubu, özel gereksinimli çocuklardır. Çeşitli özel gereksinimleri olan bu çocuklar, temel insan haklarına erişmede, kamusal yaşama aktif katılmada birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Türkiye'de Ulusal Engelli Veri Sistemine kayıtlı çocuk sayısı yaklaşık 260 bindir. Kız çocukları da yaşadıkları bölgeler nedeniyle çocuk yaşta evlendirilerek hak ihlaline uğrayan bir başka gruptur. Çocukluklarını yaşamaları, eğitim hayatlarına devam etmeleri engellenmekte ve çocuk yaşta anne olmaları sebebiyle de sağlık sorunları yaşamaktadırlar. Türkiye'de son yıllarda azalma gösterse de 18 yaşın altında evlendirilen kız çocuklarının oranı %24,2'dir. Hakları ihlal edilen çocuk gruplarını korumak ve bu çocukların zarar görmelerini engellemek için son yıllarda okullar, aileler ve toplum; çıkarılan yasalar, yapılan eğitimler ve farkındalık çalışmalarıyla kapsamlı etkinlikler yürütmektedir.

BİLGİ KUTUSU

Çocuk İşçiliğinin Yeni Yüzü: Kidfluence" çalışmasının sonuçlarına göre; sosyal medya uygulamasında 1 Eylül-20 Ekim 2023 tarihleri arasında #kidfluence etiketiyle paylaşılan fotoğraflar incelenmiş ve 1. Çocukların günlük rutininden doğal anlar 2. Bir ürünün yüzü olan çocuklar 3. Yetişkin gibi giydirilmiş kız çocukları olmak üzere üç tema ortaya çıkmıştır. Bu çocukların, aileleri tarafından bebekliklerinden itibaren izin ve bilgilendirme olmaksızın içerikler için yoğun emek vererek çalıştırıldıklarını; mahremiyet kaybı, finansal sömürü, ihmal ve istismar riskleriyle karşı karşıya olduklarını ortaya konmuştur. Avrupa Çevrim içi Çocuklar Projesi (EU Kids Online, 2010) bulguları Türkiye'de çocukların %49'unun sosyal paylaşım sitelerinde hesabının bulunduğunu ve üçte birinin 13 yaş altında olduğunu, internetle ilk tanışma yaşının 2'ye düştüğünü ve internet kullanım oranlarının %31,9'dan %84,6'ya yükseldiğini göstermektedir. Sosyal medya paylaşımları çocuklar için oyun olmaktan çıkmış, çocukluğun yaşanmasını önleyen bir işe dönüşmüştür. Çalışmada geçen gönderilerin hesapları geriye doğru incelendiğinde çocukların fotoğraflarının bebeklik dönemlerinde 5 yaşa kadar daha sık paylaşıldığı, çocuğun yaşı büyüdükçe kız çocuklarında paylaşımın artarken erkek çocuklarında azaldığı görülmüştür. Araştırmalar 13 yaşından küçük çocukların yer aldığı paylaşımların yetişkinlerinkine göre üç kat daha fazla izlendiğini göstermektedir.

3. **Katılım Hakkı:** Çocukların ailede, okulda ve diğer kurumlarda düşünce, görüş ve deneyimlerini açıkça ifade edebilmesi; öz güvenlerinin, yeteneklerinin, becerilerinin, sosyal duygusal gelişimlerinin, kendine ve başkalarına olan saygılarının gelişimine yardımcı olduğunu göstermektedir. Bu durum hukuk kurallarıyla da desteklenmektedir. Dünya geneline bakıldığında çocukların ve gençlerin %70'inden fazlasının iklim değişikliği, eğitim reformları, kendi hayatlarında karar alımına katılma, mahkemelerde görüş bildirme gibi kendilerini doğrudan ilgilendiren durumlarda katılım hakkına ulaşamadıkları görülmektedir. Katılım haklarının ihlali "Görünmezlik ve Sessizleştirme Krizi" olarak tanımlamaktadır.

   UNICEF'in son raporlarında dinlenme, oyun oynama, kültürel etkinliklere serbestçe katılma haklarından mahrum kalan çocukların büyük çoğunluğunun çatışma bölgelerinde yaşayan, mülteci ve yoksulluk çeken çocuklardan oluştuğu belirtilmiştir. En yoksul hanelerdeki 5 yaş altı çocukların yaklaşık %60'ı ile %75'i evlerinde iki veya daha fazla "Oyun ve Erken Öğrenme Materyallerine (satın alınmış veya ev yapımı oyuncak)" sahip olmadığı bu oranın Afrika ve bazı Güney Asya bölgelerinde %10'un altına düştüğü saptanmıştır. 2025 yılı raporunda ilk kez, düşük gelirli bölgelerdeki çocukların hem fiziksel oyuncaklara hem de dijital öğrenme araçlarına erişemediği çifte yoksunluk kavramı vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra dünya genelinde pek çok çocuğun erişemediği güvenli oyun alanlarından mahrum olması en temel sorunlardan biri olarak öne çıkmaktadır. 2025 yılı raporu bir kez daha dünyadaki çocukların aynı ya da eşit haklara sahip olamadıklarını ortaya koymuştur (Görsel 3.9).

Görsel 3.9: *Çeşitli oyuncaklara sahip çocuk*

ARAŞTIRINIZ

Çocukların katılım, karşılama ve sağlama haklarının ihlalinde "Görünmezlik ve Sessizleştirme, Çifte Yoksunluk, Çok Boyutlu Yoksulluk" kavramlarının neden yer aldığını ve çocuklar üzerindeki etkilerini araştırınız. Araştırmalarınızın sonuçlarını arkadaşlarınızla paylaşınız.

3.2. SIRA SİZDE

Bir UNICEF iyi niyet elçisi olduğunuzu hayal ediniz. Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda yapacağınız konuşmada, temel çocuk hakları ihlallerini durdurmaya yönelik somut adımlarınızı ve çözüm önerilerinizi içeren kısa bir konuşma metni yazınız.

Saygıdeğer Genel Kurul Üyeleri,

Dünyadaki tüm çocukların haklarını güvence altına almak ve 2025 yılı gibi karanlık yılları bir daha yaşamamak adına şu adımların atılması zorunludur:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.1.4. Çocuk Haklarına Uygun Çocuk Dostu Ortamlar

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin "çocuğun üstün yararı", "yaşama, gelişme, katılım ve sağlama hakkı", 27. ve 31. maddeleri gereğince çocuk dostu ortamlar oluşturulması bir yükümlülüktür. Devlet kurumları, akademik kurumlar, belediyeler, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, çocukların ihtiyacını karşılayacak, yaşam kalitesini arttıracak, boş zamanını değerlendirecek, kültür ve sanat hayatına katılımını sağlayacak eğlenceli, güvenli, çocuk dostu şehirler, sokaklar, okullar, parklar gibi pek çok projeyi hayata geçirmektedir (Görsel 3.10a,b).

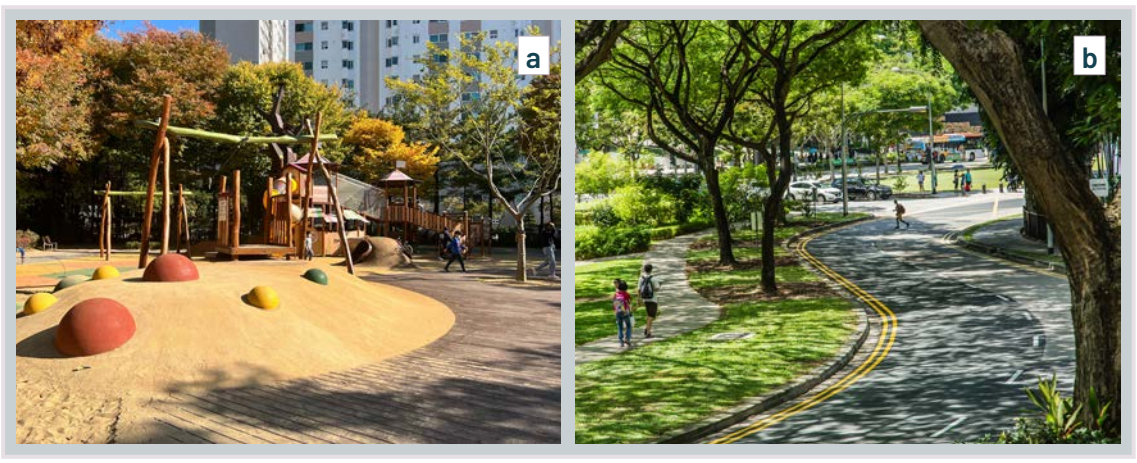

Görsel 3.10: *Çocuk dostu ortamlar*

Çocuk Dostu Şehirler, Sokaklar: Dünyada şehirleşmenin artması ve çocukların büyük bir çoğunluğunun şehirlerde yaşamak zorunda kalmasıyla "çocuk dostu şehir" projeleri ilk kez 1970 yılında Kevin Lynch (kevın linç) tarafından "Şehirlerde Büyümek" isimli programla başlatılmış fakat bu konuda pek fazla bir girişimde bulunulmamıştır. 1990'lı yılların başından itibaren konu tekrar gündeme getirilmiştir. Çocuk Dostu Şehirler Girişimi(CFCI), şehirleri çocuklar için daha yaşanabilir çocuk dostu ortamlar hâline getirmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu kapsamda İstanbul'da düzenlenen 2.BM İnsan Yerleşimleri Konferansı'nda (Habitat II) kabul edilen kararı hayata geçirmek için 1996 yılında UNICEF ve UN-Habitat tarafından belediye yönetimleri desteklenerek başlatılmıştır.

Childstreet, Woonerf ya da Home Zone (çayld sitrit, vonerf, hom zon) adı verilen çocuk dostu sokaklar yurt dışında pek çok ülkede tasarlanarak hayata geçirilmiştir. Bu sokaklar, yayaların ve çocukların kullanımına öncelik verilen, güvenle vakit geçirebilecek; çoğunlukla bisiklet trafiğine açık, estetik, sosyal etkileşimi arttıran, oyun alanları bulunan, kaldırımsız, özel gereksinimli bireylerin ihtiyaçlarını gözeten, yeşil alanlar da dahil edilerek planlanan sokaklardır.

2014 yılında İkea Türkiye ve UNICEF Türkiye Milli Komitesi'nin ortaklaşa finanse ettiği "Çocuk Dostu Şehirler Girişimi" projesi, Lüleburgaz-Kırklareli, Mamak-Ankara, Manisa, Bornova-İzmir, Mersin, Giresun, Bitlis, İspir-Erzurum, Eyyubiye-Şanlıurfa ve Yüreğir-Adana belediyeleriyle hayata geçirilmiştir. Bu girişimde amaç, çocuk dostu fiziki ortamlar planlamanın yanı sıra çocukların yaşadıkları yerde söz sahibi olmasını sağlayacak, çocuk haklarını saygılı ve uygulayan anlayışı hayata geçirebilmektir. Bu girişim projesi kapsamında belediyeler; trafiğe kapalı, çocuk dostu oyun sokağı, bebek ve çocuk kütüphaneleri, su parkları, özel gereksinimli çocuklar için oyun alanları, bisiklet yolları, bilim sanat merkezleri oluşturarak çocuk dostu şehir olma yolunda çalışmalarına devam etmektedirler (Görsel 3.11a,b,c).

Görsel 3.11: *Şehir içindeki çocuklar için yapılan düzenlemeler*

Çocuk Dostu Oyun Alanları: Hızla ve plansız gelişen şehirler, çocukların güvenle oyun oynayacağı alanlarını da yok etmiştir. Çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak, birlikte oyun oynayabilecekleri güvenli, eğlenceli alanları oluşturmak devletlerin, yerel idarelerin görev ve sorumlulukları arasındadır. Plastik salıncak ve kaydıraklardan oluşan klasik oyun parkları yerini doğal malzemelerin kullanıldığı, çocukların sadece fiziksel gelişiminin değil tüm gelişim alanlarının desteklendiği, doğa temasına daha fazla yer verilen oyun alanlarına bırakmıştır. Bu noktada çocukların yaş grupları, özel gereksinimleri ve fikirleri göz önünde bulundurularak peyzaj mimarları, çocuk gelişimciler ve mimarlar tarafından birlikte tasarlanan bu oyun alanları bir gelişim merkezi olarak hizmet vermektedir.

Ülkemizde çocuklar için özel olarak planlanmış "Erişilebilir Yaşam ve Oyun Parkı", "Engelsiz Park" ismiyle özel gereksinimli çocukların akranlarıyla bir araya gelerek özgürce oynayabilecekleri parklar, çocuk dostu doğal yaşam parkları, trafik eğitim parkları, çocukların fiziksel becerilerini, denge ve koordinasyonlarını geliştiren, tırmanma, ip üzerinde kayma ve denge parkurlarından oluşan macera parkları bulunmaktadır (Görsel 3.12a,b,c,d).

Görsel 3.12: *Çocuk oyun alanları*

Çocuk Dostu Okullar: Okul öncesi eğitimde Montessori, Regio Emilia, Waldorf, (montessori, reciyo emilya, valdorf) Orman okulları gibi farklı yaklaşımları içeren alternatif eğitim modelleri vardır. Bu okulların ortak noktası; çevreyi, doğayı, sanatı, dış mekanları, açık alanları, gerçek malzemeleri, aletleri, diğer canlıları eğitime dahil ederek çocukların kendi kendine öğrenmesini sağlamalarıdır. Özellikle Waldorf ve Orman okulları hava durumu fark etmeksizin dış mekanları ve doğayı eğitim ortamı olarak kullanmaktadır. Eğitim programlarında çocukların gerçek aletleri kullandığı; ateş yakma, bahçecilik, ağaca tırmanma, ahşap oymacılığı gibi etkinlikler yer almaktadır. Türkiye'de de alternatif eğitim yaklaşımları olan kooperatif anaokulları ve ilkokullar bulunmaktadır. Son yıllarda köy okullarında çalışan öğretmenler; sınıfları, bahçeleri klasik okul formundan çıkarmışlardır. Çocukların daha özgür, araştırmacı, doğayla iç içe olmalarını ve merak duygularını açığa çıkarıp eğlenerek öğrenebilecekleri alanlara dönüştürmüşlerdir. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığının "Hareketli Yaşam ve Sportif Faaliyetler" projesi kapsamında okul bahçelerine seksek, köşe kapmaca, tombik, yağ satarım bal satarım, körebe gibi geleneksel oyun alanları hazırlanarak çocukların ders aralarında fiziksel etkinlik yapmaları ve birlikte eğlenerek vakit geçirebilmeleri amaçlanmıştır (Görsel 3.13a,b).

Görsel 3.13: *Alternatif eğitim alan çocuklar*

Çocuk Dostu Kütüphane, Müze ve Bilim Merkezleri: Klasik kütüphanecilik anlayışında çocuklar için ayrılmış dar alanlar veya sınırlı raflar; günümüzde çocuğa verilen değerin ve çocukluk algısının değişmesiyle birlikte yerini çocukların ihtiyaçlarına göre geniş, ferah ve özel olarak tasarlanmış bebek, çocuk kütüphanelerine bırakmaktadır. Bebek ve çocuk kütüphaneleri; çocuklar ve aileleri için masal, hikâye okuma saatleri, sanat etkinlikleri, çocuk-yazar buluşmaları, geleneksel ya da interaktif oyunlar, oyun alanları gibi ücretsiz olanakların bulunduğu gelişim merkezlerine dönüştürülmüştür (Görsel 3.14).

Görsel 3.14: *Çocuk kütüphanesi*

Günümüzde müzeler de kütüphaneler gibi değişime uğrayarak çocukların aktif şekilde öğrenmede rol aldığı, kalıcı öğrenmenin gerçekleştiği, **yaparak ve yaşayarak öğrenme modeline** dayalı etkileşimli deneyim alanları sunan mekanlara dönüşmektedir. Yaşayan müzeler ise ziyaretçileri tarihin, kültürün ve olayların içine alan geleneksel hayatı uygulamalı olarak canlandıran interaktif yeni nesil müzelere örnek gösterilebilir. Keşfederek öğrenme yöntemini kullanan bilim merkezleri de atölye çalışmaları, deney merkezleri ve interaktif öğrenme araçlarını sıklıkla kullanarak bu grupta yer almaktadır. Çeşitli illerde bulunan tabiat tarihi müzeleri, akvaryum müzeleri, bilim merkezleri, uzay ve gök bilim merkezleri örnek olarak verilebilir (Görsel 3.15a,b,c).

Görsel 3.15: *Çocuklar için tasarlanan alanlar*

Çocuk Dostu Hastaneler: Türkiye'de 1899 yılında İstanbul'da açılan Hamidiye Etfal Hastanesi, ülkemizin ilk çocuk hastanesidir. 100 yıldan daha fazla süredir çocuk hastaneleri ya da hastanelerin içindeki pediatri bölümleri çocuklara hizmet vermektedir. Hastane, doktor, hemşire gibi kavramlar çocuklarda kaygı ve korku yaratması nedeniyle gitmek istemedikleri yerlere dönüşmüştür. Özellikle süreğen hastalıkları olan çocukların uzun süre yatarak tedavi görmeleri, hastaneler çocukların yaşamlarını travma haline getirmektedir. Bu süreçte tedavisi devam eden çocuklar eğitim haklarından mahrum kalmamak için hastane okullarında eğitimlerini sürdürmektedirler. Son yıllarda bu travmatik etkileri ortadan kaldırmak amacıyla "çocuk dostu hastane" yaklaşımı benimsenmektedir (Görsel 3.16). Çocuk dostu hastaneler; sıcak ve renkli tasarımların öne çıktığı, farklı yaş gruplarına uygun oyuncakların, oyun alanlarının ve mobilyaların bulunduğu sağlık kuruluşlarıdır. Ayrıca çocuklar için kullanılacak tarama, ölçme cihazları, hastane odaları ve ameliyathanelerin tasarımları da çocuk dostu olacak şekilde tasarlanmaktadır (Görsel 3.17a,b,c).

Görsel 3.16: *Çocuk dostu hastane*

Görsel 3.17: *Çocuklar için tasarlanan hastaneler*

3.3. SIRA SİZDE

Görsel 3.18: *Dört farklı ortam*

Sınıfta dört gruba ayrılarak grubunuza verilen görseli inceleyiniz. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. İncelediğiniz görselin "çocuk dostu" bir ortam olup olmadığını tartışınız.

.....

.....

2. "Çocuk dostu" ortam olup olmadığını hangi özelliklere göre belirlediniz? Açıklayınız.

.....

.....

3. Bu ortamı "çocuk dostu ortam" hâline getirmek için nasıl bir düzenleme yapmalısınız? Aşamalar halinde yazınız.

.....

.....

Çocuk Dostu Oteller: Çocukların ve ailelerin rahatça dinlenebilecekleri, eğlenceli etkinliklerin, çocuklara özel menülerin ve çocuk doktorlarının olduğu, farklı deneyim imkanları sunan tatil mekanları bulunmaktadır. Yaş gruplarına göre ayrılan çocuk kulüplerinde çeşitli sanat, müzik etkinlikleri, drama çalışmaları, oyunlar, danslar çocuklarla birlikte çocuk gelişimi konusunda yetkili kişiler tarafından uygulanmaktadır. Çocuk dostu olmaları için sadece çocuk etkinliklerinin olması yeterli değildir; çocuklara uygun mobilyaların, odaların, diğer donatıların ve çevre düzenlemelerinin de olması gerekmektedir. Çocukları için doğal ortam arayan ebeveynler artık tarlada çalışma, sebze-meyve toplama, çiftlik yaşantısı, küçükbaş, büyükbaş hayvan bakımı gibi gerçek yaşam deneyimleri sunan tatil mekanlarını tercih etmektedirler (Görsel 3.19a,b,c,d).

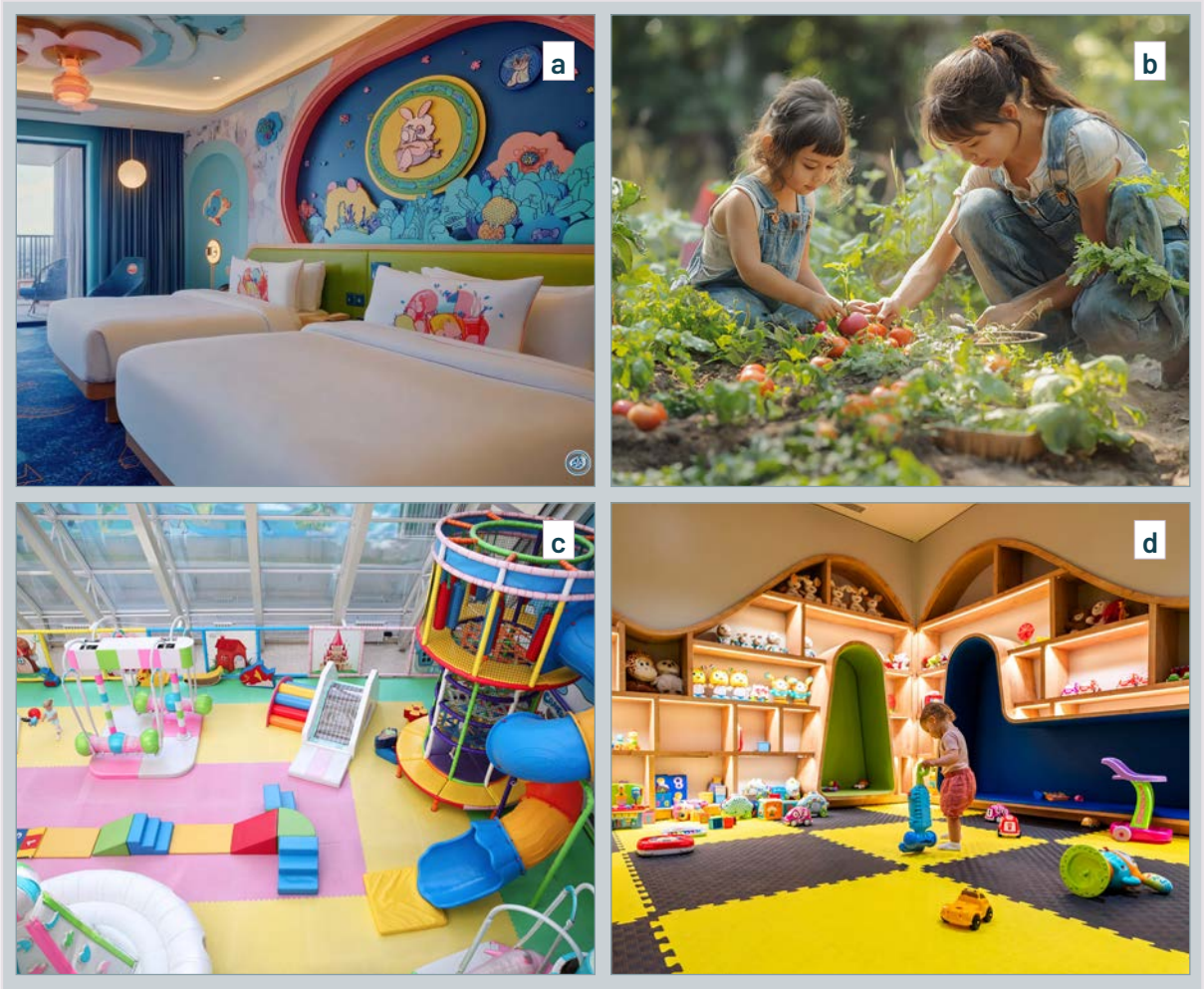

Görsel 3.19: *Çocuk dostu otel alanları*

UYGULAMA FAALİYETİ

Uygulamanın Adı: Çocuk Dostu Ortam Hazırlıyorum

Amaç: Yapay zekâ araçlarından yararlanarak çocuk dostu bir ortam tasarlamak ve geri dönüşüme uygun materyaller ile maket hazırlamak.

Süre: 3 ders saati

Görev: Bu uygulama faaliyetinde sizden yapay zekâ yardımıyla çocuk dostu bir ortam tasarlamanız, ortamı geri dönüşüm materyalleriyle maket haline getirmeniz beklenmektedir.

Aşağıdaki işlem adımlarını uygulayınız.

1. Adım: "Çocuk dostu ortamlar" konusunu gözden geçiriniz.

2. Adım: Çocuk dostu ortamları farklı kaynaklardan bulunuz.

3. Adım: Bulduğunuz çocuk dostu ortamları inceleyiniz.

4. Adım: Çocuk dostu ortamlardan birini seçiniz (sokak, oyun alanı, sınıf, hastane, kütüphane vb.).

5. Adım: Seçtiğiniz çocuk dostu ortamı yapay zekâ araçlarından yardım alarak planlayınız.

6. Adım: Planladığınız çocuk dostu ortamının yapay zekâ araçları yardımıyla maket tasarımını yapınız.

7. Adım: Maketinizde kullanacağınız geri dönüşüm malzemelerini hazırlayınız.

8. Adım: Maketinizin sunumunu sınıfta arkadaşlarınıza yapınız.

Değerlendirme: Yapacağınız bu çalışma, aşağıdaki karekodda yer alan "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı" ile değerlendirilecektir. Çalışmanızı gerçekleştirirken "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı"nda yer alan ölçütleri dikkate alınız. Çalışmanızı tamamladıktan sonra kendinizi değerlendirmeniz için verilen karekodda yer alan "Öz Değerlendirme Formu"nu" doldurunuz.

Karekod (ADPA)

Karekod (ÖDF)

3.2. ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARI

DÜŞÜNELİM

1. İhmal ve istismar kavramları sizin açınızdan ne anlam ifade ediyor?
2. İhmal ve istismar kavramları neden Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alacak kadar önemlidir?
3. "Bir çocuğun zarar görmesi" dendiğinde anlatılmak istenen nedir ve sizce bu ifade neleri kapsar?

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 19, 34, 35 ve 39. maddeleri; çocukların ihmal, istismar ve her türlü şiddetten korunmasını temel alır. Bu sözleşme dünya genelinde kabul görmüş olsa da çocuğa yönelik şiddet ve kötü muamele, pek çok ülkede milyonlarca çocuğu tehdit etmeye devam etmektedir. Taraf devletler, bu sorunları önlemek için çeşitli yasal düzenlemeler ve sosyal çalışmalar yürütmektedir. Ancak kötü muamelelerin genellikle çocuğun en yakın çevresinden kaynaklanması, bu durumun tamamen ortadan kaldırılmasını ve denetlenmesini güçleştiren en büyük engellerden biridir.

Dünya Sağlık Örgütünün tanımına göre kötü muamele; çocuklara karşı sorumluluk, güven veya güç ilişkisi bağlamında çocuğun sağlığına, yaşamına, gelişimine veya onuruna fiilen veya potansiyel olarak zarar veren her türlü fiziksel, cinsel veya duygusal ihmali, istismarı veya ticari amaçlı sömürüyü kapsar. Dünyada çocuklara yönelik kötü muamele çocuğa zarar veren her türlü şiddetin farklı sınıflandırmaları yapılsa da bu tür eylemler, genel olarak ihmal ve istismar başlıkları altında incelenmektedir.

3.2.1. Çocuk İhmali ve Türleri

Çocuğun her gelişim ve yaş döneminde farklı ihtiyaçları vardır. Yetişkinlerin ihmali sonucunda çocuğun fiziksel, duygusal, cinsel, bilişsel ve sosyal gelişimi engellenmektedir. Maddi durumu yeterli olan ailelerde de çocuk ihmali görülebilmektedir. İhmal, istismara göre daha pasif bir eylem olsa da etkileri bakımından çocukta daha derin izler bırakır. Çoğu durumda istismara eşlik eden ve ondan daha yaygın görülen ihmal, çocuğun ileriki yaşamını olumsuz etkilemektedir. Çocukların maruz kaldığı ihmal türleri; fiziksel, duygusal, tıbbi ihmal ve eğitim ihmali olarak dört ana başlık altında toplanmıştır.

1. **Fiziksel İhmal:** Çocuktan sorumlu yetişkinlerin çocuğun beslenme, giyinme, güvenli barınma ve gerekli hijyen koşullarını sağlamaması durumudur (Görsel 3.20). Fiziksel ihmal kapsamında değerlendirilen durumlar şunlardır:
   - » Çocuğun fiziki olarak terk edilmesi ya da evden atılması.
   - » Çocuğun yeterli ve dengeli beslenmemesi sonucu fiziksel gelişim geriliği yaşanması.

Görsel 3.20: *Fiziksel ihmale uğramış çocuklar*

» Çocuğun yaşına, cinsiyetine, bedenine ve mevsime uygun, temiz bir şekilde giydirilmemesi.

» Ev içi ve dışı kazalara karşı gerekli önlemlerin alınmaması; çocuğun yetişkinlerin bulunmadığı ortamlarda tek başına bırakılması.

» Çocuğun yetersiz bir fiziki çevrede veya evde yaşaması (Güvenlik önlemi olmayan, bakımsız ve yetersiz ortamlar örnek verilebilir.).

2. **Duygusal İhmal:** Çocuğun temel ihtiyaçlarından biri olan sevgi, ilgi ve şefkati göstermeme; güvenli bağlanma, sosyal destek ve denetim gibi konuları önemsememe ve kendini değerli hissedeceği ortamların oluşturulmaması durumudur. Fiziksel bir belirtisi olmadığı için dışarıdan tespit edilmesi oldukça güçtür. Çocuklarda davranış bozukluğuna en çok yol açan ihmal türüdür. Duygusal ihmal kapsamında değerlendirilen durumlar şunlardır:

» İlgi, sevgi ve şefkat gibi ihtiyaçlara karşı duyarsız kalınması; sarılma, öpme gibi şefkat gösteren davranışların sergilenmemesi.

» Sevginin bir ceza veya disiplin yöntemi olarak çocuktan esirgenmesi (geri çekilmesi).

» İki yaşından büyük çocuklarda cinsel kimlik gelişimini olumsuz etkileyebilecek şekilde, çocuğun yaş ve cinsiyetine uygun davranılmaması.

» Ergenlik döneminde gerekli olan rehberliğin desteğin ve denetimin sağlanmaması, zararlı alışkanlıkların ve arkadaşlıkların yetişkinler tarafından önemsenmemesi (Görsel 3.21).

Görsel 3.21: *Duygusal ihmale uğramış çocuklar*

3. **Tıbbi İhmal:** Çocuğun sağlıklı büyüyebilmesi için gerekli olan tıbbi desteğin ve bakımın sağlanmamasıdır. Tıbbi ihmal kapsamında değerlendirilen durumlar şunlardır:

» Doğum öncesi dönemde annenin sağlık kontrollerini yaptırmaması, sağlığa zararlı maddeleri kullanması.

» Doğum sonrası dönemde çocuğun aşılarının ve rutin sağlık kontrollerinin yaptırılmaması.

» Çocuğun hastalanması durumunda sağlık kuruluşuna geç götürülmesi ya da hiç götürülmemesi.

» Tedavi için gerekli ilaçların ve malzemelerin alınmaması.

» Doktor tarafından planlanan tedavinin yarım bırakılması, erken sonlandırılması ya da tamamen reddedilmesi (Görsel 3.22).

Görsel 3.22: *Tıbbi ihmale uğramış çocuk*

4. **Eğitim İhmali:** Genel anlamda çocuğun eğitim ihtiyaçlarının karşılanmamasıdır. Eğitim ihmali kapsamında değerlendirilen durumlar şunlardır:

   » Zorunlu okul çağında olan çocuğun okula gönderilmemesi (Görsel 3.23).

   » Özel eğitim gereksinimi olan çocuğun eğitim ihtiyacının karşılanmaması.

   » Okula giden çocukların dersleri, okuldaki sorunları, devamsızlıkları ve başarısızlıkları ile ilgilenilmemesi.

   » Eğitim öğretim için gerekli olan araç gereç ve malzemelerin alınmaması.

Görsel 3.23: *Okula gidemeyen bir çocuk*

3.2.2. Çocuk İstismarı ve Türleri

Dünya Sağlık Örgütü istismarı; on sekiz yaş altındaki çocuğun sağlığına, hayatta kalmasına ve gelişimine zarar veren; yetişkin, akran veya toplum tarafından uygulanan her türlü fiziksel, duygusal ve cinsel kötü muamele olarak tanımlamaktadır. Çocukların anne babaları, akrabaları, bakıcıları, öğretmenleri, akranları ya da hiç tanımadığı kişiler tarafından kötü muamele görmesi, yüzyıllardır süregelen çok önemli bir halk sağlığı sorunudur (Görsel 3.24). Çocuğa uygulanan istismar; onun ciddi şekilde yaralanmasına, özel gereksinimli kalmasına ya da ölümüne neden olabilmektedir. Bu durum; çocuğun yaşamını, ailesini ve içinde yaşadığı toplumu da olumsuz etkilemektedir. Çocuğa yönelik istismar türleri; fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik istismar olarak dört ana başlık altında toplanmıştır.

Görsel 3.24: *Akran zorbalığına maruz kalan çocuk*

1. **Fiziksel İstismar:** UNICEF, fiziksel istismarı; çocuğa karşı kasıtlı (kazara olmayan) fiziksel güç kullanılarak, çocuğa acı veren, gelişimi ve işlevselliğinde sürekli zarara yol açabilecek şiddet hareketleri olarak tanımlamaktadır. Bu tür eylemler, aileler tarafından genellikle bir disiplin yöntemi gibi kullanıldığından fiziksel istismar olarak algılanmamaktadır. Çocuğa vurma, tokat atma, tekmeleme, çimdikleme ve sarsma gibi davranışları içeren fiziksel istismar; çocukta yara, kesik, yanık, morluk, kırık ya da beyin kanaması gibi fiziksel izlerin yanı sıra derin duygusal izler de bırakmaktadır. En sık görülen istismar türüdür (Görsel 3.25).

Görsel 3.25: *Fiziksel istismara uğramış bir çocuk*

2. **Cinsel İstismar:** Dünya Sağlık Örgütü cinsel istismarı; çocuğun net olarak anlayamadığı, onay vermesinin mümkün olmadığı, sonuçlarını kavrayamayacağı ve gelişim yönünden hazır olmadığı, toplumsal kuralları veya yasaları ihlal eden tutum ve davranışlar olarak tanımlamaktadır. Cinsel istismar; yaş, sosyal, kültürel, eğitim ve ekonomik düzey fark etmeksizin dünyanın her toplumunda görülmektedir. Çocuğa yönelik cinsel istismar; çocukta fiziksel, duygusal ve cinsel sağlık sorunlarına yol açan; toplumsal, sosyal, ahlaki, kültürel ve hukuki yönleri olan çok büyük sorunları beraberinde getirir.

   Bu istismarın genellikle çocuğun üzerinde otoritesi olan ya da otorite kurabilecek yetişkinler ya da yaşça büyük çocuklar tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Cinsel istismar vakalarında faillerin çoğunluğunun, çocuğun en yakın çevresinden, tanıdığı kişiler olduğu saptanmıştır. Çocuklara kendilerini koruyabilmeleri için erken yaşta mahremiyet eğitimi verilmelidir. Millî Eğitim Bakanlığının Okul Öncesi Eğitim ve İlkokul programlarında; çocukların bedensel bütünlüklerini tanımaları ve kendi sınırlarını koruma becerilerini içeren **"İyi Dokunuş-Kötü Dokunuş"** ve **"Benim Alanım-Benim Kurallarım"** isimli kapsamlı farkındalık çalışmalarının olduğu mahremiyet eğitimi etkinlikleri mevcuttur.

3. **Duygusal İstismar:** Çocuğun sistemli bir şekilde aşağılanması, yok sayılması, değersizleştirilmesi gibi duygusal gelişimini ve benlik saygısını ciddi bir biçimde etkileyen davranış kalıpları olarak tanımlanır. Duygusal istismar; çocuktan sürekli yaşına ve gücüne uygun olmayan beklenti ve isteklerde bulunulması; çocuğun yetenek, istek ve hayalleriyle sürekli alay edilmesi, aşırı koruyucu, aşırı otoriter tutumlar, ağır cezalar, sözel saldırılar, sosyal ilişkilerden mahrum bırakma, terk etme ile tehdit edilme ve çocuğu bağımlı kılma olarak da tanımlanmaktadır. Somut fiziksel bulguların olmayışı nedeniyle bu türe **saklı yaralar bırakan istismar** da denilmektedir. Bu sebeple duygusal istismarın tanılanması ve duygusal istismar hakkında yasal işlem yapılması oldukça güçtür. Genellikle diğer istismar türlerine eşlik eden duygusal istismar; kişide güvensizlik, çaresizlik, değersizlik, zayıf benlik algısı, içe kapanma ve bağımlılık sorunlarına neden olmaktadır. Bu durum; boşanma, istenmeyen çocuk olma veya anne babanın kendi içindeki fiziksel, ekonomik, duygusal, sosyal problemler ile bağımlılık gibi problemlerin olması durumlarında da sıklıkla görülür (Görsel 3.26).

Görsel 3.26: *Duygusal istismara uğramış bir çocuk*

4. **Ekonomik İstismar:** Çocuğun gelişimsel düzeyini engelleyecek, haklarını ihlal edecek ve üzerinden maddi çıkar sağlanacak şekilde bir maddi kaynak olarak görülüp çalıştırılmaya zorlanmasıdır. Zorunlu eğitim öğretim çağındaki çocukların fiziksel güçlerinin üzerindeki ağır işlerde çalıştırılması, para verilmeden çalıştırılması, sokakta dilendirilmeye zorlanması, sokak çeteleri tarafından zararlı maddelerin satışında kullanılması da ekonomik istismardır (Görsel 3.27). Ailenin gelir düzeyinin düşük olması, başka ülkeden göç edilmesi, ailede çalışabilecek başka birisinin bulunmaması ve iş verenler tarafından çocuk işçilerin daha ucuz olduğu için tercih edilmesi gibi sebeplerle çocuk işçi sayısı dünya genelinde gittikçe artmaktadır. Bu durum İLO'nun tanımını verdiği çalışan çocuk kavramı ile karıştırılmaktadır.

Görsel 3.27: *Ekonomik istismara uğramış çocuk*

3.4. SIRA SİZDE

Çocuk ihmal ve istismarı hakkında bildiklerinizi, bilmek istediklerinizi ve öğrendiklerinizi yazarak tabloyu doldurunuz.

NE BİLİYORUM?	
NE BİLMEK İSTİYORUM?	
NE ÖĞRENDİM?	

İhmal ve istismara uğrayan çocuklarda maruz kalınan durumun yoğunluğuna, şiddetine ve türüne göre her yaş ve gelişim döneminde farklı olmakla birlikte bazı ortak belirtiler görülmektedir. Küçük yaş gruplarında görülen durumlar şunlardır:

1. Normalden daha fazla ağlama, bağırma.
2. Uykuya dalmada zorluk çekme ve ağlayarak uyanma.
3. Güvenli yerlerden ve kişilerden ayrılmak istememe, aşırı sarılma eğilimi.
4. Yemeği reddetme, kusma, halsizlik ve huzursuzluk hâli.
5. Konuşma, yürüme ve tuvaletini tutmada güçlük.
6. Oyuncaklara, oyunlara ve çevreye karşı ilgisizlik, gelişimsel gerilik.
7. Vücudunda bölgesel ve geçmeyen morluk, kızarıklık, yara, yanık ve kesik izleri bulunması.
8. Vücuduna dokunulduğunda, kucağa alınmak istenildiğinde aşırı tepki gösterme.

Büyük yaş gruplarında görülen durumlar ise şunlardır:

1. Tırnak yeme, parmak emme, alt ıslatma vb. gibi duygusal davranış bozuklukları.
2. Şiddete eğilim, vurma, kendisine ve çevresindekilere zarar verme, öfke nöbetleri ile ağlama davranışlarında artış.
3. Fiziksel bir sorun bulunamadığı hâlde aniden ortaya çıkan baş ağrısı, karın ağrısı, mide bulantısı, kusma ve sık tuvalete çıkma durumlarının yaşanması.
4. Ani iştah kaybı veya aşırı iştah artışı.
5. Uyku problemleri.
6. Fiziksel dokunmaya karşı korkulu ve ani tepkiler verme.
7. Yalnız kalmak istememe, kimseye güvenmeme.
8. İçe kapanma, değersizlik, güvensizlik, aşırı bağlanma, saldırganlık, depresyon.
9. Otoriteye ve kurallara karşı gelme, sürekli çatışma ve kavga çıkarma eğilimi.
10. Okuldan veya evden uzaklaşma ya da buralara gitmek istememe (ihmal ve istismarın yaşandığı yerden kaçma).
11. Okula devamsızlıkta artış, akademik başarıda ani düşüş, sosyal aktivitelere katılmama ve arkadaş çevresinden uzaklaşma.
12. Zararlı madde kullanımı, yaşına uygun olmayan cinsel içerikli kavramları ve eylemleri bilme, istismar anısını sürekli hatırlama ve bu konuda konuşma.

3.1. ETKİNLİK

Etkinliğin Adı: Hangi etkinlik?

Etkinliğin Amacı: Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında "Benim Alanım, Benim Kurallarım, Kişisel Sınırlar ve Güvenli Dokunuş" etkinliklerini araştırmak ve seçilen bir etkinliği dijital ortamda görsellerle destekleyerek sunum hazırlamak.

Süre: 3 ders saati

Görev: Aşağıdaki işlem adımlarını uygulayınız.

1. Adım: Sunumları bireysel olarak hazırlayınız.

2. Adım: Okul öncesi eğitim kurumlarında "Benim Alanım, Benim Kurallarım, Kişisel Sınırlar ve Güvenli Dokunuş" ile ilgili uygulanan etkinlikleri araştırınız.

3. Adım: Bu etkinliklerin nasıl uygulandığını araştırınız.

4. Adım: Bu etkinliklerden bir tanesini seçiniz.

5. Adım: Belirlediğiniz etkinliği dijital ortamda sunum hâline getiriniz.

6. Adım: Sunumunuzda fotoğraf, video, şekil, grafik ve tablolardan en az üç farklı materyali kullanınız.

7. Adım: Türkçe Dil bilgisi kurallarına uyunuz.

8. Adım: Sunumu 5 dakika ile sınırlandırınız.

Değerlendirme: Yapacağınız bu çalışma, karekodda yer alan "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı" ile değerlendirilecektir. Çalışmanızı gerçekleştirirken "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı"nda yer alan ölçütleri dikkate alınız. Çalışmanızı tamamladıktan sonra arkadaşınızın çalışmasını değerlendirmeniz için verilen karekodda yer alan "Akran Değerlendirme Formu"nu doldurunuz.

Karekod (ADPA)

Karekod (ADF)

3.2.3. Çocuk İhmal ve İstismarı Durumunda Başvurulabilecek Kurumlar

İstismar mağduru çocuklar için adli süreç, istismar fark edilirse, istismar kuşkusu varsa işlenen veya işlendiğinden kuşkulanılan suçun adli mercilere bildirilmesiyle başlar (Şema 3.2). Bildirim, çocuğun kendisi, ailesi, bir yakını ya da istismardan kuşkulanan diğer kişilerce doğrudan Cumhuriyet Savcılıklarına, kolluk kuvvetlerine, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının İl Müdürlüklerine (ASPİM) ya da resmî çağrı merkezlerine yapılabilir. Özellikle cinsel istismar konusunda bir duyum alındığında mağdurun şikâyetçi olup olmaması dikkate alınmaksızın raporlamanın yapılarak derhâl yetkili mercilere bildirim yapılması gerekmektedir. Çocuğun korunması ve istismarın durdurulması için bu uygulama yasal zorunluluktur.

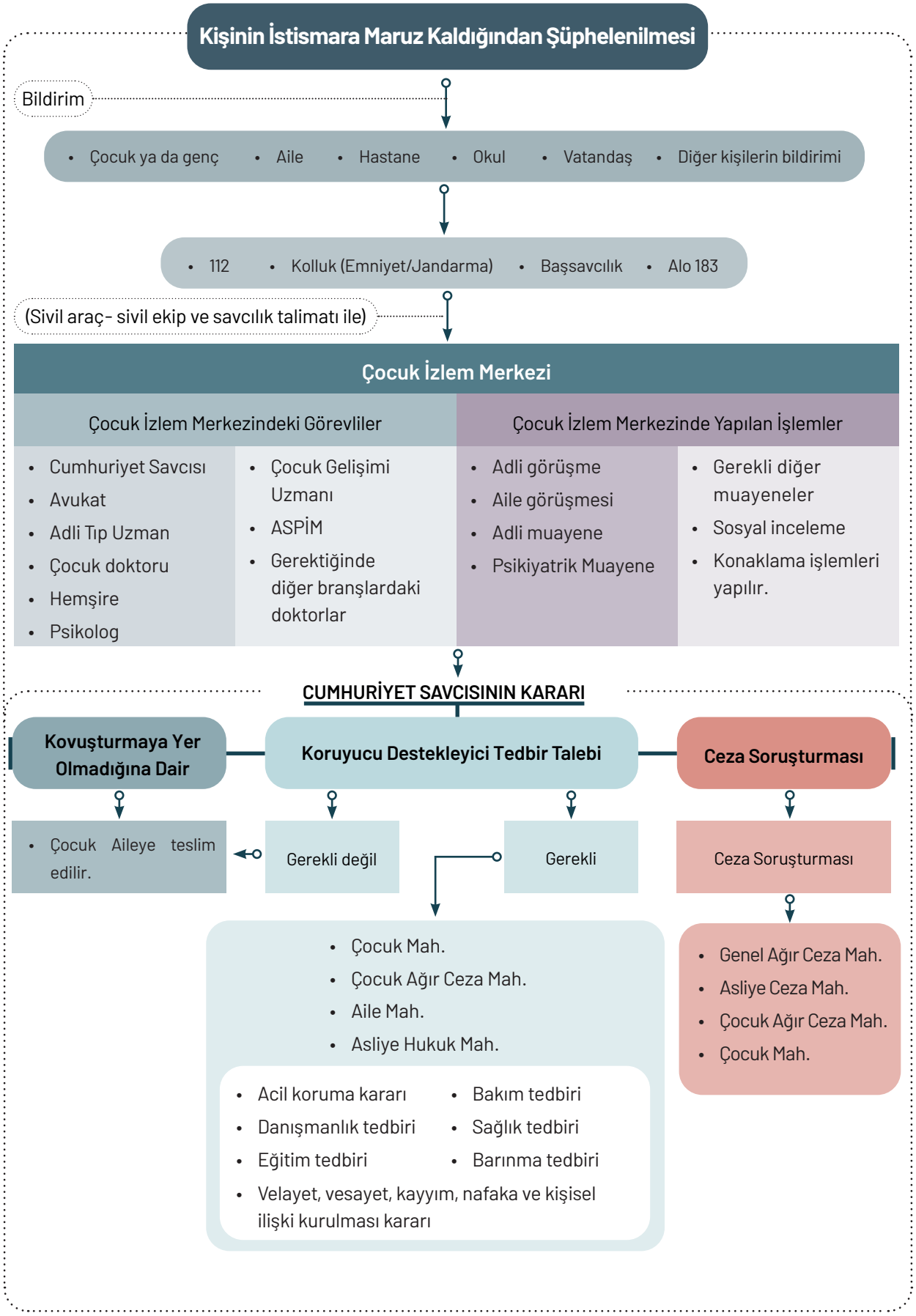

Şema 3.2: İstismara maruz kaldığından şüphelenilmesi durumunda takip edilen süreç

Başvuru Bildirim Merkezleri

- 112 Acil Çağrı Merkezi (Polis / Jandarma Çocuk ve Kadın Kısım Amirliği)
- Alo 183 Şiddetle Mücadele Hattı: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı şiddet, ihmal ve istismar vakalarında (kadın, çocuk, özel gereksinimli, yaşlı) 7/24 destek ve danışmanlık sağlayan sosyal destek hattıdır.
- WhatsApp hattı: 0501 183 0 183 mesajla ulaşılabilir.
- Görüntülü Görüşme: 0549 381 0 183 İşaret diliyle destek sağlamaktadır.
- En Yakın Kolluk Kuvveti: (Polis Merkezi, Jandarma karakolu)
- Cumhuriyet Savcılığı

Bildirimden sonraki aşama; çocuğun yaşadığı olayla ilgili beyanının alınması ve soruşturmanın yapılması aşamasıdır. Çocuğun beyanının alınması işlemi cinsel istismar harici diğer ihmal ve istismar durumlarında kolluğun (Polis/Jandarma) çocuk birimleri tarafından yapılır. Kolluğun çocuk birimleri; polis aradığında ya da polis merkezine bildirim yapıldığında illerde İl Emniyet Müdürlüğünde "Çocuk Şube Müdürlüğü", ilçelerde ise "Çocuk Büro Amirliği" adı altında yapılandırılmış olan birimler tarafından yapılır.

Jandarma arandığı ya da Jandarma karakoluna bildirim yapıldığında ise Jandarma Genel Komutanlığınca Aile İçi ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Şube Müdürlüğünce "Çocuk ve Kadın Kısım Amirlikleri" kurulmuş olup il ve ilçelerde de "Çocuk ve Kadın İşlem Astsubayları" tarafından işlemler yürütülmektedir.

Alo 183'e bildirim yapıldığı durumlarda vakaların aciliyet durumu göz önünde bulundurularak ilgili ilde görevli Acil Müdahale Ekip Sorumlusu'na ve kolluk kuvvetlerine bildirim yapılmaktadır. Kolluk birimleri ve Acil Müdahale Ekip Sorumluları iş birliği hâlinde vakaya acil müdahale etmektedir. Sonrasında vaka hakkında detaylı sosyal inceleme yapılarak çocuğun uygun sosyal hizmet modelinden faydalanması sağlanmaktadır.

Cinsel istismar mağduru olduğundan şüphelenilen çocuk, kolluğun ilgili birimleri tarafından güvenli bir şekilde bulunduğu yerden alınarak çocukla hiçbir görüşme yapmadan sivil bir ekip ve sivil bir araçla Çocuk İzlem Merkezine (ÇİM) ulaştırılır. İlk ÇİM, 01.10.2010 tarihinde Ankara'da açılmıştır. ÇİM'lerin temel kuruluş amaçları; merkezde oluşturulan güvenli ve çocuk dostu ortam ile çocuktaki travmanın etkilerinin azaltılması, ikincil örselenmenin önüne geçilmesi, korunma altına alınması gereken olgularda çocuğun kalabileceği uygun bir ortam sağlanıncaya kadar geçici bir süre barınma, beslenme, giyim, sağlık, güvenlik ve ailenin ilk danışmanlık gereksinimlerinin karşılanarak aile ile çocuğa hukuki yardımın sağlanmasıdır (Görsel 3.28 a,b). Çocuğun kısa süreli tedavisi ve korunumu bu merkezde yapılır. Çocuk, uzun süreli tedavi ve rehabilitasyon için ÇİM tarafından uygun

Görsel 3.28: *Çocuk İzlem Merkezi*

merkezlere yönlendirilir. ÇİM'de "Çocukla Adli Görüşmeci Sertifikası"na sahip 7/24 çalışan psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve hemşireler hizmet verir. İstismar vakası geldiği durumlarda çocuk psikiyatrisi uzmanı, adli tıp uzmanı ve çocuk hekimi çalışmaktadır. Ayrıca çocuğun avukatı adli süreç boyunca ÇİM'de bulunur, avukatı yoksa devlet tarafından bir avukat görevlendirilir.

Mağdur çocuk ve adli görüşmeci aynalı camlı odaya alınır, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet Savcısı, mağdur vekili olan avukat ve diğer ilgililer camın arkasından ifade işlemini izlerken görüşmeyi sürdüren adli görüşmeciyi kulaklıklar aracılığıyla yönlendirilebilmektedirler. Böylelikle mağdur çocuğun beyanı, çocuğun diğer kişileri görmediği çocuk iletişimi konusunda alanında uzman tek bir görevli tarafından rahat bir ortamda dinlenmekte ve tüm görüşmeler kamera ile kayıt altına alınmaktadır. Tüm bu işlemler ve sonrasında çocuğun korunması, hayatını rahatça devam ettirebilmesi için gizlilik kararı ve gerekli diğer önlemler alınır. Cumhuriyet savcısı vakayı değerlendirerek karara bağlar. Gerekli görülen durumlarda çocuğun mahkeme süreci başlatılır. Mahkeme süreci ve sonraki yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli alanlarda tedbir kararları alınarak uygulanır.

Çocuğa hukuki yardım sağlayan ve çocuğun adli süreçte örselenmesini en aza indirgemek amacıyla oluşturulan bir diğer yapı da Adli Görüşme Odaları (AGO)'dır. AGO'larda kırılgan grup olarak tanımlanan çocuk, kadın, özel gereksinimli birey, göçmen, yaşlılar bulunur. Bunların soruşturma/kovuşturma aşamasında ikincil mağduriyetleri önlenerek ifadeleri alınmaktadır. AGO'lar adliyelerin içinde görüşme odası, bekleme odası ve teknik oda olmak üzere üç odadan oluşmaktadır (Görsel 3.29 a,b,c). Görüşme odasında sadece görüşmeyi yapan kişi (psikolog, sosyal çalışmacı) ve görüşülen kişi bulunmakta, görüşmeler kamera sistemi ile kayıt altına alınmaktadır. Teknik odada hâkim/Cumhuriyet Savcısı görüşmeyi izlemekte ve sormak istediği soruları mikrofon-kulaklık yardımıyla görüşmeyi yapan uzmana iletmektedir. Aynı zamanda Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi (SEGBİS) de odalarda kullanılabilmektedir.

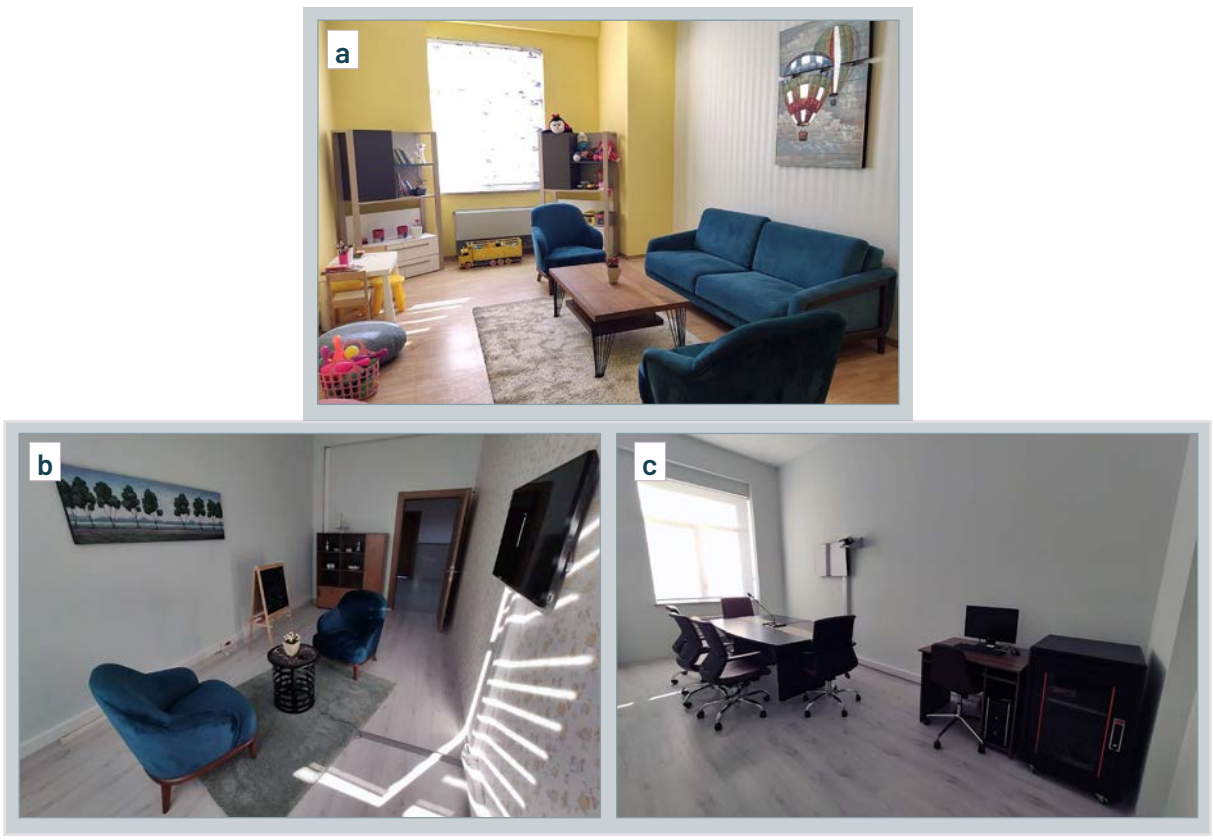

Görsel 3.29: *Adli Görüşme Odası*

BİLGİ KUTUSU

İstismara Karşı Koruyucu Öneriler

! Yeni tanıştığınız kimselerin sizi eve ya da gideceğiniz yere bırakma tekliflerini kabul etmeyin.

! Bir kişiyle ilk kez baş başa vakit geçirecekseniz mutlaka öncesinde güvenilir bir arkadaş ya da yakınınızı bundan haberdar edin.

! Arkadaşınız sürekli sizin yerinize karar vermeye çalışan, size nasıl davranmanız gerektiğini söyleyen ve sizi sürekli kendi istekleri doğrultusunda zorlayan bir kişi ise bu tip durumların ona karşı dikkatli olmanız konusunda birer uyarı işareti olabileceğini unutmayın.

! Aynı kişi ya da kişiler tarafından yinelenen tarzda laf atma, takip edilme, telefonda sürekli aranarak ve mesaj atılarak rahatsız edilme gibi taciz ve saldırılara maruz kaldığınızda (bu durum sadece sözel de olsa) savcılığa dilekçe ile başvuruda bulunun. İşlem sizin için karmaşık veya zor ise bir yetişkinin desteğini alın.

! İnternette oyun, müzik, sinema, alışveriş veya başka türden bir siteye girmeden önce sitenin güvenilirliğini araştırın. İnternette kişisel bilgilerinizi, telefon ve adresinizi paylaşmayın. Dijital dünyada tanıştığınız biri ile gerçek hayatta buluşmayın. İnternet sitelerinde pek çok insanın kendisi hakkında gayet inandırıcı yalanlar söyleyebileceğini her zaman göz önünde bulundurun.

! "Hayır!" demekten çekinmeyin. Birden fazla "Hayır!" deme şekli bulunmaktadır. Aşağıdaki "Hayır!" deme yöntemlerinden biri, size ve içinde bulunduğunuz duruma uygun olabilir.

Basit "Hayır"	**Mazeret göstermek**
"Hayır!" veya "Hayır, teşekkürler!"	"Hayır, acelem var, gitmek zorundayım!"
Atlatma	**"Hayır" tekrarı**
"Hayır, belki daha sonra..."	"Hayır, teşekkürler!" "Hayır, istemiyorum!", "Hayır!"
Yürüyüp gitme	**Görmezden gelme**
"Hayır!" deyip ortamdan uzaklaşın.	Diğer kişiyi duymuyor, görmüyor gibi yapın.

3.2. ETKİNLİK

Etkinliğin Adı: İstismara Hayır

Etkinliğin Amacı: "İstismara karşı koruyucu öneriler" konusunu içeren görsel bir afiş hazırlamak.

Süre: 3 ders saati

Görev: Aşağıdaki işlem adımlarını sırasıyla uygulayınız.

1. Adım: 5 gruba ayrılınız.

2. Adım: İstismara karşı koruyucu önerileri farklı kaynaklardan araştırarak bilgi sahibi olunuz.

3. Adım: Afiş için gerekli malzemelerinizi hazırlayınız.

4. Adım: Dikkat çekici bir başlık ya da slogan bulunuz.

5. Adım: Görsel, şema ya da simgeler kullanınız.

6. Adım: Hazırladığınız afişleri sınıfınızda ya da sınıf dışında sergileyiniz.

Değerlendirme: Yapacağınız bu çalışma, karekodda yer alan "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı" ile değerlendirilecektir. Çalışmanızı gerçekleştirirken "Analitik Dereceli Puanlama Anahtarı"nda yer alan ölçütleri dikkate alınız. Çalışmanızı tamamladıktan sonra grubunuzun çalışmasını değerlendirmeniz için verilen karekodda yer alan "Grup Değerlendirme Formu"nu doldurunuz.

Karekod (ADPA)

Karekod (GDF)

3.5. SIRA SİZDE

Aşağıdaki cümlelerde ihmal yada istismar türünü belirleyip kutucuklara yazınız. Bu durumlarda kurumlara yapılacak başvuru sürecini sırasıyla yazınız.

	İhmal Türü	İstismar Türü
1. Bir çocuk iş yerinde kendinden daha ağır olan kolileri taşıması için işvereni tarafından zorlanmıştır.		
2. Bir çocuk ağlayan kardeşlerine bakmadığı için babası tarafından ellerine ve sırtına vurularak cezalandırılmıştır.		
3. Bir çocuk okuldan halsiz ve yorgun gelmiştir. Odasına gidip hemen yatmıştır. Bu sırada ateşi çok yükselmiş ve karnıda çok ağırımaya başlamıştır. Annesine birkaç kez seslenmiş ancak annesi o sırada televizyonda dizisini yüksek sesle izlediği için duymamıştır.		
4. Bir çocuğa, karşı cinsin kıyafetleri zorla giydirilmiştir.		
5. Bir çocuk resim derslerine malzemesiz geldiğinde öğretmeni nedenini sorduğunda "Babama malzeme listesini verdim ama almıyor ve bunlara para vermeyecekmiş." demiştir.		
6. Bir çocuk kilolu olduğu için evde sürekli kendisiyle alay edilmiştir.		
7. Bir çocuk sınıfını başarıyla geçmiş, karnesini babasına göstermek için koşarak gelmiştir. Babasına sarılmak için kollarını açtığında babası "Şimdi işim var." demiştir.		
8. Bir çocuk küçük yaşta evlendirilmiştir.		
9. Bir çocuk, annesinin çalıştığı günlerde hem kardeşlerine bakıyor hem de evin işlerini ve yemeği yapıyor. Evde kardeşlerine baktığı günlerde okula gidememiştir.		
10. On yaşındaki bir çocuğun evde hiçbir işini tek başına yapmasına izin verilmemiştir.		

Kurumlara başvuru süreci:

.....

.....

.....

.....

.....

A) Aşağıda verilen ifadeler ile tanımları eşleştirerek, ayraç içindeki boşluklara ifadelerin başındaki harfleri yazınız.

A)	Eğitim İhmali	E)	Katılım hakkı	I)	Tıbbi İhmal
B)	Çocuğun görüşüne saygı	F)	Fiziksel istismar	İ)	Ekonomik İstismar
C)	Fiziksel İhmal	G)	Çocuğun üstün yararı	J)	Cinsel İstismar
Ç)	Ayrımcılık yapmama	Ğ)	Duygusal İhmal		
D)	Duygusal İstismar	H)	Yaşama, gelişme ve korunma hakkı		

(.....) 1. Çocuklar; cinsiyeti, etnik kökeni, dini, dili, sosyoekonomik düzeyi ve özel gereksinimleri gözetilmeksizin eşit haklara sahiptir, dışlanamaz ve haklardan mahrum bırakılamaz.

(.....) 2. Her çocuğun doğuştan gelen yaşama hakkı vardır. Devletler bunu güvence altına almakla yükümlüdür.

(.....) 3. Çocuğun net olarak anlayamadığı, onay vermesinin mümkün olmadığı, sonuçlarını kavrayamayacağı, gelişim yönünden hazır olmadığı, toplumsal kuralları veya yasaları ihlal edecek tutum ve davranışlar olarak tanımlamaktadır.

(.....) 4. Çocuklarla ilgili alınacak tüm kararlarda çocukların bilişsel, fiziksel, duygusal ve sosyal alanlardaki sağlıklı gelişimlerini desteklemek ve refah düzeyini geliştirmek önceliklidir.

(.....) 5. Çocuğun sistemli bir şekilde aşağılanması, yok sayılması, değersizleştirilmesi; duygusal gelişimini ve benlik saygısını ciddi bir biçimde etkileyen davranış kalıpları olarak tanımlanır.

(.....) 6. Çocuğun gelişimsel düzeyini engelleyecek, haklarını ihlal edecek ve üzerinden çıkar sağlanacak maddi kaynak olarak görülüp çalışmaya zorlanmasıdır.

(.....) 7. Çocuğa karşı kasıtlı fiziksel güç kullanarak çocuğa acı veren, çocuğun gelişimi ve işlevselliğinde sürekli zarara yol açabilecek şiddet hareketleridir.

(.....) 8. Çocuklar kendilerini ilgilendiren tüm konularda görüş bildirme hakkına sahiptir. Çocuklara yaşı ve olgunluğu doğrultusunda gereken önem verilmelidir.

(.....) 9. Çocuğun temel ihtiyaçlarından biri olan sevgi, ilgi ve şefkati çocuğa gösterilmeme, güvenli bağlanma, sosyal destek, denetim gibi konuların önemsememesi ve kendini değerli hissedecek ortamların oluşturulmamasıdır.

(.....) 10. Çocuktan sorumlu yetişkinlerin çocuğun beslenme, giyinme, güvenli barınma ve gerekli hijyen koşullarını sağlamaması durumudur.

(.....) 11. Çocuğun sağlıklı büyüyebilmesi için gerekli olan tıbbi desteğin ve bakımın sağlanmamasıdır.

(.....) 12. Çocuğun eğitim ihtiyaçlarının karşılanmamasıdır.

B. Aşağıdaki tanılayıcı dallanmış ağacı inceleyiniz. Buradaki bilgilerin doğru ya da yanlış olduğuna karar vererek yönlendirici okları takip ediniz ulaştığınız çıkışı işaretleyiniz.

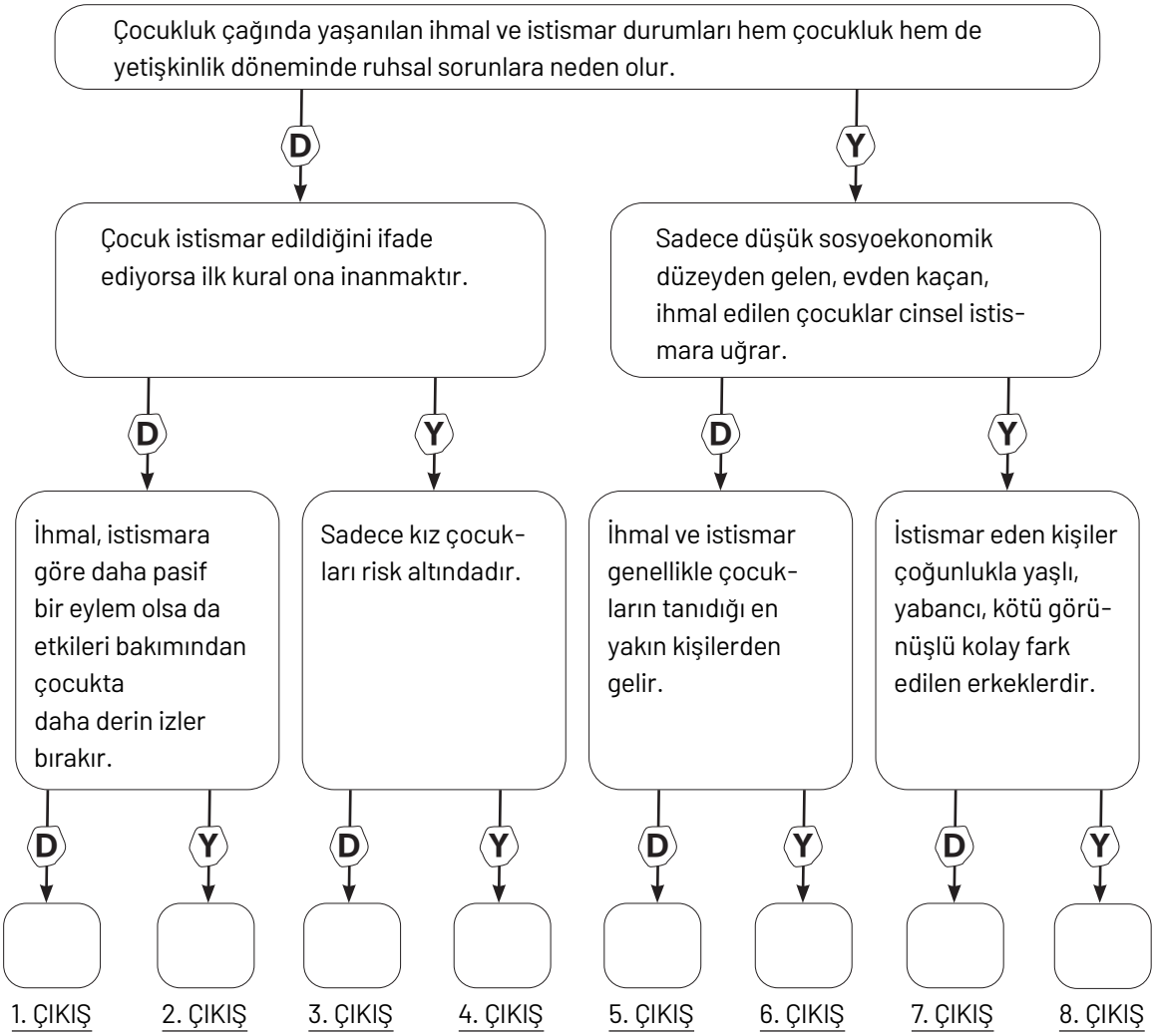

C) Aşağıdaki yapılandırılmış gridde numaralandırılmış kutucuklarda çocukların sahip olduğu temel haklar verilmiştir. Kutucuk numaralarını kullanarak a, b, c sorularını cevaplayınız.

(1)	Beslenme
(2)	İhmal ve istismar edilmemesi
(3)	Sevdiği bir etkinliğe katılması
(4)	İhtiyacı olan giysilere sahip olması
(5)	Tiyatro ve sinemaya gitmesi
(6)	Uyuyabilmesi
(7)	Okula gitmesi

(8)	Güvenli bir evde yaşaması
(9)	İstediği gibi oyun oynaması
(10)	Temiz suya erişimi olması
(11)	Yüzme takımında olması
(12)	Güvenli bir çevrede bulunması
(13)	Hastalandığında doktora gidebilmesi

a) "Karşılama ve Sağlama Hakkı" yukarıdakilerden hangilerini kapsar?.....

b) "Koruma Hakkı" yukarıdakilerden hangilerini kapsar? .....

c) "Katılım Hakkı" yukarıdakilerden hangilerini kapsar?.....

Ç) Aşağıda verilen soruların doğru cevabını işaretleyiniz.

1. **Aşağıdakilerden hangisi "Dünya Çocuk Hakları Günü" olarak kutlanan tarihi belirtmektedir?**

A) 20 Ekim B) 20 Kasım C) 24 Eylül D) 25 Kasım E) 2 Eylül

2. **Aşağıdakilerden hangisi çocuk haklarının temel ilkelerinden değildir?**

A) Ayrımcılık yapmama B) Çocuğun üstün yararı C) Yaşama hakkı

D) Dinlenme hakkı E) Büyüme hakkı

3. **İhmal ve istismar durumunda aşağıdaki kurumlardan hangisine başvurulmaz?**

A) 112 Acil Çağrı Merkezi
B) Alo 183
C) Alo 174
D) Jandarma Karakolu
E) Polis Merkezi

4. **Aşağıdakilerden hangisi** "Anne, baba ya da çocuğa bakmakla yükümlü yetişkinlerin beslenme, eğitim, sağlık, giyinme, güvenli ortamda barınma ve sevgi gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaması durumudur." **cümlesinin tanımıdır?**

A) Çocuğun üstün yararı
B) Çocuk İstismarı
C) Yaşama hakkı
D) Çocuk ihmali
E) Duygusal ihmal

5. **Aşağıdakilerden hangisi "**18 yaş altındaki çocuğun sağlığına, hayatta kalmasına, gelişimine zarar veren; yetişkin veya toplum tarafından uygulanan her türlü fiziksel, duygusal ve cinsel kötü muameledir." **cümlesinin tanımıdır?**

A) Çocuğun üstün yararı
B) Çocuk istismarı
C) Yaşama hakkı
D) Çocuk ihmali
E) Duygusal ihmal

6. **Çocuğa hukuki yardım sağlayan, adli süreçte çocuğun örselenmesini en aza indirmek amacıyla hangi kurum ve yerler oluşturulmuştur?**

A) Kütüphane -Okul
B) Hastane- Çocuk İzlem Merkezi
C) Adli Görüşme Odası- Mahkeme
D) Çocuk İzlem Merkezi- Adli Görüşme Odası
E) Çocuk Oyun Alanı-Adliye

D) Aşağıda verilen metinleri okuyunuz, altında yer alan soruları cevaplayınız.

A. 11 yaşındaki bir çocuk, pencereleri naylonla kaplı tek odalı bir evde anne babası ve kardeşleriyle birlikte yaşamaktadır. Her sabah erkenden kâğıt toplamak için evden çıkmakta; gün boyu yaklaşık 12-14 saat boyunca ağır çuvalları taşıyarak yürümek zorunda kalmaktadır. Ağır çalışma koşulları nedeniyle şiddetli bir öksürük ve göğüs ağrısı çekmektedir. Evde ne zaman yorulduğunu, canının yandığını söylese ya da okula gitmek istediğini dile getirse yetişkinler tarafından "Sen çocuksun, işimize karışma; sus ve işini yap!" denilerek susturulmaktadır. Kâğıt toplarken sık sık parkta oynayan, bisiklete binen ve okula giden akranlarını izlemekte, kendisini de onların arasında hayal etmektedir. Geç saatlerde eve döndüğünde eğer kalmışsa yemek yemekte, bulamazsa da açlığa rağmen yorgunluktan uyuyakalmaktadır.

1. **Çocuğun hangi hakları ihlal edilmiştir?** .....
.....
2. **Çocuk hangi ihmal türlerini yaşamaktadır?** .....
.....
3. **Çocuk hangi istismar türlerini yaşamaktadır?** .....
.....
4. **Çocuk ihmal ve istismarların hangi sonuçlarını yaşamaktadır?** .....
.....

B. Mimar, incelemek için geldiği şehirle ilgili aldığı notları şu sözlerle aktarmaktadır: "Konaklayacağım otele girdiğimde bekleme alanında gözüme ilk çarpan detay; küçük renkli masalar, sandalyeler, rengârenk boya kalemleri, resim kâğıtları, kutu oyunları ve şirin bir oyun alanı oldu. Otelden çıkıp kenti keşfe başladığımda ise geniş kaldırımlar, her adımda karşıma çıkan yeşil alanlar ve trafiğe kapatılmış sokaklar dikkatimi çekti. Çocukların rahatça hareket edebilmesi için tasarlanan bu sokakların zeminleri yumuşak malzemelerle kaplanmış, duvarları ise minik ellerin yaptığı resimlerle süslenmişti. Çocuklar bu sokaklarda güvenle bisiklete biniyor, ip atlıyor ve sokak çeşmelerinden su içebiliyorlardı. Bu sokakların üzerinde yer alan okulları incelediğimde yüksek beton duvarlar yerine bahçelerinde meyve ağaçları, sebze bahçeleri, evcil hayvanlar ve açık hava derslikleri gördüm. Okul kütüphaneleri ise çocukların uzanarak kitap okuyabileceği minderler, rahat koltuklar, masal odaları, birlikte vakit geçirebilecekleri geniş masalar ve oyuncaklarla donatılmıştı. Şehir merkezine doğru yürüdüğümde ise çok büyük bir parkla karşılaştım. Parkın içinde rengârenk çiçeklerin ve ağaçların arasında; kaykay pisti, trafik eğitim parkı, özel gereksinimli çocukların akranlarıyla birlikte oyun oynayabileceği geniş bir alan, yürüyüş ve bisiklet yolları yer alıyordu."

1. **Mimar, geldiği şehirde hangi çocuk dostu ortamlarla karşılaşmıştır?** .....
.....
2. **Mimarın karşılaştığı çocuk dostu ortamların özellikleri nelerdir?** .....
.....
3. **Mimarın gezdiği bu şehir çocukların hangi haklarını desteklemektedir?** .....
.....

KAYNAKÇA

1. AÇIKGÖZ, B., & BABAOĞLAN, E. (2023). Öğrencilere Verilen Ödüllerin Etkililiğine İlişkin Öğretmen ve Veli Görüşleri. Mehmet Akif Ersoy University Journal of Education Faculty, (65), 330-360.
2. AKGÜN, B. M. (2023). İklim Değişikliğine Yönelik Olumsuz Duygusal Yanıtlar İle Ilişkili Ruh Sağlığı Riskleri. Sağlık Bilimleri Alanında Uluslararası Araştırmalar XII, 177.
3. AKIN, G. (2014). İnsan Sağlığı ve Çevre Etkileşimi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 54(1), 105-116.
4. Akın, V. (1997). 23 Nisan Millâî Hakimiyet ve Çocuk Bayramı'nın Tarihçesi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3(3), 91-96.
5. AKYÜZ, E. (2012). Çocuk Hukuku. Ankara: Pegem Akadem
6. ARAL, N., & KADAN, G. (2018). 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının Değerler Eğitimi Bağlamında Incelenmesi. Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi, 2(1), 113–131.
7. ARAS, B. B., & DEMİRCİ, K. (2020). İklim Değişikliğinin İnsan Sağlığı Üzerindeki Psikolojik Etkileri. Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(2), 77-94.
8. ARAT, Y., & PARLAK, S. (2020). Ergonomik Açıdan Mekân Deneyimi/Arkitektoniği: Karabük Bebek Kütüphanesi ve Ankara Ali Dayi Çocuk Kütüphanesi Örneği. Ergonomi, 3(3), 138-155.
9. ATATANIR, H. (2022). Çocukluk Olgusunun ve Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi. Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 2(2), 205-219.
10. ATTEPE, A. G. S. (2010). Anne Baba Kaybının Çocuklar Üzerindeki Etkileri. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 23(23), 23-28.
11. AVCI, N. (2015). Okul Öncesi Eğitime Giriş.
12. AYBAR, F. A. T. (2022). Felsefede Çocuk ve Çocukluk Kavramı. FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, (33), 463-480.
13. AYDIN, B. (2020). Çocuk ve Ergen Psikolojisi. Atalay Nobel yayıncılık, Ankara
14. AYDOĞAN, T.G. VE DİLEK, E.F. (2024). Çocuk Dostu Kentsel Planlama ve Tasarım Ölçütleri. GSI Dergileri Serie A: Turizm Rekreasyon ve Spor Bilimlerindeki Gelişmeler, 7 (1), 188-211
15. AZİZ, A. (2010). İletişime Giriş. Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara
16. BAKIR, E., & KAPUCU, S. (2017). Çocuk İhmali ve İstismarının Türkiye'de Yapılan Araştırmalara Yansıması: Bir Literatür Incelemesi. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 4(2), 13-24.
17. BAKIRCIOĞLU, R. (2025). Çocuk ve Ergende Ruh Sağlığı. Ankara, Anı yayıncılık
18. BAKIŞ, Ç. İ. K. B. (2020). Çocuk İstismarına Kapsamlı Bir Bakış.
19. BERKTAŞ, S. (2024). Çocukluğun Tarihsel ve Toplumsal Arka Planı. Çocuk ve Medeniyet, 9(15), 119-141.
20. BiLİCİ, A. B. (2014). Boşanma Sürecinin Çocuklar Üzerindeki Psiko-Sosyal Etkileri. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 18(2), 79-110.
21. Bilkay, H. İ., Sarı, T., & Gürhan, N. (2023). Türkiye'de Çocuk-Ergen Ruh Sağlığına Yönelik Kısa Bir İnceleme. Journal of Child and Development, 6(12), 78-92.
22. BOLATTEKİN, A. (2014). Anne-Babanın Bağlanma Stilleri, Anne-Baba Tutumları ve Çocuklarındaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

23. BUDAK, Y., & GÜNDOĞDU, Y. B. (2021, December). Ebeveyn Ruh Sağlığının Çocuk Ruh Sağlığına Etkisi. In SEMPOZYUMU 04–05 KASIM 2021 INTERNATIONAL WOMEN AND FAMILY SYMPOSIUM (P. 59).
24. ÇAĞLA, M. N., & Psikolog, U. Cinsel ve Fiziksel İstismar: İstismar ve İhmalin Çocuk Ruh Sağlığına Etkisi.
25. ÇAKIRER ÖZSERVET, Y. (1990). 'lardan Bu Yana Çocuk Dostu Bir Şehir. Marmara Bölgesi Yerel Belediyeler Haber Dergisi, 2(1), 120-125.
26. ÇAKMAK TOLAN, Ö. (2023). Boşanma ve Etkileri: Çocuklar ve Ergenler Üzerindeki Psikolojik Sonuçları. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 50, 321-338.
27. ÇALIŞKAN, N., & ASLANDEREN, M. (2014). Aile İçi İletişim ve Siber Yaşam: Teorik Bir Çözümleme. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(2), 263-277.
28. CİRHİNLİOĞLU, F.G. (2015) Çocuk Gelişimi ve Ruh Sağlığı. Nobel Yayıncılık Ankara.
29. DANACI, M. Ö. (2020). Çocukla İletişim. Eğiten Matbaacılık Yayınevi, Ankara.
30. DEMİRAY, U. (2008). Etkili İletişim. Ankara: Pegem Akademi.
31. DİKEN, H.İbrahim. (2025), Erken Çocukluk Eğitimi. Ankara Pegem Akademi
32. DİRİCAN, R. (2018). Tarihi Süreçte Çocukluk ve Çocuk Hakları. Çocuk ve Gelişim Dergisi, 2(2), 51-62.
33. EKİZ, S. (2021). Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Kapsamında Çocuğun Katılım Hakkı. İzmir Barosu Dergisi, 86(2), 193-231.
34. ELDOĞAN, D. Çocuğun Akranlari ile Etkileşimi ve Ruh Sağlığı. Çocuğumuzun Ruh Sağlığında, 71.
35. ELKİN, N. (2016). Olumlu Ergen Gelişiminde Aile İçi İletişimin Önemi.
36. ERBAY, E. (2021). Çocuk Hakları (Vol. 6). Yeni İnsan Yayınevi.
37. ERDEM, A. (2011). İletişim Sürecinde Geri Bildirimin Önemi ve İletişime Katkısı. Erciyes İletişim Dergisi, 1(3).
38. ERKUT, Z., BALCI, S., & YILDIZ, S. (2017). Tarihsel Süreç İçinde Çocuk. Çocuk ve Medeniyet, 2(3), 17-28.
39. EROĞLU, E., ATAİZİ, M., YÜKSEL, N., & YÜKSEL, A. (2013). Etkili İletişim Teknikleri. Anadolu Üniversitesi, 3.
40. EROL, E. G. (2012). İletişim ve Etik. Hiperlink eğit. ilet. yay. san. tic. ve ltd. sti. İstanbul.
41. ESİN, İ. S., & DURSUN, O. B. (2014). Okullarda Görülen Sorun Davranışlar ve Okul Ruh Sağlığı Uygulamaları: Bir Gözden Geçirme. Sakarya Medical Journal, 4(1), 19.
42. GENİŞ, M., TOKER, B., & ŞAKİROĞLU, M. (2019). Boşanmanın Çocuklara Etkisi, Çocuğa Söylenmesi ve Ebeveyn Yabancılaşması Derleme Çalışması. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 3(3), 190-199.
43. GEZGİN, D. M. (2023). Çocuklarda Problemli Teknoloji Kullanımı, Olumsuz Etkileri ve Çözüm Önerileri. Paradigma Akademi.
44. GÖKÇE, A., ARSLAN, İ., ÖZ, S. Ü., METE, U., TAŞCI, D., & TACİ, D. Y. Yedi Yaş Alti Çocuklarda Mobil Ekran Maruziyeti Mobile Screen Exposure in Children Under Seven Years of Age.
45. GÖZEN, Ö., & ŞALDIRDAK, G. A. (2023). Çocuk İşçiliğinin Yeni Yüzü: Kidfluence. Çocuk ve Medeniyet, 8(14), 113-135.

46. GÜÇLÜ, S. (2016). Çocukluk ve Çocukluğun Sosyolojisi Bağlamında Çocuk Hakları. Sosyoloji Dergisi, (1ozel), 1-22.
47. GÜLTEKİN, G., & BARAN, G. (2005). Hastalık ve Çocuk. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 8(8).
48. GÜN, R. Ş. (2021). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri İle Akran Zorbalığı İlişkisinin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
49. GÜNDÜZ, Y., & BAŞAR, A. Y. (2024). Eğitim Öğretim Sürecindeki Ödül ve Ceza Uygulamalarına Yönelik Veli Görüşleri. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(3), 947-975.
50. GÜNEY, R., & SEZGIN, E. (2022). Çocuk Dostu Hastane.
51. GÜVEN, B., & KIRAT, E. (2023). Çocuğu Tanıma ve Değerlendirme Sürecine İlişkin Öğretmen Adaylarının Görüşlerinin İncelenmesi. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 60-79.
52. HAZAR, Ç. (2013). Kişilik ve İletişim Tipleri. Selçuk İletişim, 4(2), 125-140.
53. İBİLOĞLU, A.O. Aile İçi Şiddet. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar - Current Approaches in Psychiatry. 2012;4: 204–222.
54. İNAN, A. N. (1995). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 44(1).
55. İPEK, A. (2012). Çocuk Haklarının Gelişimi ve Karşılaştırmalı Olarak Anayasal Açıdan Değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 20(1), 151-173.
56. IŞIKÇI, Y. M. (2020). Çocuk Gözüyle Türkiye'de Çocuk Hakları Sorunu. Astana Yayınları.
57. KAHRAMAN, Ö.G. (2023) Çocuk Psikolojisi ve Ruh Sağlığı Riskler Koruyucu Faktörler Sorunlar ve Müdahalaler. Nobel Yayıncılık. Ankara
58. Karabulut, E., Çayköylü, A., & Özkan, B. (2024). Community Mental Health in Türkiye and Europe: Data and Influencing Factors. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 16(4), 673-682.
59. KARADOĞAN, U. C. (2019). "Çocuk ve Çocukluk" Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi. Çocuk ve Medeniyet, 4(7), 195-226.
60. KARAMAN, H., & AYHAN, H. (2021). Çocuğa Yönelik Teknolojik İhmal ve İstismar. Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying, 8(1), 43-59.
61. KASUTO, M., AKTAN, Z. D., & YARDIMCI, E. (2020). Ebeveyn Medeni Durumunun Çocukların Ruh Sağlığına Etkisi. Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi, 3(2), 48-68.
62. KATIRCI, E. K., & BULUT, S. (2024). Sosyal Medyanın Çocuk ve Ergenler Üzerindeki Etkileri: Bir Literatür İncelemesi. İbn Haldun Çalışmaları Dergisi, 9(2), 125-144.
63. KAYPAK, Ş., & UÇAR, A. (2019). Çocuk Haklarının Gerçekleşmesi Açısından Çocuk Dostu Kentler. Journal Of Academic Value Studies, 4(18), 17-29.
64. KEKİL, Ö. G. Ö. D. (2022). Kendini Anlatma Teknikleri. Çocuğu Tanıma Teknikleri (0-18 Yaş Gelişimsel Yaklaşım), 115.
65. KELEŞ, O., & KAHRAMAN, H. (2022). The Use of Rewards and Punishments in Education: The Effect of the Book 'Beni Ödülle Cezalandırma' On Teachers' Views. Faculty of Letters Journal of Social Sciences/Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 46(1).
66. KILIÇ, B. O., YILDIRIM, Ç. Y., ÇELiK, D., YILDIRIM, D. N., ŞEN, F., MÜNÜKLÜ, G., & DiNÇER, T. A. Çocuk İhmali ve İstismari-Temel Bilgiler. Nobel Akademik Yayıncılık.

67. KÖÇER, G., & ÇINAR, F. (2021). Ödül ve Ceza Olmadan Çocuk Disiplini Mümkün Mü? Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(2), 410-429.

68. KOLUCKI, B., & LEMISH, D. (2011). Çocuklarla İletişim. (Çeviren: Yasemin Dede ve Melike Diler). İstanbul: UNICEF.

69. KULAKSIZOĞLU, A. (2018). Ergenlik Psikolojisi. Remzi Kitabevi.

70. KURT, S. (2016). Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, (36).

71. MARIM, Y., & KAHVECİ, S. Helikopter Ebeveyn Tutumları Bağlamında Küresel Köyün Kaygılı Çocukları. Vadim KUZMIN, Ph. D. Ali KORKUT, Ph. D. Nadejda AÇAN, Ph. D. Hasan KARACAN, Ph. D., 439. Manav, F. (2016). Nasreddin hoca fıkraları ile ortaöğretimde psikoloji öğretimi.

72. MEB MTEGM, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Alanı Çerçeve Öğretim Programı, Ankara, 2026

73. MERCAN, E., & GÜNDÜZ, Y. (2025). Eğitimde Ödül ve Cezanın Öğrenci Davranışlarına Yansımalarına İlişkin Öğretmen Görüşleri. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25(2), 1347-1371.

74. OCAKTAN, M. E., & AKDUR, R. (2019). Çocuk Hakkı İhlallerinde Toplumsal ve Çevresel Etmenler. Çocuk İstismarı ve İhmali (Ed. B. Ulukol), ss, 615-627.

75. ONUR, B. (2005). Çocukluğun Dünü ve Bugünü. Kebikeç-İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi, 19, 99-112.

76. OSMANOĞLU, N. (Ed.) Duygu ve Davranış Bozuklukları. Eğiten Kitap.

77. ÖNGÖREN, S. (2017). Boşanma ve Boşanmanın Erken Çocukluk Dönemi Çocuklar Üzerindeki Etkileri. Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, 13, 73-87.

78. ÖZÇELİK, M. (2011). 23 Nisan Çocuk Bayramı'nın Ortaya Çıkışı ve 1922-1929 Yılları Arasında 23 Nisan Kutlamaları. Gazi Akademik Bakış, 5(9), 265-284.

79. ÖZTÜRK, A. (2017). Çocuk Hakları ve Eğitimine Psikolojik Bir Bakış. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18 (33), 429-451.

80. PALUT, B. (2008). Düşünme Stilleri ve Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 24.

81. POLAT, O. (2016). Şiddet. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 22(1), 15-34.

82. ŞAHİN, S., & Aral, N. (2012). Aile İçi İletişim. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 1(3), 55-66.

83. SAK, R., SAK, İ. Ş., ATLI, S., & ŞAHIN, B. (2015). Okul Öncesi Dönem: Anne Baba Tutumları. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(3), 972-991.

84. SARGIN, N. (2012) Çocuklarda Ruh Sağlığı. Eğitim Kitabevi Konya.

85. SARI, B. A. (2018). Mizaç Özellikleri ve Gelişime Etkileri. Türkiye Klinikleri J Child Psychiacry Special Topics, 4(1), 5-9.

86. SAYGILI, S. (2014). Çocuklarda Davranış Bozuklukları. Elit Yayınları.

87. ŞEN, A. (2021). İnsan Hakları, Çocuk Hakları ve İnsan Hakları Eğitimi. Anadolu Journal of Educational Sciences International, 11(1), 462-482.

88. SENEMOĞLU, N. (2020). Gelişim, Öğrenme ve Öğretim: Kuramdan Uygulamaya. Anı Yayıncılık.

89. SEVEN, S., & KAYA, İ. Çocuklarda Problem Davranışlar: Anlama ve Önleme.

90. SEVİNÇ, A. (2014). Problem Çözme Teknikleri. Güvenlik Sektöründe İnsan İlişkileri, 111-129.
91. SEVÜK, U. P. D. Çocuğumuzun Ruh Sağlığında Önemli Aktörler: Öğretmenler. Çocuğumuzun Ruh Sağlığında, 83.
92. SÜMER, N., GÜNDOĞDU AKTÜRK, E., & HELVACI, E. (2010). Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye'de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. Türk Psikoloji Yazıları, 13(25), 42-59.
93. TANDOĞAN, O. (2014). Çocuk İçin Daha Yaşanılır Bir Kentsel Mekan: Dünyada Gerçekleştirilen Uygulamalar. Megaron, 9 (1).
94. TANER DERMAN, M., & BAŞAL, H. A. (2013). Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki. Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(1), 115-144.
95. TEZEL, A. (2004). Aile İçi İletişim. Journal of Human Sciences, 1(1).
96. TOLAN, Ö: Ç. (2023). Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Okul Psikolojik Danışmanları, Öğretmenler ve Ebeveynler için Bir Başvuru Kitabı. Atlas Akademi.
97. TOKER, G. A., & ÇAPAN, A. S. (1794). Anne Baba Tutumlarından Kaynaklanan, İhmal Ve Duygusal İstismara Maruz Kalmış Çocukların En Çok Kullandığı Savunma Mekanizmaları Üzerine Bir Literatür Taraması. OPUS International Journal of Society Researches, 9(16), 1794-1816
98. TÜCCAR, E. (Ed.). (2023). Çocuklarda İhmal ve İstismar. Efe Akademi Yayınları.
99. UĞURLU, M. & ERATAY, E. (2022). Farklı Yetersizlik Türlerinden Etkilenen Çocuk ve Gençlerin Duygu ve Davranış Bozukluklarının Değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 23(4), 873–891.
100. UĞURLU, Z. (2022). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Çocuğa Yansıması: Çocuk İstismarı. Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 6 (2), 160-174.
101. UZUN, H. editor. Recent Advances in Education and Sport Researches (2020) Gece Kitaplığı, Ankara.
102. VURAL, İ., TUNA, Y., BİRSEN, Ö., ERZURUM, F., KÜÇÜK, M., ÇOLAK, F. Ü., & ÖZKOÇAK, L. (2012). İletişim. Ankara: Pegem Akademi, 21.
103. YAM, F.C. (2020). Çocuk Cinsel İstismarına Yönelik Müdahale Basamakları ve İşlevlerinin Kuramsal Olarak İncelenmesi. Çocuk ve Gelişim Dergisi, 3(5), 61-78.
104. YAĞCI, T., & UÇAR, M. (2018). İletişimde Engeller ve Etkinlik. Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2(3 Ek), 142-160. 104.ZORLU, S. E., & BİLGİN, S. (2024). Çocuk Hakları, Tarihi Gelişimi ve Çocuk Suçluluğu. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 23(2), 763-780.

CEVAP ANAHTARLARI KAREKODU

Cevap anahtarlarına bu karekodu okutarak ulaşabilirsiniz.

Dijital dokümanlarda karekodun üzerine tıklayarak içeriğe ulaşabilirsiniz.

GENEL AĞ VE GÖRSEL KAYNAKÇASI KAREKODU

Kitabın görsel kaynakçası, genel ağ kaynakçası ve kaynakçasına bu karekodu okutarak ulaşabilirsiniz.

Dijital dokümanlarda karekodun üzerine tıklayarak içeriğe ulaşabilirsiniz.

TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE
KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI
BAŞKENT
Ankara
İL MERKEZİ
Elazığ
GÖL
ÜLKE SINIRI
ÖZERK BÖLGE SINIRI
AKARSU
0 50 100 200 300 400
Km
KARADENİZ
AKDENİZ
EGE DENİZİ
MARMARA DENİZİ
HAZAR DENİZİ
ROMANYA
UKRAYNA
RUSYA FEDERASYONU
BULGARİSTAN
YUNANİSTAN
GÜRCİSTAN
ERMENİSTAN
AZERBAYCAN
İRAN
IRAK
SURİYE
LİBYA
MISIR
İSRAİL
LÜBNAN
FİLİSTİN
Batı Şeria
FİLİSTİN
Gazze Şeridi
KUZEY KIBRIS
TÜRK CUMHURİYETİ
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ
Sofya
Bükreş
Atina
Lefkoşa
Erenköy
Beyrut
Şam
Bağdat
Tel Aviv
Doğu
Kudüs
Tiflis
Erivan
İstanbul
Ankara
İzmir
Bursa
Antalya
Konya
Adana
Mersin
Gaziantep
Şanlıurfa
Diyarbakır
Mardin
Batman
Siirt
Van
Muş
Bitlis
Erzurum
Erzincan
Sivas
Trabzon
Samsun
Kayseri
Malatya
Elazığ
Tunceli
Bingöl
Ağrı
Kars
Ardahan
Artvin
Rize
Giresun
Ordu
Amasya
Tokat
Çorum
Yozgat
Kırşehir
Kırıkkale
Çankırı
Karabük
Bartın
Zonguldak
Kastamonu
Sinop
Düzce
Bolu
Sakarya
Kocaeli
Yalova
Tekirdağ
Edirne
Kırklareli
Çanakkale
Balıkesir
Eskişehir
Kütahya
Afyonkarahisar
Uşak
Manisa
Aydın
Denizli
Muğla
Burdur
Isparta
Nevşehir
Aksaray
Niğde
Karaman
Kahramanmaraş
Osmaniye
Hatay
Kilis
Adıyaman
Şırnak
Hakkâri
Iğdır
Nahçıvan Ö.C.
(AZERBAYCAN)
Yeşilırmak N.
Kızılırmak N.
Sakarya N.
Meriç N.
Gediz N.
Büyük Menderes N.
Küçük Menderes N.
Seyhan N.
Ceyhan N.
Göksu N.
Fırat N.
Dicle N.
Kura N.
Aras N.
Çoruh N.
Van Gölü
Tuz Gölü
Urumiye Gölü
Süveyş K.
Nil N.

TÜRK DÜNYASI HARİTASI
Bağımsız Türk Devletleri
Türk Cumhuriyetleri, Türk Bölgeleri
Türk Toplulukları
0 250 500 1,000 1,500 2,000 Km
TÜRK CUMHURİYETLERİ, TÜRK BÖLGELERİ
1 GAGAVUZ YERİ
2 KARAÇAY-ÇERKESYA
3 KABARDİN-BALKARYA C.
4 DAĞISTAN C.
5 ÇUVAŞİSTAN C.
6 TATARİSTAN C.
7 BAŞKURT C.
8 KARAKALPAKİSTAN C.
9 ALTAY C.
10 HAKASYA C.
TÜRK TOPLULUKLARI
a Avrupa'daki Türkler
b Kosova Türkleri
c Yunanistan Türkleri
ç Bulgaristan Türkleri
d Romanya Türkleri
e Suriye Türkmenleri
f Irak Türkmenleri
g İran Türkleri
h Afganistan Türkmenleri
ı Pakistan Türkmenleri
i Hindistan Türkmenleri
j Çin H. C. Türkleri
k Moğolistan Türkleri
l Rusya Federasyonu Türkleri
ÜLKE KISALTMALARI
ARNAVUTLUK ARN
BELÇİKA BEL
BOSNA - HERSEK BH
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ GKRY
HIRVATİSTAN HRV
İSVİÇRE İS
KARADAĞ KD
KOSOVA KS
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ KKTC
KUZEY MAKEDONYA KMKD
LİHTENŞTAYN LİH
SIRBİSTAN SR
RUSYA FEDERASYONU
KAZAKİSTAN
TÜRKİYE
İRAN
AFGANİSTAN
PAKİSTAN
HİNDİSTAN
MOĞOLİSTAN
ÇİN HALK CUMHURİYETİ
SAHA (YAKUT) C.
TÜVA C.
SİNCAN UYGUR ÖZERK BÖLGESİ
Norveç Denizi
Barents Denizi
Kara Denizi
Bering Denizi
Ohotsk Denizi
Akdeniz
Karadeniz
Hazar Denizi
Umman Denizi
Yemen Denizi